

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON SİNEMA ANABİLİM DALI**

TÜRKİYE’DE E-DEVLET UYGULAMALARI ve TOPLUMSAL AÇILIMLARI

MASTER TEZİ

**Hazırlayan
Buğra GÜLTEKİN**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. F.Mutlu BİNARK**

Ankara – 2007

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON SİNEMA ANABİLİM DALI**

TÜRKİYE’DE E-DEVLET UYGULAMALARI ve TOPLUMSAL AÇILIMLARI

MASTER TEZİ

**Hazırlayan
Buğra GÜLTEKİN**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. F.Mutlu BİNARK**

Ankara – 2007

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Buğra GÜLTEKİN'e ait "Türkiye'de E-Devlet Uygulamaları ve Toplumsal Açılımları" adlı çalışma, jürimiz tarafından Radyo-Televizyon ve Sinema Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....
Prof.Dr.Haluk GERAY

Üye.....
Doç.Dr.Mutlu F.BİNARK (Danışman)

Üye.....
Prof.Dr.İrfan ERDOĞAN

TEŞEKKÜR

Lisansüstü eğitimim süresince benim sosyal bilimler konusundaki bakış açımı genişleten ve geliştiren, tez çalışmam süresince benden emek ve yardımlarını esirgemeyen danışmanım Mutlu Binark'a,

Eğitim hayatım süresince bana tam anlamıyla destek olan, en iyi şartlarda eğitim görmem için hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan annem Perihan Gültekin, babam Süavi Gültekin ve teyzem Süheyla Baysal'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR.....	vi
TABLolar.....	viii
ŞEKİLLER.....	viii

GİRİŞ

TÜRKİYE'DE E-DEVLET UYGULAMALARI VE TOPLUMSAL AÇILIMLARI

Konunun Tanımlanması.....	5
Çalışmanın Amacı ve Önemi.....	6
Çalışmanın Yöntem ve Veri Toplama Teknikleri.....	8
Kuramsal Çerçeve ve Temel Kavramlar.....	10
Bilgi ve İletişim Teknolojileri.....	16
Bilgi Toplumu.....	17
E-Devlet.....	17
E-İmza.....	19
Sayısal Uçurum.....	20
Varsayımlar.....	21
Kapsam ve Sınırlılıklar.....	22

BİRİNCİ BÖLÜM

BİLGİ TOPLUMU VE E-DEVLET EKSENİNDE YENİ DEVLET ANLAYIŞI

1.2. Bilgi Toplumunda Değişen Devlet ve Yönetim Anlayışı.....	23
1.2.1. Yeni Yönetim Anlayışları.....	23
1.2.2. E-Devlet.....	25
1.3. Bilgi Toplumu Yaklaşımına Yönelik Eleştiriler.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

BİLGİ TOPLUMUNA DÖNÜŞÜM ÇALIŞMALARI KAPSAMINDA E-DEVLET

2.1. E-Devlet Nedir?.....	32
2.2. E-Devlet Oluşumunun Amaçları.....	35
2.3. E-Devlet Dönüşümünü Hazırlayan Faktörler	36
2.4. Kamusal Bir Hizmet Olarak E-Devlet	39
2.5 E-Devletin Klasik Devlet Anlayışından Farklılıkları.....	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

E-AVRUPA+ ÖLÇÜTLERİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DEKİ E-DEVLET ÇALIŞMALARI

3.1. Türkiye'deki E-Devlet Çalışmalarının Geçmişi.....	47
3.1.1. Kamu-Net Projesi.....	47
3.1.2. E-Dönüşüm Türkiye Projesi.....	49

3.2. E-Avrupa+ Eylem Planı ve AB'ye Aday Ülkelerin Çalışmaları.....	51
3.2.1. E-Avrupa+ Eylem Planının Kapsamı ve Önemi.....	51
3.2.2. E-Avrupa+ Eylem Planının Ölçütleri.....	52
3.2.3. Aday Ülke Türkiye'nin E-Avrupa+ Eylem Planı Kapsamındaki Yükümlülükleri.....	58
3.3. E-Avrupa+ Eylem Planı Kapsamında Türkiye'deki E-Devlet Çalışmaları	60
3.3.1. E-Avrupa+ Çerçevesinde Türkiye Bilgi Toplumu Politikası.....	67
3.3.2. E-Dönüşüm Türkiye Projesi Kapsamında Türkiye'deki E-Devlet Çalışmaları.....	70
3.3.2.1. E-Devlet Proje ve Uygulamaları.....	70
3.3.2.2. E-Devletin Yaygınlaştırılmasında Kurum ve Kuruluşlara Düşen Görevler.....	86
3.4. E-Avrupa+ Eylem Planı Kapsamında Türkiye'deki E-Devlet Çalışmalarının Güncel Durumu.....	91

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE E-DEVLETİN TOPLUMSAL BOYUTU VE E-İMZA ÖRNEĞİ KAPSAMINDA İRDELENMESİ

4.1. Bilgi Toplumu Politikası Bağlamında Türk Toplumunun Konumu	99
4.2. Bilgi Topluma Evrimle Çerçevesinde Türk Toplumu.....	105
4.3. E-İmza Örneği Çerçevesinde Türkiye'deki E-Devlet Çalışmalarının Toplumsal Boyutu.....	110
4.3.1. E-İmza Sisteminin İşleyişi ve Kullanımı.....	110

4.3.2. E-Devlet Uygulamaları Kapsamında E-İmzanın Türkiye’deki Güncel Durumu	113
4.3.3. Toplumsal Açıdan E-İmza.....	116
4.4. E-Devlet Çalışmalarının Mevcut ve Olası Sorunları ve Bu Sorunların Toplumsal Açıdan Değerlendirilmesi	122
 SONUÇ VE ÖNERİLER.....	128
KAYNAKÇA.....	141
EKLER.....	149
ÖZET.....	196
ABSTRACT.....	198

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ARBİS	Araştırmacı Bilgi Sistemi
BiLGE	Bilgisayarlı Gümrük Etkinlikleri
BYES	Bütçe Yönetim Enformasyon Sistemi
ÇKYS	Çekirdek Kaynak Yönetimi Sistemi
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DİİB	Dahilde İşleme İzin Belgeleri
DİR	Dahilde İşleme Rejimi
DMO	Devlet Malzeme Ofisi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	Dış Ticaret Müsteşarlığı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EFT	Elektronik Fon Transfer Sistemi
EGM	Emniyet Genel Müdürlüğü
EMKT	Elektronik Menkul Kıymet Transfer Sistemi
ESHS	Elektronik Sertifika Hizmet Sağlayıcısı
EVAS	Elektronik Veri Aktarım Sistemi
EVDS	Elektronik Veri Dağıtım Sistemi
GİMOP	Gümrük İdaresinin Modernizasyonu Projesi
GÜMSİS	Gümrük Kapılan Güvenlik Sistemleri Projesi
GÜVAS	Gümrük Veri Ambarı Sistemi
İLEMOD	İl Envanterlerinin ve Kırsal Altyapı Hizmetlerinin Uygulama ve İzlenmesinde Modernizasyon Projesi
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
ITU	International Telecommunication Union
KAP	Kamuyu Aydınlatma Platformu
KDEP	Kısa Dönem Eylem Planı
KPS	Kimlik Paylaşım Sistemi
KSM	Kamu Sertifikasyon Merkezi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MEBSİS	Milli Eğitim Bakanlığı Bütünleşik Yönetim Bilişim Sistemi
MEOP	Milli Emlak Otomasyon Projesi
MİT	Milli İstihbarat Teşkilatı

MKK	Merkezi Kayıt Kuruluşu
MOBESE	Mobil Elektronik Sistem Entegrasyon
MERNİS	Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
StandardNet	Türk Standartlarının Elektronik Ortamda Temini Projesi
STRAB	Türk Savunma Sanayii Stratejik Bilgi Tabanı Projesi
TAKASBANK	Takas ve Saklama Bankası A.Ş.
TARABİS	Ulusal Araştırma Altyapısı Bilgi Sistemi
TBD	Türkiye Bilişim Derneği
TCK	Türk Ceza Kanunu
TRT	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TDİ	Türkiye Denizcilik İşletmeleri
TEP	Temel Eğitim Projesi
THY	Türk Hava Yolları
TK	Telekomünikasyon Kurumu
TSBS	Türkiye Sağlık Bilgi Sistemi
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
TSELabNet	TSE Laboratuvarlar Enformasyon Projesi
TSEBelgeNet	TSE Belgelendirme Enformasyon Projesi
TSEKaliteNet	TSE Kalite Enformasyon Projesi
TSİM	Temel Sağlık İstatistikleri Modülü
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
TSPAKB	Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliği
TT	Türk Telekom
TUENA	Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
UEKAE	Ulusal Elektronik ve Kriptoloji Araştırma Enstitüsü
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Projesi
VEDOP	Vergi Daireleri Otomasyon Projesi
Yerel Bilgi	Yerel Yönetimler Bilgi Tabanı Projesi
YÖK	Yüksek Öğretim Kurulu

TABLolar

Tablo 1. Geleneksel Devlet ve E- Devlet Karşılaştırması	42
Tablo 2. Türkiye’deki “gov” Uzantılı Alan Adlarının Yıllara Göre Tahsis Sayıları	71
Tablo 3. Türkiye’deki “k12” Uzantılı Alan Adlarının Yıllara Göre Tahsis Sayıları.....	71
Tablo 4. Türkiye’deki “edu” Uzantılı Alan Adlarının Yıllara Göre Tahsis Sayıları.....	72
Tablo 5. Türkiye’deki “mil” Uzantılı Alan Adlarının Yıllara Göre Tahsis Sayıları.....	72
Tablo 6. KDEP Eylem Gerçekleştirme Durumları Değerlendirme Tablosu.....	94
Tablo 7. Yaş Grubu, Eğitim ve Referans Dönemdeki İşgücü Durumuna Göre Bilgisayar ve İnternet Kullanımı (2004 Yılı).....	100
Tablo 8. Cinsiyete Göre Bilgisayar ve İnternet Kullanım Oranları (2004 Yılı).....	101
Tablo 9. Hanelerdeki Bilişim Teknolojileri Ekipman Durumu.....	103
Tablo 10. Bölgelere Göre Evde Bilgisayar Sahipliği (yüzde olarak).....	104
Tablo 11. Bölgelere Göre Evde İnternet Kullanımı (yüzde olarak).....	104
Tablo 12. Bilgi Toplumu Teknolojileri Kullanım Yapısı Açısından Ülkeler.....	107

ŞEKİLLER

Şekil 1. Her Bin Kişie Düşen İnternet Host Sayısına Göre Dünya Haritası (2001)...	21
---	----

GİRİŞ

TÜRKİYE’DE E-DEVLET UYGULAMALARI VE TOPLUMSAL AÇILIMLARI

Ekonomik anlamda ulusaşırı sermaye hareketleri, devletler arasındaki sınırları zihinlerde kaldırmış ve ekonomileri dünyanın her yerinde faaliyette bulunacak bir pazara, başka bir ifade ile “küresel” bir pazara açılacak kapasiteye kavuşturmuştur. *Küreselleşme* kavramı; 1990’lı yıllardan itibaren, dünya üzerindeki ekonomik, siyasal ve kültürel noktaların etkileşim içerisine girmesi ve birbirine bağlanması ve bunun neticesinde de dünyanın tek bir mekan olarak düşünülmesini ifade etmektedir¹. Küreselleşme olgusuna hizmet eden ve küresel çapta yayılma olanağı bulan en büyük gelişme 1990’lı yıllarda insanlığın hayatına giren İnternet teknolojisidir. “Bilgi toplumu” olgusunun sık sık telaffuz edilmesinde ve gelişmesindeki en büyük pay, İnternet teknolojisine aittir. İnternet, kısa sürede küresel coğrafyada, milyarlarca insanı bir araya getirebilme potansiyeline sahip ve sınırsız bilgi – iletişim olanakları ile çevrelenmiş bir mecra haline gelmiştir.

İnternetin akıl almaz hızla insan hayatına nüfuz ederek, insan hayatını kolaylaştıran yönleri ve günden güne artan kullanım ölçeği, bu teknolojinin insanların yaşam alanı buldukları ikinci bir dünya olarak görülmesine yol açmıştır. Gündelik hayattaki her türlü pratiğin, İnternet versiyonları da ortaya çıkmış, bu durum da bilgi ve iletişim teknolojilerine erişebilen insanlar tarafından kısa sürede benimsenmiştir. Örneğin, herkes eline alıp okuduğu gazetenin İnternet versiyonu olan e-gazeteyi, gidip sıra beklediği bankanın onu

¹ Örneğin, Anthony Giddens, Robert Holton, John Stratton, küreselleşmenin coğrafi sınırları zihinlerde ortadan kaldırdığını öne sürmektedirler. Bu konudaki en meşhur söylem, Marshall McLuhan’ın “Global Köy” tanımlamasıdır. Daha fazla bilgi için bkz. Marshall McLuhan (1989) *The Global Village: Transformations in World Life and Media in the 20th Century* New York:Oxford University Press.

asla sırada bekletmeyen şubesi e-bankayı, mektup ve faks gibi araçlar yerine birçok yeni fonksiyon eklenmiş e-postayı, hatta kendine ikinci bir kimlik oluşturarak yaşadığı sanal uzamı kısa sürede gündelik yaşam pratikleri ve kullanımlarına dahil etmiştir. İnterneti kullanan herkes, daha hızlı, daha sorunsuz, daha ucuz ve daha fonksiyonel işlem yapmanın keyfini çıkarır hale gelmiştir. İnternet, sadece e-posta sistemiyle dahi insanlara reddedilmesi güç kolaylıklar sağlamaktadır. Sadece kargo yoluyla en az yirmi dört saat içerisinde, nakliye maliyetleri ile gönderilebilecek binlerce sayfadan oluşan bir belge İnternet ortamında, sıkıştırılmış dosya olarak, e-posta aracılığıyla birkaç dakikada, sorunsuz ve maliyetsiz olarak gönderilebilmektedir. Bu açıdan İnternet, erişim sağlayabilen bireylerin vazgeçemediği bir mecraya dönüşmüş ve bilgi-işlem teknolojisi ile gündeme gelen bilgi toplumu olgusunun varlığını perçinlemiştir.

İnternetin yoğun kullanım alanı bulması ve yaygınlaşması, birçok ülkede bilgi toplumu olma yolunu İnternetin geliştirilmesine dayalı politikalardan beslemiş ve İnterneti kamusal bir yatırım alanı haline getirmiştir. Kamusal bir yatırım alanı haline gelen İnternet, toplumu, başına “e” gelmiş birçok uygulama ile tanıştırmıştır. E-ticaret, e-eğitim, e-sağlık, e-tarım ve *e-devlet* gibi sayısız alanda *e-leşme çalışmaları* başlamış, uluslararası organizasyonlar da bu çerçevede bilgi toplumu olabilmek için çeşitli koordinasyonlar geliştirmişlerdir.

2000’li yıllara gelindiğinde, dünyada süregelen gelişmeler Türkiye’de de varlığını hissettirir hale gelmiştir. İnternetin yaygınlaşması ile başlayan yeni olgular süreci beraberinde e-ticarettten e-devlete uzanan ve köklü bir geçmişe sahip olmayan kavramları Türkiye’de gündeme getirmiştir. Bu kavramlar kısa sürede politik birer araç haline gelmiş, hatta 2002 genel seçimlerinde de siyasi bir araç olarak kullanılmıştır. Üzerine yapılmış akademik çalışmaların çok sınırlı sayıda olduğu e-devlet, giderek seçim propagandalarında, parti programlarında yer almaya başlamış, fakat halkın bu konuda yeterli derecede bilgi sahibi olmaması durumu göz önünde bulundurulmamıştır. E-devlet,

günümüzde, toplumun önemli bir çoğunluğunu ilgilendiren, milyarlarca dolar yatırımın yapıldığı ve yapılmakta olduğu bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. İdari yönünün ötesinde, en geniş ölçekte toplumsal bir olgu olan e-devlet konusunu iki aşamada irdelemek gerekmektedir. Öncelikle idari yönüyle e-devletin ne olduğu ve Türkiye’de e-devleti yönlendiren çalışmaların çerçevesi hakkında bilgi toplamak ve bu bilgiler ışığında e-devletin Türkiye açısından toplumsal yönünü ele almak gerekmektedir. Bu bağlamda sorulması gereken bazı temel sorular ortaya çıkmaktadır. Bu sorular; Türkiye’deki e-devlet çalışmaları nasıl bir planlama ile yürütülmektedir? Kaydedilen gelişmeler yapılan planlamalara uygun bir seyirde mi yol almaktadır? Buna bağlı olarak, bu planlamalar göz önüne alındığında Türkiye’deki e-devlet çalışmalarında aksaklıklar yaşanmakta mıdır? Yaşanıyorsa, bu aksaklıklar nelerdir? E-devletin idari yönünü ele alan bu soruları takiben, e-devletin toplumsal yönüne dair olarak da şu soruların cevabını bulmak gerekmektedir; Türkiye’nin e-devlet planlaması hangi altyapı üzerine gerçekleştirilmiştir? Bu sorulara bu tez kapsamında cevap aranacaktır.

E-devlet, ciddi bir projelendirme ve etüd çalışması neticesinde bir bütün olarak düşünülmesi gereken bir yapılanmadır. Bu yapılanmayı, birçok projenin geliştirilmesi ve bir araya getirilmesinden meydana gelen bir projeler bütünü olarak ele almak daha doğru olmaktadır. Zira e-devlet, kurumlar arası olduğu gibi, kurumların kendi içlerinde de ciddi altyapı çalışması yapmaları gereken bir yapılanmadır. Bu sebeple, hem kurum içi projeler hem de bu projelerin birbiri ile hatasız ve eksiksiz şekilde koordinasyonu, benzeri görülmemiş ölçekte bir planlamayı zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’deki e-devlet çalışmalarının bağlı olduğu planlama ve strateji, ele alınması gereken bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumun genelini ilgilendirecek ve süreklilik arz edecek bir yapılanma olarak e-devlet, toplumun gereksinimleri, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumu göz önünde bulundurularak projelendirilmelidir. Toplumun bütünü ilgilendiren bir olgu olarak e-devlet günümüzde yeterli derecede yaygınlaşmamış ve yaygınlaştırılmamış

durumdadır. İnternet kullanıcısının toplam nüfusun %10'u olarak ancak ifade edildiği Türkiye'de e-devlet çalışmalarının sadece e-devlet hizmetleri ile sınırlı kalmaması gerekmektedir.

Bu tez çalışmasında, akademik çevrelerde sıkça kullanılan 'enformasyon' kelimesinin yerine 'bilgi' kelimesi kullanılmaktadır. Uğur Dolgun tarafından yazılan *Enformasyon Toplumundan Gözetim Toplumuna* adlı (2005) kitapta da bilgi ve enformasyon kavramı arasındaki kavramsal ayrıştırmaya yer verilmektedir. Bu kapsamda, Daniel Bell ve Alvin Toffler'in görüşleri aktarılmaktadır. Bell, enformasyon kavramı ile istatistiklerin, raporların, mahkeme kararlarının, vergi cetvellerinin ve haberler gibi çeşitli materyallerin ifade edildiğini; bilgi kavramı ile ise, “şey'leri bir bağlama oturtup” kavramlaştırmanın, ilişkilendirmenin, geliştirme ve şerh etmenin ifade edildiğini belirtmektedir (Bell'den aktaran Dolgun, 2005: 107). Toffler da benzer şekilde kavram ayrıştırması yapmakta, enformasyonu; “sınıflandırmaya sokulup kategorilere ayrılmış ve belirli bir düzene tabi tutulmuş veriler” olarak tanımlamış, bilgiyi ise; “daha da rafine hale getirilmiş ve genel ifadelere dönüştürülmüş enformasyon” olarak tanımlamıştır (Toffler'den aktaran Dolgun, 2005:107). Bell, günümüzde, bu açıdan, bir patlama yaşandığını, artan dünya nüfusunun ilişkilerinin yoğunlaştığını ve bu nedenle de örgütlerin, işlemlerin, kayıtların, kuralların ve belgelerin arttığını belirterek (Bell'den aktaran Dolgun, 2005: 107) enformasyon gerçeğini işaret etmektedir. Bilgi toplumu olmayı henüz başaramamış günümüz toplumlarında, bilgi ve iletişim teknolojileri vasıtasıyla dolaşımda olan “şeylerin” enformasyon olduğu bir gerçektir. Fakat bilgi toplumu, faydalı ve işe yarar enformasyonun dolaşıma geçtiği, enformasyonun insanlık yararına geliştirildiği bir olgu olarak yükselmektedir. Bu sebeple, bilgi toplumu yaklaşımının henüz gerçekleştirilmemiş, fakat bir hedef olarak konumlandırılmış bir olgu olarak ele alındığı bu tez çalışmasında, enformasyon kavramı yerine bilgi kavramı kullanılmaktadır.

Bilgi toplumu yaklaşımı çerçevesinde ele alınan bu tez çalışması, betimleyici araştırma tasarımı ile temellendirilmektedir. Çalışmada, öncelikle bilgi toplumu yaklaşımı ele alınacak, ardından e-devlet olgusu irdelenecek, E-Avrupa+ Eylem Planı çerçevesinde Türkiye'deki e-devlet çalışmaları ve bu çalışmaların gidişatı incelenerek, en son bu çalışmaların toplumsal boyutunun açıklanması ile sonuçlanacaktır.

Konunun Tanımlanması

Türkiye'de, tıpkı birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede görüldüğü gibi, başta İnternet olmak üzere bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma alanında önemli yatırımlar yapılmakta ve projeler geliştirilmektedir. Özellikle Avrupa Birliği'ne (AB) adaylık sürecinde, diğer aday ülkeler gibi Türkiye'nin de karşısına çıkan bilgi ve iletişim teknolojileri yatırımları konusu, Türkiye'nin e-dönüşüm başlığı altında yapmış ve hala da yapmakta olduğu yatırımların hemen hemen tümüne ön ayak olmuştur. Bahsi geçen e-dönüşüm yatırımları içerisinde en büyük paya sahip olan e-devlet yatırımları günümüzde bir kısmı tamamlanmış olan, bir kısmının yapımı süren ve bir kısmının ise daha başlatılmadığı çeşitli yatırımlar olarak kamuoyuna açıklanmıştır.

1998 yılında yapımına başlanılan Kamu-Net projesi ile başlayan e-devlet yapılanması, 2002 yılında E-Avrupa+ girişimine taraf olunmasıyla tamamen uygulama dışı kalmış ve bu süreçte yapılan çalışmaların bir kısmı revize edilirken, bir kısmı ise tamamen ortadan kalkmıştır. Başlangıç dönemi itibariyle planlama ve uygulamasında problemler çıkan Türkiye e-devlet yapılanması, E-Avrupa+ girişimi ile yeni bir rota izlemeye başlamıştır. Tamamen AB kriterlerine bağlı olarak oluşturulan bu çerçeve belge, AB'ye aday ülkelerin e-dönüşüm çalışmalarına kılavuz niteliğinde lanse edilmiştir.

Bilgi toplumu olmayı bir Avrupa ideali olarak nitelendirilen E-Avrupa+ girişimi, ÷lkelerin bilgi toplumu stratejilerine varacak ölç÷de kriterler belirlemiş ve bu kriterlerin stratejik bir yol haritası olarak konumlanmasını sağlamıştır. Bulunduğumuz zaman itibariyle, AB kriterleri doğrultusunda oluşturulmuş bir bilgi toplumu stratejisi üzerinden hareket eden bir e-devlet yapılanması ile yurttaşlar karşı karşıyadır.

Bu çalışma, Türkiye’de yürüt÷len e-devlet çalışmalarına yer vererek, e-devlet çalışmalarının bulunduğumuz zaman itibariyle mevcut durumunu irdelleyecektir.

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bilgi ve iletişim teknolojileri ile insan hayatının her alanına giren teknolojik kullanım pratikleri, gündelik hayatta elektronik ortama uyarlanabilecek her faaliyetin yapısal dönüşüm yaşamasına ya da elektronik alternatifine sahip olmasına neden olmaktadır. Bilgi toplumu yaklaşımı çerçevesinde, devlet yapısı da işleyişinden örgütlenmesine kadar evrilmekte ve yeni boyutlar kazanmaktadır. Bu aşamada, e-devlet kavramı gündeme gelmektedir. Sadece devlet işlerinin elektronikleşmesi gibi dar bir çerçevede incelenmemesi gereken e-devlet kavramı, ekonomik, kültürel, siyasi vb. birçok açıdan ele alınması gereken ve toplum paydasında düşün÷lmesi gereken bir olguya karşılık gelmektedir.

Türkiye’de, e-devleti konu alan yeterli sayıda akademik çalışmanın varlığından bahsetmek olanaksızdır. E-devlet konusunda az sayıda makale², dört adet lisansüstü tez çalışması³, öznel düşüncelerle kaleme alınmış birkaç kitaptan fazlası bulunmamaktadır. Özellikle, yazılan kitapların tam anlamıyla bir e-devlet kaynağı olmadığı, e-devlet konusunun toplumsal yönünü irdelemeyen, genel çerçevede model önerileri geliştiren ya da yapılan çalışmaları öven ve özetleyen bir niteliğe sahip olduklarını belirtmek gerekmektedir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nda ve İçişleri Bakanlığı’nda bilişim ve e-devlet konulu bakan danışmanı olan, aynı zamanda da İstanbul Bilgi Üniversitesi’nde dersler vermekte olan Nur Hüseyin Kuran’ın kaleme aldığı *Türkiye İçin E-Devlet Modeli: Analiz ve Model Önerisi* (2005) adlı kitap, bahsi geçen türden bir içeriğe sahip olması itibarıyla, Türkiye’deki e-devlet yapılanmasının durumunu hakkında da kapsamlı bilgi aktarmamaktadır.

Bu tez çalışmasında, e-devlet uygulamalarına ilişkin sonuçlandırmalar yapılırken, bu çalışmaları yürüten birimlerin raporları ve eylem planları da göz önünde bulundurulacaktır. Bu çalışmanın amacı e-devlet yapılanmasına ilişkin mevcut durumu hem toplumsal hem de idari açıdan irdelemek ve değerlendirmeler yaparak öneriler geliştirmektir.

Bu çalışma, e-devlet konusunu sadece Türkiye ölçeğinde ele alması, e-devlet yapılanmasına dair hem idari hem de toplumsal açıdan saptamalar

2 Türkiye’de e-devlet konulu yazılmış makalelerden büyük bir çoğunluğu eleştirel bakış açısıyla kaleme alınmış yazılardır. Bu durum, yabancı dilde kaleme alınmış bilgi toplumu konulu çalışmaların Türkçe’ye çevrilmesinde de yaşanmaktadır. Dilimize çevrilmiş, bilgi toplumu konulu eserlerin çoğu eleştirel bakış açısıyla yazılmış eserlerdir. Bu konuda daha fazla bilgi için bakınız: Mutlu Binark ve Barış Kılıçbay’ (der.) (2005) *İnternet, Toplum, Kültür*, Ankara: Epos.

3 YÖK Tez Tarama Motoru’nda yapılan aramalar neticesinde dört tezin birer kopyaları alınmış ve bu çalışmada bu tezler incelenmiştir. Bu tezler; Vahit Bora’nın Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı için hazırladığı “E-Avrupa Sürecindeki Bilişim Sistemi Altyapısının İncelenmesi ve Bu Süreçte Aday Ülke Türkiye’nin Yeri” adlı (2003) yüksek lisans tezi, Mustafa Cihad Feslihan’ın Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Bilimi Anabilim Dalı için hazırladığı “Türkiye’de E-Devlet Politikası ve Örgütlenmesi” adlı (2003) yüksek lisans tezi, Emre Eren’in Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı için hazırladığı “Dünyadaki E-Devlet Uygulamaları ve Türkiye’de E-Devlet Çalışmaları” adlı (2003) yüksek lisans tezi ve Kenan Başaran’ın Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı için hazırladığı “Bilişim Toplumunda Temel Gelişmeler ve Sorunlar Bilişim Toplumu Sürecinde Türkiye’de Durum Saptamasına İlişkin Bir Araştırma” adlı (2003) yüksek lisans tezidir. YÖK Tez Tarama Motoru’nda Ocak 2006 itibarıyla yapılan taramalarda, “e-devlet” anahtar sözcüğü ile dört, “bilgi toplumu” anahtar sözcüğü ile yetmiş dört, “bilgi teknolojileri” anahtar sözcüğü ile on dört, “bilgi ve iletişim teknolojileri” anahtar sözcüğü ile bir lisansüstü tez çalışmasının yapıldığı saptanmıştır. Bu saptamalar sonucunda, elde edilen rakamlarda, farklı anahtar sözcükleri sonucu sonuçlar içerisinde tekrar çıkan çalışmalar rakamlardan çıkarılmamıştır. Daha fazla bilgi için bakınız: http://www.yok.gov.tr/YokTezSrv?PAGE=YOKSRV__S__102&OPER=EKLE

yapması ve e-devlet çalışmalarının toplum içerisinde ve kurumlar arasında bütünsellik sağlanması ve yaygınlık kazanmasına dair öneriler geliştirmesi nedeniyle önemlidir.

Çalışmanın Yöntem ve Veri Toplama Teknikleri

Bu tez, betimleyici araştırma tasarımıyla kurgulanmış, durum saptaması yapan bir çalışmadır. Bu çerçevede tez çalışmasında, kaynak tarama, görüşme ve katılımlı gözlem teknikleriyle veri toplanması yoluna başvurulmuştur. Bu kapsamda, Haluk Geray'ın *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş* (2004) adlı çalışmasından ve İrfan Erdoğan'ın *Pozitivist Metodoloji* (2003) adlı çalışmalarından faydalanılmıştır.

Betimleyici araştırma tasarımının “bir durumun, koşulun, insanın, ilişkinin, örgütlü faaliyetin, iletişim sürecinin, uygulanan politikanın ‘ne olduğunu’ tasvir, tarif ve açıklığa kavuşturma” anlamına geldiğini belirten İrfan Erdoğan, betimleyici araştırmalardan ilişkiler üzerinde durulmadığını, hipotezlerin test edilmediğini, tahminlerde bulunulmadığını, anlam açıklaması ve imalar üzerinde yorumlar yapılmadığını belirtmektedir (2003; 138).

Bu çalışmada kullanılan veri toplama tekniklerinden kaynak tarama tekniği kapsamında birçok akademik kitap, dergi ve web sitesi taranmıştır. Bu kaynakların yanı sıra, e-devlet konulu tüm raporlar ve belgelere de yer yer basılı halde yer yer de internet ortamında ulaşılmış ve bu kaynaklar incelenmiştir. Bu kaynaklardan edinilen bilgilere, tez çalışması içerisinde sıklıkla yer verilmiştir.

Çalışmada kullanılan bir diğer veri toplama tekniği ise, katılımlı gözlem yöntemidir. E-devlet uygulamalarının toplumsal açıdan değerlendirmesinin yapılabilmesi için, vatandaş gözü ile mevcut uygulamaların kullanılması gerekmektedir. Katılımlı gözlem tekniği olarak ifade edilecek bu teknik, bu tezin varsayımları açısından gereklilik arz etmektedir. Bu amaçla, mevcut e-devlet uygulamalarından, vatandaşlık numarası sorgulamasının yapıldığı <http://tckimlik.nvi.gov.tr> adresindeki uygulama, motorlu taşıt vergi sorgulamasının yapıldığı, <http://www.gelirler.gov.tr> adresindeki uygulama ve Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün trafik tescil amaçlı plaka numara tahsisinin yapıldığı <http://www.ankaraemniyet.gov.tr> adresindeki uygulama, katılımlı gözlem tekniği ile incelenmiştir.⁴

Bu çalışmada faydalanılan bir diğer veri toplama tekniği de görüşme (mülakat) yöntemidir. Bu tez çalışması kapsamında görüşme yapmak üzere, e-devlet ve bilgi toplumu kavramları konusunda uzman statüsündeki kişilerle irtibata geçilmiştir⁵. Bu çerçevede, görüşme talebiyle, Türkiye'de on yılı aşkın süredir İnternet üzerine birçok faaliyette bulunmuş, Türkiye'de İnternetin gelişmesi konusunda sayısız çalışma gerçekleştirmiş Prof.Dr. Mustafa Akgül'e bir e-posta ile görüşme talebi iletilmiş, kendisi de bu talebi olumlu karşılamıştır. Bu kapsamda, 22 Aralık 2005 Perşembe günü, Mustafa Akgül ile Bilkent

4 Bu adresler altındaki web sitelerinin uygulamalarına ilişkin notlar, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde aktarılmaktadır.

5 Görüşme yapmak üzere, E-İmza Ulusal Koordinasyon Kurulu Başkanı ve Her Yönüyle Elektronik İmza çalışması yazarlarından Doç.Dr.Mustafa Alkan'a ulaşılmaya çalışılmış, kendisine ulaşılamamış ve sekreterine iki farklı tarihte not bırakılmıştır. Bırakılan notlara istinaden kendisinden geri dönüş sağlanamamıştır. Aynı şekilde, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığı'nda bilişim ve e-devlet bakan danışmanlığı görevlerini sürdüren, Türkiye için E-devlet Modeli: Analiz ve Model Önerisi adlı çalışmanın yazarı Nur Hüseyin Kuran'a da, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'ndaki makamından ulaşılmaya çalışılmış ve ulaşılamayınca da sekterine iki farklı tarihte not bırakılmıştır. Kendisi, bırakılan notlara istinaden geri dönüşte bulunmamıştır. Bir başka görüşme talebi de, İstanbul Bilgi Üniversitesi Öğretim Üyelerinden Doç.Dr.Leyla Keser Berber'e e-posta ile gönderilmiş, kendisinden yanıt alınamamıştır. Son olarak, Enformasyon Toplumundan Gözetim Toplumuna adlı çalışmanın yazarı Yrd.Doç.Dr.Uğur Dolgun'a görüşme talebi içeren bir e-posta gönderilmiş, kendisinden de olumlu yanıt alınmıştır. Fakat, kendisinin bulunduğu şehir itibarıyla uzak bir mesafede bulunması nedeniyle, kendisinin onayı alınarak, görüşme soruları e-posta yoluyla iletilmiş, fakat soruların yanıtına ilişkin geri dönüş alınamamıştır.

Üniversitesi Rektörlük Binası'ndaki kendi çalışma ofisinde bir saat süren bir görüşme yapılmıştır.

Kuramsal Çerçeve ve Temel Kavramlar

Bilgi ve iletişim teknolojileri alanında kaydedilen gelişmeler, dünya üzerindeki birçok iktisadi ve beşeri ilişkiyi etkilemiş, bu teknolojiler toplumların hayatına az ya da çok nüfuz etmiştir. Gündelik hayat pratiklerini büyük bir etki ile değişime uğratan bu teknolojiler, birçok bilim adamının üzerine fikirler ürettiği bir konu haline gelmiştir. Toplumsal ilişkileri ve insanı yorumlamada yeni bir araç olarak kullanılan bu teknolojiler, kimi bilim adamları açısından olumlu değerlendirilirken, eleştirel bilim adamları açısından ise sakıncalar taşıyan yönleri ile ele alınmıştır. Genel olarak, “sanayi sonrası toplum kuramları” olarak nitelendirebilecek olan bu tartışmalar, günümüzde İnternet ve İnternetin toplumsal yaşama kazandırdığı e-devlet, e-ticaret vb. kavramların da tartışma alanlarını teşkil etmektedirler.

Tekno-deterministler, teknolojinin toplumsal gelişmeyi temel alarak belirleyici bir fonksiyon taşıdığını ve toplumsal hayata dair önemli sorunların teknoloji ile çözüme kavuşacağını ileri sürmektedirler. Bu bilim adamları, teknolojinin ekonomik değişimlerde de belirleyici rolü olduğunu savunmaktadırlar. Hüsnü Erkan'a (1991) göre, “ekonomi sosyolojisinin” temel hipotezi “bütün ekonomik olayların özünde teknolojik bir sürecin yer aldığı sosyal ilişkiler sisteminden oluştuğu”dur. Bu bağlamda, teknolojinin ekonomilerde belirgin rolü olduğu ve ekonomik sistemi değiştirdiği gibi ekonomik sistemde meydana gelen değişimlerden de etkilendiği öne sürülmektedir. Bu kapsamda da tekno-deterministler, bilgi toplumunun da teknoloji neticesinde ortaya çıktığını ve ilerlediğini savunmaktadırlar (Nohutçu, 2002: 2). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi* adlı (2003) çalışmasında

tekno-determinist yaklaşımı Nilüfer Timisi şu şekilde tanımlar, "teknolojinin toplumsal değişimlerin itici gücü olduğunu ve böylece de değişimin içinde gerçekleşeceği ortamı belirlediğini öne sürmektedir" (2003: 35).

Sanayi sonrası ortaya çıkan toplumsal yapıyı kavramsallaştırmak için, sosyal bilimciler, farklı yaklaşımlar ileri sürmüşlerdir. Örneğin: Sanayi sonrası toplum düzenine "bilgi toplumu", "post-endüstriyel toplum", "risk toplumu" ve "gözetim toplumu" gibi farklı tanımlamalar yapılmıştır.

Post-endüstriyel yaklaşımın ön plana çıkmasındaki en önemli isimlerden birisi Daniel Bell'dir. Bell, "Post-endüstriyalizmin ilerleyişi" adlı eseriyle post-endüstriyel toplum kavramını ortaya atarken, savunduğu ideolojisiz toplum savıyla da bilgi toplumu yaklaşımı ile benzer kavramsallaştırmalarda bulunmaktadır (Kılıçbay, 2005: 18). Bell'e göre, toplumun temel yapısını şekillendiren bir takım değişiklikler gerçekleşmektedir. Ekonomik ve toplumsal hayatta kaydedilen gelişmeler ve süregelen değişimler, bilgi ve iletişim teknolojilerinin getirdiği hız, verim gibi faktörler, kaydedilen değişim ve gelişimler, Bell'in kavramsallaştırmasının merkezine bilgiyi konumlandırmayı zorunlu kılmıştır.

Bilgi toplumu yaklaşımı, bilgi toplumunun oluşumunda da yeni teknikler ve enerji türleri, yeni üretim biçimleri ve güçlerini konumlandırmaktadır. Yoneji Masuda, bilgi toplumunu bilgi ve iletişim teknolojilerine yatırım yapan ve birçok açıdan sanayi toplumundan farklılaşan toplumsal yapı olarak ifade etmektedir. Alvin Toffler ise, insanlık tarihinde üç dalganın varlığından söz etmektedir. Toffler, tarım toplumunu birinci dalga, sanayi toplumunu ikinci dalga olarak tanımlarken, sanayi toplumu sonrası toplum yapısını da üçüncü dalga olarak nitelendirmektedir. Toffler, her toplumsal düzenin bir açıklanma biçimi olduğunu ileri sürmektedir. İkinci dalga uygarlığı mekanik nedensellik etrafında şekillenmiş bir yapıya karşılık gelmektedir. Gerçekleşen bir hareket, başka bir harekete de neden olmaktadır (Toffler, 1981: 161). Üçüncü dalga uygarlığı da

aynı mantıkla, “farklı akıllar” ve “farklı beyinler” olarak ifade edilebilecek dinamikler çerçevesinde şekillenmektedir. Bell ile Toffler’in ayrıldıkları nokta, Bell’in sanayi toplumunun ardından sanayi sonrasındaki topluma doğru izlenen yolda toplumsal yapıda, sıfırdan gelen bir yapılanmadan ziyade, eski yapının dinamiklerinde yaşanan bir değişimin faktör olarak ön plana çıktığını savunmasıdır (Yılmaz, 1996: 93).

Toffler gibi düşünen Michelle Serres de toplumsal dönüşümleri üç aşamaya ayırmaktadır. Serres’e göre ilk aşama yazının icadı ile başlarken, matbaanın icadı ikinci aşamaya dönüşüm nedeni olmuş, üçüncü ve son aşama da İnterneti keşfi ile gerçekleşmiştir. (Kılıçbay, 2005: 18)

Teknolojinin toplumsal dönüşümlerde belirgin rol oynadığını savunan ilk sosyal bilimcilerden birisi de Konradiev’dir. Konradiev, sanayi devriminden günümüze kadar yaklaşık 50 yıllık periyodlar halinde dört dalgadan bahsetmektedir. Bu dalgaların her birinin bir önceki dalgada köklendiğini öne süren Konradiev, 1770-1830 yılları arasını erken mekanizasyon”, 1830-1880 yılları arasını “buhargücü/demiryolları”, 1880-1940 arasını “elektrik ve ağır sanayi”, 1940-1980 arasını ise “kitle üretimi” dönemleri olarak tanımlamaktadır (Tekin, Güleş ve Burgess, 2000: 72). 1980 yılından bu yana yaşanan dönem ise beşinci dalgadır. Beşinci dalgayı yaratan olgu ise bilgi ve iletişim teknolojileridir (Erkan, 1997: 73).

Marshall McLuhan da önde gelen tekno-deterministler arasında yer almaktadır. Dünyanın küresel bir köy olacağı yönündeki görüşleri ve kitle iletişimde mesajın araç olduğu yönündeki önermeleri ile bilinen McLuhan, dünyanın evrensel kültürü kapsamında çalışmalarda bulunmuştur. McLuhan’ın görüşleri İnternetin yaygınlaşması sayesinde, tekrar iletişim bilimleri alanında gündeme gelmiştir (Kılıçbay, 2005: 22). Günümüzün önemli tekno-deterministlerinden birisi olan Nicholas Negroponte ise, bilgi toplumu düşüncesi uyarınca bit-atom ikilisini önermektedir. Negroponte’ye göre, sanayi

toplumunun en küçük yapı taşları atomların yerini, bilgi toplumunun en küçük yapı taşları olan bitler almaktadır. Bitler, insan zihnindeki tüm düşünceleri ve bilgileri tanımlamaktadırlar. Geleceğin dijital dünyasında bitler, sanayi toplumunda ön plana çıkan, maddenin en küçük birimi olan atomlardan daha fazla önem kazanacaktır. Negroponte, bilgi toplumunun dünyasında birçok kavramın değişime geçeceğini de ön görmektedir. Negroponte'ye göre İnternet, gençlerin düşüncelerini birbirleri ile paylaşabilmeleri açısından önem taşımakta, bu sayede gençlere okuma-yazma alışkanlıkları açısından önemli katkılarda bulunmaktadır. İnternetin eğitim sistemindeki değişikliklerin de önünü açtığını belirten Negroponte, dengeyi sağlamaktan yoksun eğitim sisteminin terk edilerek, sadece kitap okuyanlara ait olan başarıların, bilişsel yetiler kazandıran ve yeni öğrenme modelleri geliştiren İnternet ile tüm gençler arasında yaygınlaşacağını öne sürmektedir. (<http://www.konrad.org.tr/index.php?id=133>)

Teknolojinin, toplumsal yapıda belirleyici bir işlevi olduğunu savunanları eleştiren Manuel Castells ise, teknoloji ile toplumun iç içe olduğunu ifade etmektedir. Castells'e göre, teknoloji toplumu belirlemez ama toplumu temsil eder; toplum da teknolojik değişimin izleyeceği yolu çizemez ama teknolojiyi kullanır. Teknolojik gelişmelere ve bilimsel keşiflere bireysel yaratıcılık ve girişimcilik gibi birçok faktör sebep olmaktadır. Toplum da teknoloji pratiklerine değinilmeden açıklanamaz (Castells, 2005: 6). Castells, teknoloji ile toplumsal yapı arasındaki ilişkide devletin mutlak rolü olduğunu vurgulamakta ve devletin yasaklarla ve teşviklerle, toplum ile teknoloji arasındaki belirleyici olduğunu öne sürmektedir (Castells, 2005: 15). Castells, bilgi toplumundaki hakim olan bilgi ve iletişim teknolojilerinin de bilgi hammaddesi üzerine gelişmekte olduğunu, bu teknolojilerin yayıldıkça anlamlandığını ve bu teknolojileri kullanan sistematığın de ağ kurma mantığı ile oluştuğunu vurgulamaktadır (Castells, 2005: 89). Bilgi ve iletişim teknolojileri ile yaratılan toplumsal yapıya "ağ toplumu" tanımlamasını getiren Castells, ağa dahil olan her bireyin, ağın katlanan faydalarından yararlandığını, ağın dışında kalmanın cezasının ise

ağır olduğunu ve bu ağın büyümesiyle cezanın da büyüdüğüne işaret etmektedir. Ağın dışında kalanlara, başka unsurlara erişim fırsatlarının azaldığını vurgulamaktadır (Castells, 2005: 90).

Paul Virilio ise, bilgi ve iletişim teknolojilerinin dünyayı çıkmaza götürdüğünü, bu gidişatın toplum içerisindeki dinamikleri de deforme ettiğini ileri sürmektedir. Virilio'ya göre, ilerleme olarak ele alınan teknolojik gelişmeler, beraberinde bir takım olumsuzlukları da getirmektedir. Teknolojinin mutlak bir güç olgusunu doğurduğunu belirten Virilio, bilgi ve iletişim teknolojilerinin toplumu düzensizlik ve eşitsizliklere sürüklediğini ileri sürmektedir. İnternetin topluma eşit olarak ulaşmayacağını ifade eden Virilio, mutlak gücün, İnternete erişen ayrıcalıklı bir zümreye hizmet edeceğini belirtmektedir (Ersöz, 2005: parag.13). Yakın bir süre içerisinde, bilgi ve iletişim teknolojileri ile bireylerin birbirleri ile konuşacak hiçbir şeylerinin dahi olmayacağı, olsa dahi buna ayıracak zamanın bulunamayacağını öne sürmektedir. Bu durumu Virilio, bir toplumsallık arızası olarak nitelendirmektedir (Virilio, 2003: 72).

Ulrich Beck tarafından 1992 yılında yazılan *Risk Society: Towards a New Modernity* adlı kitapta bahsi geçen “risk toplumu” tanımlaması da, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yarattığı toplumsal yapıya ilişkin eleştirileri ele almaktadır. Beck, kaydedilen teknolojik gelişmelerin ve gelişmeler bağlamında oluşmaya başlayan anlayışların farklı bir toplumsal yapının oluşumuna yol açtığını iddia etmektedir. Risk toplumu, Beck'e göre insanların bilgi ve teknolojilerini yanlış veya kötü amaçlı olarak kullanmalarıyla bütün dünyayı tehlikeye sokmaları neticesinde ortaya çıkan yapıdır (Beck, 1992). Risk toplumu tanımlaması bağlamında, bilgi ve iletişim teknolojilerini irdeleyen Anthony Giddens ise dünyanın halihazırda karşı karşıya olduğu yapay risklerin doğal risklerden çok daha fazla sayıda olduğunu, bu yapay risklerin de bilgi ve iletişim teknolojileri güdümünde yol alan yeni toplumsal düzenin yani bilgi toplumunun dinamikleri arasında olduğunu belirtmektedir (Giddens, 2000: 74).

Gözetim toplumu tanımlaması da bilgi ve iletişim teknolojilerinin dünya üzerindeki etkinliğine çeşitli eleştiriler getirmektedir. Gözetim toplumu kavramı, Gary Marx tarafından ortaya atılan bir kavramdır. Marx, gözetim toplumunu, bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde denetim ve gözetim edimlerinin önündeki engellerin kalktığı durum olarak tanımlamaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri, toplum içerisindeki gözetim potansiyelini arttırmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri, toplumsal yaşamda tüm insanlığın gizliliğini tehlikeye sokmaktadır. Gözetim toplumu ve gözetim olgusuna yönelik, başka bir saptama da Micheal Foucault tarafından yapılmaktadır. Foucault'a göre, gözetim olgusu, Karl Marx'ın ele aldığı gibi sadece işçi zümresi gibi belli zümreyi hedef almamakta, toplumun genelini kapsamaktadır. Foucault, bilgi ve iletişim teknolojileri ile toplum içerisindeki bireylerin kolektif olarak hareket etmediklerini, toplumda bireyselleşme kaydedildiğini ve bu sayede de gözetlenebilir bir toplum olgusunun meydana geldiğini savunmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri, gözetleyenin görünmediği bir gözetim mekanizması meydana getirmektedir (Bozkurt, 1999: Foucault, Panopticon ve Gözetim bölümü, parag. 2).

Gözetim toplumu yaklaşımı, bilgi toplumuna yönelik eleştirilerini teknoloji olgusu çevresinde kurgulamaktadır. Bu yaklaşıma göre, teknolojinin genişleyen kapsamı, kamusal alanın sınırlarını gün geçtikçe genişletirken, özel hayatın sınırlarını zamanla yok edecek bir yolda ilerlemektedir. Bu açıdan insanların teknoloji vasıtasıyla, gözetim altında tutulmasının, sürekli izlenen, hakkında her türlü detaya sahip olunan, gizliliği bulunmayan bireylerden oluşan toplumlar yaratmakta olduğu ileri sürülmektedir.

Bu tez çalışmasında, yukarıda farklı yaklaşımlar bağlamında açılan bilgi toplumu yaklaşımı temel alınırken, eleştirel yaklaşımların da eleştirilerinde haklı oldukları yönler göz önünde bulundurulmakta, temel varsayımları destekleyici nitelikte önermeler geliştirilmektedir.

Bilgi ve İletişim Teknolojileri

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından hazırlanan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında, *Bilişim Teknolojileri ve Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu*'nda, (2001) bilgi ve iletişim teknolojileri, “bilginin üretilmesi, saklanması, düzenlenmesi, işlenmesi, taşınması, hizmete sunulması ve kullanılmasında devrimsel ölçüde gelişmeler” sağlayan teknolojiler olarak tanımlanmaktadır (2001:1). Masuda *Sanayi-Sonrası Toplum Olarak Bilgi Toplumu* adlı (1981) kitabında, bilgi ve iletişim teknolojilerinin, mevcut toplumsal dönüşüm açısından rolüne değinmektedir. Masuda'ya göre, “bir toplumun belirli yapıdan başka bir yapıya geçişinden söz edebilmesi için kendisinin sosyal teknoloji adını verdiği bir teknoloji boyutunda, bir teknoloji değişikliği meydana gelmiş olmalıdır. Toplumsal teknoloji; toplumun bütün dokularına nüfuz ederek, onu başka bir sisteme dönüştürecek derin sosyal etkiler yaratan bir teknoloji türüdür. Bu niteliğe sahip teknolojiler; tarım ve sanayi toplumu aşamalarında tarım ve sanayi teknolojileri oluşmuştur. Bilgi toplumunda ise enformasyon teknolojisidir.”

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin günümüz dünyasındaki önemine dikkat çeken ve bu doğrultuda da AB'ye aday ülkeleri bilgi toplumu olma yolunda düzenlemeyi amaçlayan, Avrupa Komisyonu ve AB'ye aday ülkelere hazırlanmış *E-Avrupa+ Avrupa'da Bilgi Toplununun Oluşturulması İçin Ortak Girişim* başlıklı (2001) eylem planında⁶, bilgi ve iletişim teknolojilerinin ve İnternetin günden güne artan kullanımı ile gelişiminin toplumsal yaşama güçlü araçlar sunduğu ve bu durumun, devletlerin ve işletmelerin iç yapılanmalarından iş örgütlenmelerine kadar uzanan bir kapsamda değişikliklere yol açtığını belirtilmektedir. Bu teknolojilerin kullanımını ve uygulamasını düzenleyen ve destekleyen ekonomilerin, bu teknolojiler

⁶ E-Avrupa+ Eylem Planı'na üçüncü bölümde yer verilmektedir.

sayesinde daha da modernleşeceği, yeni istihdam fırsatları yaratacağı ve küresel ekonomi kapsamına gireceği öne sürülmektedir (2001:2).

Bilgi Toplumu

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu'nun (TÜBİTAK), *Bilgi Toplumu Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme* (2002) adlı çalışmasında, çeşitli ülkelerin resmi politika belgelerinde, bilgi toplumu kavramının "sosyo-ekonomik faaliyetlerin giderek etkileşimli sayısal iletişim ağlarının katılımıyla veya bu iletişim ağların yoğun kullanımıyla gerçekleştirilmesi yanında bu amaçla kullanılan her türlü teknolojinin ve uygulamanın üretilmesi" olarak tanımlandığı belirtilmektedir. Bilgi toplumu kavramı, ilk olarak 1962 yılında ABD'li iktisatçı Fritz Machlup tarafından ortaya atılmıştır (Geray, 1997:37). Ayrıca Porat (1978) ve Masuda (1990) da bu kavramı ilk kullanan bilim adamları arasında yer almaktadır. Bilgi toplumu, en açık şekilde, bilginin üretim unsurlarından biri haline gelip, ekonomik faaliyetlerin merkezine yerleştiği, ekonomide hem hammadde hem de ürün haline geldiği, herkesin bilgiye eşit olarak eriştiği, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaşamın her alanında kullanılmaya başlandığı (Erkan, 1993:96-101), insanların yaşama ve iş yapma biçimlerinin değişime uğradığı bir toplumsal yapı olarak tanımlanabilir.

E-Devlet

Türkiye Bilişim Derneği'nin (TBD) yayınladığı *E-Devlet Çalışma Raporu*'nda (2002), e-devlet kavramı, "devletin vatandaşlara karşı yerine getirmekle

yükümlü olduğu görev ve hizmetler ile vatandaşların devlete karşı olan görev ve hizmetlerinin karşılıklı olarak elektronik iletişim ve işlem ortamlarında kesintisiz ve güvenli olarak yürütülmesi" olarak tanımlanmaktadır. Başka bir tanıma göre ise, e-devlet, kamunun hizmet sunduğu alanlarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması ile daha şeffaf, vatandaşa daha yakın, daha ucuz ve daha verimli bir idari yapıya karşılık gelmektedir (İnce, 2001:21) Grady Means ve David Schneider ise, *The E-Business Revolution and the Design of 21st Century Companies and Markets* adlı (2000) kitaplarında, e-devleti, kamu kurumları ile diğer kamu kurumları, özel sektör ve vatandaşlar arasında, bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla kurulan ilişkiler olarak tanımlamaktadır.

E-devlet kavramı, kamu yönetimi ve siyasal hayat bağlamında, sağlaması ön görülen faydalar çerçevesinde ön plana çıkmaktadır. TBD, bu faydaları; zaman kazanılması, maliyetlerin düşmesi, verimlilik ve memnuniyet artışı, ekonomik gelişimin desteklenmesi, hayat seviyesi ve bireysel katılım oranlarının yükselmesi, kağıt bağımlılığının ve kullanımının azalması ve insan kaynaklı bireysel hataların asgariye indirgenmesi şeklinde saymaktadır. (TBD, 2002)

Mustafa Akgül ile Aralık 2005'te yapılan görüşmede ise, Akgül, e-devletin, sadece devletin hizmetlerini elektronik ortamda vermesi olarak algılanmaması gerektiğini belirtmiştir. Akgül'e göre, e-devlet, devletin işleyiş sürecinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması ile birlikte, devletin işleyiş mantığında da köklü değişiklikler yapılması anlamına gelmektedir. E-devlet kavramının, bilgi toplumunda devletin hizmet verme sürecini de kökten değiştiren bir sistem olarak algılanması gerekmektedir. Devletin sadece web siteleri üzerinden hizmet vermesi şeklinde yapılan bir e-devlet tanımlaması, hem niteliksel anlamda hem de yönetsel anlamda yanlış ve eksik kalmaktadır.

E-İmza

E-İmza, 23 Ocak 2004 tarihli, 25355 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu’nda, “başka bir elektronik veriye eklenen veya elektronik veriyle mantıksal bağlantısı bulunan ve kimlik doğrulama amacıyla kullanılan elektronik veri” olarak tanımlanmaktadır. Şeref Sağıroğlu ve Mustafa Alkan’ın *Her Yönüyle Elektronik İmza* adlı (2005) kitabında ise, e-imza; “gelişmiş teknolojiler kullanarak, elektronik ortamda gönderilen veya alınan bilgilerin, bunları gönderen kişi veya kuruma ait olduğunun doğrulanmasını, iletilen veya alınan verilerin bilinmeyen kişiler (başkaları) tarafından gönderilmediğini veya tanıdığımız kişiler tarafından gönderildiğinin belirlenmesini, verileri gönderenlerin gönderdiğini ve alanların aldığını inkar edememesini, gönderilen veya alınan bilgilerin içeriğinin değiştirilmemesini, başkaları tarafından elde edilse bile, içeriğin başkaları tarafından anlaşılamamasını sağlamayı garanti eden, elektronik ortamda bilgi ve iletişim teknolojileri katarlarından oluşmuş güvenli haberleşme ortamına verilen addır” şeklinde tanımlanmaktadır (2005:60).

E-imza, bilgi toplumu olma yolundaki kilometre taşlarından birisi olarak nitelendirilmektedir. Türkiye’deki e-imza faaliyetlerine yer veren <http://www.e-imza.gen.tr> adresindeki portal da “e-dönüşümün anahtarı” sloganıyla e-imzanın bilgi toplumu olma yolundaki önemini vurgulamaktadır. Kişileri ve kurumların birbirleriyle ve kendi aralarında, elektronik ortamda yürütmekte oldukları faaliyetlerine, e-imza ile hukuki boyut kazandırılmaktadır. Bu sayede gerçek hayatta yapılabilecek işlemlerin neredeyse hepsinin elektronik ortamda da yapılabilmesi söz konusu olmaktadır. Türkiye’deki e-imza düzenlemelerini gerçekleştirmekle yükümlü olan TK’nın web sitesinde⁷, elektronik imzanın önemini vurgulayan üç özelliğine değinilmektedir. Bunlar; “veri bütünlüğü”,

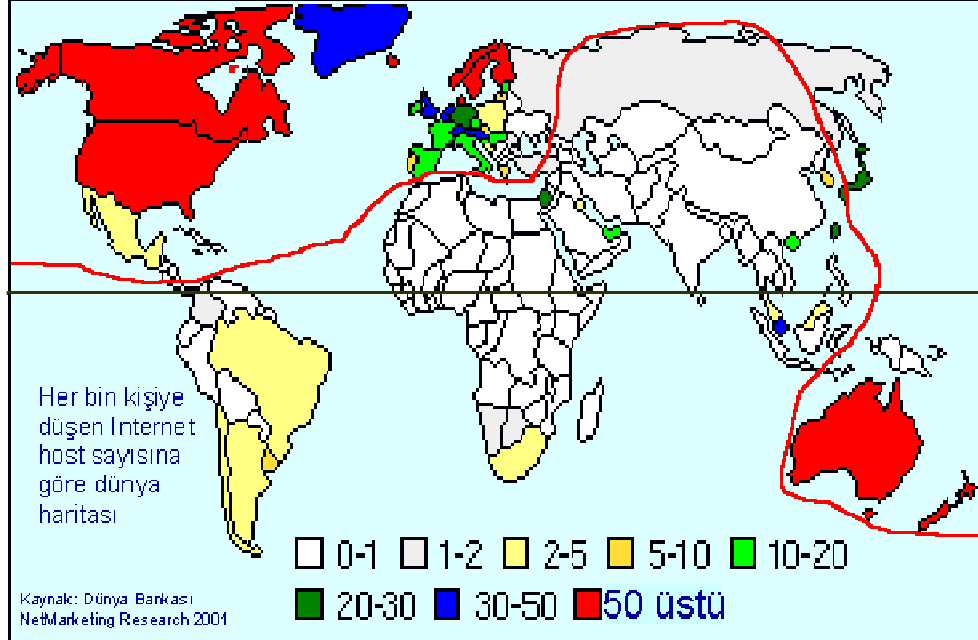
⁷ Bu bilgilere detaylı olarak Telekomünikasyon Kurumu’nun <http://www.tk.gov.tr> adresindeki web sitesinin faydalı bilgiler linki altından ulaşılabilir.

“kimlik doğrulama ve onaylama” ve “inkar edilemezlik” tir. “Veri bütünlüğü” ile gönderilen iletinin değiştirilmesinin, silinmesinin ya da iletiye ekleme yapılmasının önlenildiği, “kimlik doğrulama ve onaylama” ile mesaj sahibini tanımlanmasının, iletimin geçerliliğini sağlanmasının gerçekleştirildiği ve “inkar edilemezlik” ile de bireylerin İnternet ortamında imzaladıkları belgeleri inkar etmelerinin önlenildiği belirtilmektedir (<http://www.tk.gov.tr>).

Sayısal Uçurum

Sayısal Uçurum, TK’nın yayınladığı *Sayısal Uçurum’un Önlenmesi: Stratejik Plan* adlı (2002) çalışmada, “değişik coğrafi alanlarda sosyo-ekonomik koşullar bakımından farklılık gösteren ticari işletmeler ve bireylerin, bilgi ve haberleşme teknolojilerine (ICT – Information and Communication Technologies) erişim imkanındaki” adaletsizlik olarak tanımlanmaktadır (2002:5). Başka bir deyişle, sayısal uçurum, bilgi toplumu olmak için gerekli teknolojik ve toplumsal altyapıya sahip olmayan bireylerin ve kurumların arasında oluşan toplumsal ve sınıfsal farklılık olarak tanımlanabilir. Sayısal uçurum, bilgi toplumuna yönelik olarak geliştirilen en önemli eleştirilerden birisidir. Bilgi toplumu olma yönünde teknolojinin bir ön şart olarak algılanması, bu teknolojilere herkesin eşit biçimde çeşitli şartlardan ötürü ulaşamıyor olmasını gündeme getirmektedir.

Şekil 1. Her Bin Kişiyeye Düşen İnternet Host Sayısına Göre Dünya Haritası (2001)

Kaynak: Türkiye Bilişim Şurası Sonuç Raporu, (2002), <http://bilisimsurasi.org.tr/cg/rapor/rapor.zip>'den 23 Kasım 2005'te erişildi.

Türkiye Bilişim Şurası *Sonuç Raporu*'nda (2002), değinilen sayısal uçurum sorununa, Şekil 1'de verilen harita ile dikkat çekilmektedir. Şekil 1'de sunulan dünya haritasına göre, dünyanın ekonomik ekvatoru yeniden çizilmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim sağlamanın en belirleyici faktör olduğu bilgi toplumunda, dünyayı ekonomik ekvatoru konumunu değiştirmektedir. Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu ülkelerin, sayısal uçurum sorunuyla karşı karşıya olduğu belirtilmektedir (2002: iletişim altyapısı bölümü, parag. 9).

Varsayımlar

Bu tez, durum saptaması yapan betimleyici bir çalışma olmasından ötürü ana varsayım ve yan varsayımlar geliştirmek mümkün değildir. Bu açıdan,

sadece çalışma ile ilgili araştırma soruları çalışmanın giriş bölümünde sorulmaktadır. Çalışmanın yöntem ve veri toplama teknikleri başlığı altında da sunulduğu üzere, betimleyici araştırmalarda ilişkiler üzerinde durulmamakta, hipotezler test edilmemekte, tahminlerde bulunulmamakta, anlam açıklaması ve imalar üzerinde yorumlar yapılmamaktadır (Erdoğan, 2003: 138).

Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu tez çalışması, Türkiye'deki e-devlet uygulamalarını bilgi toplumu yaklaşımı temelinde konumlandırarak, idari ve toplumsal açıdan ele almaktadır. Çalışma, bilgi toplumu yaklaşımına değinmekte, e-devlet olgusunu irdelemekte, Türkiye'deki e-devlet çalışmalarını ve bu çalışmaların bağlı olduğu çerçeve belgeleri ele alarak hali hazırda e-devletin durumunu değerlendirmektedir.

Çalışma, Türkiye'deki e-devlet uygulamaları ve yapılanmasını konu aldığı için, dünyadaki uygulamalara değinilmeden sadece E-Avrupa+ Eylem Planı'na değinilerek Türkiye ölçeği ile sınırlandırılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİLGİ TOPLUMU VE E-DEVLET EKSENİNDE YENİ DEVLET ANLAYIŞI

1.1. Bilgi Toplumunda Değişen Devlet ve Yönetim Anlayışı

1.1.1. Yeni Yönetim Anlayışları

Bu çalışmada daha önce belirtildiği üzere, üç toplumsal yapıdan her birinin kendine özel bir sermaye aracı vardır. Tarım toplumunda toprak, sanayi toplumunda fabrika ve üretim araçları sermaye aracıyken bilgi toplumunda sermaye aracı bilgidir. Bilgi toplumunda bilgiyi işleyecek, dağıtacak ve saklayacak olan insan ön plana çıkmakta ve dolayısıyla da kamu ve özel sektör alanlarındaki sınırlar ve ilişkiler yeniden düzenlenmektedir (Rosell, 1999). Bilgi toplumunda sanayi toplumunun “ulusal pazar” anlayışı yerini “küresel pazar” ya da “sınırları olmayan pazar” anlayışına bırakmaktadır (Fletcher, 1995).

Bilgi toplumu ile beraber, klasik yönetim ve örgütlenme anlayışları terk edilmiş, demokrasi anlayışı kabuk değiştirmiştir (Danziger ve Andersen, 2002:591). Ayrıca bu yeni toplum düzeninin dinamikleri devletin etkin, verimli ve duyarlı yeniden yapılanmasına (Osborne ve Geabler, 1993) yönelik tartışma ve uygulamalara yol açmıştır. Bu durum, bilgi toplumuna geçiş sürecinde elektronik devlet, yönetim, demokrasi ve yeni kamu yönetimi gibi

konuları da gündeme getirmiştir. Süreçlerden çok sonuca, kuralcılıktan çok yenilikçiliğe, kıdemden çok liyakate odaklılık; esnek, çok merkezli karar alma, uygulama ve denetleme mekanizmaları; yerinden yönetime ağırlık veren kamu yönetimi anlayışı çok yoğun bir şekilde tartışılmaya başlamıştır (Danziger ve Andersen, 2002). Özellikle yönetim anlayışı ile siyasal hayatta sağlanması ön görülen katılımcı demokrasi yapısı, bilgi ve iletişim teknolojileri bağlamında yeni yönetim anlayışlarının farklı boyutlar kazanmasına ön ayak olmaktadır.

Bilgi toplumunun getirdiği yeni süreçte ulus devletlerin mutlak gücü küreselleşme ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Avrupa Birliği (AB) gibi uluslar arası örgütlerce süregelen baskılarla sarsılmıştır. Bu durum da beraberinde geleneksel siyasal, ekonomik ve sosyal kurum ve süreçlerin yeniden inşa edilmesi gerekliliğini su yüzüne çıkarmıştır. Süregelen ekonominin tıkanıklıklarının önüne geçmek, uluslararası örgütlerin ve antlaşmaların yaygınlaşması ve bilgi, iletişim ve ulaşım teknolojilerinde kaydedilen gelişmeler ulus devletlerin küreselleşme eğilimini tetiklemiştir. Küreselleşmenin yönetim kademelerine kazandırdığı farklı görüş açıları ve yönetimin işlev ve sorumluluklarının hızla artması devletin kendi yönetim birimlerini sorgulamasına olanak sağlamıştır. Bu sayede devletler, kendi yönetim birimleri içerisinde yer alan kuralcı ve merkezi yapılanmanın toplumsal etkinliği ve verimliliği zedelediği sonucuna varmışlar, bu durum da hükümetleri sosyal ve ekonomik alanlara devlet müdahalesinin sebeplerinin irdelenmesi, devletin rolü ve büyüklüğünün saptanması ve kamu kurumlarının maliyet verimliliğinin yeniden gözden geçirilmesi zorunluluğunu doğmuştur (OECD, 1995). Mevcut temsil mekanizmalarının eksik kalması ve temsil bilgilerinin paylaşılabilceği platformların olmaması gibi problemlerin su yüzüne çıkmasıyla beraber demokrasi kavramının “radikal”, “katılımcı”, “çoğulcu”, “kuruluşsal” ve benzeri betimlemelerle (Jessop, 1995:24) açılımı yoluna gidilmiştir.

1.1.2. E-Devlet

Sanayi toplumunda hayata geçmiş olan ulus devlet yapısı o dönemdeki üretim süreçlerinin, sermaye yapısının ve toplum dinamiklerinin bir neticesiydi. 20.yy.'ın ortalarından itibaren varlığından bahsedilmeye başlanan bilgi toplumu ise, sanayi toplumunda gözlemlenen üretim süreçlerinin, sermaye yapısının ve toplum dinamiklerinin değişmesine yol açmış, bu durumu toplumun her aşamasında da güçlü bir şekilde hissettirmeye başlamıştır.

Günümüzde artık uluslararası şirketlerden, küresel yapıdan ve devlet yapılarındaki ciddi değişimlerden bahsedilmektedir. Bu değişim bilgi toplumunun temel dinamiklerinden olan bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerleme neticesinde ortaya çıkmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin insan hayatında vazgeçilmez bir yer sahibi olması ve bu teknolojilerin iktisadi hayatta belirleyici bir yer edinmesi, devletin kendini sorgulaması ve neticesinde de devlet kurumlarının ve organizasyonel yapısının tüm işleyiş bileşenleri ile birlikte yeniden yapılandırılması konularını gündeme getirmiştir.

Bilgi toplumunun geldiği nokta itibariyle, bireyler ihtiyaçlarını bilgi ve iletişim teknolojileri ile karşılamakta, bu teknolojilere güdümlü ekonomiler oluşmakta ve hayat bu teknolojiler doğrultusunda yeniden yapılanmaya başlamaktadır. Bu açıdan devletin de işleyiş mekanizmasını gözden geçirmesi ve bu teknolojilerden azami ölçüde faydalanarak, bilgi toplumu bireylerine beklentileri doğrultusunda hizmet verir nitelik kazanması gerekmektedir. Bu gereksinim ve kaydedilen değişimler devletin elektronik nitelik kazanmasını, yani e-devlet kavramını gündeme getirmiştir. Devletlerin gündemlerine aldıkları e-devlet kavramı, genel bir tanımlamayla, devlet iş süreçlerinin bilgi ve iletişim teknolojileri ile daha hızlı, daha verimli, daha

saydam ve daha eşit olarak verilmesidir (Menteş, 2003: E-Devlet Nedir? Bölümü, parag.1-2).

Bilgi toplumunun bireyleri ve örgütleri rekabet güçlerini arttırmanın ve en önemlisi de varolabilmenin yolunun bilgi ve iletişim teknolojileri kullanarak elektronikleşmekten geçtiğini fark ederek dijitalleşirken, toplumun genel işleyişinden, gelişiminden ve yaşamından sorumlu olan devletin de yapı olarak bu sistemde yer alması ve hatta bu sisteme yeni anlayışlar katarak yol gösterici rol oynaması bir zorunluluk haline gelmektedir.

Bu aşamada, devletin bilgi toplumundaki demokratik yönünü temsil eden yönetim kavramı da önem kazanmaktadır. Yönetişim, yönetim süreci içerisinde rol alan tüm aktörlerin ortak görüşü çerçevesinde şekillenmiş kuralların, bu aktörlerin sürece aktif katılımıyla uygulanabilir olması anlamına gelmektedir. Bu açıdan yönetim kavramı katılımcılık, ortaklık, paydaşlık, etkililik ve sürdürülebilirlik gibi değerlerle örtüşmektedir. Bu kavramın içeriğini oluşturan politik ve ekonomik boyutlarının birlikteliği, yönetişimin işleyişini *"katılımcılık," "ortaklık," "paydaşlık," "etkililik," "verimlilik" ve "sürdürülebilirlik"* gibi değerlerle ilişkilendirmektedir (Uçkan, 2003: E-Devlet ve E-Demokrasi: E-Yönetişim Modeli bölümü, parag. 1-3).

Yönetişim anlayışı kamu yönetimi ve demokrasi açısından özel bir konuma sahiptir. Yönetişim kavramı ile yurttaşlar yönetim sürecine katılıp, her aşamada kendi demokratik haklarından faydalanabilmektedirler. Bu açıdan e-devlet sistemi de e-yönetişim ortamı sağlamasından ötürü bilgi toplumunun demokratik yönünü temsil eden başlıklar arasında yer almaktadır. Halkın yönetim sürecine katılarak devletle etkileşim içerisinde olması bir yandan yurttaşların demokratik haklarını kullanarak fikirlerini dile getirmelerini sağlarken, diğer yandan da halkın kendi kaderini tayin etmede oynadığı role karşılık gelmektedir.

1.2. Bilgi Toplumu Yaklaşımına Yönelik Eleştiriler

Bilgi toplumu, günden güne daha fazla telaffuz edilen, daha sıklıkla duyulmaya başlanan bir olgu halini almıştır. İnsanların bir kısmının bilerek, birçoğunun ise bilmeyerek kullandığı bu kavram bir tür simge görüntüsüne bürünmüştür. Öyle ki günümüzde birçok ticari kuruluş, sloganlarında ya da tanıtım mesajlarında bilgi toplumu kavramını kullanmaya başlamakta ya da birçok yönetici bilgi toplumunu ulaşılması gereken bir kriter olarak lanse etmektedir. Bu durum da, beraberinde bilgi toplumuna ait yeni tanımlamalar ve yorumlar getirmektedir. Bilgi toplumu olgusuna yönelik temel eksik, bilgi toplumu olma yoluna çıkmadan önce, bilgi toplumu olmanın ne olduğunun topluma anlatılmamış olmasıdır. Günümüzde, bilgi toplumu kavramı bireylerin ve toplumların bir ölçüt durumuna getirip bu kavrama dayalı yeni özellikler ürettikleri, gelişmişliklerini de bu özellikler çerçevesinde değerlendirdikleri bir olgu halini almıştır (Yılmaz Bülent "Bilgi Toplumu": Eleştirel Bir Yaklaşım). Bilgi toplumu olgusuna yönelik eleştirilerin çıkış noktası da benzer bir durumu işaret etmektedir. Bilgi toplumu, yaklaşım olarak ideal bir biçimde kurgulanmış, fakat toplumlar altyapı konusunda hem gelişmiş ülkelerde hem gelişmekte olan ülkelerde hem de gelişmemiş ülkelerde yeterli derecede bu yaklaşımın ne olduğu konusunda bilgilendirilmemişlerdir.

Türkiye’de, bilgi toplumu yaklaşımı çerçevesinde kurgulanan dünyanın diğer bir eksikliği ise, toplumların gereksinimleri ve mevcut durumunun yeterli derecede dikkate alınmamasıdır. Bu çalışmanın giriş bölümünde de ifade edildiği üzere, tekno-determinist görüşlerin aksine teknoloji ile toplumun birbirine bağımlı ve iç içe olduğunu öne süren Castells de benzer bir gerçeğe işaret etmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojileri ile yaratılan toplumsal yapıya “ağ toplumu” tanımlamasını getiren Castells, ağa dahil olan her bireyin, ağın katlanan faydalarından yararlandığını, ağın dışında kalmanın cezasının ise ağır olduğunu ve bu ağın büyümesiyle cezanın da büyüdüğünü işaret

etmektedir. Ağın dışında kalanlara, başka unsurlara erişim fırsatlarının azaldığını vurgulamaktadır (Castells, 2005: 90). Castells, bilgi toplumundaki hakim olan bilgi ve iletişim teknolojileri olgusunun da bilgi hammaddesi üzerine gelişmekte olduğunu, bu teknolojilerin yayıldıkça anlamlandığını ve bu teknolojileri kullanan sistematığın de ağ kurma mantığı ile oluştuğunu vurgulamaktadır (Castells, 2005: 89). Bu yönüyle Castells, tüm dünyada herkesin eşit şekilde bilgi ve iletişim teknolojilerine erişememesi durumunun sosyal eşitsizlikler doğuracağına, bilgi toplumu yaklaşımının da bu eksik yönden ötürü açıklıkları bulunduğunu ifade etmektedir. Bu çerçevede Castells, teknoloji ile toplumsal yapı arasındaki ilişkide devletin mutlak rolü olduğunu vurgulamakta ve devletin yasaklarla ve teşviklerle, toplum ile teknoloji arasındaki belirleyici rolü olduğunu ifade etmektedir (Castells, 2005: 15).

Teknolojilerin insanlara eşit şekilde ulaşmasının güç olduğuna işaret eden Virilio da Castells gibi benzer bir açıdan bilgi toplumu yaklaşımını eleştirmektedir. Virilio'ya göre, bilgi ve iletişim teknolojileri toplumu düzensizlik ve eşitsizliklere sürüklemektedir. İnternetin topluma eşit olarak ulaşmayacağını ifade eden Virilio, mutlak gücün, İnternete erişen ayrıcalıklı bir zümreye hizmet edeceğini belirtmektedir (Ersöz, 2005: parag.13).

Bilgi toplumu olgusunda, eksik olduğu iddia edilen bir diğer husus ise, bilginin yeni çıkan bir şeymiş gibi lanse edilmesidir. Bilgiden kastedilen tüm 'şeylerin' dünyanın geçmişi kadar eski olduğu düşüncesi, bilgi toplumu yaklaşımındaki her edimin merkezinde yer alan bilgi olgusunun da ne olduğunun sorgulanmasına neden olmuştur. Bu düşünceye göre, hayvanların içgüdüyle hareket ediyor olmasına karşın insanlar düşünerek 'bilgiyle' hareket etmektedirler. Bu da, bilginin insanın var olabilmesi için bir ön şart olduğu ve ilkel toplumdan sanayi toplumunun insanı kadar herkesin bilgi ile yaşadığı anlamına gelmektedir. Bu sebeple, bilgi toplumunda yükselen bilginin ne olduğunun da altını çizmek gerekmektedir. Bugün dünyada hizmet sektörü günden güne büyümektedir. Tamamen bilgi üretilmesi ve var olan bilginin

değerlendirilmesi üzerine kurgulanan hizmet sektörünün yükselişi, bilgi toplumu politikalarının üretildiği süreçte şans eseri gerçekleşmiş bir gelişme değildir. Bu sebeple bilgi toplumu olgusunun iyi tanımlanması ve bir o kadar da iyi anlatılması gerekmektedir. Bilgi toplumunda, her hareketin merkezinde olan bilgi, yaklaşımın önermelerinde kast edilen bilgiye karşılık gelmemektedir.

Bilgi toplumu yaklaşımın aldığı en büyük eleştiri ise, sayısal uçurum başlığı altında yer almaktadır. Bilindiği üzere, bilgi toplumunun bireyleri ellerinin, ayaklarının, vücutlarının yanı sıra sahip oldukları teknolojiler ile toplumda söz sahibi olabileceklerdir. Bilgi toplumu yaklaşımına göre, bireylerin var olmaları bilgi toplumunun etkin üyeleri olmalarına yetmemektedir. Bu durum, eşitsizliklerin, “özellikle zengin toplumlarla fakir toplumlar arasındaki eşitsizliklerin artması sorunu ve tarihteki benzer gelişmelerden yola çıkarak İnternet gibi bir gücün elit kesimin eline geçerek onların çıkarlarına hizmet için kullanılacağı” görüşlerine de gerçekçi boyut kazanmaktadır (Ersöz, 2005: parag.11). Sayısal uçurum, bilgi ve iletişim teknolojilerinin hakim olduğu çağımızda sosyal bölünme yaratacak bir olgu olarak yükselmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanım ve yayılım farklılıklarının, toplum içerisinde gelir grupları, bölge, eğitim ve aile tipine göre farklılaşmalara yol açacağı ön görülmektedir. Sayısal uçurumun eleştirisinin en güçlü yönü ise internet üzerinedir. Sayısal uçurumun önlenememesi durumunda Paul Virilio’nun belirttiği gibi, İnternet bir güç objesi haline gelecektir. Virilio’ya göre, İnternetin topluma eşit olarak ulaşması söz konusu değildir (Ersöz, 2005: parag.12). Manuel Castells de, İnternet ile küreselleşen ekonominin ve toplumlarda, bütün toplumsal edimlerin İnternete dayalı hale geldiğini, İnternete erişilememenin ise toplumun dışında kalmayla sonuçlanacağını belirtmektedir. Sayısal uçurum tehdidine vurgu yapan Castells, bilgi ve iletişim teknolojilerine sahip olmayan, yeterli derecede İnternet kültürüne vakıf olmayan ve ekonomik anlamda zayıf olan toplumlarla gelişmiş toplumlar arasındaki uçurumun gün geçtikçe artacağını ifade etmektedir (Ersöz, 2005: parag.14). Günümüz küreselleşme olgusu ve nihayetinde beliren bilgi toplumu yaklaşımı da bu

nedenle eleştiriler almaktadır. Bu sebeple, bilgi toplumuna yöneltelen eleştirilerin birçoğu kapitalizm eleştirisi bağlamında ele alınmaktadır.

Bilgi toplumu olma yolunun bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı yatırımlardan geçiyor olması, bu teknolojilerin üretim ve dağıtım ağıları konusunda da eleştirilerde bulunulmasına sebep olmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerini üreten ülkelerin, günümüzde gelişmiş olarak tabir edilen ülkeler olması, bilgi toplumu olgusunun, sadece gelişmiş ülkelere hizmet edecek bir yaklaşım olduğu yönünde eleştirilmektedir. Unesco'nun 1997 verilerine göre, dünya nüfusunun %78'i geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelere oluşmaktadır (Yılmaz Bülent "Bilgi Toplumu": Eleştirel Bir Yaklaşım). Bu da dünya nüfusunun 5/4'ünün bilgi ve iletişim teknolojilerini üretmediği, fakat üreten gelişmiş ülkelere müşteri olduğunu göstermektedir. Bilgi toplumu yaklaşımının idealize edilmesindeki en etkin yön ise, bilgiyi üreten ve çoğaltan toplumların olması ve bu toplumların birbirleri ile bilgi alışverişi yaparak iktisadi ilişkiler kurmalarıdır. Oysaki dünya üzerindeki güncel manzara, bilgi toplumu olma çabasındaki birçok ülkenin gelişmiş ülkelere teknoloji satın alması şeklindedir. Bu anlamda, Türkiye gibi birçok ülkede bilgi toplumu yaklaşımının altyapısı hazırlanmadığı gibi, kimi zaman da bu yaklaşıma ters düşecek kararlar alınmaktadır. Bu açıdan mevcut gidişata göre, bilgi toplumu olma çabasındaki birçok ülke, bilgi satan değil, bilgiyi durmadan satın alan ülkeler haline geleceklerdir.

Günümüz itibarıyla, altyapı, eğitim, üretim vb. sorunlarını tam anlamıyla çözerek bilgi toplumu olmuş bir ülkeden henüz bahsedilememektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerini üreten ülkelerin dahi bu teknolojileri kullanma oranları düşük seviyelerdedir. Bu açıdan, bilgi ve iletişim teknolojilerinin tam olarak erişilemediği, ekonomik, siyasal ve kültürel düzende olması gerektiği derecede kullanıma ulaşmadığı, bu teknolojiler ile ilgili düzenlemelerin ve eğitim düzeyinin yeterli olmadığı bir ortamda bilgi toplumu olma söylemleri ancak haklı eleştirilerin konusu olabilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

BİLGİ TOPLUMUNA DÖNÜŞÜM ÇALIŞMALARI KAPSAMINDA E-DEVLET

20.yy.'ın son çeyreğinde, dünyada yoğun bir şekilde varlığını hissettiren küreselleşme olgusu, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesinden beslenmektedir. 1990'lı yıllarda bilgi toplumu olma yolunda, ülkelerin ayrı şekilde fakat, aynı zamanda, benzer çalışmalar içerisine girmesi de küresel kapitalizmin gerçeklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küresel dünyanın, bilgi toplumu olma yarışına girmiş ülkelerinde artan nüfus, devletlerin günden güne artan sorumlulukları ve verimlilikten uzak işleyişleri, bilgi ve iletişim teknolojilerinin toplum hayatında yaygın kullanım bulmuş olması devletin kendini yeniden tanımlamasını zorunlu kılmıştır (OECD, 1995). Bilgi toplumu olma sürecine giren ülkelerde, hem gelişen teknolojinin hem de değişen anlayış tarzlarının da etkisiyle vatandaşlar devletten çok daha farklı ve çok daha fazla beklenti içine girmişlerdir. Gitgide karmaşık hal alan devlet-vatandaş ilişkileri, kamu yönetiminde ciddi sistematik değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmıştır. Vatandaşların, özellikle hizmet aldıkları birimlerden açık, şeffaf, maliyet etkin ve verimli çalışmalar talep etmeleri, bilgi ve iletişim teknolojilerinin devlet erkinde de bir araç olarak kullanılmasını gündeme getirmiştir.

Bilgi toplumunda, önemli hususlardan biri de demokrasi anlayışının değişim geçirmesidir. Bilgiye rahatça ulaşan ve gün geçtikçe de daha fazla bilgiye sahip hale gelen bireyler, devletin aldığı kararlarda da pay sahibi olmak ve kendi kaderlerini belirlemek istemektedirler. Bu sebeple bilgi toplumunun

demokratik yönü olarak adlandırılabilen katılımcı demokrasi anlayışı gündeme gelmektedir. Bu çerçevede, katılımcı demokrasinin devletin elektronikleşmesi ve yönetim olgusunun hayata geçirilmesi ile gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir.

Özetle, 20.yy.'ın sonlarında kaydedilen gelişmeler ve gerçekleşen değişimler, kamu yönetiminde kurumsal anlamda e-devlet olgusunu, süreçler ve işleyiş anlamında ise yönetim olgusunu gündeme getirmektedir. Devletler, bilgi toplumu olma yolunda hedeflerini e-devlet yapılanması üzerinden çizmekte, ulusal bilgi toplumu politikalarını da bu yapılanma çerçevesinde planlamaktadırlar. E-devlet ile bilgi toplumuna hakim anlayışların tümü, devlet işleyişine hakim anlayışlara da adapte edilmektedir.

2.1. E-Devlet Nedir?

E-devlet, çoğu insan tarafından, hatta sisteme dahil olan kurumların mensupları tarafından dahi, devletin hizmetlerinin elektronik ortamda verilmesi olarak tanımlanmaktadır. Devletin elektronikleşmesi olarak adlandırılan e-devleti, sadece İnternet ya da elektronik kanallar üzerinden hizmet veren bir sistem olarak düşünmek yanlıştır (M.Akgül, yüz yüze görüşme, 22 Aralık 2005). Bu tanımlama, fonksiyonları ve yapılanması itibariyle e-devlet için yetersiz kalmakta, bilgi toplumu kavramıyla çelişmektedir.

E-devlet kavramı birçok farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Means ve Schneider, e-devleti, kuruluşları ile bu kuruluşların bilgi ve hizmetlerinin üreticileri (diğer devlet kurumları, özel şirketler, vatandaşlar) ve tüketicileri (yine diğer devlet kurumları, özel şirketler, vatandaşlar) arasında bilgi ve iletişim teknolojileri vasıtasıyla kurulan ve idame ettirilen ilişkiler olarak

tanımlamaktadırlar (Means ve Schneider, 2000:121). Brown ve Brudney ise, e-devleti, kamusal bilgi ve hizmetlere erişim ve bu bilgi ve hizmetlerin yaygın ve etkin bir yapıda sunulması için teknolojinin ve özellikle de İnternet'e güdümlü uygulamaların kullanımı olarak tanımlamakta, bu bağlamda e-devlet uygulamalarını devletten vatandaşa (D-V), devletten devlete (D-D) ve devletten özel sektöre (D-OS) olmak üzere üç ana sınıfa ayırmaktadırlar (Brown ve Brudney, 2001:1).

TBD ise 2002 yılında yayınladığı Sonuç Raporu'nda, e-devleti, devletin vatandaşlara karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu görev ve hizmetler ile vatandaşların devlete karşı olan görev ve hizmetlerinin karşılıklı olarak elektronik iletişim ve işlem ortamlarında kesintisiz ve güvenli olarak yürütülmesi olarak tanımlanmaktadır (TBD, 2002: E-Devletin Temel Unsurları bölümü, parag.1).

E-devlet, ilk bakışta her ne kadar kamu hizmetlerinin elektronik ortama taşınması faaliyetinin bir sonucu olarak görünse de, aslında daha derin bir uygulama söz konusudur. Devletin elektronikleşmesinde, bilgi ve iletişim teknolojileri gerçek anlamda birer araç niteliğindedir. Temel hedef ise, bilgi işleme kapasitesi artırılmış, acil karar alabilen ve ihtiyaçlara hızlı cevap verebilen bir devlet yapısının oluşturulmasıdır.

E-devlet yapısını kurmak üzere oluşturulan ağ sadece yönetim maliyetlerini asgariye indirgemekle kalmayıp aynı zamanda bürokratik yapıyı ve kamu erkinin işleyiş mantığını değiştirmektedir. Mustafa Akgül ile yapılan (2005) görüşmede, Akgül, e-devlet ile devlet erkinde daima görmeye alıştığımız dikey hiyerarşinin, yatay bir hal aldığını öne sürmektedir. (M.Akgül, yüz yüze görüşme, 22 Aralık 2005). Devlet, hem kendi içine, hem vatandaşına hem de özel sektöre daha hızlı, daha hesaplı, daha uygun yapıda, daha az bürokratik ve daha kaliteli hizmet vermektedir.

E-devlet konusu ile birlikte e-devletin bir türevi olarak algılanan e-ticaret ve e-demokrasi kavramlarının da açıklanması gerekmektedir. Sanıldığı gibi e-ticaret ve e-demokrasi, e-devletin kendi içerisinde barındırdığı türevleri değildir. E-ticaret, özel sektörün bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak hem kendi içerisinde hem devletle arasındaki faaliyetlerini ifade etmektedir. E-devlet ve e-ticaret kavramları birbirinden bağımsız iki yapıyı temsil etmektedir. Bu iki yapının günlük hayatta birbirleri ile kesişmeleri dışında işleyiş bakımından birbirlerine benzerlikleri yoktur. E-demokrasi konusu da, benzeri bir şekilde açıklanabilir. E-demokrasi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin politik alana yansımaları, e-devlet ise, bu teknolojilerin yönetim alanına yansımalarını ifade etmektedir. Devletin işleyişinin kamusal süreçlerle olduğunu, demokratik eylemlerin ise bir sürece tâbi olmadığını hatırlatmak, bu iki kavramın birbirinden uzak kavramlar olduğunu açıklamaktadır. Fakat e-demokrasi kavramının da e-devlet kavramı ile kesiştiği noktalar mevcuttur. E-devlet çalışmalarının, devletin sadece hizmetlerini sunduğu kanalların değişmesi ve gelişmesi olarak algılanması da yanlıştır. E-devleti, vatandaş müşteri gibi gören ve onun memnuniyetini sağlamaya çalışan, toplam kalite yönetimi⁸ anlayışıyla hareket eden bir uygulama olarak değerlendirmek gerekmektedir. E-devlet ile birlikte vatandaş, devlet hizmetlerindeki baskın taraf olmakta, kamu ise kendini en iyi şekilde sunmaya çalışan ve gerektiği hallerde kendine çeki düzen veren ve yetersiz kaldığı durumlarda özel sektör ve sivil toplum örgütlerinden destek alan taraf olmaktadır. E-devlet yapılanmasında, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması ile devlet erki bilgi toplumunun gereksinimlerine cevap verebilecek, vatandaş ve kendi bünyesindeki kurumları ile elektronik ortamda bağlantı kurabilecek bu sayede de verimlilik ve şeffaflık sağlayacaktır. E-devlet, bugünün dünyasında devlet hizmetlerini tamamlayıcı bir rol üstlenmektedir. Bilgi toplumuna dönüşüm sürecinin

8 Toplam kalite yönetimi bir işletmede verimliliğin maksimum düzeye çıkarmak, sıfır hataya yaklaşmak ve % 100 müşteri tatminini sağlamak için benimsenmesi gereken ve şirket içi tam katılım sağlandığı bir yönetim anlayışıdır (Kalder Önce Kalite Dergisi, Temmuz 2000, ss.2-9)

sonunda, e-devlet yapılanması devlet hizmetlerinin alternatifi de olabilecektir. E-devletin, devlet hizmetlerine alternatif olması durumunda, kamusal işleyiş her yönüyle kabuk değiştirecektir. Bizzat kuruma gidilerek yapılan her şey elektronik ortama taşınacak ve sadece elektronik ortamda yapılabilecektir. Bu sebeple devletin personel, kırtasiye, giderler ve de zaman anlamında ciddi ölçüde tasarruf sağlaması söz konusu olacaktır. Böyle bir uygulamaya gidilmesi durumunda ise elektronik ortamı tercih eden vatandaşlar sistemin tam anlamıyla işlemesi durumunda avantajlı olacaklardır. Sistemin olması gereken seviyeye ulaşamaması durumunda ise, elektronik ortamda yapılan işlemler yine bürokratik engellere ve dikey yapılanmaya takılma tehdidiyle karşı karşıya kalacaktır.

2.2. E-Devlet Oluşumunun Amaçları

E-devlet yapılanması, bilgi toplumu sürecine toplumların doğal bir aşaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal yapının değişmesi ile toplum içindeki dinamiklerin de değişim sürecine girmesi bazı anlayışların bilgi toplumu önermelerine yakışır biçimde değişmesini ya da gelişmesini zorunlu kılmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojileri ile çevrelenen bireylerin yapılacak yenilikler konusundaki tüm beklentileri bu teknolojilerin kullanılması mantığına dayanmaktadır. Sahip olduğu teknolojinin neler yapabileceğini bilerek hizmet alan bireyler, ellerindeki teknolojileri her anlamda kullanabilmeyi istemekte ve bu yönde beklentiler içine girmektedirler.

E-devlet uygulaması, kamusal yönetim erkinin toplumun ihtiyaçlarını karşılaması, üstlendiği görevi çağın gerektirdiği yöntem ve anlayışla yerine getirmesi mantığına dayanarak kurgulanmış bir sistemdir. Bu sistem ile vatandaş, devlet kurumlarının kapısında değil, bilgisayar ekranının başında

işlerini yapabilmekte, bu sayede de kamusal verimlilikte artış gözlenmektedir. Bütün vatandaşların dünyanın her noktasından her an her saatte istediği bilgiye ulaşmasını ve işlerini görebilmesini sağlayan e-devlet yapılanması, devletle vatandaş arasındaki engelleri kaldırarak, “halkı için var olan devlet” anlayışının güç kazanmasını sağlamaktadır (Özcan, 2003:20).

Bu doğrultuda, e-devlet yapılanmasındaki temel hedef kamu kurumları, vatandaş ve özel sektör arasındaki bilgi, hizmet ve malzeme alışverişlerinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması, bu sayede bilgi toplumu dinamiklerinden olan verimlilik, performans, rekabet ve demokratik yönetim anlayışlarının oturtulmasıdır. Bu çizgide hedefler çizen e-devlet yapılanması çağın gerektirdiği niteliklere sahip devlet anlayışını oturtmayı amaçlamaktadır. Şeffaf bir devlet yapısının kurulması, kamusal hizmetlerin hızlı ve etkin şekilde işlerliğe sahip olması, vatandaşların hayatında devlete ayrılan zamanın asgariye indirgenmesi, karar verme sürecinin kısılması, her an her saatte hizmet sunulabilir olması ve bürokrasinin azaltılması e-devletin sistematik yapılanmada koyduğu diğer hedefler olarak sayılabilir. Bu hedeflerle yola çıkarak varılmak istenen nokta vakit kazancının sağlanması, maliyetlerin asgariye çekilmesi, memnuniyetin artması, ekonomik büyüme sağlanması, kırtasiye bağımlılıklarının sona ermesi, demokratik ortam sağlanması, insana dayalı hataların en alt seviyeye çekilmesidir (TBD, 2002: Niçin E-Devlet? Bölümü, parag. 2). Bu sayede bilgi toplumu olmayı başarabilen her devlet, küresel dünya arenasında toplumsal dinamiklerinden ekonomik yapısına kadar her alanda rekabetçi olabilecek ve ilerleme kaydedebilecektir.

2.3. E-Devlet Dönüşümünü Hazırlayan Faktörler

E-devlet yapılanması belli dinamiklerin ortaya çıkardığı bir ihtiyaçtır. Bilgi ve iletişim teknolojileri ile belli bir seviyeye ulaşan toplum, teknolojinin sağladığı

olumlu getirilerin devlet yönetimi alanında da edinilmesi ihtiyacını duymuş ve e-devlet yapılanması sürecine girilmiştir. Bu süreci hazırlayan faktörleri iki ana başlık altında ele almak mümkündür. Bunlar dış dönüşümü sağlayan etkenler ve iç dönüşümü sağlayan etkenlerdir. Dış dönüşümü sağlayan etkenler bilimsel gelişmeler ve küreselleşme gibi olgulardır. Einstein fiziği ile bilimsel alanda farklı bir boyuta geçen fizik, bilgi toplumunu var eden bilgi ve iletişim teknolojilerinin meydana gelmesine ve gelişmesine olanak sağlamıştır. Her yeni buluş, daha ileride yer alan diğer buluşu doğurmuş ve bilimsel anlamda hayal edilmesi güç bir mesafe kat edilmiştir. Dış dönüşümü sağlayan bir diğer etken ise küreselleşmedir. Küreselleşmeyi, David Harvey “zaman ve mekan sıkışması” (1999:270) , Zygmunt Bauman, “mekanın büzüşmesi, zamanın düzleşmesi” (2000:94) Roland Robertson, “tüm dünyanın tek bir mekan olarak billurlaşması”, “küresel insanlık durumunun ortaya çıkması” (Robertson’dan aktaran King, 1998:28) olarak tanımlamaktadır. Bu açıdan, küreselleşme uluslar arası ve sınır ötesi kavramlarının da üstünde kalan bir yapıya karşılık gelmektedir. Robert Holton’a göre, küreselleşme ile dünyanın farklı parçaları birleşmekte, bütünleşmekte ve birbirine bağımlı hale gelmektedir (2000:160). Küreselleşme, insanlığın tarih boyunca elde ettiği ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi tüm deneyimlerinin birikimini, bir sonucunu ifade etmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yarattığı küresel alan ulus devletlerin farklı ulusal kültürleri ile çizdikleri coğrafi sınırları ortadan kaldırmaktadır (Stratton, 2002:8). Bilgi ve iletişim teknolojileri birçok yeniden yapılanmada itici güç olmaya başlamakta, bilgiyi ön plana çıkartarak zamanı ve mekanı anlamsız kılmaktadır. Bilginin gün geçtikçe artan hızı ve hacmi, bilginin sayısız kaynaktan doğmasına ve tekelden çıkmasına imkan sağlamakta, dünyanın her noktasına yayılmasına neden olmaktadır. Ekonomik, sosyal ve siyasi alanda gözlenen bu gelişmeler devlet yönetim biçimleri de dahil olmak üzere birçok yapıyı etkilemekte ve değişim geçirerek yeni bir kimlik kazanmaya sevk etmektedir. Teknolojik sürecin ve dönüşümün bir sonucu olan küreselleşme olgusu her alanda yeniden yapılanmaları tetiklemektedir.

Küreselleşme ve bilimsel gelişmeler gibi dış dönüştürücülerin dışında, devletin artan harcamaları ve devletin hantal işleyişi şeklinde karşımıza çıkan iç dönüştürücüler de e-devlet oluşumunu hazırlayan faktörler arasında yer almaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişme, teknolojik anlamda başka gelişmelerin yaşanmasına da ön ayak olmaktadır. Tıp alanındaki gelişmelerle insan ömrü uzamakta, doğum oranları artmakta ve ölümleri geciktirilebilmektedir. Bu durum da doğum sayısının ölüm sayısından fazla olmasına neden olmakta ve nüfus hızla artış eğilimine girmektedir. Her yeni nüfus devlete ek yük getirmekte, yeni görev ve sorumluluklar yüklemektedir. Artan nüfusun daha fazla eğitim, altyapı, sağlık ve iş taleplerinde bulunmaya başlaması devletin istihdam açmasına ve geliri olmayan bir gider yapısı içerisine girmesine neden olmaktadır. Bunların yanı sıra sosyal devlet yapısının gündeme gelmesi, devlet giderlerinin katsayısını arttırmaktadır. Bütün bu faktörler devlet yapısını bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanma, verimlilik elde etme ve maliyetleri asgariye indirgeme arayışına sokmaktadır. Bu aşamada bir diğer iç dönüştürücü olan devletin hantal işleyişi de devreye girmektedir. Politik nedenlerle, devlet kurumlarına vasıfsız işgücünün istihdam edilmesi devletin hizmet veremez hale gelmesine ve tıkanmasına neden olmaktadır. Vatandaşın devletten alması gereken hizmetleri kendi informal çözümleriyle almaya başlaması toplum içindeki işleyişi de sekteye uğratmaktadır. Devlet dairelerinde çalışmayan insanların varlığı, çalışanların ekstra ücret talep etmeleri neticesini de beraberinde getirmekte ve maaş(+)rüşvet gelirine sahip bir memur tabakası oluşmaya başlamaktadır. Rüşvet almayan memurun işini yavaştan alması ve gereksiz bürokrasi yaratması ise devlet verimliliğini en alt düzeye çekmektedir. Bu amaçla insan faktörünü mümkün olduğunca azaltacak ve çalışmayanı bünyesinde barındırmayacak bir çözüme gidilmesi kaçınılmaz hale gelmektedir.

Yukarıda sayılan tüm bu iç ve dış dönüştürücüler, devleti yapı değişikliğine itmiş, devletin aynı işleri daha modern ve daha verimli bir yolla gerçekleştirmesi yönünde e-devlet yapılanmasını getirmiştir.

2.4. Kamusal Bir Hizmet Olarak E-Devlet

Sanayi toplumunun yarattığı kamusal düzende işleyiş yüz yüze görüşmeler üzerine kurulu bir düzlemde işlemekteydi. Bu nedenle talepler dilekçelerle resmileştirilir, formlar doldurulur ve yeterlilik ispatı için evraklar hazırlanırdı. Bu durum, e-devlet yapılanması ile gündemden kalkmakta ve devletin sahip olduğu kimlik yapısı değişmektedir. Artık vatandaşlar, devlet dairelerinde kuyruklarda, yapmaları gereken işlemlerden bihaber beklemek ve günlerce süren işlemleri yapmak zorunda kalmamakta, bu işlemlerin hepsini İnternet üzerinde kısa sürede tamamlamakta ve zamanı verimli kullanmaktadırlar. Bilgi toplumunda, bilginin dolaşıma geçmiş olmasındaki ana mantık yeni kurulan yapıların klasik işleyişine göre daha verimli çalışmasını sağlamaktan geçmektedir. E-devlet, vatandaş işlemler yapacağı kurum ile birebir karşı karşıya getirmemekte, kullanıcıyı yönlendirerek gerekli kamu hizmetinin alınmasını sağlamaktadır. Kamu Bilgi Otoyolu olarak tanımlanan e-devlet omurgası, vatandaş ilgili hizmete yönlendirmekte ve kamu hizmetine erişim sağlanmaktadır (Fountain, 2001:58).

İnternet ve İnternet üzerinden yapılan e-işlemler yoğunlaştıkça hem devlet kurumları arasındaki hem de vatandaşın devlet kurumları karşısındaki eşit olmayan yapısı ortadan kalkmaktadır. Getirdiği sayısız kolaylık ve sağladığı avantajlarla e-devlet, vatandaşın ve özel sektörün gözünde başarısız olan devlet erkinin bu imajını yok etmekte ve vatandaşların devletlerine olan güvenini arttırmakta, şüpheleri yok etmektedir. E-devlet ile sık yapılan

işlemlerden olan işsizlik sigortası, sosyal güvenlik, sosyal yardım, gelir dağılımı ve ödeme, iş danışmanlığı, vergi, tapu, nüfus, sağlık, gümrük, adli sicil hizmetleri kolayca sağlanabilmekte ve halkın sıkça devlet hizmetlerinden yakındığı aksaklıkların da mevcudiyetine son verme olanağı doğmaktadır. Elektronik oylama, dijital gruplar ile halkın görüşleri alınabilmekte, etkileşimli olarak kamusal sorunlar tartışılabilmektedir. Bu sayede daha demokratik ve daha şeffaf bir devlet yapısını da sağlamak mümkün olmaktadır.

Vatandaşların ve özel kurumların İnternet üzerinden işlemlerini gerçekleştirebilmesi zaman ve mekan anlamında büyük avantaj sağlarken, ülke ekonomisi de bu durumdan kazanç sağlamaktadır. Mesai saati sınırı ortadan kalkmakta, evrak getir-götür süreçleri bertaraf edilmekte ve en önemlisi de rüşvet ve yolsuzlukların önüne geçilmektedir. E-devlet ile herkes devlete eşit mesafede yer almakta ve devlet hizmetlerini görebilme açısından da fırsat eşitliği sağlanabilmektedir.

E-devlet yapılanması üç ana sınıflandırma çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bu sınıflandırmalardan ilki devlet-vatandaş (D-V) etkileşimleridir. Doğumla beraber başlayan vatandaş devlet ilişkileri ölene değin sürmektedir. Nüfus cüzdanı çıkartılması ile başlayan süreç, vergi ödemeleri, fatura ödemeleri, askerlik ve evlilik işlemleri, ehliyet işlemleri, sosyal güvenlik, eğitim, sigorta ve sağlık hizmetleri, e-seçim, e-sayım, e-demokrasi, e-emeklilik gibi işlemlerle de sürmektedir. Bu açıdan devlet vatandaşın en çok ilişki içerisinde bulunduğu örgütlenmedir. Bu sebeple de e-devlet yapılanması açısından vatandaş-devlet ilişkilerinin elektronik ortama taşınması ve bilgi toplumu ölçütlerine uyumlu hale getirilmesi bir gerekliliktir. E-devlet yapılanmasındaki ikinci sınıflandırma ise, devlet-özel sektör (D-Ö) ilişkileridir. Özel sektörde faaliyet gösteren herhangi bir kuruluş ya da tüzel kişilik de vatandaş gibi doğumundan ölümüne kadar devletle sürekli ilişki içerisinde bulunmaktadır. Şirket kuruluş işlemlerinden vergi ödemelerine, bankacılık ve finans işlemlerinden gümrük düzenlemelerine, çalışma ve sosyal güvenlik

işlerimden hukuki işlemlere kadar her tüzel kişilik devletle ilişki içerisine girmekte ve bu ilişkiler süreklilik arz etmektedir. Bu açıdan devlet dairelerindeki kalabalıkların çoğunu tüzel kişilikler teşkil etmektedir. E-devlet yapılanması, bu sınıflandırma açısından da düzenlenmesi gereken bir sistemdir. E-devlet yapılanmasındaki son sınıflandırma ise devletten-devlete (D-D) yürütülen kamusal işlemlerdir. Kamu kuruluşları arasında etkileşim sağlanması ve bütün kuruluşların bütünlük arz etmesi açısından da bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı bir zorunluluk halini almıştır. Günlerce beklenen evraklar, kaybedilen zaman, para ve emek, gereksiz işgücü istihdamı ve rüşvet gibi olumsuzluklar e-devlet ile ortadan kalkmaktadır. Daha etkileşimli olarak görev yapan kamu kuruluşları daha verimli ve hızlı çalışmakta, müşteri statüsündeki vatandaşın memnuniyetini arttırmaktadırlar. Bu açıdan devletin kendi içerisindeki yapılanması ve dikey düzenin yatay hal alması önem taşımaktadır.

E-devlet yapılanması kamusal hizmetlerin hızlanmasını, vatandaşın devlete olan güveninin artmasını ve rüşvet gibi olumsuzlukların önüne geçilmesini sağlayan, aynı zamanda da bilgi toplumunun demokratik yapısına ortam sağlayan bir dönüşümdür. Bilgi toplumu ve bilgi ekonomisi anlayışı ile küresel dünya ile rekabet etme hedefindeki her devletin kamusal hizmetlerini bilgi ve iletişim teknolojileri ile sunar hale gelmesi çağın gerektirdiği bir zorunluluktur. Bu sistemlerin devlet hizmetlerini tamamlayıcı rolde ya da devlet hizmetlerine alternatif rolde yapılandırılması ise zamanla devletlerin yüzleşeceği bir tercih halini alacaktır.

2.5. E-Devletin Klasik Devlet Anlayışından Farklılıkları

E-devlet uygulaması, geleneksel devlet anlayışındaki birçok aksaklığın önüne geçerken, aynı zamanda da gündemde olmayan birçok yeniliğin

vatandaşı sunulması ve devlet işlerinde kullanılmasının yolunu açmaktadır. Tablo 1’de, geleneksel devlet yapılanması ile e-devlet uygulamalarının karşılaştırması verilmektedir. Kamusal alanda sıkça karşılaşılan olumsuz faktörlerin, e-devlet uygulamaları ile gündemden kalktığı görülmektedir.

Tablo 1. Geleneksel Devlet ve E- Devlet Karşılaştırması

Geleneksel Devlet	E-Devlet
Pasif Yurttaş	Aktif Müşteri-Yurttaş
Kağıt-temelli İletişim	Elektronik İletişim
Dikey/Hiyerarşik Yapılanma	Yatay/Koordineli Ağ Yapılanması
Yönetimin Veri Yüklemesi	Yurttaşın Veri Yüklemesi
Eleman Yanıtı	Otomatik Sesli Posta, Çağrı Merkezi vb.
Eleman Yardımı	Kendi kendine Yardım / Uzman Yardımı
Eleman-temelli Denetim Süreci	Otomatik Veri Güncellemesiyle Denetim
Nakit Akışı / Çek	Elektronik Fon Transferi (EFT)
Tek tip Hizmet	Kişiselleştirilmiş/Farklılaştırılmış Hizmet
Bölümlenmiş / Kesintili Hizmet	Bütünsel / Sürekli / Tek-duraklı Hizmet
Yüksek İşlem Maliyetleri	Düşük İşlem Maliyetleri
Verimsiz Büyüme	Verimlilik Yönetimi
Tek Yönlü İletişim	Etkileşim
Uyruk İlişkisi	Katılım İlişkisi
Kapalı Devlet	Açık Devlet

Kaynak: UÇKAN, Özgür (2003). E-Devlet, E-Demokrasi ve E-Yönetişim Modeli: Bir İlkel Öncelik Olarak Bilgiye Erişim Özgürlüğü, makalesinden... http://www.stradigma.com/turkce/haziran2003/makale_09.html’den 23 Kasım 2005’te erişildi.

Tablo 1’de sunulan geleneksel devlet ve e-devlet karşılaştırmasını şimdi yorumlayalım. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin, günümüz toplumlarına kazandırdığı en önemli girdi demokratik yapı olmaktadır. Bu durum kendini geleneksel devlet ile e-devlet karşılaştırmasında da göstermektedir. Geleneksel devlet düzeninde pasif olan vatandaşlar devletin yönetim sürecine katkıda bulunamamakta ve izleyici konumunda kalmaktadır. E-devlet, bilgi toplumunun katılımcı demokrasi anlayışıyla vatandaşlarını aktif konuma getirmekte ve vatandaş ile sürekli etkileşim halinde bulunmakta, geri

beslemeler olarak süreci düzenlemektedir. Bu, modern dünya açısından bir gerekliliğin yerine getiriliyor olmasına işaret etmektedir.

Günümüz geleneksel devlet yapısındaki önemli problemlerden birisi de işlem gerçekleştirirken karşılaşılan sayısız bürokrasi ve yüksek derecede kırtasiye maliyetleridir. Doldurulan milyarlarca form, imzalatılan milyarlarca belge ve bu yüzden devlet kasasından çıkan trilyonlar e-devlet yapılanması ile devlet kasasında kalmakta, devlet maliyetleri asgari düzeye çekilmektedir. Aynı zamanda işlemler de azalmakta, vatandaşlar oradan oraya sürüklenmek yerine fare hareketleri ile işlemlerini yapabilmektedirler. E-devletin yönetim anlayışı açısından önemli girdilerinden birisi de yapılanma yönünde gündeme gelen değişimdir. Geleneksel devlet düzeninde hakim olan hiyerarşik dikey yapılanma, bilgi ve iletişim teknolojilerinin de katkısıyla yatay bir hal almakta, hiyerarşik yapı ortadan kalkmaktadır. Bu, modern yönetim anlayışının da temelini teşkil etmekte ve toplam kalite yönetiminin uygulanmasına ortam sağlamaktadır.

Geleneksel devlet anlayışında tamamen insan kaynağına bağlı olarak işlerliği sağlanan birçok uygulama e-devlet ile ortadan kalkmaktadır. E-devlet ile bilgi toplumunun ferdi olan birey insan kaynağını zihinsel üretim sürecinde kullanabilmekte, ekonomik değer artışı sağlanabilmektedir. Örneğin insan kaynağı telefona bakmak için harcanmamakta, bu görevi teknolojik sistemler üstlenmektedir. Geleneksel devletin önemli sorunlarından birisi de denetim mekanizmasıdır. İnsana bağlı olarak yürütülen denetim mekanizması işlerlik bakımından öznel olmakta ve kişisel tutumlar denetim sürecini etkilemektedir. E-devlet ile elektronikleşen sistemlerde, elektronik ortamda tutulan kayıtlar hem güvenli veri içermekte hem de denetim açısından kolaylık ve inkar edilemezlik sağlanmaktadır. Geleneksel devletin sunduğu, kişisel özellikleri göz ardı ederek herkese tek tip verilen hizmet, e-devlet yapılanması ile kişiye özel, etkileşimli hizmet yapısına bürünmektedir. Bu açıdan hizmette verimlilik

sağlanmakta, zamandan kâra geçilmektedir. Geleneksel devletin bölünmüş yapısı, e-devlette bütünsellik taşımakta ve süreklilik arz etmektedir. E-devletin bu yönü de verimlilik arttırıcı ve zamandan tasarruf sağlayıcı bir yönü işaret etmektedir. Geleneksel devletin önemli açıklıklarından birisi de iki taraflı maliyetlerin yüksekliğidir. Personel istihdam eden, gereksiz kırtasiye harcaması yapan, zaman kaybı sağlayan, bürokrasiye takılan ve bir türlü alınamayan kararlar devlete maliyet yükü getirmekte, bu maliyet yükünün bir bölümü de hizmet gören vatandaşa yüklenmektedir. E-devlet ile beraber ortadan kalkacak bu engeller, kazan-kazan taktiği doğrultusunda iki taraflı avantajlar sağlamakta, vatandaşın kamu harcamaları düşüşe geçmekte, devletine karşı memnuniyeti artmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

E-AVRUPA+ ÖLÇÜTLERİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DEKİ E-DEVLET ÇALIŞMALARI

E-devlet yapılanmasının Türkiye'de gerçekleşmesi için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Bu girişimlerden bazıları hayata geçirilmiş, bazıları ise uygulama dışı bırakılmıştır. Bu süreç esnasında da, e-devlet yapılanmasını ve top yekün Türkiye e-dönüşüm projesini yürütmek üzere çeşitli kurullar ve birimler kurulmuştur. Bu süreçte ilk oluşum Dünya Bankası'nca yürütülen Türkiye, Bilişim ve Ekonomik Modernizasyon Projesidir. Bu süreçteki diğer projeler ise 1998 yılından 2002 yılına kadar gündemde kalan, Başbakanlık tarafından koordinasyonu sağlanan KAMU-NET projesi; 1998 yılından 2002 yılına kadar yürürlükte olan, DTM'nin koordine ettiği E-Ticaret Koordinasyon Kurulu; 1999 yılında projelendirilen, Ulaştırma Bakanlığı ile TÜBİTAK'ın ortak yürüttüğü Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı (TUENA) Ana Planı'dır. Bu proje ve kurullardan birçoğu bugün faal durumda değildir. Bu durumun sebebi kamu politikalarını uygulamada yaşanan aksaklıklar, dünyadaki gelişmelere ve ülke gerçeklerine uyumsuzluk, siyasi sahiplenme ve koordinatör birim eksikliği gibi engellerdir (Kuran, 2005:24). Türkiye'deki e-devlet çalışmalarını hızlandırıp yeniden yapılandıran gerçek gelişme ise AB tarafından yürürlüğe konulan E-Avrupa girişimidir. Ana başlıkları ülkedeki her noktayı ve bireyi İnternete bağlamak, insan kaynağına yatırım yapmak ve İnternet kullanımını teşvik etmek olan E-Avrupa girişimi, Türkiye'nin de içinde bulunduğu tüm aday ülkeler için revize edilmiş E-Avrupa+ adı altında tüm aday ülkelere şart koşulmuştur. AB'ye uyum çerçevesinde, E-Avrupa+ girişimine uygun olarak

ivme kazanan e-dönüşüm Türkiye projesi ve dahilinde e-devlet yapılanması kısa zaman zarfında oldukça yol almıştır.

E-Avrupa ile Türkiye’de yeniden kurgulanan e-devlet yapılanması, bünyesindeki birtakım çalışmalarla dünyada da önemli sayılan birkaç projeye imza atmıştır. Başarılı projeler yeni projelerin de gerçekleşmesine ön ayak olmuştur. 2003 yılı itibariyle hızlanan e-devlet çalışmalarına devlet kanadında gözlenen bilinçlenme ile daha fazla destek verilmiş ve 2003 yılında bir önceki yıla göre %31 artışla 209 milyon dolarlık yatırım yapılmış, bu rakam 2004 yılında da 281 milyon dolara çıkarılmıştır (Kuran, 2005:25).

E-Avrupa+ girişiminin neticesinde yürütülen e-devlet çalışmaları, Türkiye’de kamu kuruluşlarına, üniversitelere, belediyelere, Türk Silahlı Kuvvetleri’ne (TSK) ait 3054 adet web sitesinin kurulmasını sağlamıştır (Kuran, 2005:25), fakat bulunulan nokta itibariyle hala AB ülkelerinin gerisinde bulunan Türkiye’de teknik çalışmaların yanı sıra sosyal ve kültürel dönüşüm çalışmalarının da yapılması, bilgi toplumu şartlarına ve gereksinimlerine uygun eğitim verilmesi gerekmektedir. E-devlet yapılanması kapsamında hayata geçirilen web sitelerinin çoğu bilgi verme işlevi görmekte ve tanıtım hizmeti sunmaktadır. Günümüz itibariyle vatandaşların etkin olarak İnterneti kullanarak bilgisayarları başından interaktif işlemler yapabilecekleri web sitesi sayısı olması gerekenden çok az durumdadır.

Bilgi toplumunun yapısı gereği, günden güne değişen dünya şartlarına adapte olabilmek için zamanla yarışılması ve zamanın ötesine geçilmesi gerekmektedir. Türkiye’nin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmaya başlaması, sanayi toplumundaki sanayileşme olgusuna göre oldukça hızlı gerçekleşmiş bir dönüşümdür. Bu açıdan Türkiye, uluslararası arenada bilgi toplumu olma yönünde hala başarı şansına sahiptir, fakat e-dönüşüm olgusu sadece teknolojik değil, aynı zamanda kültürel ve ekonomik izdüşümleri olan bir konudur. Bu açıdan kaydedilen hızlı gelişmelerin tümünde sosyal ve

ekonomik bilinçle hareket etmek gerekmektedir. E-Avrupa+ girişiminin sosyal içeriği, bu nedenle, Türkiye'ye nereden başlaması ve hangi yolu izlemesi gerektiği konusunda bir çerçeve çizmektedir.

3.1. Türkiye'deki E-Devlet Çalışmalarının Geçmişi

Türkiye, birçok dünya ülkesi gibi bilgi toplumu olma idealiyle birtakım çalışmalar yürütmektedir. E-dönüşüm çalışmaları olarak adlandırılabilen bu çalışmalar, gündelik hayatta klasik yöntemlerle yürütülen birçok iş ve işlemin bilgi toplumu hedefine uygun olarak yeniden düzenlenmesini kapsamaktadır. Birçok dünya ülkesinin uzun yıllar harcayarak projelendirdiği e-dönüşüm çalışmaları Türkiye'de, diğer birçok ülkeye göre, daha kısa sürede projelendirilmiştir. Türkiye'deki e-dönüşüm çalışmaları, bugüne kadar iki farklı proje altında planlanmıştır. İlk proje, tamamen ulusal beyinlerce geliştirilmiş olan Kamu-Net Projesi, ikinci proje ise, AB'ye uyum sürecinde dahil olunan ve bir önceki proje olan Kamu-Net Projesi'nin yerine geçmiş E-Dönüşüm Türkiye Projesi'dir.

3.1.1. Kamu-Net Projesi

E-dönüşüm başlığı yerine daha özelde e-devlet başlığı altında ele alınabilecek olan Kamu-Net Projesi, 23-25 Şubat 1998 tarihlerinde yapılan "Kamu Bilgisayar Ağları – Kamunet '98" konferansında ele alınmıştır. Toplam 33 projenin tartışıldığı konferansa 460 bilişimci ve üst düzey yönetici katılmıştır. Kamunet'in nasıl kurulacağını tartışıldığı bu konferansın sonuç

bildirgesinde, Kamu-Net Projesi'nin çerçevesi de oluşturulmuştur (<http://siyaset.bilkent.edu.tr/kamunet/>). Konferansta, projenin üç ayakta oluşmasına karar verilmiştir. Buna göre; birinci ayak, kamunun iç işleyişinde bilişim ve İnternet teknolojilerinin kullanımı, (yazışmalar, veritabanlarının ortak kullanımı, çapraz denetim) , ikinci ayak, vatandaş - kamu ilişkisinin İnternete taşınması, hizmetlerin arayüzü olarak İnternet ve bilgi teknolojilerinin öne çıkması, üçüncü ayak ise, katılımcı yönetim, saydamlık ve toplumsal denetim amacıyla bilgi teknolojilerinin kullanımından oluşmaktadır. Konferanstan çıkan somut sonuçlardan ilki Kamu-Net Üst Kurulu'nun kurulmasıdır. Yapılan faaliyetleri değerlendirmek, koordinasyonu izlemek ve finansman problemlerini aşmak üzere kurulmasına karar verilen kurul 6 bakanlığın müsteşarından meydana gelmektedir. Başbakanlık Müsteşarı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı, Ulaştırma Bakanlığı Müsteşarı, Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı, Sağlık Bakanlığı Müsteşarı ve Dış Ticaret Müsteşarı'ndan oluşan Kamu-Net Üst Kurulu'nun çalışmalarını ilk toplantılarında oluşturacakları bir teknik kurul ile beraber yürütmelerine karar verilmiştir.

Bilişim personeli ve konunun uzmanı bireyler konusunda da konferanstan birtakım kararlar çıkmıştır. Bu kararlardan ilki, kamu bilişim personeli politikası oluşturulmasıdır. Bu çerçevede, bilişim hizmetlerinde çalışan personelin tümünü şemsiyesi altına alabilecek "*Bilişim Hizmetleri Meslek Yasası*" hazırlanmasına ve atamaların da yeterliği belirleyen bilimsel temellere dayandırılmasına karar verilmiştir. Türkiye genelinde bilişim uzmanı statüsündeki kişilerin plansız bir şekilde çalışıyor olması ve bu kapsamda bilişim alanında da ciddi bir insan kaynağı açığının bulunması sebebiyle nitelikli ve yeterli sayıda işletmenden üst düzey yöneticiye kadar çeşitli düzeyde bilişimci yetiştirilmesi; eğitim, bilişim çağının gerektirdiği ve ülkenin ihtiyaç duyduğu sektörlerdeki açığı kapatacak şekilde yeniden yapılandırılması ve yönlendirilmesi; tüm kamu personelinin temel bilgisayar kültürü alması ve İnternet kullanıcısı olmasının sağlanması yönünde kararlar alınmıştır. Bunların dışında, konferansta projenin finansmanı bütçe oluşturulmasına, her türlü

bilginin kamuoyuna açık ve şeffaf olmasına ve her kurumda bilişim hizmetleri birimi kurulması yönünde karar alınmıştır (<http://siyaset.bilkent.edu.tr/kamunet/kamusonuc.html>).

Konferans sonuç bildirgesine istinaden Mart 1998’de, dönemin başbakanı Mesut Yılmaz imzalı bir genelge ile Kamu-Net Üst Kurulu oluşturulmuştur. İlk toplantısını Nisan 1998’de gerçekleştiren kurul, Mayıs 1998’ten itibaren görev yapacak Teknik Kurulu da hayata geçirmiştir. Teknik Kurul, yapılacak tüm çalışmaları gerçek anlamda koordine edecek asıl birim zaman zaman yaşanan tıkanıklıklardan ötürü tam randımanla çalışmamıştır. Kamu-Net Projesi ile ilgili son somut çalışma ise Nisan 2001’de yapan Kamu-Net Üst Kurulu’nun ikinci kere toplanması ile gerçekleşmiştir. Bu toplantıda da Teknik Kurul’un çağrılmamasından ötürü yol alınamaması, Kamu-Net Projesi’ni önemli ölçüde yıpratmış, basında da proje ve Kurul ile ilgili eleştirilerin yer almasına sebep olmuştur. Kamu-Net Projesi, AB’ye uyum çerçevesinde taraf olunan E-Avrupa+ ortak girişimi ile de yürürlükten kalkmıştır.

3.1.2. E-Dönüşüm Türkiye Projesi

E-Dönüşüm Türkiye Projesi, AB’ye aday ülke konumunda olan Türkiye’nin E-Avrupa+ girişimi neticesindeki hedeflere ulaşmak amacıyla hayata geçirilmiş bir projedir. Bu projenin, sadece e-devlet ya da e-ticaret gibi özel bir yapılanmayı değil, Türk Toplumunun bilgi toplumu olabilmesi için ele alınmış bütünsel bir proje olduğu belirtilmektedir. E-Dönüşüm Türkiye Projesi ile Türkiye Cumhuriyeti hem toplumsal, hem siyasal, hem ekonomik hem de kültürel anlamda bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanan ve bilgi odaklı bir ekonomik yapıyı benimseyen bir dönüşüme tâbi tutulmaktadır. Bu dönüşüm projesi ile altyapı planlamaları ve erişim düzenlemeleri yapıldığı gibi, mümkün

olan her türlü kurum ve eylemin de elektronik ortamda işlerlik kazanması ve elektronik sistemlerin yaratılması hedeflenmektedir.

E-Dönüşüm Türkiye Projesi, T.C. 58. Hükümeti tarafından hazırlanan Acil Eylem Planı'nda yer verilerek hayata geçirilmiş bir projedir. Kamu-Net Projesi ile ilgili birimlerin görevlerine de son vermiş olan bu projenin koordinasyonu DPT Müsteşarlığı'na verilmiştir. Bünyesinde, Bilgi Toplumu Daire Başkanlığı'nı hayata geçiren DPT Müsteşarlığı, E-Dönüşüm Türkiye Projesi ile ilgili tüm koordinasyonu bu birim altından yürütmeye başlamıştır.

Türkiye'nin E-Avrupa+ girişimine taraf olması ile başlatılan E-Dönüşüm Türkiye Projesi için 28 Mart 2003 tarihinden itibaren çalışmalar yapılmaya başlanmış ve 2003-2004 yıllarını kapsayan bir "Kısa Dönem Eylem Planı" (KDEP) hazırlanmıştır. E-Dönüşüm Türkiye Projesi KDEP, 4 Aralık 2003 tarihinde yayınlanan Başbakanlık Genelgesi ile hayata geçirilmiştir. Bu genelge ile Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Doç. Dr. Abdüllatif Şener başkanlığında, Sanayi ve Ticaret Bakanı, Ulaştırma Bakanı, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarı ve Başbakan Baş müşavirinden oluşan e-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu oluşturulmuştur. Gerekli katılım ve fikir alışverişinin sağlanması için, konu ile ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile meslek örgütleri ve sivil toplum örgütlerinin de İcra Kurulu toplantılarına katılmaları öngörülmüştür. Mart 2005'te toplanan İcra Kurulu 2003-2004 yıllarını kapsayan KDEP'in sonuçlarını değerlendirmiş ve bu sonuçlar doğrultusunda da 2005 eylem planı oluşturulmuştur (DPT, 2005a: 12).

E-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin hayata geçirilmesi için, dönüşümün gerçekleşeceği her alanda çalışma grupları oluşturulmuştur. Toplam sayısı sekiz olan bu çalışma grupları aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

1. Eğitim ve İnsan Kaynakları Çalışma Grubu: Milli Eğitim Bakanlığı
2. Teknik Altyapı ve Bilgi Güvenliği Çalışma Grubu: Ulaştırma Bakanlığı

3. Hukuki Altyapı Çalışma Grubu: Adalet Bakanlığı
4. e-devlet Çalışma Grubu: Devlet Planlama Teşkilatı
5. e-Ticaret Çalışma Grubu: Dış Ticaret Müsteşarlığı
6. Standartlar Çalışma Grubu: Türk Standartları Enstitüsü
7. e-Sağlık Çalışma Grubu: Sağlık Bakanlığı
8. İzleme Çalışma Grubu: Türkiye Bilişim Derneği

Bu çalışma grupları, gerçekleştirilecek eylemleri ve yapılacak düzenlemeleri uygularken, E-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin üst seviyede yönlendirilmesi ve yürütülmesi, katılımcılık ilkesinin yerine getirilmesi için kamu, özel sektör, sivil toplum örgütleri ve üniversite temsilcilerinden oluşan bir danışma kurulu oluşturulmuştur (DPT, 2005a: 11).

3.2. E-Avrupa+ Eylem Planı ve AB'ye Aday Ülkelerin Çalışmaları

3.2.1. E-Avrupa+ Eylem Planının Kapsamı ve Önemi

E-Avrupa eylem planı, AB ülkelerinin bilgi toplumuna dönüşüm gerçekleştirmeleri için oluşturulmuş bir projedir. AB ülkelerini bilgi toplumu olma yolunda standart bir aşamaya getirecek olan E-Avrupa eylem planı, AB'ye aday ülkelerin de üye ülkelerle bilgi toplumu olma yolunda aynı standarda sahip olabilmeleri için E-Avrupa+ girişimi olarak genişletilmiştir. E-Avrupa+ girişimi, tıpkı E-Avrupa eylem planı gibi, AB'ye aday ülkeleri bilgi toplumu yolunda standardize etmek için düzenlenmiş, yol gösterici nitelikte bir projedir. AB'ye aday ülkelerin bilgi toplumuna dönüşüm sağlayarak bilgi toplumu olmanın avantajlarından tam anlamıyla faydalanabilmeleri, AB ile sayısal uçurum yaşamamaları gerekmektedir. Bunların sağlanabilmesi için de

teknolojinin ötesinde, ekonominin modernize edilmesi ve kalkınması, iş süreçlerinin değişmesi, birey – özel sektör – devlet ilişkilerinin değişmesi ve aday ülkelerin vatandaşlarına refah bir hayat düzeni ve yeni fırsatlar sunmaları gerekmektedir. Bu kapsam doğrultusunda temel amaç Avrupa’yı “dünyadaki en rekabetçi ve dinamik bilgi tabanlı ekonomisi” haline getirmektir (AB, 2001:2).

3.2.2. E-Avrupa+ Eylem Planının Ölçütleri

AB’ye aday ülkeler, AB ülkeleri ile işbirliği içinde bulunacakları ve adaylık sürecinin neticesinde AB üyesi sıfatı ile anılacakları için bilgi toplumu olma yolunda E-Avrupa+ girişiminin kılavuzluğunda hareket etmektedirler. E-Avrupa+ girişimi, AB’ye aday ülkelere hedefler çizmekte ve sorumluluklar yüklemektedir. E-Avrupa+ girişiminin aday ülkelere çizdiği hedefler dört ana başlık altında toplanmaktadır. Bu başlıkların her biri de kendi içinde alt başlıklara ayrılmıştır.

E-Avrupa+ girişiminin aday ülkelere çizdiği birinci hedef, “Bilgi toplumunun temel yapı taşlarını oluşturma çalışmalarının hızlandırılması” başlığı altında sunulmaktadır. Bu başlıklı hedefin ilk alt maddesi de “herkes için uygun fiyatlı iletişim hizmetlerinin sağlanması” olarak başlıklandırılmıştır. Bu başlığa göre bilgi toplumu olabilmek için bilgi ve iletişim teknolojilerinin yurt çapında yaygınlaşması ön şarttır. Bu şart doğrultusunda, “Bilgisel dışlanmanın önlenmesi için, bütün vatandaşlara erişilebilir iletişim hizmeti olanağının sunulması temel bir gerekliliktir. Bu tür hizmetler; etkin, rekabetçi bir düzenleyici yapıya dayalı olarak faaliyet gösteren, liberalleştirilmiş bir iletişim sektörü temelinde mümkün olabilir.” Bu amaçla aday ülkeler bütün vatandaşlarına kaliteli ve ucuz iletişim hizmetlerinin sunulmasını sağlamak

durumundadırlar. Aynı başlığın ikinci alt maddesi ise “bilgi toplumu ile ilgili müktesebata uyum ve uygulama” olarak belirtilmiştir. Bu başlıktan amaç, “bilgi tabanlı ekonominin potansiyelinin hayata geçirilmesi” olarak tanımlanmaktadır. Aday ülkelerin “bütün vatandaşlarının modern telekomünikasyon ağları ve hizmetlerine ulaşmasının” önemini kabul ettikleri belirtilmektedir.

E-Avrupa+ girişimin aday ülkelere çizdiği ikinci hedef ise “daha ucuz, daha hızlı, daha güvenli İnternet” başlığı altında sunulmaktadır. Bu başlık, AB tarafından üç alt madde ile ayrıntılandırılmıştır. Alt maddelerden ilki “daha ucuz ve daha hızlı İnternet erişimi” olarak başlıklandırılmıştır. Bilgi toplumu olmanın en önemli ölçütü yaygın ağ –İnternet- üzerinden bilgi alışverişinin gerçekleştirilmesidir. Bu nedenle aday ülkeler İnternete erişim ücretlerinde düzenlemeler yapmalı ve İnternet bağlantılarını güçlendirmelidirler. Bu sayede İnternet ve ağ iletişimi altyapısına dayalı ekonomik sektörlere de yatırım yapılmasına ön ayak olunacaktır. Devlet yatırımlarının yetersiz kaldığı, özel sektör yatırımları açısından da rasyonel bulunmayan bölgelerde yatırımı teşvik edici projelerin devlet eliyle üretilmesi gerekmektedir. Bu başlık altındaki ikinci alt madde ise “araştırmacılar ve öğrenciler için daha hızlı İnternet” olarak sunulmaktadır. İnternetin etkileşimli eğitim ve araştırma için büyük bir kaynak olması, aday ülkelerin üniversitelerinin ve araştırma merkezlerinin küresel projelerde etkinlik sağlamalarına ve yeni uygulamalar geliştirmelerine imkan tanıyacaktır. Bu amaçla özellikle akademik ihtiyacı gidermeye yönelik İnternet yatırımları yapılması gerekmektedir. “Ulusal, bölgesel, Avrupa çapında ve küresel çapta yeni eğitim ve ortak çalışma biçimleri aday ülkelere yeni olanaklar sunacaktır.” Bu başlık altındaki son madde ise “güvenli ağlar ve akıllı kartlar” olarak belirtilmektedir. Özellikle bilgi toplumunda yaygınlaşan e-ticaret uygulamaları, yoğun işlem hacmi, bilgi içeriği ve gizlilikten ötürü güvenli bir altyapıya sahip olmalıdır. Ağların ve kullanıcı tarafından kullanılan cihazların güvenlik altyapısı politika izlenmesi gereken bir husustur. Bu konuda önlemlerin alınması, gittikçe yoğunlaşan e-ticaret işlemlerinin ekonomik yapıya zarar vermesinin de önüne geçmiş olacaktır. Ayrıca kullanılması hem kimlik

tanımlama hem de güvenlik açısından önem arz eden akıllı kartların, e-ticaret ve top yekün e-dönüşüm çalışmalarının tümünde kullanım açısından faydalı olması, gerektiğinde kimlik işlevi de görmesi ön görülmektedir.

E-Avrupa+ girişiminin aday ülkelere çizdiği üçüncü hedef ise “İnsan kaynağına yatırım” başlığı altında gösterilmektedir. Bu başlık altında “Avrupa gençliğinin sayısal çağa hazırlanması” olarak sunulan ilk alt maddede 1999’da 28 ülkenin eğitimden sorumlu bakanları ile imzalanan Bolonya Deklarasyonu’nda “... bir Bilgi Avrupası’nın, günümüzde toplumsal ve insani ilerleme açısından yeri doldurulamaz bir öge ve vatandaşlarını yeni binyılda karşılaşacakları zorluklarla başa çıkmaları için gereken özelliklerle donatan ve bununla birlikte, paylaşılan değerler ve ortak bir toplumsal ve kültürel ortama ait olma bilincini veren Avrupa vatandaşlığının sağlamlaştırılması ve zenginleştirilmesinde vazgeçilmez bir bileşen olduğu herkesçe kabul görmektedir” cümleleri ile geleceğin lider Avrupa’sının bilgi toplumu haline gelmiş bir Avrupa gerçeğini barındırdığı görülmektedir. Bilgi toplumu olabilmenin eğitim ve öğretimden geçtiği bilincinde hemfikir olan AB ülkeleri, bu sebeple, “E-Öğrenim” girişimini kabul etmişlerdir. E-Öğrenim girişimine göre, “altyapının ve araçların iyileştirilmesi (bütün sınıflara İnternet erişimi, her çoklu ortam bilgisayar başına 5-15 öğrenci), her seviyede eğitim hamlesi (her mezuna sayısal okuryazarlık, öğretmenlerin eğitimde sayısal teknolojileri kullanmaya teşvik edilmesi, çevrimiçi eğitim platformlarının yaratılması, okul müfredat programlarının uyumlu hale getirilmesi, bütün işgücünün sayısal okuryazarlığa erişimi), kaliteli içerik ve hizmetlerin geliştirilmesi, Avrupa’da okulların birbirine ağla bağlanması” öncelikli eylemler arasında gösterilmiş ve bu süreçte AB’ye aday ülkelerin de aynı sorumlulukları taşıdıkları önemle vurgulanmıştır. Bu başlık altında diğer alt madde ise “bilgi tabanlı ekonomide iş gücü” olarak adlandırılmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojileri tabanında gelişmekte olan dünya ekonomisinde ciddi bir işgücü açığı doğmakta ve bu teknolojilerle yürütülen mesleki çalışmalarda uzmanlık gereksinimleri değişmektedir. Bu sebeple vatandaşların sayısal okuryazarlığa sahip olması ve ömür boyu eğitim

anlayışı ile sürekli eğitime tabi tutulması bilgi toplumunun gerekliliği haline gelmiştir. Ayrıca bilgi ve iletişim teknolojilerine güdümlü mesleklerde çok az temsil edilen kadınların da acilen bu alanlara kanalize edilmesi gerekmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerine hakim ve e-ticaret altyapısında uzman olan bireyler, aday ülkelerin bilgi ekonomisinde rekabetçi yönünü güçlendirecek ve ekonominin istihdam potansiyelini yükseltecektir. Bu başlık altındaki üçüncü ve son alt madde ise “bilgi tabanlı ekonomiye herkesin katılımı” yönünde çalışmalarda bulunmak olarak sunulmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının dışında kalarak çeşitli sosyal ve ekonomik nedenlerle bu teknolojilerden uzaklaşan bireyler, gittikçe yaygınlaşan bilgi ekonomisi ve e-dönüşüm yapılanmaları içinde yer bulamamakta ve bu sistemlerin ulusal ve uluslar arası alanda hedeflendiği ölçütte kullanılması tehlikeye girmektedir. Bölgesel konum, yoksulluk, bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısı, eğitimi ve bilinci konusundaki eksiklikler ve engeller yüzünden vatandaşların herkesle eşit şartlarda bilgi ekonomisine adaptasyonu gerçekleşmemekte ve ülke sınırları içerisinde mevcut seviyenin çok gerisinde kalmış vatandaşların olması riski bulunmaktadır. Bu nedenle aday ülkeler bu vatandaşlara ve bulundukları bölgelere bilgi ve iletişim teknolojilerini ulaştırmak için projeler üretmekte ve katılımlarını da desteklemelidirler. Bilgiye erişimde fırsat eşitliği sağlanması ve bu aşamada engelli vatandaşların da göz önüne bulundurulması önemle vurgulanmaktadır.

E-Avrupa+ girişiminde aday ülkelere gösterilen dördüncü ve son hedef ise “İnternet kullanımının canlandırılması” şeklinde tanımlanmıştır. İnternet kullanımı ile ilgili altı adet alt madde hazırlanmış ve İnternet kullanımı konusu detaylandırılmıştır. Bu alt maddelerden ilki “e-ticaretin hızlandırılmasıdır”. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin her gün her an kullanılır hale gelmesi, e-ticareti de aday ülkelerde işletmeler arası ticaret anlamında vazgeçilmez kılmakta ve gün geçtikçe de gelişim sağlanmaktadır. Bu gelişimin ardındaki en önemli nedenlerden biri sanayide yeniden yapılanma sürecine girilmiş olmasıdır. Bu gelişim sürecinin sürmesi ve ileri bir seviyeye ulaşp, o seviyenin daima

korunması için iletişim altyapılarının sağlam yapılandırılıp geliştirilmesi, kullanım ücretlerinin makul seviyelere çekilmesi gerekecektir. Ayrıca e-imza, güvenli ödeme işlemleri, yasal dayanak ve işlerlik kazanmış dağıtım kanalları bu aşamada birer ihtiyaç haline gelecektir. Bu sebeple bu koşulların yerine getirilmesi, aday ülkelerde e-ticaretin gelişmesine ortam sağlayacak ve ülkelerin bilgi ekonomisinde rekabetçi bir yapıya sahip olmalarını sağlayacaktır. Bu başlık altındaki ikinci alt madde ise “elektronik devlet: kamu hizmetlerine elektronik erişimdir” e-devlet yapılanması, aday ülkelerin bilgi toplumu ve bilgi ekonomisi olmaları yolunda önemli bir adımı teşkil etmektedir. E-devlet ile vatandaşlar ve özel sektör devlete yakınlaşmakta, devlet hizmetleri de verimli ve hızlı bir yapı kazanmaktadır. Bu sayede daha şeffaf ve etkileşime açık bir devlet yapısı oluşmakta, vatandaşlar demokratik süreçlere katılım imkanı bulmaktadır. Aday ülkeler, kamu hizmetlerini çevrimiçi hale getirmeli ve bu konuda gerekli görülen her konuda AB ve Avrupa Ülkeleriyle bilgi alışverişinde bulunmalıdırlar. Bu başlık altındaki üçüncü alt madde ise “çevrimiçi sağlık” olarak sunulmaktadır. Özellikle İnternet ile bilginin sınırsız bir biçimde dolaşıma geçmesi vatandaşların hastalıklar ve tedaviler konusundaki birçok soruya yanıt bulmalarına neden olmakta ve bu durum, sağlık alanında karmaşıklığa sebebiyet vermektedir. Bu nedenle nitelikli sağlık bilgilerinin dolaşıma açılacağı etkin ve kapsamlı bir sağlık bilgi sistemi devreye sokulmalıdır. Tıpta kaydedilen gelişmeler, hastaların artan beklentileri ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın hal alması ulusal bir sağlık ağı altyapısını kaçınılmaz kılmaktadır. Bu sebeple de aday ülkelerin “insanlara evlerinde uzaktan tedavi ve bilgi sağlayacak ve birincil ve ikincil sağlık hizmeti sağlayıcıları arasında uzaktan konsültasyon ve bilgi alışverişine olanak tanıyacak... İnternet aracılığıyla kolaylıkla ulaşılabilen nitelikli tıbbi verilere ve bilgilere erişimini” sağlayacak ulusal ve bölgesel web sitelerinin geliştirilmesi aday ülkelerin sağlık konusunda bilgi toplumu olma yolunda atacakları önemli bir adımdır. Bu başlık altındaki bir diğer alt madde ise “küresel ağlar için Avrupa sayısal içeriğidir.” Avrupa’nın tarihinden gelen kültürel zenginliği, dilsel çeşitliliği aday ülkelerin tüm bu malzemeleri dijitalleştirmesi, yeni hizmetler

geliştirmesi ve uzun süreli erişim imkanı sağlamasını gerektirmektedir. Bu açıdan da bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması ekonomik açıdan önem arz etmektedir. Bu sebeple aday ülkeler çok dilli ve çok kültürlü bir ortamda içerik üretimini sağlayacaklardır. Bu alt maddenin ardından gelen diğer madde ise “akıllı ulaşım sistemleridir”. Büyüyen ekonomiler ile artan kentleşme ve ticari faktörler kara, hava ve deniz taşımacılığında yoğunluk yaratmakta ve bu yoğunluk gün geçtikçe de artmaktadır. Ayrıca Avrupa ülkelerinin merkezi konumu, ülkelere uluslar arası trafiğin de yükünü yüklemektedir. Bu açıdan akıllı ulaşım ağı kurulması ve bu ağın işletilmesi bilgi toplumu açısından büyük önem arz etmektedir. “Aday ülkelerin topraklarında AB’dekine benzer trafik yönetim hizmetlerine de olanak tanıyan çok-biçimli bir ulaşım ağının kurulması, bütün Avrupa’yı kapsayan bir ulaşım ağının tamamlanmasının önkoşullarından biridir.” Bu nedenle AB’nin nihai hedefleri, “Bütünleşik Avrupa Gökyüzü’nün genişletilerek tek bir Ortak Uçuş Alanı’nın kurulması, özellikle de ülkelerin Hava Trafiği Kontrol sistemleri arasında birlikte-işlerliğin sağlanması ve geliştirilmesi” ve “Nehir bilgi hizmetleri uygulaması için, diğer ulaşım biçimlerine bağlantılar da dahil olmak üzere, kara içi denizcilikte trafik ve ulaşım yönetimine destek amacıyla uyumlu bilgi hizmetleri sağlayan Tuna Nehri çapında bir platformun oluşturulmasıdır”. Bu amaçla aday ülkelerin sıfırdan bir ulaşım ağı altyapısı kurması yerine, mevcut altyapılarını geliştirerek ve iyileştirerek çalışmalarda bulunmaları ön görülmektedir. Bu başlık altındaki ve hedefler içindeki son madde ise “çevrimiçi çevre” olarak adlandırılmıştır. Aday ülkeler ile AB ülkeleri arasında çevre ile ilgili yasal düzenlemeler konusunda büyük bir fark görülmektedir. Aday ülkelerin doğal zenginlikleri ve sahip oldukları biyolojik çeşitlilik korunması gereken bir çerçeve çizilmesini zorunlu kılmaktadır.

AB’ye aday ülkelerin tümünde, bilgi toplumu olma, bilgi ekonomisine dönüşüm çalışmalarını yönlendirmekte olan ana çerçeve bu başlıklar altında sunulmaktadır. Bu konuda aday ülkelere yapmaları gerekenleri anlatan E-Avrupa+ girişimi, bilgi toplumu olmanın en önemli ölçütü olan bilginin

paylaşılması hususunu sık sık vurgulamakta ve aday ülkelerin yaptıkları çalışmalarda AB ve AB üyesi ülkeler ile sürekli bilgi alışverişinde ve işbirliğinde bulunmalarını tavsiye etmektedir.

Aday ülkelerin E-Avrupa+ kapsamındaki yükümlülüklerini gösteren tablolar ve metinler Ek.1’de sunulmuştur.

3.2.3. Aday Ülke Türkiye’nin E-Avrupa+ Eylem Planı Kapsamındaki Yükümlülükleri

Türkiye, E-Avrupa+ Eylem Planı kapsamında, AB’ye aday tüm ülkeler gibi bazı yükümlülükler üstlenmiştir. AB’ye tam üyelik konusunda önemli bir kriter olarak gösterilen bu yükümlülükler, AB ülkelerinin dünyada lider konuma geçmeleri açısından bir ön şart olarak öngörülmektedir. Bu kapsamdaki nihai hedef, bilgi toplumu olmuş bir AB’dir. Dolayısıyla, aday ülkelerin de tam üyelik aşamasında AB ülkeleri gibi bilgi toplumu kriterlerine uygun hayat şartlarını tesis etmiş ve toplumun tümüne eşit olarak bilgi toplumu gereksinimlerini yaymış olmaları gerekmektedir.

İçinde Türkiye’nin de bulunduğu AB aday ülkelerinin yükümlülükleri, E-Avrupa+ Eylem Planı’nda 4 ana başlık altında toplam 56 maddeden oluşmaktadır. Eylem Planı’nda yer alan yükümlülüklerin çoğunun yerine getirilmesi için tarihler de belirtilmiştir. Bu tarihler bazı maddelerde 2002 yılı sonu, bazı maddelerde ise 2003 sonu olarak deklare edilmiştir.

E-Avrupa+ Eylem Planı’nın, AB aday ülkelere verdiği yükümlülüklerden ilki “bilgi toplumunun temel yapı taşlarını oluşturma çalışmalarının hızlandırılması” başlığı altında yer almaktadır. AB’ye aday ülkelerin, buna göre;

kendi sınırları içerisindeki tüm fertlere uygun fiyatlı iletişim ortamını sağlayarak bilgisel dışlanmayı önlemeleri; bilgi tabanlı ekonominin hayata geçirilmesi için gerekli müktesebata uyumu sağlamaları gerekmektedir.

Planda yer alan ikinci ana başlık ise, “daha ucuz, daha hızlı ve daha güvenli İnternet” şeklinde tanımlanmaktadır. Aday ülkelerin, buna göre; daha hızlı ve daha güvenilir internet için gerekli altyapı çalışmaları ve piyasa düzenlemelerini yapmaları; akademik çalışmalar için daha hızlı internet tesisini gerçekleştirmeleri; bilgi ekonomisine hazır güvenli ağlar ve akıllı kart hizmetleri ile e-ticarete ilişkin güven ortamı yaratmaları ön görülmektedir.

“İnsan kaynağına yatırım” olarak adlandırılan üçüncü başlıkta ise, aday ülkelerin, Avrupa gençliğini sayısal çağa hazırlamaları doğrultusunda eğitime yatırım yapılması, bilgi tabanlı işgücüne yatırım yaparak sayısal okuryazarlığın sağlamaları, bilgi ekonomisindeki faaliyetlere herkesin katılımı teşvik etmeleri yönünde yükümlülükler yüklenmektedir.

Plandaki dördüncü ve son ana başlık ise, “İnternet kullanımının canlandırılması” olarak yer almaktadır. AB’ye aday ülkelerin, buna göre; e-ticareti hızlandırıcı, geliştirici ve teşvik edici çalışmalarda bulunmaları; e-devlet sistemlerini geliştirip, kullanımını toplum içerisinde yerleştirerek kamu hizmetlerini sayısal ortamdan verme yönünde çalışmalarda bulunmaları; çevrimiçi sağlık hizmetleri sunma yönünde altyapı hazırlamaları; küresel ağlarda yer alacak Avrupa sayısal içeriğine katkı sağlamaları, yayılmasına destek vermeleri; akıllı ulaşım sistemleri oluşturmaları ve çevre bilinci konusunda çevrimiçi hizmetler sunmaları belirtilmektedir.

3.3. E-Avrupa+ Eylem Planı Kapsamında Türkiye'deki E-Devlet Çalışmaları

E-Avrupa+ Eylem Planı'na taraf olunmasını takiben başlatılan E-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında önemli bir bölümü e-devlet çalışmaları teşkil etmektedir. Klasik kamu anlayışında tek yönlü ve belirli noktadan verilen hizmetlerin e-dönüşüm çalışmalarına öncülük etmesi amacıyla bilgi toplumu anlayışına uygun dönüşüm geçirmesi öncelikli olarak ele alınmıştır. Bu nedenle, kamu hizmetlerinin bilgi ve iletişim teknolojileri güdümünde yeniden yorumlanması, hızlı, etkin ve doğru paylaşılması bir zorunluluk olarak göz önünde bulundurulmuştur. Bu kapsamda stratejik bir çerçeve belirlenmiş ve bu çerçeve doğrultusunda da ilkeler ortaya konmuştur. Ortaya konulan stratejik çerçevenin bileşenleri aşağıdaki şekildedir;

- Dış dünyanın kamu kurumlarından beklediği hizmetlerin belirlenmesi ve listelenmesi; talep fonksiyonlarının tespiti ve oluşturulması,
- Dış dünyanın kamu hizmetlerine düzenli ve sistemli erişimi ve birbirleriyle etkileşimi,
- Kurum bazlı hizmet süreçlerinin yerine hizmet bazlı olanların öngörülmesi; devletin yetki ve sorumluluğunda olan işlem dizgelerinin kurum bazlı olmaktan çıkarılarak işlem bazlı hale dönüştürülmesi,
- Kurumların, kendilerini sürekli yenileyebilen ve değişen koşullara karşı esnek olabilen yeni yapılanma sürecine geçişi ve iş kültürünü geliştirmesi,
- Kamu hizmetlerine alternatif erişim kanalları ile erişimin sağlanması,
- Verilen hizmetlerin BT kullanamayan vatandaşlar için alternatif erişim kanalları yanında ülkemizin her yerinden kamu destek personeli aracılığıyla banko hizmeti olarak sunulması. Kısaca teknoloji temin etme ve kullanma profili yeterli olmayan bireylere, kamu hizmetlerinin yerinden verilmesi.

- Evrensel yaşam kültürünün geliştirilmesi ve iyileştirilmesi (e-türkiye.pdf).

Bu kapsamda, E-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında 2003-2004 yıllarını kapsayan bir Kısa Dönem Eylem Planı (KDEP) oluşturulmuş ve e-dönüşüm kapsamında kamu kurumları arasında görev dağılımı yapılarak çalışmalar planlanmıştır. Toplam 7 ana başlık altında yer alan çalışmalar arasında “e-devlet” ile ilgili çalışmalar da bir başlık altında yer almaktadır.

Bahsi geçen ana başlıklardan ilki “bilgi toplumu stratejisidir”. Bilgi toplumu stratejisi, bilgi toplumu olma yolunda izlenmesi gereken yolu ve yöntemleri ortaya koyarak, bu çerçevede politika oluşturmayı hedeflemektedir. Bu konuda 2003-2004 KDEP kapsamında yapılmış bir çalışma yoktur. Bu çalışmaya yapılacak ihale kapsamında 2005 eylem planında yer verileceği belirtilmiştir. Ayrıca, Türkiye’nin yazılım üretme konusunda bir merkez olması için gereken stratejilerin de bilgi toplumu stratejisi çerçevesinde yürütülmesine karar verildiği belirtilmiştir (DPT, 2005a: 13).

Değerlendirmede yer verilen ikinci başlık ise “teknik altyapı ve bilgi güvenliği” tanımı altında değerlendirilmiştir. KDEP kapsamında, bilgi toplumu olabilmenin temel şartlarından birinin güvenli bir teknik altyapıya sahip olmaktan geçtiğini belirten rapor “kullanıcılar, hizmet sunucular ve altyapı işletmecileri gibi ilgili tüm tarafların birlikte çalışabilecekleri ve her bireyin erişimini yeterli seviyede temin edecek güvenli ve güvenilir teknik altyapının” bilgi toplumu olabilmek için sağlanmasının kaçınılmaz olduğunu vurgulamakta ve altyapı ve güvenlik konularında beş eylem yer verildiğini belirtmektedir. Bu eylemler kapsamında Ulaştırma Bakanlığı’nın “farklı teknolojileri ve Türkiye’deki uygulanabilirliklerini” incelediği, “İnternet altyapısının ve kullanımının yaygınlaştırılması” yönünde çalışmalarda bulunduğu ve “İnternet veri merkezi” oluşturulması yönünde eylemler yürüttüğü belirtilmiştir. Ayrıca TK’nın “üçüncü nesil mobil sistemlere ilişkin hazırlık çalışmaları” içerisinde

olduğu ve e-imza ile ilgili düzenlemelerde bulunduğu değinilmiştir. Bu doğrultuda TÜBİTAK-UEKAE'nin de (TÜBİTAK-Ulusal Elektronik ve Kriptoloji Araştırma Enstitüsü) e-imzanın kamuda uygulanmasına yönelik akıllı kart ve PKI standartları üzerinde çalışmalar yaptığı ve ağ güvenliği hususunda da test amaçlı Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun (RTÜK) altyapısında analiz ve çalışmalarda bulunduğu belirtilmiştir (DPT, 2005a: 14).

KDEP değerlendirmesindeki üçüncü başlık ise “eğitim ve insan kaynakları” başlığıdır. Bu başlık altında bilgi ve iletişim teknolojileri ile yararlı şekilde işlenip kullanılamayan bilgilerin, bilgi toplumu olma yolunda Türkiye'ye büyük sekte vuracağı, bu konuda alınacak önlemin nitelikli insan kaynağı yetiştirmek olduğu ve bu anlamda da Türkiye'de yüksek derecede nitelikli insan kaynağına gereksinim duyulduğu vurgulanmıştır. Bu amaçla, sayıca genç olan nüfusun uygun eğitim almasına ve mevcut iş gücünün de eğitim seviyesinin yükseltilmesine, bilgisayar okuryazarlığının kazandırılmasına yönelik çalışmalar yapılmasına dikkat çekilmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı eğitim altyapısının oluşturulması ve yaygınlaştırılması, okulların İnternete erişiminin sağlanması, öğretmenlerin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma becerilerinin artırılması ve özürli vatandaşları da içeren yaşam boyu eğitim çalışmalarının yapılması yönünde hedefler koyulduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda “Bir okulu dünyaya aç – İnternete bağla” kampanyası düzenleneceği ve Türkiye genelinde 42534 eğitim kurumuna, 2005 yılı sonuna kadar ADSL güvenli İnternet erişimi sağlanacağı açıklanmıştır. 2004 yılında 12300 eğitim kurumunun ADSL ile İnternete bağlandığı ve 4000 Bilgi Teknolojisi Sınıfının ilköğretim kurumlarında oluşturulması yönünde çalışmaların sürdüğü belirtilmiştir. Ayrıca bilgi ve iletişim teknolojileri ile tanışma ve çalışma imkanı bulamayan kamu kurum çalışanlarının, öğrencilerin ve çevre halkının da okullardaki imkanlardan yararlanmasına ilişkin düzenleme yapıldığı kaydedilmiştir (DPT, 2005a: 14-15).

Dördüncü başlık, “hukuki altyapı” olarak sunulmaktadır. E-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamına yapılan e-devlet ve e-ticaret çalışmalarında gündeme gelecek bilgi alışverişlerinin, alım-satımların, para transferlerinin, fikir ve irade beyanlarının değişik sözleşme ve belgeler içereceği ve tüm bu etkileşim ve değişimlerin ise hukuki bağlayıcılığının olması için hukuki yetkinlik kazandırılmasının gerektiğine dikkat çekilmiştir. İnsan faktöründen ötürü müeyyidelerin de olması gerektiği öne sürülen bu hukuki yetkinliğin uygun bir hukuki altyapı ile sağlanacağı belirtilmiştir. Bu kapsamda, 23 Ocak 2004 tarihli, 25355 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 5070 sayılı “Elektronik İmza Kanunu” ve 24 Ekim 2003 tarihli, 25269 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 4982 sayılı “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu” ile ilgili eylemlerin gerçekleştirildiği, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun ve kamu kurum ve kuruluşlarında da bilgi edinme birimlerinin kurulduğu açıklanmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojileri alanına özgü suç ve cezaların belirlenmesi çalışmasının da Türk Ceza Kanununda (TCK) bilişim alanında suçlara yer vermek suretiyle tamamlandığı bildirilmiştir. İnternet yoluyla işlenecek suçların önlenmesi ve cezalandırılması amacıyla hazırlanacak tasarı için bir komisyon kurulduğu ve bu komisyonun çalışmalarına başladığı eklenmiştir. “Elektronik Ortamda Fikri Hakların Korunması İçin Tedbir Alınması” ile ilgili eylem çerçevesinde yayımlanan kanun ile düzenlemelere gidildiği ve bu konudaki eksikliklerin de giderildiği ve fikri haklar konusunda yargının işleyişine ve bu alanda uygulanacak yaptırımlara ilişkin yeni düzenlemelerin getirildiği belirtilmiştir. “Kişisel Verilerin Korunması Hakkında Kanun” tasarısı taslağına ilişkin çalışmaların tamamlandığı, İnternet servis sağlayıcılarının görev, yetki ve sorumlulukları ile ilgili düzenlemelerin bir kısmının “Elektronik İmza Kanununda” düzenlendiği ve İnternet yoluyla işlenen suçlarda servis sağlayıcıların konumu ile ilgili kısmın Adalet Bakanlığınca oluşturulacak komisyon tarafından ele alınacağı bildirilmiş, Ulusal Bilgi Güvenliği Kanununun çıkarılmasına ilişkin eylemle ilgili olarak herhangi bir çalışmada bulunulmadığı da eklenmiştir. “Elektronik Haberleşme Yasası” taslağı üzerinde çalışmaların tamamlandığı, Ara Bağlantı ve Erişim Yönetmeliği, Ortak Yerleşim ve Tesis Paylaşımına İlişkin Usul ve

Esasların Belirlendiği Tebliğ, Telekomünikasyon Sektöründe Kişisel Bilgilerin İşlenmesi ve Gizliliğin Korunması Hakkında Yönetmelik ve Numaralandırma Yönetmeliğinin çıkarıldığı, İnternet protokolü üzerinden ses taşınmasına da izin veren Uzak Mesafe Telefon İşletmeciliğine ilişkin yönetmelik değişikliğinin yürürlüğe girdiği, telekomünikasyon sektöründe tüketici hakları, yerel şebekenin erişime açılması ve yetkilendirme düzenlemelerinin de yapıldığı, geçiş hakkı ve kablo TV şebekesinin erişime açılması konularında da düzenleme hazırlanması çalışmalarına devam edildiği bildirilmiştir. “Evrensel Hizmet Yönetmeliğinin Çıkarılması” için 406 sayılı Kanunda yönetmeliğe dayanak olacak bir hüküm bulunmadığından “Elektronik Haberleşme Yasası” tasarısı çerçevesinde yönetmeliğe esas teşkil edecek hüküm konulduğu, fakat sorumlu kuruluş tarafından bu kanun taslağının yasalaşmasının uzun sürecektir olması ve Türk Telekom (TT) özelleştirmesinin gerçekleştirilecek olması nedeniyle “Evrensel Telekomünikasyon Hizmetleri Hakkında Kanun tasarısının” hazırlandığı ifade edilmiştir (DPT, 2005a: 16-17).

Değerlendirmede yer verilen beşinci başlık ise “standartlar” başlığıdır. E-devlet uygulamalarında kurumların güvenilir, entegre ve birlikte çalışılabilir hizmetler sunmasının belli ortak norm ve standartlara bağlı olmasının gerekliliğinden bahsedilmiş ve bu çerçevede Türk Standartları Enstitüsü (TSE) tarafından çalışmaların yürütüldüğü belirtilmiştir (DPT, 2005a: 18).

KDEP değerlendirmesindeki altıncı başlık ise “e-devlettir”. KDEP’te e-devlet ile ilgili 23 eylemin yer aldığı, bu eylemlerden 10’unun herhangi bir kurumun kapsamı dahilinde bulunmadığı ve yatay düzenlemeye ihtiyaç duyulduğu ve bu görevin de DPT tarafından yerine getirilmekte olduğu aktarılmıştır. KDEP hazırlık aşamasında, e-devlete ilişkin hareket noktalarının saptanan ihtiyaçlar doğrultusunda belirlendiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda ilk ihtiyaç, kamu kurumlarının veri paylaşarak, birlikte çalışabilmelerini sağlayacak bir altyapının oluşturulmasıdır. Bu konudaki ikinci ihtiyaç, hizmetlerin çevrimiçi sunumunda ortak standart ve normların gerekliliğidir. Üçüncü ihtiyaç,

gerçekleşmelerin doğru ölçümlenmesidir. Dördüncü ihtiyaç, hizmetlere erişimin yaygınlaştırılması ve son ihtiyaç da tüm çevrimiçi hizmetlerin ortak bir platformda sunumunun sağlanmasıdır. E-devlet yapılanmasında eylem planı kapsamında yer alan e-devlet çalışmalarının büyük bir kısmında sonuç aşamasına gelindiği ifade edilmektedir. Kamu kurum ve kuruluşlarının işlemlerinde tek bir numara kullanmalarına yönelik çalışmalar neticesinde gerçek kişiler için T.C. Kimlik Numarasının, tüzel kişilerde de vergi numarasının tek numara olarak kullanılması esasının benimsendiği ve Türkiye’de kalan yabancılara da tek kimlik numarası verilmesine yönelik çalışmalar yapıldığı da bildirilmiştir. Kamu kurum ve kuruluşlarına bilgi ve iletişim teknolojisi yatırım tekliflerinin hazırlanması safhasında yol göstermek üzere geliştirilen, Bilgi ve İletişim Teknolojisi Projeleri Hazırlama Kılavuzu’nun da yayımlandığı ve geliştirme çalışmalarının sürdüğü ifade edilmiştir. Vergi beyanı, tahakkuku ve ödemelerinin elektronik ortamda yapılmasına yönelik hukuki değişikliklerin tamamlanmasının ardından tam otomasyona geçmiş vergi dairelerinde 2004 yılı Ekim ayı itibarıyla Katma Değer Vergisi Beyannameleri, Özel Tüketim Vergisi Beyannamesi, Muhtasar Beyanname, Damga Vergisi Beyannamesi, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Beyannamesi, Özel İletişim Vergisi Beyannamesi ve Şans Oyunları Vergisi Beyannamesi için, 2005 yılı itibarıyla de Gelir ve Kurumlar Vergisi için vergi beyannamelerinin elektronik ortamda iletilmesine başlandığı rapor edilmiştir. Kamu İnternet erişim noktaları pilot uygulamalarının gerçekleştirilmesi eylemi çerçevesinde toplam 6 ilde 11 kiosk ve 5 ilde bilişim merkezlerinin açıldığı, 8 ilde ise çalışmaların neticelenmek üzere olduğu aktarılmıştır. Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sisteminin oluşturulabilmesi için hangi bilgilerin hangi kurumlar tarafından tutulacağı ve paylaşılacağı ile bilgi ve belge değişim standartlarının belirlenmesi ve mevcut durumun ortaya konması amacıyla hazırlanan Taslak raporun da kamuoyunun görüşlerine açıldığı belirtilmiştir. E-devlet ve bilgi toplumuna yönelik etkinliklerin düzenlenmekte olduğu ve düzenlenen etkinliklere aktif katılım sağlandığı belirtilmiş, bu kapsamda, Türkiye İktisat Kongresinde e-devlet sergisinin düzenlendiği, CeBIT 2004 Fuarı, Bilişim

Zirvesi 04 ve Türkiye Bilişim Kurultayına katılım sağlandığı eklenmiştir (DPT, 2005a: 18-20).

Değerlendirme raporundaki yedinci başlık ise “e-sağlık” olarak sunulmaktadır. Raporda, bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağlık adaletsizliklerini gidererek, sağlık hizmetlerinden eşit yararlanılmasını sağlayan, hasta haklarına saygılı, kaliteli, ulaşılabilir, etkin ve verimli bir sağlık yapısını oluşturmakta önemli imkanlar sağladığı vurgulanmaktadır. Bu anlamda dünyadaki emsal e-sağlık düzenlemelerinden de faydalanılmakta olduğu öne sürülmektedir. Bu anlamda en somut çalışma olan Türkiye Sağlık Bilgi Sistemi’nin (TSBS) Sağlık Bakanlığı’nca koordine edildiği ve TSBS’nin e-sağlık çalışmalarında temel bir rol üstlendiği ifade edilmektedir. Ayrıca, Sağlıkta Dönüşüm Programı ve e-Dönüşüm Türkiye Projesi e-Sağlık faaliyetleri çerçevesinde gelecek ihtiyaçlar dikkate alınarak “e-Sağlık Proje Teklifinin” hazırlandığı ve ITU (International Telecommunication Union)’a sunulduğu belirtilerek, proje teklifinin ITU tarafından kabul edildiği ve Aralık 2003’te Cenevre’de gerçekleştirilen Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi basın bildirgesinde (Türkiye’nin e-Sağlık Projesi-Turkey’s e-Health Project) yayınlandığı açıklanmıştır. E-Sağlık projesinin uygulamaya yönelik önemli bir adımı olan “Türkiye e-Sağlık Strateji ve Uygulama Planının” da hazırlandığı eklenmiştir (DPT, 2005a: 20-21).

KDEP değerlendirme raporundaki yedinci ve son başlık ise “e-ticarettir”. Dünyanın bilgi toplumu ile beraber tanıştığı bilgi ekonomisinde e-ticaretin gittikçe ön plana çıktığı ve Türkiye’nin de bu ticari faaliyetlerden daha fazla pay alması ve küresel pazarda rekabet gücü kazanması için birtakım e-ticaret odaklı eylemlerin yürütüldüğü aktarılmıştır. Türkiye’deki e-ticaret faaliyetlerinin kullanım seviyesinin, dünyada etkin bir rol oynayacak düzeye erişemediği saptanmış ve tüm şirket bilgilerinin tutulacağı Şirket Sicil Kayıt Sisteminin kurulması, elektronik ticareti yaygınlaştırmaya yönelik olarak e-ticaret ve e-iş bilincinin oluşturulması, e-ticaret hazırlık değerlendirme hizmetlerinin verilmesi,

e-ticaret bilgi havuzu oluşturulması ve dış ticarete kullanılan bilgi ve belgelerin elektronik ortamda paylaşılması ile elektronik belgenin yaygınlaştırılması amaçlandığı, bu sayede de, Türkiye’de elektronik ticaretin gelişmesi ve yaygınlaşması için uygun ortam oluşturulmuş olacağı öne sürülmüştür. E-Ticaret başlığı altında yer alan eylemlere ilişkin teknik altyapının hazırlanmasında projelerin gerçekleştirilmesi aşamasına gelindiği ve e-ticaret konusunda KOBİ’lere yönelik bilgilendirme ve danışmanlık desteği sağlandığı da eklenmiştir (DPT, 2005a: 22).

3.3.1. E-Avrupa+ Çerçevesinde Türkiye Bilgi Toplumu Politikası

Bilgi, bilgi ve iletişim teknolojileri ile ekonominin temel metası haline gelmiş ve uluslararası pazarlarda ekonominin ve rekabetin itici gücü pozisyonuna girmiştir. Bugün, artık bilgi ve iletişim teknolojilerini en yüksek düzeyde kullanarak bilgiye erişen, işleyen, üreten, paylaşan ve kullanan ekonomiler dünyada gelişme kaydederken, bilgi ve iletişim teknolojilerini yeterli derecede kullanamayıp, bilgi toplumu olmanın gerekliliklerini yerine getiremeyen toplumlar dünyanın geri kalmış ülkeleri arasında sayılmaktadır. Bu amaçla da, Türkiye’nin küresel dünya pazarında rekabet gücü sahibi olmasını sağlayacak politikaların üretilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinden etkin olarak faydalanamayan ülkelerin ise, küresel pazarda ancak müşteri konumunda olduğu bilinciyle oluşturulduğu öne sürülen Türkiye bilgi toplumu politikasının, hem küresel pazarlardan daha fazla pay almak hem de bilgi ekonomisi ve bilgi toplumuna geçerek toplumsal refahı arttırmak amacıyla geliştirildiği öne sürülmektedir.

Türkiye’deki e-dönüşüm çalışmalarının tümünün, E-Avrupa+ Ortak Girişimi’ni takiben politik temellere dayandırıldığı belirtilmektedir. Bu çerçevede, e-dönüşüm çalışmalarına kılavuz düşünce olarak bilgi toplumu yaklaşımı benimsenmiş ve ülkeler kendi bilgi toplumu politikalarıyla hareket etmeye başlamışlardır. Türkiye gibi, AB’ye aday ülke pozisyonundaki ülkeler kendi bilgi toplumu politikalarını üretirken E-Avrupa+ Ortak Girişimi’nin kılavuzluğunu benimsemişlerdir. Türkiye’de 2003 yılından itibaren uygulanmakta olan E-Dönüşüm Türkiye Projesi’nin politik temelleri de E-Avrupa+ Ortak Girişimi’nin kılavuzluğundaki Türkiye bilgi toplumu politikasıdır.

DPT, Bilgi Toplumu Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan “E-Dönüşüm Türkiye Projesi 2003-2004 KDEP Uygulama Sonuçları ve 2005 Eylem Planı’nda” (2005), Türkiye’nin, dünyanın önde gelen ülkelerinin bilgi toplumu olma yolundaki çalışmalarının tümünü takip etmekte olduğu, “bilim ve teknoloji üretiminde odak noktası haline gelmiş, bilgi ve teknolojiyi etkin bir araç olarak kullanan, bilgiye dayalı karar alma süreçleriyle daha fazla değer üreten, küresel rekabette başarılı ve refah düzeyi yüksek bir ülke olma” vizyonu ile hareket ettiği belirtilmektedir (2005a:8).

DPT, bilgi toplumuna dönüşümdeki vizyonu gerçekleştirmek üzere belirli amaçlar ortaya koymuştur. Bu amaçlar aşağıdaki şekildedir;

- 1.) Ekonomik gelişme ve rekabetçiliğin artırılması,
- 2.) Yaşam kalitesinin yükseltilmesi,
- 3.) İstihdamın artırılması,
- 4.) Rekabetçi bilgi ve iletişim teknolojileri piyasasının oluşumu,
- 5.) Şeffaf ve etkin kamu yönetiminin oluşturulması, kamu hizmetleri sunumunun iyileştirilmesi,
- 6.) Bölgesel gelişmenin sağlanması,
- 7.) Avrupa Birliği’ne uyum,

Türkiye'nin bilgi toplumuna dönüşümü çerçevesinde ortaya koyulan bu amaçların, tanımlanan temel politikalar bağlamında hayata geçirileceği belirtilmiştir. Bu doğrultuda belirlenen temel politikalar beş ana başlık altında toplanmaktadır (DPT, 2005a:2-4). Bu politikaların ışığında, hukuki, teknik ve ekonomik düzenlemeler yapılacak ve bu düzenlemeler hayata geçirilecektir. Bu bağlamda ortaya koyulan ilk politika “iş ortamı ve girişimcilik” olarak belirlenmiştir. Bu politika doğrultusunda, bilgi ve iletişim teknolojileri ile ilgili sektörler başta olmak üzere, bilgi ekonomisine ekonomik katma değer sağlayacak yeni iş alanlarının yaratılması ve mevcut iş alanlarının geliştirilmesi yolunun açılması, bu konudaki bürokratik engellerin kaldırılması, fikri ve sınai patent hakların korunması, kamu alımları ve e-ticaret alanlarında gerekli çalışmaların yapılması ile ilgili çerçeve çizilmiştir. Bu konuda kamusal aktörlerin belirleyici ve düzenleyici gücünün kullanılması, özel işletmelerin ise rekabet gücünün geliştirilmesi yolu izlenecektir. Belirlenen amaçlar dahilinde oluşturulan ikinci politika ise, “AR-GE, yenilikçilik ve sanayi politikaları” olarak adlandırılmıştır. Bu politika kapsamında özel sektöre kullanmayı talep ettikleri yeni teknolojilerin sağlanmasında kolaylık gösterileceği, üniversite-sanayi işbirliğinin destekleneceği ifade edilmiştir. Özellikle Ar-Ge çalışmalarında eğitim kurumları özel sektör ile işbirliği içinde bulunacağı ve özel sektöre küresel pazarda rekabetçi güç sağlanacağı belirtilmiştir. Çizilen amaçlar dahilindeki üçüncü politika ise “bilgi ve iletişim teknolojileri” başlığını taşımaktadır. Bu politika çerçevesinde, bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kilit pozisyonda olduğu, bu yüzden de bilgi ve iletişim teknolojileri sektörünün öncelikli olarak gelişmesinin ve rekabet gücü kazanmasının gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca yurt çapında herkesin uygun ücretlerle bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanması için altyapı oluşturulması yönünde çalışmaların yapılacağı ve yazılım sektörüne destek sağlanacağı bildirilmiştir. Belirlenen dördüncü politika ise “sosyal dönüşüm” adı altında oluşturulmuştur. Bu politika doğrultusunda, bilgi toplumu olmanın sadece ekonomik bir süreç olmadığı, sosyal ve kültürel boyutta da dönüşümün gerçekleşmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu çerçevede sosyal altyapının temel

taşları olarak eğitim, sağlık ve kültür alanları hedef seçilmiş bu alanlarda gerekli tüm eylemlerin gerçekleştirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Özellikle yaşam boyu eğitim ve vasıflı insan kaynağı yetiştirilmesi yönünde çalışmalara öncelik verileceği ifade edilmiştir. Bilgi toplumuna dönüşüm yolunda belirlenen beşinci ve son politika ise “etkin kamu yönetimi” politikasıdır. Bu politika çerçevesinde kamunun hızlı, şeffaf, etkin ve güvenilir hizmetler sağlamakla yükümlü olduğunun altı çizilmiş ve bu çerçevede de e-devlet yapısının kişisel bilgi güvenliği birinci planda tutularak oluşturulacağı belirtilmiştir (DPT, 2005a:4-5).

3.3.2. E-Dönüşüm Türkiye Projesi Kapsamında Türkiye’deki E-Devlet Çalışmaları

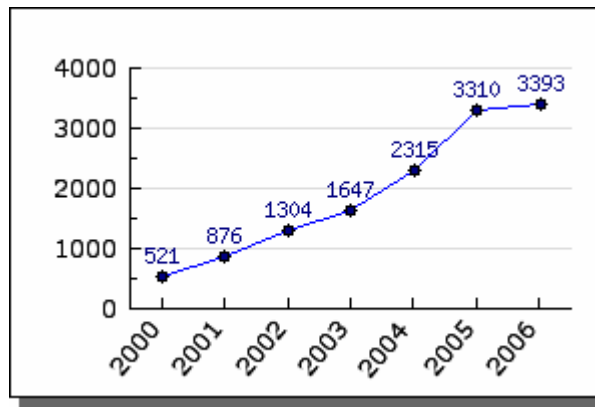
3.3.2.1. E-Devlet Proje ve Uygulamaları

Bilgi toplumu olma yolunda AB’ye üye ve aday olan tüm ülkelerle aynı yolda ilerlemekte olan Türkiye, bilgi ve iletişim teknolojilerinin devlet hizmetlerinin tümünde kullanılabilir olmasını sağlamak amacıyla taraf olduğu E-Avrupa+ girişimi ölçütleri doğrultusunda projeler üretmekte ve uygulamalarda bulunmaktadır. Kamu alanında bilgi ve iletişim teknolojilerinden azami ölçüde faydalanmak, iş süreçlerini hızlandırmak, verimliliği arttırmak, harcamalardan tasarruf sağlamak ve bilgi toplumunun rekabetçi ülkelerinden birisi olabilmek için bu proje ve uygulamalar önem arz etmektedir.

Kamusal bilgi ağı dönüşümü olarak da adlandırılabilen e-devlet yapılanması, elektronik veritabanı ve otomasyon projelerinin üretimi ve web tabanlı uygulamalarının gerçekleştirilmesi mantığı ile yürütülmektedir. Kurulan

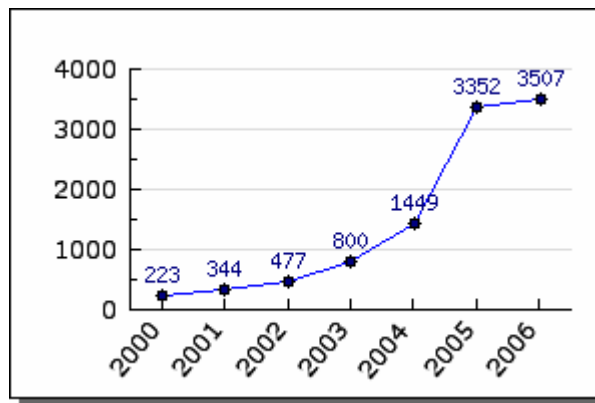
web sitelerinin dağılımı ise, Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4 ve Tablo 5'te de görüleceği üzere, merkezi otoriteye bağlı “gov.tr” uzantılı web sitesi sayısı 3393, ilk ve ortaöğretim kurumlarına ait “k12.tr” uzantılı web sitesi sayısı 3507, üniversite ve enstitülere ait “edu.tr” uzantılı web sitesi sayısı 189 ve askeri birimlere ait “mil.tr” uzantılı web sitesi sayısı 8 adettir.

Tablo 2. Türkiye’deki “gov” Uzantılı Alan Adlarının Yıllara Göre Tahsis Sayıları

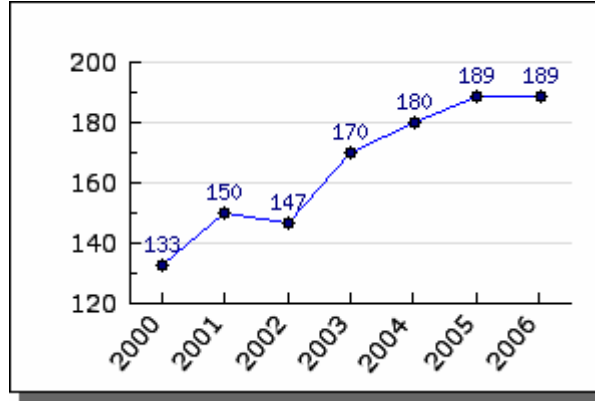
Kaynak: <https://www.nic.tr/index.php?PHPSESSID=113936225821713189190943825&USRACTN=YEARSTAT>'dan 25 Ocak 2006'da erişildi.

Tablo 3. Türkiye’deki “k12” Uzantılı Alan Adlarının Yıllara Göre Tahsis Sayıları

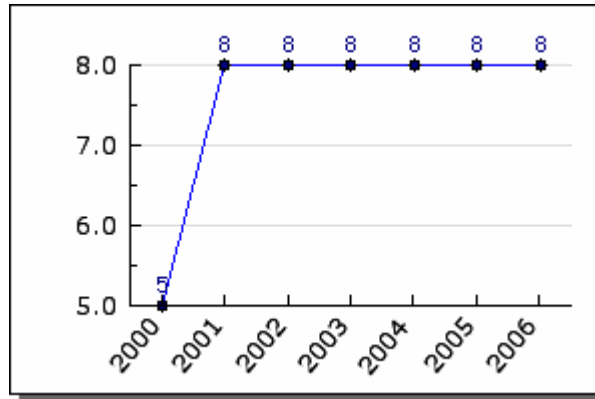
Kaynak: <https://www.nic.tr/index.php?PHPSESSID=113936225821713189190943825&USRACTN=YEARSTAT>'dan 25 Ocak 2006'da erişildi.

Tablo 4. Türkiye’deki “edu” Uzantılı Alan Adlarının Yıllara Göre Tahsis Sayıları

Kaynak: <https://www.nic.tr/index.php?PHPSESSID=113936225821713189190943825&USRACTN=YEARSTAT>'dan 25 Ocak 2006'da erişildi.

Tablo 5. Türkiye’deki “mil” Uzantılı Alan Adlarının Yıllara Göre Tahsis Sayıları

Kaynak: <https://www.nic.tr/index.php?PHPSESSID=113936225821713189190943825&USRACTN=YEARSTAT>'dan 25 Ocak 2006'da erişildi.

E-devlet yapılanması, kamu kurum ve kuruluşlarına ait web sitelerinin hazırlanması ve açılması olarak algılanmamalıdır. E-devlet yapılanmasının sadece küçük bir ayağı olarak algılanması gereken web sitelerinin

hazırlanması, yurt çapında faaliyet gösteren kamu kurumlarının oluşturulan veritabanına ve otomasyon sistemine bağlanması ile e-devlet fonksiyonu görebilmektedirler. Bu açıdan, e-devlet yapılanmasında önemli olan husus bilgi altyapısının, otomasyon sistemi ile kurulması ve mevcut devlet işleyişinden farklı bir sistematığe bürünmesidir. Bu açıdan bilgi toplumunun ölçütleri ile hareket etmek, e-devlet yapılanmasının da esasındaki mantık olmaktadır. Bu çerçevede kamu kurumlarının kendi sorumlulukları dahilinde yapılandırmakta oldukları bilgi ve otomasyon sistemleri önem kazanmaktadır. Çünkü her kurumun yaptığı yapılanma sadece kendi işleri için kullanılmayacak, yurt çapında o kurumdan veri talebinde bulunan her e-devlet uygulamasınca da kullanılacaktır. Bu açıdan e-devlet sistemlerinin altyapısının aynı olması ve birlikte çalışabilirlikleri önem kazanmaktadır.

Her kamu kuruluşunun az ya da çok e-devlet yapılanmasında üstlendiği görevler bulunmaktadır. Bu görevler, özellikle o kurumun kendine has olarak üstlendiği hizmetleri bilgi paylaşımı ortamına açmasını kapsamaktadır. Bu anlamda ilk olarak, e-devlet yapılanmasını koordine eden Başbakanlıktan başlamak doğru olacaktır. Başbakanlık, E-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında iki ayrı hizmetini e-devlet ortamına taşımakla yükümlüdür. Bu hizmetlerden ilki “Resmi Gazete Bilgi Sistemidir”. Bu sistem, Resmi Gazete’de günlük olarak yayımlanan mevzuat ve ilanların eş zamanlı olarak İnternet ortamında sunulması hizmetini vermektedir. Başbakanlık’ın gerçekleştirmekle yükümlü olduğu ikinci hizmet ise “Mevzuat Bilgi Sistemidir”. Bu sistemde ise Resmi Gazete’de yayımlanan kanun, kanun hükmünde kararname, tüzük ve yönetmelikler ile 2004 yılı sonrasında yayımlanan tebliğler güncel olarak yer almaktadır. Başbakanlık, bu hizmetleri “<http://www.basbakanlik.gov.tr>” adresinden sunmaktadır. Vatandaşlar bu adresten hukukun temel kaynağı kanunlara özgürce ulaşabilmekte ve resmiyet arz eden her türlü çalışma hakkında da bilgi edinebilmektedirler. Bilgi toplumu olma sürecindeki bir ülke açısından vatandaşın devletin ne kararlar aldığını, nelere ihtiyaç duyduğunu, ne kadar bütçe ayırdığını öğrenmesi şeffaf yönetim anlayışı açısından önemli

bir adımdır (DPT, 2005b: 9).

E-devlet yapılanmasındaki en önemli görevlerden birisini de DPT üstlenmiştir. E-devlet yapılanmasının çerçevesini oluşturan “E-Dönüşüm Türkiye Projesi” DPT tarafından yürütülmektedir. Bu proje çerçevesinde, DPT bilgi toplumu stratejisi üzerine çalışmalar yürütmekte, bilgi toplumu faaliyetlerinin uluslar arası koordinasyonunu sağlamaktadır. DPT tarafından yürütülen bir diğer e-devlet çalışması ise “Kamu Yatırımları Bilgi Sistemidir”. Bu çalışma ile kamusal yatırımların hazırlanması, bütçelendirme çalışmalarının izlenmesi ve bu çalışmaların değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu sistem, bilgi toplumu olma yolunda, devlet harcamalarını kontrol altına almak ve tasarruf sağlamak için ön planda yer alacak bir sistemdir. <http://www.dpt.gov.tr> adresinden faaliyet göstermekte olan DPT, yürüttüğü E-Dönüşüm Türkiye Projesi ve bilgi toplumu çalışmaları çerçevesinde de <http://www.bilgitoplumu.gov.tr> adresinden bilgi sunma hizmeti vermektedir (DPT, 2005b: 9).

E-devlet yapılanması çerçevesinde önemli görevler birisi de Gümrük Müsteşarlığı'na düşmektedir. Özellikle e-ticaret çalışmaları açısından kilit konumda olan Gümrük Müsteşarlığı altı adet e-devlet projesinin koordinasyonunu sağlamaktadır. <http://www.gumruk.gov.tr> adresi altında hizmet sunan Gümrük Müsteşarlığı veritabanı oluşturma ve otomasyon altyapısı ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Gümrük Müsteşarlığı tarafından yürütülen projelerden ilki “Gümrük İdaresinin Modernizasyonu” (GİMOP) projesidir. Proje, gümrük idarelerinin modernizasyonu ve gümrük işlemlerinin otomatiğe bağlanması kapsamında karşılaşılan sorunları giderme ve otomasyona bağlama amacıyla yürütülmektedir. Müsteşarlık tarafından yürütülen ikinci proje ise “Bilgisayarlı Gümrük Etkinlikleri” (BİLGE) olarak adlandırılan projedir. Altyapı itibarıyla gümrük işlemlerinin gerçek zamanlı olarak bilgisayar ortamında yürütülmesini sağlayan bir yazılım olan BİLGE ile 69 gümrük idaresinde, diğer kurumlar tarafından talep edilen belgeler dışında

dış ticaret işlemlerinin %99.5'i elektronik olarak gerçekleştirilmektedir. Bu yönüyle BİLGE Gümrük Müsteşarlığı'nın hali hazırda kullandığı bir e-devlet projesidir. Gümrük Müsteşarlığı'nca yürütülen bir diğer projesi ise BİLGE-EDİ olarak adlandırılmaktadır. BİLGE-EDİ, BİLGE ile eşzamanlı çalışan, yükümlülerin hem İnternet hem de elektronik veri değişimi yöntemiyle kendi bürolarından beyanname tescil etmeleri sağlayan bir projedir. Gümrük Müsteşarlığı'nın himayesinde yürütülen dördüncü proje ise "Gümrük Veri Ambarı Sistemi" (GÜVAS) projesidir. Türkiye genelinde tüm gümrük idarelerinde operasyonel olarak girilen ithalat, ihracat, transit ve kaçakçılık olaylarına ilişkin bilgilerin Müsteşarlık bünyesinde merkezde oluşturulan bir veri tabanında toplanarak, karar vericilere bilginin hızlı ve sağlıklı bir şekilde iletilmesinin sağlandığı bir e-devlet projesidir. Bu proje, bu yönüyle yargı sürecinde de sıkça kullanım imkanı, yargı işlemlerinde verimliliğin ve hızın artırılması yönünde katkı sağlayacaktır. Müsteşarlıkça yürütülen beşinci proje ise "Gümrük Kapıları Güvenlik Sistemleri" projesidir. Kısa adı ile GÜMSİS olarak bilinen proje, yasadışı eşya, insan ve araç trafiğinin izlenebilmesinin amaçlandığı ve şu anda işlemekte olan e-devlet projesidir. Gümrük Müsteşarlığı'nın yürüttüğü son e-devlet projesi ise "Dış Ticarete e-Belge Projesidir". Bu proje dış ticarete kullanılan bilgi ve belgelerin elektronik ortamda paylaşılmasını hedeflemektedir. Projenin pilot uygulamasının Gemlik Serbest Bölgesi'nde gerçekleştirilmesi ön görülmektedir (DPT, 2005b: 10).

Türkiye e-devlet yapılanmasındaki bir diğer sorumlu kurum ise Hazine Müsteşarlığı'dır. <http://www.hazine.gov.tr> adresi altında faaliyet gösteren müsteşarlık "Kamu Finansmanı Bilgi Sistemleri" adı altında bir projenin yürütülmesi görevini yerine getirmektedir. Bu proje kamu finansmanı alanında ihtiyaç duyulan işlevlerin tek bir sistemde birleştirilmesi ve ekonomide daha etkin bir yönetim sağlanması planlamaktadır. Bu sistem de bilgi toplumu olma yolundaki Türkiye'nin kamu harcamalarını düzenleyecek ve savurganlıkların önüne geçecek bir projedir. Bu sayede hem kamu harcamalarında etkinlik hem de verimlilik sağlanması ön görülmektedir (DPT, 2005b: 10).

E-devlet yapılanması ve e-ticaret çalışmaları açısından stratejik görevlerden birisi de DTM'ye düşmektedir. <http://www.dtm.gov.tr> adresinden faaliyet göstermekte olan kuruluş sekiz farklı e-devlet projesinin koordinasyonunu sağlamaktadır. Bu projelerden ilki “Dış Ticaret Bilgi Sistemidir”. Bu proje ile müsteşarlık birimlerine, ilgili kurum ve kuruluşlar ile vatandaşlara dış ticaret alanında ihtiyaç duyulan istatistiki bilgilerin sağlanması hedeflenmektedir. Vatandaşın ve kurumların bilgi edinmesi yönünde gereklilik arz eden bu projeyi “Dahilde İşleme İzin Belgeleri” (DİİB) adı ile hazırlanmış proje izlemektedir. Dahilde İşleme Rejimi (DİR) doğrultusunda firmalara verilen DİİB ile ilgili tüm işlemlerin bilgisayar ortamında yapılabilmesi hedeflendiği bu sistem, e-imza uygulamasının e-ticaret uygulamaları içerisinde hayata geçtiği ilk proje olarak da önemli bir yere sahiptir. Bu projenin e-imzanın kullanılması yönünde emsal teşkil edecek bir proje olduğu kabul edilmektedir. DTM tarafından yürütülen üçüncü proje ise “Pazara Giriş” projesidir. İhracatçıların dış pazarlar konusunda daha kapsamlı bilgilendirilmeleri, karşılaşılan pazara giriş engellerinin tespit edilmesi ve ortadan kaldırılmasına yönelik bir sistem olan bu proje, bilgi ekonomisinin küresel coğrafyasında Türk şirketlerine rekabet gücü sağlayacak bir oluşumdur. DTM himayesinde yürütülen bir diğer proje ise “Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri” adı altında yürütülen projedir. Bu proje kapsamında sektörle ilgilenen kişilere yurt dışındaki ihaleler ve projeler, ülke bilgileri, mevzuat ve son gelişmeler hakkında bilgi verilmesi amaçlanmaktadır. Türkiye ekonomisine dış kaynaklı girdi sağlanması ve Türk şirketlerinin uluslararası faaliyet gösteren teşekküller olmasını destekleme düşüncesiyle planlamaya alınmış bir projedir. Benzeri bir amaçla hizmet gösterecek, DTM koordinasyonunda yer alan başka bir proje de “Dış Talepler Bülteni ve Duyurular” olarak yapılandırılmaktadır. Bu proje, yurt dışı firmalardan gelen ithal talepleri, ihraç ve işbirliği tekliflerine ilgili kişilerin ilk elden ve en hızlı şekilde ulaşabilmesinin hedeflendiği bir projedir. Müsteşarlık sorumluluğu altında “Türk İhracatçıları Rehberi” adı ile oluşturulması gereken bir rehber hizmeti bulunmaktadır. İhracatçılara kapsamlı ve güncel şekilde

firma, ürün ve ülke bilgilerinin sunulmasının amaçlandığı bir e-devlet yapılanmasıdır. DTM nezdinden yürütülen önemli bir e-devlet yapılanması de “e-ticaret Bilgi Havuzu, e-ticaret Bilgi ve İşbirliği Portalıdır”. e-ticaretle ilgili istatistikler, standartlar, mevzuat, makaleler, araştırma raporları, e-ticarete başlamak isteyenler için pratik bilgiler gibi ortak bilgilerin tek bir portalda birleştirilerek bilgilendirme hizmeti sunulması, e-ticarete hazırlık değerlendirmesi gibi İnternet hizmetlerinin sunulması bu proje ile gerçekleştirilecektir. DTM’nin yürütmekte olduğu son e-devlet projesi de “Ürün Güvenliği Sistemidir”. Gümrük Birliği uyarınca dış ticarete ürünlerin kalite ve güvenlik denetimlerini yapan denetleyici kamu kuruluşlarının veri girişlerini yapabileceği ve bu verileri kullanarak ilgili AB mevzuatının uygulanması için gerekli risk analizini gerçekleştirebileceği İnternet uygulamalı bir sistem olarak tanımlanan bu proje bilgi toplumu ve e-devletin vazgeçilmez unsurlarından olan standartlara sahip olma koşulunun dış ticarete uyarlanması olarak da düşünülebilir. Görüldüğü gibi, toplumsal dönüşümlerin ekonomik ilişkiler çerçevesinde geliştiği düşünülecek olursa, küresel pazar anlayışında DTM, e-devlet yapılanmasında önemli bir görevi yerine getirmektedir (DPT, 2005b: 11).

E-devlet yapılanmasında standartlara sahip olmak, koyulan norm ve standartlarla işlerlik sağlamak önemli bir ölçüttür. Bu açıdan e-devlet yapılanmasında TSE’ye önemli görevler düşmektedir. <http://www.tse.gov.tr> adresi altında faaliyet gösteren kurum, beş farklı e-devlet projesinin de koordinasyonunu sağlamaktadır. “Türk Standartlarının Elektronik Ortamda Hazırlanması Projesi” adıyla yürütülen ve “Standard Flow” olarak da bilinen proje standartların tamamen elektronik ortamda geliştirilerek kabul edilmesini ve yürürlüğe girmesini sağlayabilen bir sistem oluştururken, “Türk Standartlarının Elektronik Ortamda Temini Projesi (StandardNet) kullanıcıların TSE metinlerine İnternet üzerinden erişimi ve 18.000’i aşkın standardın arşivlenmesini sağlamış ve standartları tek bir formata taşımıştır. TSE himayesindeki önemli bir diğer proje de “TSE Laboratuvarlar Enformasyon

Projesi” olarak bilinen TSELabNet projesidir. Bu proje, laboratuvarlara teslim edilen numunelerin işlemlerinin hangi aşamasında olduklarının İnternet üzerinden sorgulanabildiği bir otomasyon sistemidir. TSE koordinasyonunda yürütülen son iki proje de “TSE Belgelendirme Enformasyon Projesi” (TSEBelgeNet) ve “TSE Kalite Enformasyon” (TSEKaliteNet) projesidir. TSEBelgeNet projesi hazırlık aşamasında olan, firmaların ürünlerine TSE belgesi almaları için gerekli işlemlerin İnternete taşınmasını amaçlayan bir e-devlet projesiyken, TSEKaliteNet ise kurum içinde; TSE'den kalite sistem belgesi almış firmaların; firma, sözleşme, tetkik, tetkikçi bilgileri ile TSE tarafından verilen tüm kalite eğitimleri gibi bilgilerin başvurudan, belge basımı aşamasına kadar her türlü bilgiye, bölge müdürlükleri de dahil olmak üzere çevrimiçi olarak erişimlerinin sağlandığı İnternet tabanlı bir projedir (DPT, 2005b: 12).

E-devlet yapılanmasında bilgi ve iletişim teknolojileri konusunda önemli bir kuruluş olan TÜBİTAK iki e-devlet projesinin koordinasyonunu sağlamaktadır. <http://www.tubitak.gov.tr> adresinden hizmet vermekte olan TÜBİTAK “Araştırmacı Bilgi Sistemi” (ARBİS) adı altında sunulan e-devlet projesini yürütmektedir. ARBİS ile yurt içi ve yurt dışındaki araştırmacıların bilimsel faaliyet alanları, Ar-Ge çalışmalarının uygulanabileceği iş kolları ve geliştirilen ürün ve teknolojiler hakkında kodlanmış bilgilerin derlenmesi, Ulusal Bilim İnsanları Kataloğu’nun hazırlanması hedeflenmektedir. TÜBİTAK sorumluluğundaki bir diğer proje ise, “Ulusal Araştırma Altyapısı Bilgi Sistemi” (TARABİS) projesidir. TARABİS, Türkiye’de araştırma, deneysel geliştirme, test/analiz ve tanı çalışmalarına yönelik kullanılan makine/sistem/cihaz stoku ile AR-GE proje birikiminin veritabanını oluşturmak ve sürekli olarak güncellemek amacıyla, TÜBİTAK tarafından tasarlanan ve geliştirilen İnternet tabanlı bir uygulamadır. TÜBİTAK, ayrıca E-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamındaki önemli adımlarından biri olan e-imza konusunda kamu kanadının sertifikasyon hizmetleri için de UEKAE ile ortak altyapı çalışmaları yürütmektedir (DPT, 2005b: 12).

E-devlet yapılanmasında, e-ticaret sistemlerini geliştirip, proje yürütme görevini üstlenen bir diğer kuruluş ise, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) dır. <http://www.tcmb.gov.tr> adresinden İnternete açılmakta olan Merkez Bankası, e-devlet proje ve uygulamaları kapsamında dört farklı projenin geliştirilmesini üstlenmiştir. Bu projelerden ilki “Elektronik Fon Transfer” sistemi, sıkça bilinen adıyla da EFT’dir. EFT Sistemi ile Türk Lirası aktarım ve mutabakatı elektronik ortamda ve gerçek zamanlı olarak yapılmaktadır. E-devlet yapılanmasını yönlendiren E-Avrupa+ girişiminden çok daha önce hayata geçirilen bu sistem, e-ticaret’in vazgeçilmezlerindendir. Banka tarafından yürütülen ikinci proje ise “Elektronik Menkul Kıymet Transfer” sistemi (EMKT) projesidir. EMKT Sistemi ile menkul kıymet aktarım ve mutabakatı elektronik ortamda, kaydi olarak yapılmaktadır. Merkez Bankası’nca yürütülen proje de “Elektronik Veri Dağıtım Sistemi” (EVDS) dir. Sistemde, Merkez Bankası bünyesinde toplanan ve/veya üretilen istatistikler İnternet ortamından rapor, grafik ve e-posta formatında sunulmaktadır. Merkez Bankası’nın sorumluluğu altındaki son proje ise “Elektronik Veri Aktarım Sistemi” (EVAS) projesidir. Bu proje ise Merkez Bankası ile bankacılık ve finans sektörü içerisindeki aktörler arasında etkin, hızlı ve güvenilir veri alış verişi yapılması planlanmaktadır (DPT, 2005b: 12).

Türkiye’deki önde gelen e-devlet projelerinden birisi de <http://www.adalet.gov.tr> adresi üzerinden hizmet vermekte olan Adalet Bakanlığı tarafından oluşturulmaktadır. Kısa adı UYAP olarak bilinen “Ulusal Yargı Ağı Projesi” ile yurt çapındaki tüm yargı sisteminin tek bir veritabanı ile çevrimiçi hizmet sağlaması ve yargı sürecinde yaşandığından sıkça sözü edilen yavaşlığın giderilmesi ve Türk Yargı Sistemi’nde verimlilik sağlanması amaçlanmaktadır. Bu proje de E-Avrupa+ girişiminden önce yapılandırılmış bir projedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin tüm imkanlarından yargının da faydalanması düşüncesi ile yapılandırılmaya başlanmıştır. Projenin birinci aşaması 2001 yılında tamamlanarak işleme alınmıştır. İkinci aşamada 31 pilot

ve test birim seçilerek gerekli çalışmalar bu pilot ve test birimler üzerinden yapılmıştır. UYAP uygulama yazılımları 2004 yılı Şubat ayından itibaren pilot ve test birimlerde kullanılmaya başlanmıştır (DPT, 2005b: 13).

E-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamındaki e-devlet projelerini hayata geçirmekle yükümlü bir başka kamu kuruluşu da İçişleri Bakanlığı'dır. <http://www.icisleri.gov.tr> adresinden İnternete açılan kuruluş, "İl Envanterlerinin ve Kırsal Altyapı Hizmetlerinin Uygulama ve İzlenmesinde Modernizasyon" projesi olarak da bilinen İLEMOD projesini hayata geçirmektedir. İLEMOD, il ve ilçe düzeyinde toplanan 15 yıla ait yaklaşık 100 milyon verinin merkezi bilgi sistemine aktarılması çalışmalarını kapsamaktadır. Bahsi geçen tüm bilgilerin 2001 yılında veritabanına aktarılmasını takiben, sürekli olarak güncel verilerin sisteme aktarılması işlemleri yürütülmektedir (DPT, 2005b: 13).

Türkiye'nin gerçek anlamdaki en eski bilgi toplumu projesi ise Nüfus ve Vatandaşlık Genel Müdürlüğü tarafından otuz yıla yakın süredir yürütülen MERNİS projesidir. MERNİS projesi ile nüfus kayıtlarının bilgisayar ortamında tutulması sağlanmıştır. Veritabanında 120 milyonun üzerinde kayıt bulunan MERNİS Projesi Ocak 2003 itibarıyla tamamlanmıştır. TC Kimlik Numarası uygulaması da MERNİS kapsamında yapılan çalışmaların neticesinde uygulamaya alınmıştır. <http://www.nvi.gov.tr> adresinden ulaşılabilen Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, E-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında "Kimlik Paylaşım Sistemi" (KPS) projesinin de oluşturulması görevini üstlenmiştir. Bu sistem, kamu kurum ve kuruluşlarının vatandaşların elektronik ortamdaki kimlik bilgilerine ihtiyaç duyulduğunda, gerektiği kadar, doğrudan ve hızlı bir biçimde erişimlerinin sağlanması için tasarlanmış ve proje 23 Şubat 2005 tarihinde hizmete açılmıştır (DPT, 2005b: 13).

Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) de e-devlet yapılanması kapsamında üç farklı projenin koordinasyonundan sorumludur. <http://www.egm.gov.tr> adresinden faaliyet göstermekte olan EGM'nin bünyesinde yürüttüğü ilk proje

“POLNET” projesidir. 2002 yılı başından itibaren Emniyet Teşkilatının kullanımına açılan ve polisin, görevin gerekli kıldığı her türden bilgiye en hızlı, kolay ve güvenilir şekilde ulaşmasını sağlamayı amaçlayan POLNET kapsamında 39 ana uygulama, 51 sorgu programı, 20 lokal uygulama ve çok sayıda istatistik programı hizmet vermektedir. EGM koordinasyonundaki ikinci proje ise “Mobil Elektronik Sistem Entegrasyon” projesi; bilinen adı ile de MOBESE’dir. Bu proje, EGM araçları için tasarlanmış iletişim altyapısı olarak GPRS teknolojisini kullanan, coğrafi bilgi sistemleri mimarisi üzerine kurulmuş bir mobil araç ünitesidir. 2005 yılında, şehir merkezlerine kurulan gözetleme kameraları ile MOBESE’nin uygulama kapsamı daha genişlemiştir. EGM’nin trafik düzenlemelerinde kullanmak üzere geliştirdiği üçüncü e-devlet projesi de “Trafik Bilgi Sistemidir”. GPRS ve GPS teknolojilerinin kullanılması ile gerçekleştirilen ve trafik ekiplerinin mobil PC’ler vasıtasıyla araç ve şahıs sorgulamaları yapabilmelerine imkan tanıyan proje Türkiye’deki trafik ve trafik güvenliği ile ilgili tüm arşiv bilgilerini kapsamaktadır (DPT, 2005b: 14).

E-devlet yapılanması kapsamında, alt kuruluşları ile birlikte Maliye Bakanlığı büyük projeleri koordine etmektedir. Bu projelerden ikisi, Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı’nca yürütülen (Vergi Daireleri Otomasyon Projesi) VEDOP I ve VEDOP II projeleridir. <http://www.gelirler.gov.tr> adresinden hizmet vermekte olan kurum, VEDOP I projesi ile bütün vergi dairesi işlemlerinin bilgisayar ortamında izlenmesini gerçekleştirmektedir. VEDOP I, 1998 yılında başlatılmış ve 22 il merkezinde ve 155 vergi dairesinde uygulamaya geçirilmiştir. VEDOP II projesi ile de vatandaşların vergi ile ilgili işlemlerini elektronik ortamda yapabilmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede 81 ilde en az bir tane olmak üzere toplam 300 Vergi Dairesinin otomasyonu tamamlanmıştır. Proje kapsamındaki beyannamelerin İnternet üzerinden alınması (e-Beyanname) uygulamasına 2004 yılı Ekim ayı içerisinde başlanmıştır. VEDOP hali hazırda kullanımda olan ve yoğun bir kitle tarafından kullanılan bir otomasyon projesidir. Bu projelerin dışında, Maliye Bakanlığı’na bağlı bir diğer kuruluş olan Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel

Müdürlüğü de “Bütçe Yönetim Enformasyon Sistemi” (BYES) projesini yürütmektedir. <http://www.bumko.gov.tr> adresinden faaliyet göstermekte olan kurum BYES ile bütçe dairesi başkanlıkları ve genel müdürlük merkezini entegre eden bir bilgi sistemi oluşturmaktadır. Söz konusu sistem merkezde, bütçe dairesi başkanlıklarında ve bütçe hazırlık sürecine doğrudan katkı sağlayan tüm kamu birimlerinde aktif olarak kullanılmaktadır. Maliye Bakanlığı bünyesindeki bir diğer proje ise <http://www.muhasibat.gov.tr> adresinden hizmet vermekte olan Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü’nce yürütülen “say2000” projesidir. Ülke çapında 1536 birimde günlük çalışmaların bilgisayar yardımıyla yapılması ve tüm verilerin merkezi bir veritabanında tutularak devlet hesaplarının günlük olarak izlenebilmesini amaçlayan proje 2001 yılında hizmete girmiştir. Maliye Bakanlığı bünyesinde yürütülen son proje ise <http://www.milliemlak.gov.tr> adresinden İnternete açılmış olan Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü tarafından hayata geçirilen “Milli Emlak Otomasyon Projesi” (MEOP) dir. Projenin çalışmalarına 1996 yılında başlanmış ve 2001 yılında tamamlanmıştır. Merkez ve taşra teşkilatının tam otomasyonu, taşınmaz mal bilgi bankasının oluşturulması, ofis otomasyonunun kurulması ve Milli Emlak Sistemlerinin oluşturulması sağlanmıştır (DPT, 2005b: 15).

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı da üstlendiği bir proje ile bakanlık hizmetlerini İnternet ortamında vermeye başlamıştır. <http://www.sanavi.gov.tr> adresinden yürütülen “SanayiNet” projesi ile bu web sitesinden garanti belgesi işlemleri yapılabilmekte, evrak takibi yapılabilmekte, şirket işlemleri gerçekleştirilebilmekte, şirketler ve kooperatifler için genel kurul müracaatları yapılabilmekte, reklam ve tüketici şikayetleri iletilebilmekte, esnaf işlemleri gerçekleştirilebilmekte ve yeterlilik belgesi başvurusu yapılabilmektedir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’na KOSGEB idaresi de küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerini İnternet ortamına taşımak ve bilgi ve iletişim teknolojileri vasıtasıyla ticari işlemleri yapar hale getirmek için <http://www.kobinet.org.tr> adresinden “KOBİNET” projesini yürütmektedir. Kobinet üzerinden, dünyanın

her tarafından 22.000 şirkete ilişkin veri bankalarına ulaşılabilmekte, yabancı kurumların Türkiye'den tedarik etmek istedikleri ürünler ve şirket erişim bilgileri görülebilmektedir. KOBİ'lerin e-ticaret altyapılarını geliştirmek amacıyla üyelere ücretsiz e-mail adresi verilmekte ve 6 dilde standart web sayfaları hazırlanmaktadır. Ayrıca, KOSGEB tarafından KOBİ'lere Bilgisayar Yazılım Desteği ile Bilgi Ağları ve e-iş desteği verilmektedir (DPT, 2005b: 18).

Bilgi toplumu olma yolundaki en önemli faktör olan eğitim konusunda, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) dört ayrı proje yürütmektedir. <http://www.meb.gov.tr> adresinden ulaşılabilen Bakanlığın yürütmekte olduğu projelerden ilki MEBSİS adı ile de bilinen “Milli Eğitim Bakanlığı Bütünleşik Yönetim Bilişim Sistemi” projesidir. Bu proje ile Bakanlığın atama, sicil, terfi, bütçe, tahakkuk, yüksek öğrenim gibi konularla ilgili birçok işlemlerinde bilgi teknolojilerinden faydalanması, işlemlerde hız sağlanması amaçlanmıştır. Türk toplumunu bilgi toplumuna hazırlayacak olan Bakanlık, bu sayede de iç yapılanma itibarıyla de bilgi toplumuna adapte olma yolunda ilerlemektedir. MEB tarafından yürütülen ikinci proje ise “Eğitim Karar Destek Sistemidir”. Bu sistem ile, Bakanlık bünyesinde mevcut olan operasyonel verilerin bilgiye dönüştürülmesi, ilgili bilgilerle karar vericiler tarafından stratejik iş kararlarının verilmesi, ileriye dönük projeksiyonların yapılması ve verinin çok boyutlu olarak analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Bakanlıkça koordine edilen bir diğer proje ise “Eğitim Portalı” projesidir. Proje ile kurumlarda öğretmenler ve öğrencilerin İnternete ve çoklu ortam kaynaklarına uygun düzeyde erişiminin sağlanması, İnternet üzerinden destek hizmetleri, eğitimle ilgili kaynaklar ve e-öğrenim platformları sağlamak amacıyla Eğitim Portalı kurulması amaçlanmaktadır. Bakanlıkça yürütülen dördüncü ve son proje ise “İnternete Erişim Projesidir”. Tüm ülke çapındaki 42000 dolayında ilk ve orta dereceli okulun 512 kbps hızında ADSL bağlantısının 2005 yılı sonunda tamamlanması hedeflendiği projede 2005 yılı Haziran ayı itibarıyla 20000 civarında okulun ADSL bağlantıları gerçekleştirilmiştir (DPT, 2005b: 16).

E-devlet yapılanması kapsamında, Sağlık Bakanlığı da birtakım projelerin koordinasyonundan sorumlu tutulmuştur. <http://www.saglik.gov.tr> adresinden hizmet veren bakanlık, E-Avrupa+ girişiminin önem verdiği sağlık konularında bilgi toplumunun yapısına uyumlu projeler yürütmektedir. Bu projelerden ilki “e-sağlık” olarak kamuoyunda bilinen TSBS projesidir. Projeyle bütün vatandaşların sağlıkla ilgili tüm bilgilerini kapsayan bir veritabanı oluşturularak paylaşıma açılacaktır. Proje ülke genelinde sağlık hizmeti sunumu, finansmanı ve tedarikinde yer alan tüm kamu kurumları ile özel sektör kuruluşlarını kapsamaktadır. Bakanlıkça altyapısı hazırlanan ikinci e-devlet projesi ise “Temel Sağlık İstatistikleri Modülü” (TSİM) projesidir. Sağlık Bakanlığı ve 81 il sağlık müdürlüğünü kapsayan ve Sağlık istatistiklerinin Bakanlık merkezine elektronik yolla aktarılmasına yönelik bir sistem geliştirilmiş ve 1997 yılında kullanılmaya başlamıştır. Sağlık Bakanlığı, kaynakların yönetimi amacıyla da “Çekirdek Kaynak Yönetimi Sistemi” (ÇKYS) yapılandırmaktadır. Bu sistem, Bakanlık bünyesindeki insan gücü, malzeme, ilaç/eczacılık ve mali kaynakların izlenmesi ve yönlendirilmesinde doğru ve güncel bilgi desteğinin karar vericiye sunulmasını hedeflemektedir. Hasta takiplerini verimli bir şekilde için de “Hasta Takip Sistemi” projesi yürütülmektedir. Sağlık Bakanlığı Merkez Teşkilatında görevli personel ve personelin bakmakla yükümlü olduğu kişilere Daire Tabipliğinde verilen sağlık hizmeti kayıtlarının tutulması ile hasta merkezli, kaliteli ve hızlı hizmet sağlamak için Hasta Takip Sistemi yazılımı geliştirilmiş ve Ocak 2004 itibarıyla kullanıma alınmıştır. Sağlık Bakanlığı’nca koordinesi gerçekleştirilmekte olan diğer projeler ise “Aile Hekimliği Bilgi Sistemi” ile “Yeşil Kart Bilgi Sistemi”dir. Aile Hekimliği Bilgi Sistemi aile hekimliği uygulaması ile ulusal düzeyde her bir vatandaşın doğumundan ölümüne kadar olan sağlık bilgisinin takibinin yapılabilmesinin amaçlandığı bir altyapının oluşturulmasını kapsamaktadır. Yeşil Kart Bilgi Sistemi ise, yeşil kart uygulaması kapsamında Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü’nün Sağlık Harcamaları Denetim Projesi’nden faydalanılması planlanmış, bu nedenle de halen otokopili yeşil kart sahibi olan kimseler ile bundan sonra alacak kimselerin kayıtlarının tek bir merkezde tutulması için Yeşil Kart Bilgi Sistemi uygulaması başlatılmıştır.

(DPT, 2005b: 17).

Uygulamada olan iki e-devlet projesi de Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) tarafından hayata geçirilmiştir. <http://www.ssk.gov.tr> adresinden aktif olarak vatandaşın kullanımına açık olan “e-Bildirge” projesi SSK tarafından yürütülen e-devlet uygulamalarından ilkidir. Kurumun 1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren uygulamaya koyduğu e-Bildirge projesi ile SSK bildirgelerinin İnternet üzerinden verilebilmesi sağlanmıştır. SSK tarafından geliştirilen ikinci e-devlet projesi ise “e-Sigorta” adı altında yürütülmektedir. Bu proje, sigorta müdürlükleri tarafından tutulan her türlü bilginin merkezde toplanması ve anında Türkiye genelinden ulaşılabilmesini sağlayan, işverenler, kamu ihale makamları vb. için gerekli yönetim bilgilerini içeren bir otomasyon projesidir. Proje kapsamında 95 sigorta müdürlüğünün alt yapıları yenilenmiş ve işletilmeye başlanmıştır (DPT, 2005b: 18).

Sürdürülmekte olan sayısız e-devlet projesinden çoğu kendi adına özel alınmış alan adı altında ya da projeyi yürüten kurumun alan adı altında hizmet vermektedir. Vatandaşın bu web sitelerinden her birine ayrı ayrı ulaşması yerine, e-devlet hizmetlerine tek bir noktadan ulaşılması yönünde yürütülen proje ise TT tarafından geliştirilmektedir. “E-Devlet Ana Kapısı” olara adlandırılan proje elektronik ortamda sunulacak kamu hizmetlerini kapsayacak nitelikte ve yapıda tek ve entegre E-Devlet Ana Kapısı kurulmasını amaçlanmaktadır. Bu sayede e-devlet projelerini kullanmak üzere kapıdan giriş yapacak olan vatandaşlar istedikleri hizmet hangi kuruma ya da sisteme ait olursa olsun bu kapıda ulaşabileceklerdir. E-Devlet Ana Kapısını, bilgi toplumunun bilgi otoyoluna açılan kapı olarak da görmek mümkündür. Bu kapıdan otoyola giriş yapan vatandaş, kapı tarafından gideceği yöne otomatik olarak yönlendirilmektedir. Bu açıdan, bu proje e-devlet yapılanmasının en büyük ayağı olarak görülmektedir (DPT, 2005b: 20).

E-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında kurumların yürüttükleri projeler ve

projelerle ilgili detaylı bilgi Ek.2'de verilmiştir.

3.3.2.2. E-Devletin Yaygınlaştırılmasında Kurum ve Kuruluşlara Düşen Görevler

DPT, Bilgi Toplumu Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan “E-Dönüşüm Türkiye Projesi 2003-2004 KDEP Uygulama Sonuçları ve 2005 Eylem Planı'nda” (2005), E-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin çeşitli kuruluşlar arasında yapılan görevlendirmeler neticesinde yürütüldüğü belirtilmektedir. Bu rapora göre, 2003-2004 yılları KDEP kapsamında daha çok teknik ve hukuki altyapı sağlamaya çalışan kuruluşlar, 2005 yılının eylem planında ise, hukuki ve teknik altyapısı oluşturulmuş projelerin uygulanmasına yönelik çalışmalar yürütmektedirler. E-Dönüşüm Türkiye Projesi, sadece standartların oluşturulması konusunda bir program izleyememektedir. Standartların; bilgi toplumu ve e-hizmetlerin yaygınlaşmasının neticesinde gün yüzüne çıkacak ihtiyaçlar doğrultusunda oluşturulacak olması, bu konuda bir takvim çıkarılamamasının sebebi olarak belirtilmektedir.

E-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin planlı olması, kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri arasında bir işbölümü yapılması sonucunu doğurmuştur. Kurumlar arasında yapılan işbölümü doğrultusunda e-devlet çalışmalarının yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi de planlamalar doğrultusunda yol almaktadır. Bu doğrultuda, e-devlet ve daha kapsamlı olarak da e-dönüşüm projesinin ana koordinasyonunu sağlayan DPT, e-devletin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi yönünde dört farklı görev üstlenmektedir. Bu görevlerden ilki “bilgi toplumu stratejisidir”. DPT, “bilgi toplumuna geçiş sürecinde e-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin, toplumun tüm kesimlerini kapsayarak ulusal fayda ve katma değeri artıracak şekilde gerçekleştirilmesi amacıyla; bilgi ve iletişim

teknolojileri, sosyal dönüşüm, e-devlet, sanayi ve teknoloji politikaları (Ar-Ge, yenilik sistemleri, vb.) gibi bileşenleri içeren bir Bilgi toplumu Stratejisi” hazırlayacaktır. Bu strateji, Türkiye’yi yazılım konusunda küresel anlamda ön plana çıkaracak ve cazip kılacak birtakım çalışmaları da içerecektir. Bu konuda DPT ile birlikte ilgili kuruluşlar, tüm kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve ilgili sivil toplum örgütleri de çalışmalarda bulunacaktır. DPT tarafından yerine getirilecek ikinci görev ise, “bilgi toplumunun gerektirdiği insan kaynağı planlamasının yapılmasıdır”. Bu görevlendirme doğrultusunda DPT, bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yetişmiş insan kaynağının ile birlikte, bilgi ekonomisinin gerektirdiği niteliklerin ve talebin saptanması, bu çerçevede insan kaynağı ihtiyacının karşılanmasına yönelik planlamamanın yapılmasını sağlayacak ve gerekli tedbirlerin alınması yönünde çalışmalar yapacaktır. DPT bu görev için ilgili kuruluşlar, MEB, Yüksek Öğretim Kurumu, üniversiteler ve sivil toplum örgütleri ile beraber çalışacaktır. DPT’nin yerine getirmesi gereken üçüncü görev ise, “bilgisayar sahipliğinin yaygınlaştırılmasıdır”. Kamu ve özel kesim çalışanlarının toplu halde satın alma yöntemiyle uygun koşullarda bilgisayar sahibi olmalarına yönelik çalışmalar yapılmasını kapsayan bu görev kapsamında, DPT, ilgili kuruluşlar, Maliye Bakanlığı, MEB, Sağlık Bakanlığı, KOSGEB, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler ve TT. A.Ş. ile ortak çalışmalar yürütecektir. DPT, E-Dönüşüm Türkiye Projesi 2005 eylem planı kapsamında son olarak “birlikte çalışabilirlik için veri paylaşımı” görevini yerine getirecektir. Bu görev kapsamında DPT, kamu kurumlarındaki bilgilere kimlerin, nasıl erişebileceği ve bilgilerin nerede tutulacağı tanımlamalarının yapılmasına ilişkin e-devlet standardı dokümanı hazırlayacak, kamu hizmetlerinin sunumunda kullanılacak veri elemanları ve veri yapılarının paylaşılabilmesi için gerekli mekanizmalar oluşturacak, bir model ve ortam geliştirecektir. Bu kapsamda, birlikte çalışabilirlik esasları kılavuzunun güncelleme çalışmaları da yapılacaktır. Bu görevde DPT ile beraber ilgili kuruluşlar, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, İlgili Kamu

Kurum ve Kuruluşları, Sivil Toplum Kuruluşları ve TT koordineli çalışacaklardır (DPT, 2005a: 43-51).

E-devletin geliştirilmesi ve yurt çapında da yaygınlaştırılması yönünde, teknik anlamda en büyük görev Ulaştırma Bakanlığı'na düşmektedir. Uzun süredir yürütülen e-dönüşüm çalışmalarının tümünde ön şart vatandaşların bu hizmetlere erişimlerinin olmasıdır. Bu ön şartı yerine getirmekle yükümlü olan Ulaştırma Bakanlığı "geniş bant stratejisi" yaratma çalışmalarını yürütmektedir. Bilgi toplumu stratejisi ile paralel yaratılacak geniş bant stratejisi, Ulaştırma Bakanlığı ile ilgili kuruluşlar, Sağlık Bakanlığı, MEB, DPT, TÜBİTAK, TK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler, TT ve Sivil Toplum Kuruluşları arasındaki koordineli çalışmalar neticesinde hazırlanacaktır. Ulaştırma Bakanlığı tarafından yüklenilen ikinci görev ise "alternatif erişim teknolojileri" yaratmaktır. Bu görevlendirme doğrultusunda alternatif erişim teknolojileri araştırılarak, ülke şartlarına uygun, maliyet etkin erişim modelleri belirlenecektir. Bu görev ile ilgili olarak Ulaştırma Bakanlığı ile ilgili kuruluşlar, DPT, TÜBİTAK, TK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler ve Sivil Toplum Kuruluşları faaliyet göstermektedirler (DPT, 2005a:44).

Bilgi toplumuna dönüşüm, e-devlet faaliyetleri ve vatandaşların bilgi ve iletişim teknolojilerine hazırlanması yönünde toplumsal açıdan önemli görevler ise, eğitim faaliyetlerini koordine eden MEB tarafından yerine getirilmektedir. Bu yönde MEB tarafından üstlenilen ilk görev "Öğretmen ve öğrencilerin bilgisayar okuryazarlığının artırılması" yönündedir. Bu görev doğrultusunda, e-öğrenme yöntemi kullanılarak öğretmen ve öğrencilere bilgisayar okur-yazarlığı becerisi kazandırmak, müfredatın bilgi teknolojilerine uyumlaştırılması konusunda yürütülecek çalışmaları desteklemek, bilgi ve iletişim teknolojilerini etkin kullanabilecek insan gücünü artırmak amacıyla e-öğrenme platformu oluşturulacaktır. Bu görev ile ilgili olarak MEB ile birlikte ilgili kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri faaliyet göstereceklerdir. Bireyleri bilgi toplumuna hazırlamak ve e-sistemleri kullanabilen bireyleri yetiştirmek için MEB

tarafından yürütölmekte olan ikinci faaliyet ise “ilköğretim okullarına bilgi teknolojileri sınıflarının kurulmasıdır”. Okullarda öğretmenler ve öğrencilerin İnternete ve çoklu ortam kaynaklarına erişimini sağlamak amacıyla; Temel Eğitim Projesi (TEP) 1. Faz kapsamında, 2.802 Bilgi Teknolojisi (BT) sınıfı kurulmuş, 22.854 ilköğretim okuluna PC, tarayıcı, yazıcı alınmış ve İnternet bağlantıları sağlanmıştır. TEP 2. Faz’da ise bunlara ek olarak 3.000 ilköğretim okulunda 4.000, AYB kaynaklarıyla 1.400 olmak üzere toplam 5.400 BT sınıfı daha kurulacak ve gerekli yazılım temin edilecektir. MEB bu konuda DPT ile koordineli çalışmaktadır. MEB, bilgi ve iletişim teknolojilerine aşinalığın artırılması ve halkın bu konuda yetiştirilmesi amacıyla “öğretim kurumlarındaki bilgi teknolojisi eğitim mekanlarının topluma açılması” görevini de yürütmektedir. MEB, “bilgi toplumunun oluşmasına katkıda bulunmak üzere; MEB bünyesindeki eğitim ve öğretim kurumlarına ait bilgi teknolojisi eğitim mekanlarının topluma açılması suretiyle bilgisayar okuryazarlığını ve kullanımını artırmaya yönelik pilot uygulama yapacaktır. MEB, bu hususta Maliye Bakanlığı, Valilikler ve Devlet Personel Başkanlığı ile koordineli hazırlıklar yapmaktadır. “Bilgi teknolojileri alanındaki kurs ve sertifikasyon eğitiminin niteliğinin AB standartlarına yükseltilmesi” konusunda da MEB’e görev düşmektedir. MEB’in, bilgi teknolojileri alanındaki kursların verimliliğini ve çeşitliliğini artırmak, özel kurs ve sertifikasyon eğitimlerini teşvik etmek, bu eğitimlerin ulusal ve uluslararası geçerliliğini sağlamak amacıyla gerekli düzenlemeler yapması planlanmaktadır. Bu konuda MEB, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, TSE ve sivil toplum örgütleri etkileşimli çalışmalar yürütmektedirler. MEB, öğrencileri bilgi toplumuna hazırlamak ve bilgi ve iletişim teknolojilerini yaygınlaştırmak maksadıyla “e-sınav uygulaması” üzerinde de çalışmalar yürütmektedir. Sınav sisteminin standart ve güvenilir hale getirilmesi, testlerin bilimsel analizlerinin yapılması, verilerin sağlıklı bir şekilde tutularak ortak kullanımının sağlanması, iletişimin güvenli ve hızlı hale getirilmesine yönelik çalışmaların da gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Bu konuda Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK), Anadolu Üniversite Açık Öğretim Fakültesi ve MEB ile beraber faaliyet göstermektedirler. Toplumu e-dönüşüm

sistemlerine hazırlamak adına MEB tarafından planlamalar kapsamında yürütülmekte olan son görev ise “güvenli İnternet kullanımı konusunda toplumda farkındalık yaratılmasıdır”. İnternetin güvenli kullanımının yaygınlaştırılması amacıyla bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmalarının yapılması planlanmaktadır. Bu kapsamda tanıtım filmleri ve eğitim materyalleri (basılı, elektronik) vasıtasıyla geniş kitlelerin İnternetten zarar görmeden faydalanması için bilgilendirme çalışmaları yürütülecektir. Bu konuda DPT, TÜBİTAK, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT), RTÜK, TK, TT, ilgili Kamu Kurumları, üniversiteler ve sivil toplum örgütleri de MEB ile beraber görevi üstlenmektedirler (DPT, 2005a:46-47).

E-dönüşüm çalışmaları açısından burada üzerinde durulması gereken önemli bir husus, vatandaşların bu projeler neticesinde ortaya çıkan uygulamalardan faydalanabilecekleri bilgi birikimine ve yetkinliğe sahip olmalarıdır. Bu, sadece MEB'in kaldırabileceği bir yük değildir. Bu açıdan, yapılan planlamalar doğrultusunda, kamu kurumları da bünyelerindeki vatandaşlara bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma bilgisi verme yönünde çalışmalarda bulunmaktadırlar. Bu doğrultuda, Devlet Personel Başkanlığı “Kamu çalışanlarının bilgisayar yetkinliğinin artırılması” başlığı ile bir çalışma yürütmektedir. Bu çalışma, kamu çalışanlarının bilgisayar kullanım yeteneklerinin gelişimini teşvik etmek için, bilgisayar yetkinliğinin, AB standartları da göz önünde bulundurularak oluşturulacak bir sertifikasyon sistemiyle belgelendirilmesini kapsamaktadır. Bu amaçla mali teşvik anlayışlarının geliştirilmesi yönünde çalışma yapılması da planlanmaktadır. Genel Kurmay Başkanlığı da bilgisayar eğitimi verme yönünde görev üstlenmiştir. “Mehmetçik’e temel bilgisayar eğitimi” adı altında yürütülen çalışma ile silah altında bulunan er ve erbaşlara yönelik temel bilgisayar eğitimi verilmesi konusunda çalışma yapılmaktadır (DPT, 2005a:46).

E-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında önemli bir husus da e-ticarete yönelik nitelikli eleman yetiştirilmesi ve istihdam edilmesidir. KOSGEB

tarafından yürütülen bu çalışma ile KOBİ'lerin e-ticaret konusunda bilgi ve eleman açığının kapatılması için nitelikli eleman yetiştirilmesi ve istihdam desteği sağlanması planlanmaktadır. Ayrıca KOBİ'lere e-ticaret destekleri adı altında yine KOSGEB tarafından başka bir çalışma ile de KOBİ'lerin e-ticaret hakkında bilgilendirilmesi ve kendi iş süreçlerini elektronik ortamda gerçekleştirebilmeleri için bilinçlendirilmelerinin sağlanması ve yeni destekleme araçları (KOBİ ana portalı, faiz sübvansiyonu modeli, eşleştirme merkezleri sinerji odakları, vb.) geliştirilmesi amaçlanmaktadır (DPT, 2005a:47).

E-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında yürütülen planlı çalışmaların başka bir ayağı ise kurumların dönüşüm sağlaması gereken konularda, ilgili birimler ile koordineli çalışmalar gerçekleştirme ve vatandaşın karşısına zengin hizmet yelpazesi ile çıkma gerekliliğidir. Bilgi toplumunda vatandaş "müşteri" olarak görmekte olan devletin, vatandaşını e-devlet uygulamalarını kullanmaya teşvik etmek için, e-devlet hizmetlerini geliştirmesi ve zenginleştirmesi oldukça önemlidir. Elektronik ortamda sunulacak hizmet sayısı ne kadar çok olursa, bu hizmetlerden faydalanmak üzere bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanacak insan sayısı da o kadar artacaktır. Bu konuda, kurumların geliştirmekte oldukları projeler kapsamındaki görevlerinin başlıkları ve detayları hakkında ayrıntılı bilgi, Ek.3'de yer alan tabloda sunulmaktadır.

3.4. E-Avrupa+ Eylem Planı Kapsamında Türkiye'deki E-Devlet Çalışmalarının Güncel Durumu

E-Avrupa+ girişimi ile Türkiye'de uygulamaya geçirilen E-Dönüşüm Türkiye Projesini, AB tarafından belirlenen yirmi temel kamu hizmeti açısından değerlendirmek, e-devlet yapılanmasının durumunu çözümlmek için iyi bir kılavuz olarak kabul edilebilir. DPT'nin Eylül 2005'te yayımladığı "E-Devlet

Proje ve Uygulamaları” adlı raporda bahsi geçen yirmi temel kamu hizmetinin, raporun hazırlandığı tarih itibariyle durumu belirtilmektedir. Bu raporda belirtilen hizmetler “vatandaşa yönelik hizmetler” ve “iş dünyasına yönelik hizmetler” olarak ikiye ayrılmaktadır.

Vatandaşa yönelik hizmetlerden ilki gelir vergilerinin bildiriminin ve değerlendirmesinin elektronik ortamda yapılması olarak tanımlanmaktadır. Rapordaki verilere göre, e-beyanname kapsamında bildirim, tahakkuk ve ödeme işlemleri elektronik ortamda gerçekleştirilebilmektedir. Vatandaşa yönelik hizmetlerden ikincisi ise iş kurumları aracılığıyla iş arama hizmetidir. Bu hizmetin genel bilgi ve belgelere ulaşılabilir konumda faaliyet gösterdiği fakat çevrimiçi başvuru yapılabilmesi için gerekli altyapının henüz tamamlanamadığı belirtilmektedir. Vatandaşa yönelik hizmetlerden üçüncüsü ise sosyal güvenlik katkısı olarak geçen sigorta primleri ile hizmetleri kapsamaktadır. Bu hizmetlerden işsizlik sigortası ve sağlık sigortası ile ilgili her türlü bilgiye ulaşım hizmetinin sağlandığı, fakat çevrimiçi işlem yapılamadığı belirtilmektedir. Ayrıca öğrenci burs ve kredi başvurusu sonuçlarına ve borç durumlarına ilişkin bilgilere ulaşılabilirdi, fakat bu hizmet için de çevrimiçi başvuru imkanının bulunmadığı belirtilmiştir. Vatandaşa yönelik hizmetlerden dördüncüsü de pasaport ve sürücü belgesi ile ilgili başvuru hizmetleridir. Ankara, İstanbul ve İzmir’de pasaport başvurusunun çevrimiçi yapılabilirdi, başvurunun sonuçlanmasını takiben de ilgili birimden temin edilebilirdi belirtilirken, sürücü belgesi işlemleri ile ilgili mevcut bir hizmetin olmadığı rapor edilmiştir. Vatandaşa yönelik hizmetlerden beşincisi ve altıncısı da araç ruhsatı ve inşaat ruhsatı başvurularıdır. Raporda bu iki hizmetin de henüz faaliyette olmadığı ifade edilmektedir. Vatandaşa yönelik yedinci hizmete polise ihbarda bulunma hizmetidir. Bu hizmet kapsamında EGM ve İl Emniyet Müdürlüklerinin sayfalarından ihbarda bulunulabilirdi belirtilmektedir. Vatandaşa yönelik sekizinci hizmet ise halk kütüphanelerinden katalog tarama hizmetleri ve arama araçlarıdır. Raporda, Milli Kütüphane İnternet sitesinden kendi bünyesinde bulunan kitaplar için katalog tarama ve kitap ayırtma işlemlerinin

gerçekleştirilebildiği, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün İnternet sitesinden ise Ankara, Polatlı, Çanakkale, İzmir, Konya, Kütahya, Bodrum, Sivas, Bursa, Ulus ve Yenimahalle olmak üzere onbir farklı kütüphanede bibliyografik künye taramasının yapılabildiği bildirilmiştir. Dokuzuncu sırada yer alan vatandaşa yönelik hizmet de doğum ve evlilik ile ilgili başvuruların yapılması ve belgelerin alınması hizmetidir. Raporda bu hizmet ile ilgili bir uygulamanın mevcut olmadığı belirtilmiştir. Vatandaşa yönelik onuncu hizmet ise yüksek öğrenime kayıt hizmetleri olarak geçmektedir. Bu hizmet ile ilgili olarak üniversite kayıtlarını yapılamadığı, fakat ders kayıtlarının bazı üniversitelerde yapılabildiği rapor edilmiştir. Vatandaşa yönelik olan onbirinci ve onikinci hizmetler ise taşınma bildirimi ve sağlığa ilişkin hizmetlerdir. Raporda, bu iki hizmetin de şu anda verilemediği ifade edilmiştir. Onüçüncü sıradaki vatandaşa yönelik hizmet ise trafik ceza puanını sorgulama ve trafik para cezası ödeme hizmetidir. Her iki hizmetin de şu anda elektronik ortamda uygulamada olduğu belirtilmiştir. Vatandaşa yönelik ondördüncü ve sonuncu hizmet ise, motorlu taşıt vergilerinin elektronik ortamda ödenmesi hizmetidir. Raporda bu hizmetin de faaliyete geçtiği ifade edilmektedir (DPT, 2005b:5).

İş dünyasına yönelik hizmetler başlığı altında da altı hizmet yer almaktadır. Bu hizmetlerden ilki çalışanlar için sigorta primleri hizmetidir. Bu hizmetin durumu ile ilgili olarak, e-bildirge ile SSK'da bildiregelerin İnternet üzerinden gönderilebildiği; borç, tahakkuk ve tahsilat bilgilerine ulaşılabilirdiği ve çevrimiçi ödeme yapılabildiği belirtilmektedir. İş dünyasına yönelik hizmetlerden ikincisi ise, kurumlar vergisi bildiriminin yapılması ve onaylaması hizmetidir. Raporda, e-beyanname kapsamında bildirim, tahakkuk ve ödeme işlemlerinin gerçekleştirildiği, bu durumun iş dünyasına yönelik hizmetlerden üçüncüsü olan katma değeri vergisi bildiriminin yapılması ve onaylaması hizmeti için de geçerli olduğu ifade edilmiştir. Raporda, iş dünyasına yönelik hizmetlerden dördüncüsü ve beşincisi olan yeni şirket kaydı hizmetinin ve istatistik birimine veri iletimi hizmetinin henüz uygulamasının olmadığı belirtilmektedir. İş dünyasına yönelik altıncı hizmet olan gümrük bildirimleri hizmetinin, raporda,

BILGE-EDI üzerinden, diğer kurumlar tarafından istenen belgeler dışında yapılabildiği vurgulanmaktadır. İş dünyasına yönelik yedinci hizmet olan çevre ile ilişkili izinler hizmetinin de henüz elektronik ortamda gerçekleştirilemediği, fakat web sitesi üzerinden gerekli belgelerin indirilebildiği belirtilmektedir. Raporda, iş dünyasına yönelik son hizmet olarak da kamu alımları hizmetine yer verilmektedir. Bu hizmet kapsamında Kamu İhale Bülteni'nin elektronik ortamda, birçok kurum ve kuruluşun ihale ilanlarının İnternet ortamında yayınladığı, fakat çevrimiçi kamu alımı hizmetinin olmadığı belirtilmekte, Devlet Malzeme Ofisi'nin (DMO) elektronik satış hizmeti verdiği eklenmektedir (DPT, 2005b:6).

Raporun sunduğu bilgiler doğrultusunda, raporun yayınlandığı Eylül 2005 tarihi itibarıyla, AB'nin temel kabul ettiği yirmi temel kamu hizmetinden vatandaşa yönelik olanların dördü, iş dünyasına yönelik olanların da üçünün tam anlamıyla elektronik hizmet verdiği, toplamda sekiz hizmetin de verilmesi yönünde hiç bir ilerlemenin kaydedilmediği anlaşılmaktadır. Raporda ayrıca, e-devlet yapılanması ile ilgili eylemlerin gerçekleşme durumları da aşağıdaki tablo ile aktarılmaktadır.

Tablo 6. KDEP Eylem Gerçekleştirme Durumları Değerlendirme Tablosu

(A: Başlamadı; B: Başlangıç Aşamasında; C: Çalışmalar Sürüyor; D: Sonuçlandı)

EYLEM	Eylem No	GERÇEKLEŞME			
		A	B	C	D
BİLGİ TOPLUMU STRATEJİSİ					
Bilgi toplumu stratejisinin oluşturulması	1			•	
Yazılımda mükemmellik merkezi haline dönüşüm politikalarının belirlenmesi	2			•	
TEKNİK ALTYAPI VE BİLGİ GÜVENLİĞİ					
İnternet altyapısının ve kullanımının, geniş bant erişimini de içerecek şekilde ülke genelinde yaygınlaştırılmasına yönelik olarak alınması gereken tedbirler konusunda çalışma yapılması	3				•
Üçüncü nesil (3G) mobil telekomünikasyon hizmetlerine	4	•			

İlişkin lisans tahsisi hazırlık çalışmalarının yapılması					
Akıllı Kart ve PKI standartları ile güvenlik test standartlarına yönelik çalışmalar yapılması	5				•
Ağ güvenliğinin test edilmesi ve sağlanmasına ilişkin pilot uygulamaların geliştirilmesi	6				•
İnternet veri merkezi (İnternet data center) uygulamalarının ekonomisi ve yapılabilirliğine yönelik çalışmalar yapılması	7				•
EĞİTİM VE İNSAN KAYNAKLARI					
“Bir okulu dünyaya aç – İnternete bağla” kampanyası	8			•	
İlköğretim okullarına 4.000 Bilgi Teknolojileri Sınıfının kurulması (Temel Eğitim Projesi –FAZ 2)	9			•	
Eğitim portalı prototipinin oluşturulması	10			•	
Eğitimde kalite ve verimliliğin artırılması amacıyla, bilgi teknolojilerinin etkin ve yararlı şekilde kullanılmasına yönelik olarak okul müfredatlarının yenilenmesi	11			•	
Öğretmenlerin yenilikçi ve pratik öğretim uygulamaları geliştirmek üzere yetiştirilmesi, yeni teknolojileri kullanma becerilerini arttırmak üzere hizmet içi eğitim programları düzenlenmesi	12			•	
Öğretim kurumlarındaki bilgi teknolojisi eğitim mekanlarının topluma açılmasına yönelik ön çalışma ve gerekli düzenlemelerin yapılması	13				•
Kurs ve sertifikasyon eğitiminin niteliğinin yükseltilmesi, verilen sertifika ve diplomaların AB standartlarında denkliğinin sağlanması	14			•	
Bilgi toplumunun gerektirdiği insan kaynağı planlamasının yapılması	15			•	
HUKUKİ ALTYAPI					
Elektronik İmza Kanunu’nun çıkarılması	16				•
Kişisel Verilerin Korunması Hakkında Kanun’un çıkarılması	17			•	
Ulusal Bilgi Güvenliği Kanunu’nun çıkarılması	18	•			
Türk Ceza Kanunu Değişiklik Tasarısının hazırlanması	19				•
Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun çıkarılması	20				•
Elektronik ortamdaki sözleşmelerin tanınması için bir çalışma yapılması ve gerekliliği halinde yasal düzenlemelerin tamamlanması	21				•
Elektronik ortamda fikri hakların korunması için gerekli yasa çalışmasının yapılması	22				•
İnternet servis sağlayıcılarının görev, yetki ve sorumlulukları ile denetimlerine ilişkin gerekli yasal düzenlemenin yapılması	23			•	
e-Ticaret için uygun ortamın oluşturulması	24			•	
Dış ticarette e-belge uygulamalarının yaygınlaştırılması	25	•			
Yeni Telekomünikasyon Kanunu’nun çıkarılması	26				•
Telekomünikasyon alanında ikincil düzenlemelerin yapılması	27				•
Evrensel Hizmet Yönetmeliğinin çıkartılması	28				•
STANDARTLAR					
Uluslar arası ve AB standart kuruluşları tarafından yayınlanan Türk Standardı olarak hazırlanması	29				•
e-DEVLET					
Kamu kurum ve kuruluşlarında e-devlete geçiş çalışmalarından sorumlu ekiplerin oluşturulması	30	•			

Kamu kurumlarının web sayfalarında asgari ölçüde sunulması gereken bilginin ve sunum esaslarının tespit edilmesi, uygulamanın sağlanması	31			•	
e-Devlet uygulamaları ve BİT envanterinin belirlenmesi	32			•	
e-Devlet uygulamaları için finansman modelinin belirlenmesi	33		•		
Birlikte çalışabilirlik esaslarının belirlenmesi ve rehber yayınlanması	34			•	
Kamu bilgi ve iletişim teknolojileri yatırım projeleri hazırlama ve değerlendirme kılavuzlarının hazırlanması ve bu projelerin izlenmesine ilişkin usul ve esasların belirlenmesi	35				•
Kamu bilgi ve iletişim teknolojileri projelerinin ihale şartnameleri ve sözleşmelerine ilişkin ilke ve esasların belirlenmesi	36	•			
Bilgi toplumu ölçütlerinin belirlenmesi ve ilgili istatistiklerin üretilmesi	37				•
Kamu internet erişim noktaları pilot uygulamalarının gerçekleştirilmesi	38				•
e-Devlet en iyi hizmet sunum örneklerinin yaygınlaştırılması	39	•			
Kamu hizmetlerinin ortak platformda – tek kapıdan (portal) sunumu ve sunulacak hizmetlerin geliştirilmesine yönelik stratejinin belirlenmesi	40				•
Kamu hizmetlerinin geliştirilmesi ve ortak platformda sunumu için proje oluşturulması	41			•	
Vergi, vatandaşlık ve sosyal güvenlik vb. numaralarının birleştirilmesi	42				•
Türkiye’de yerleşik yabancılara tek kimlik numarası verilmesi	43				•
Tüzel kişilerin tek numara sisteminde birleştirilmesi	44			•	
MERNİS Kimlik Paylaşım Sistemi (KPS) ile vatandaş bilgilerinin paylaşılması	45				•
Adres Kayıt Sisteminin entegrasyonunun sağlanması	46			•	
Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sisteminin oluşturulabilmesi için bir ön çalışma yapılması	47				•
Kamu Personeli Kayıt Sisteminin ilgili kuruluşlara açılması	48			•	
Tarım Bilgi Sisteminin oluşturulması	49			•	
e-Dönüşüm Türkiye Projesi bilgilendirme – bilinçlendirme çalışmalarının yürütülmesi	50				•
Vergi beyanı, tahakkuk ve ödemelerinin elektronik ortamda yapılmasının sağlanması	51				•
Tarihi arşivlerdeki tasnifi tamamlanan belgelere ait katalog bilgileri ile görüntülerinin elektronik ortamda hizmete sunulması	52			•	
e-SAĞLIK					
Sağlık bilişimi alanında geliştirilen standartların uygulanması	53				•
Tıbbi sarf malzemesi sınıflandırma sistemi ve barkod etiketleme standartlarının uygulanması	54				•
Kan ve kan ürünleri barkod etiketleme standardının uygulanması	55			•	
Birinci basamak sağlık kurumlarında elektronik sağlık kaydının oluşturulması	56			•	
Elektronik Hasta Kayıtları (EHK) için kullanılacak model, içerik ve yapı standartlarının geliştirilmesine yönelik çalışma yapılması	57			•	
Entegre Sağlık Enformasyon Sistemlerinin geliştirilebilmesi	58				•

İçin önerilecek mesaj iletişimi standartlarının geliştirilmesine yönelik çalışma yapılması					
Sağlık bakım hizmeti veren ve ödemelerini yapan kurumlar arasında kimlik ve idari verilerin elektronik olarak iletişimini sağlamak için gerekli standartların geliştirilmesi yönelik çalışma yapılması	59				•
Ulusal Elektronik Hasta Kayıtlarında yer alacak klinik verilerin kodlanması ile ilgili kontrollü tıbbi terminolojilerin belirlenmesi	60				•
Ulusal Elektronik Hasta Kayıtlarında yer alacak klinik verilerin kodlanması ile ilgili kontrollü tıbbi terminolojilerin uygulama ve yaygınlaştırma planlarının geliştirilmesi	61				•
Ayakta ve yatarak tedavi gören hastalar için Ulusal Vaka Bileşimi Sınıflandırma Sistemlerinin geliştirilmesi	62				•
Sağlık bakım hizmeti veren kuruluşların uygulayacakları sağlık bilgi yönetimi standartlarının belirlenmesi yönünde çalışmalar yapılması	63			•	
Kişisel sağlık kayıtlarının erişim denetimi (e-imza) ve gizlilik ihtiyaçlarının belirlenmesi	64				•
Sağlık verilerinin modellenenebilmesi için Veri Modeli Analizi yapılması, bu modellerin uyarlanabilirliğinin saptanması ve Türkiye için bir bağlamsal (Contextual) model ile ulusal sağlık verileri kavramsal (conceptual) ve mantıksal veri modellerinin oluşturulması	65			•	
Bireysel bazda toplanacak Ulusal Minimal Sağlık Veri Setlerinin belirlenmesi ve Ulusal Sağlık Veri Sözlüğü hazırlanması	66				•
Türkiye’de sağlık bilişimi eğitimi gereksinimlerinin saptanması ve karşılanabilmesi amacıyla bir “eğitim ağacı”nın tasarlanması, modellenmesi ve bu alanda müfredat programları çalışmalarına destek verilmesi	67				•
e-TİCARET					
Şirket Sicil Kayıt Sisteminin oluşturulması	68			•	
KOBİ’lerde e-ticaret ve e-iş bilincinin oluşturulması	69			•	
e-Ticaret hazırlık değerlendirme hizmetinin verilmesi	70			•	
Ortak e-ticaret bilgi havuzunun oluşturulması	71			•	
Dış ticarete kullanılan bilgi ve belgelerin elektronik ortamda paylaşılması	72			•	
Dış ticarete e-belgenin uluslar arası dolaşımının sağlanması	73			•	
TOPLAM		6	1	32	34
YÜZDE ORAN		8	1	44	47

Kaynak: E-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı Sonuç Raporu, (2005 Mayıs), <http://www.bilgitoplumu.gov.tr/raporlar/> dan 16 Haziran 2006’da erişildi.

Yukarıda yer alan tablodaki veriler ışığında göze çarpan ilk nokta, gerçekleşmiş e-devlet eylem oranının %8 ile ifade ediliyor olmasıdır. %8’lik

dilimi teşkil eden eylemlerin de sadece evrak hazırlanmasından ibaret olduğu düşünülecek olursa ciddi bir uygulama problemi yaşandığı anlaşılmaktadır. Tablodaki diğer verilere göre ise, %1'lik tek bir uygulamanın başlangıç aşamasında olduğu, %44'lük 32 eylemin hala çalışmalarının devam ettiği ve %47'lik 34 eylemin ise henüz başlamadığı anlaşılmaktadır. Çoğu altyapı niteliğindeki bu çalışmaların, e-devlet uygulamalarının tabanını oluşturacağı düşünülecek olursa, Türkiye e-dönüşüm kapsamındaki birçok konuda, hızlı başlangıcına karşın ağır yol almaktadır.

Önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere, bilgi toplumu olma yolu sadece e-dönüşüm uygulamaları yapmak değil, toplumu da bu uygulamalara hazırlamaktan geçmektedir. Yapılması gereken çalışmalar, orantıya uyarlanacak olursa, Türkiye'nin toplumsal şartları da göz önüne alındığında, ağırlıklı olarak toplumsal çalışmalara yönelik eylemlerde bulunulması gerektiği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan, bilgi toplumuna dönüşüm aşamasındaki yolun kısa etabının henüz kat edilememiş olması oldukça düşündürücüdür. Türkiye bilgi toplumu politikasının politik çerçeve dışında, uygulamalar ve eylemler açısından kapsamlı bir şekilde planlanması ve yapılacak hareketlerin de ortaya açıkça konması gerekmektedir. Topluma yönelik olup da toplumsal altyapı çalışması yapılmamış bir uygulamanın toplum tarafından özümseneceği beklemek ciddi derecede kaynak, emek ve zaman israfı olacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE E-DEVLETİN TOPLUMSAL BOYUTU VE E-İMZA ÖRNEĞİ KAPSAMINDA İRDELENMESİ

4.1. Bilgi Toplumu Politikası Bağlamında Türk Toplumunun Konumu

Bilindiği üzere, bilgi toplumu stratejisi, e-dönüşüm çalışmaları açısından temel çerçeveyi konumlandıran politikaları içermektedir. Bu kapsamda, topyekün sorunların ele alınması ve gerekenlerin yapılması mantığına sahip strateji belgesi, toplumsal, ekonomik, kültürel vb. açılardan ele alınması gereken bir politika belgesi konumundadır. Bilgi toplumuna dönüşüm, hem küresel çalışmalarla hem de ulusal çalışmalarla gerçekleştirilebilecek bir idealdir. Bu ideale varma kapsamında çizilen ölçütler, bilgi toplumuna dönüşümün küresel boyutlarını teşkil ederken, bu idealin ülke şartlarında nasıl uygulanması gerektiği ve ülke koşullarına uyarlanması ise ulusal boyutlarını teşkil etmektedir.

Önceki bölümlerde bahsedildiği gibi, Türkiye’nin bilgi toplumu stratejisi AB’nin taraf olunan E-Avrupa+ Ortak Girişimi’ndeki öngörülerini kapsar nitelikte hazırlanmış bir politik belgedir. Avrupa’nın gelecekte bir ulus mantığı ile hareket etmesini öngören AB, bu düşüncesini E-Avrupa+ Ortak Girişimi Belgesi’nde de sık sık dile getirmiştir. Bu sebeple, bu ortak girişim belgesine bağlı olarak üretilen Türkiye bilgi toplumu politikası da AB’nin varış noktası ortak Avrupa ulusunun izlerini taşımaktadır. Varış noktasının benzediği ölçüde,

çıkış noktasını da Avrupa ulusunun güncel konumu olarak ele almak yanlış olmayacaktır.

Türkiye'nin bilgi toplumu olma yolundaki durumunu çözümleyebilmek için Türkiye'deki hane halkının bilgi ve iletişim teknolojilerine ne seviyedeki sahip oldukları ve bilgi ve iletişim teknolojilerini ne çerçevede kullandıkları önem taşımaktadır. Bu açıdan öncelikle Türkiye'deki bilgisayar ve İnternet kullanımının demografik verilerini incelemek gerekmektedir. Tablo 7, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün (DİE) 2005 yılında yayınladığı, Türk Hane Halkı'nın 2004 yılı yaş grubu, eğitim ve referans dönemdeki işgücü durumuna göre bilgisayar ve İnternet kullanım oranlarını aktarmaktadır.

Tablo 7. Yaş Grubu, Eğitim ve Referans Dönemdeki İşgücü Durumuna Göre Bilgisayar ve İnternet Kullanımı (2004 Yılı)

	Toplam Birey Sayısı		Bilgisayar Kullanan (%)		İnternet Kullanan (%)	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Toplam	23.761.862	23.277.323	10.33	23.41	7.67	18.95
Yaş Grubu						
16-24	5.649.460	5.172.198	21.07	44.40	15.95	38.30
25-34	6.265.551	6.405.911	13.10	26.41	9.87	21.47
35-44	4.706.242	4.744.685	7.05	19.16	4.92	13.89
45-54	3.438.470	3.539.837	2.76	12.91	1.66	9.28
55-64	2.180.003	2.096.418	0.67	4.00	0.64	2.67
65-74	1.522.137	1.318.274	0.11	0.80	0.06	0.88
Eğitim Durumu						
Bir Okul Bitirmedi	5.357.746	1.831.153	0.35	2.59	0.24	2.01
İlkokul	10.840.681	10.294.371	0.74	3.71	0.37	2.29
İlköğretim ve Dengi	2.331.721	3.824.418	15.89	29.16	9.49	22.51

Lise ve Dengi	3.839.231	5.152.749	27.36	46.65	19.32	37.68
Üniversite / Master / Doktora	1.392.483	2.174.632	67.07	71.36	57.96	61.42

İşgücü Durumu

Ücretli / Maaşlı	2.354.221	8.523.764	43.39	30.95	34.79	24.36
Serbest Meslek	1.039.094	6.191.367	6.47	11.93	6.06	8.94
Ücretsiz Aile İşçisi	2.559.314	1.321.843	2.21	15.19	1.43	12.25
Ev Kadını / Ev Kızı	14.974.975	-	2.56	-	1.17	-
İşsiz / İş Arıyor	584.706	2.114.478	31.84	19.82	27.13	18.89
Emekli	555.763	2.401.531	10.61	2.87	6.87	1.67
Öğrenci	1.237.602	1.901.051	54.98	70.55	43.02	60.27
Diğer	456.186	823.290	0.00	5.08	0.00	4.16

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü Türkiye İstatistik Yıllığı, (2004), http://www.die.gov.tr/yillik/25_Bilim.pdf'den 22 Kasım 2005'te erişildi.

Türk Hane Halkı'nın, cinsiyete göre bilgisayar ve İnterneti kullanma oranları ise Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8. Cinsiyete Göre Bilgisayar ve İnternet Kullanım Oranları (2004 Yılı)

	Bilgisayar			İnternet		
	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek
Son üç ay içerisinde	7.902.583	5.22	11.58	6.237.396	3.88	9.38
Üç ay ile bir yıl arasında	682.068	0.63	0.82	625.621	0.52	0.81
Bir yıldan çok oldu	2.507.189	2.36	2.97	2.003.869	1.71	2.55
Hiç Kullanmadım	35.947.346	42.31	34.11	38.172.299	44.41	36.74

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü Türkiye İstatistik Yıllığı, (2004), http://www.die.gov.tr/yillik/25_Bilim.pdf'den 22 Kasım 2005'te erişildi.

Tablolardaki verilerde, öncelikle göze çarpan, erkeklere ait rakamların her konuda kadınlara üstünlük sağladığıdır. Bu durum, egemen cinsiyet rejiminde erkeklerin üstünlüğünü ve kadınların ikincil konumunu ortaya koymaktadır. Bilgisayar ve İnternet kullanım oranlarını eğitim seviyesi ışığında irdelemek de birtakım gerçekçi sonuçlara varmayı kolaylaştırmaktadır. Türkiye'deki üniversite mezunlarının erkeklerde %61.42'si, kadınlarda %57.96'sı İnterneti kullanmaktadır⁹. Bu oranın, kişilerin yaşları ilerledikçe bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmada zorluk çekmelerinden ötürü, nesiller büyüdükçe artması beklenmektedir.

Tabloda dikkat çeken bir başka nokta ise öğrencilerin bilgisayar ve İnternet kullanma oranlarıdır. Erkek öğrencilerin %70.55'i bilgisayar kullanırken, kız öğrencilerin %54.98'i bilgisayar kullanmaktadır. Bu rakamlar İnternet kullanımı açısından ele alındığında daha da düşmektedir. Bilgisayar ve İnterneti en çok kullanması öngörülen ve bu teknolojileri en kolay adapte olacakları düşünülen öğrenciler arasında dahi bu rakamlar %50'lerin altına düşebilmektedir. Bu aşamada dikkat çekilmesi gereken nokta sayısal uçurum olmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasında merak faktörünün önemi, bu teknolojileri edinme ve kullanma ile bu teknolojilere erişebilme faktörüne göre oldukça düşük kaldığını belirtmek gerekmektedir. Bu rakamların, devletin sayısal uçurumun önlenmesine yönelik çalışma yapmaması durumunda, daha önce belirtildiği üzere, nesiller büyüdükçe artmasını kaçınılmazdır.

Bu aşamada, bilgi ve iletişim teknolojilerinin halkın ne kadarına ulaştığını irdelemek de gerekmektedir. Tablo 9'da hane halkının bilişim teknolojilerine

⁹ Bilgisayar kullanımı, bilgi toplumu olabilmek ve İnternet ortamına katılabilmek için ön şarttır. Fakat bilgisayar kullanımı oranı, mesleki kullanımdan ötürü, zorunluluk nedeniyle mesleki anlamda bilgisayar kullanımlarını da kapsamaktadır. Bu tip bilgisayar kullanımları, kişinin tercihi dışında gelişen kullanımlar olarak değerlendirmek daha doğru olmaktadır. Bu tip bireyler, bilgisayarı kişisel ya da mesleki ihtiyaçları için değil, sadece zorunluluktan ötürü kullanmaktadırlar. İşlerinden arta kalan zamanlarda bilgisayar kullanmamaktadırlar. Bu açıdan bilgi toplumu olmanın ön şartı olan bilgi ve iletişim teknolojileri ile bilginin dolaşım sürecine bu bireyler katılmamaktadırlar.

sahipliğine ve İnternete bağlanabilirliğine dair 2004 yılı rakamları aktarılmaktadır.

Tablo 9. Hanelerdeki Bilişim Teknolojileri Ekipman Durumu

	Bilişim teknolojilerin sahip olan hane oranı (%)	İnternete bağlı araçlara sahip olan hane oranı (%)
Kişisel Bilgisayar	9.98	5.86
Taşınabilir Bilgisayar	0.85	0.55
El Bilgisayarı	0.13	0.06
Cep / Araç Telefonu	53.64	2.08
Televizyon	92.19	0.13
Oyun Konsolu	2.85	0.24

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü Türkiye İstatistik Yıllığı, (2004), http://www.die.gov.tr/yillik/25_Bilim.pdf den 22 Kasım 2005'te erişildi.

Tablo 9'da yer alan veriler ışığında, Türkiye'deki bilgisayar sahipliği oranının ciddi derecede düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Tablolarda yer alan bilgileri irdelerken şu hususun da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bilgisayar ya da İnternet kullanan bireylerin bir kısmı, bilgi ve iletişim teknolojilerini, bilgisayarda oyun oynamak, İnternette gazete okumak, e-posta göndermek ve mesajlaşmak şeklinde oldukça sınırlı bir çerçevede kullanmaktadırlar. Geri kalan çok küçük bir kesim ise, İnternet bankacılığı, e-haberleşme, e-araştırma yapmakta, geliştirilen e-devlet uygulamalarından faydalanmaktadır.

Bilgi toplumu kavramının gündeme gelmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin dünya üzerinde yaygınlaşması beraberinde sayısal uçurum tehdidini de gündeme getirmiştir. Sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel etkenlerden ötürü bilgi ve iletişim teknolojilerine erişemeyen coğrafya dünyada olduğu gibi Türkiye'de

de önemli bir ölçektir. Türkiye'nin bölgesel bazda bilgisayar ve internet kullanım bilgilerinin yer aldığı Tablo 10 ve Tablo 11'deki verilen yorumlanması gerekmektedir.

Tablo 10. Bölgelere Göre Evde Bilgisayar Sahipliği (yüzde olarak)

Bölge	1997	2000
Akdeniz	1.3	7.3
Doğu Anadolu	3.3	9.1
Ege	5.2	11.2
Güneydoğu Anadolu	0.3	1.2
İç Anadolu	5.6	13.1
Karadeniz	4.0	13.6
Marmara	11.4	16.8

Kaynak: BİNARK, Mutlu (2005), "Türkiye'de Yeni İletişim ve Enformasyon Teknolojilerinin Kullanım Kültürleri ve Cinsiyetler Arasındaki Dijital Uçurum", **Avrupa Birliği ve Türkiye'de İletişim Politikaları: Pazarın Düzenlenmesi, Erişim ve Çeşitlilik**. İçinde Gencel Bek, M. ve Kevin, D. (Der.). Ankara: Ankara Üniversitesi. s.168

Tablo 11. Bölgelere Göre Evde İnternet Kullanımı (yüzde olarak)

Bölge	1997	2000
Akdeniz	0.4	3.0
Doğu Anadolu	0.5	4.3
Ege	0.2	5.9
Güneydoğu Anadolu	1.0	0.2
İç Anadolu	0.4	6.9
Karadeniz	1.1	7.1
Marmara	2.2	10.7

Kaynak: BİNARK, Mutlu (2005), "Türkiye'de Yeni İletişim ve Enformasyon Teknolojilerinin Kullanım Kültürleri ve Cinsiyetler Arasındaki Dijital Uçurum", **Avrupa Birliği ve Türkiye'de İletişim Politikaları: Pazarın Düzenlenmesi, Erişim ve Çeşitlilik**. İçinde Gencel Bek, M. ve Kevin, D. (Der.). Ankara: Ankara Üniversitesi. s.168

Tablo 10 ve Tablo 11'deki veriler üç büyük şehrin yer aldığı bölgelere ait oranların daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu bölgelerin daha yüksek oranlara sahip olmasının altındaki nedenin üç büyük şehrin varlığı olduğu göz önüne alınacak olursa, Türkiye ciddi bir sayısal uçurum tehdidiyle karşı karşıyadır. Öyle ki, bu üç şehrin dışındaki coğrafyanın ciddi bir sayısal uçurum tehdidi yaşamakta olduğu açıktır. Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi sayısal uçurum tehdidinin en yüksek seviyede olduğu bölgedir.

Türkiye bilgi toplumu olma yolunda hem bilgi ve iletişim teknolojilerine sahiplik konusunda, hem bu teknolojilerin kullanımı konusunda hem de sayısal uçurum tehdidi açısından ciddi politikalara ihtiyaç duymaktadır. Zira, yapılan milyarlarca dolarlık yatırımların hedef kitlesinin bu yatırımlardan faydalanamayacak konumda olması hem küresel rekabet açısından hem de ulusal gelişmişlik açısından telafisi zor kayıplar verdirecektir. Bu sebeple, Türk halkının durumu ile ilgili ciddi araştırmalar ve etüd çalışmaları yapılmalı, bilgi toplumuna dönüşüm çerçevesinde üretilen politikalar revize edilmelidir.

4.2. Bilgi Toplumuna Evrilme Çerçevesinde Türk Toplumu

Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki çalkantılar ve bağımsızlık mücadelesi nedeniyle sanayileşme sürecine, Batılı ülkelerle karşılaştırıldığında, oldukça geç girmiş bir ülkedir. Türkiye'deki sanayileşme çalışmaları da dış kaynaklı teknolojiler üzerine kurulu bir tabanda sürdürülmüştür. Sanayi toplumunda üretim araçlarının ciddi bir bölümünü dışarıdan tedarik eden Türkiye'de bugün de durum çok farklı değildir. Bilgi toplumu olma yolunda ilerleyen Türkiye, bilgi ve iletişim teknolojilerini üretmek konusunda da yetersiz kalmakta, elektronik yapılanmasına daha çok montaj sanayisinde yön vermektedir. Oysaki, Batılı sanayileşmiş ve bilgi toplumu olma

yolunda başarıyla ilerlemekte olan ülkeler kendi teknolojilerini geliştirebilir ve üretebilir konumdadırlar (Erkan, 1998:214).

Her ne kadar bilgi toplumu olmak ortak bir ideal olarak yükselse de, her toplumun kendi gereksinimlerine uygun bir bilgi toplumu hedefi çizmesi gerekmektedir. Bu açıdan teknolojileri geliştirir ve üretir konumda olmak önemlidir. Her ülke kendi kültürüne uygun teknolojiler geliştirmekte ve bu teknolojileri küresel pazarda, Türkiye gibi teknoloji üretmeyen ülkelere pazarlamaktadırlar. Bu durum, Türkiye'nin bilgi toplumu olması yolunda önemli bir engeldir. Türkiye ne yazılım konusunda ne de donanım konusunda dünyaya hakim bir teknoloji geliştirememiştir. Türkiye'de üretilen teknolojilerin hemen hemen hepsi yurtdışında üretilen parçaların monte edilmesinden ibarettir. Bu sebeple, bu teknolojilerin çoğunda da Türkçe içerik bulunmamakta, bu durum da halkın bilgi toplumu olması yönünde engel teşkil etmektedir. Teknolojik anlamda yaşanmakta olan bu sorunun nedeni teknolojik gecikmedir. Toplamlar, önceki kuşaklardan, onların geleneklerini, normlarını, değerlerini, düşüncelerini kalıplarını ve dünyayı yorumlama biçimlerini miras alırlar. Toplumsal dönüşümlerde insanların kendi değer ve normlarını koruma içgüdüleriyle hareket ettiklerini hatırlayacak olursak, ekonomik, politik ve sosyal unsurlar hızla değişirken, kültür yapıları bu değişimin hızına ayak uyduramamakta, ilerlemenin arkasından gelmektedir (Erkan, 1998:216).

Bilgi toplumu olma yolunda başarıyla ilerleyen toplumlar, akılcı ve bilimsel yaklaşımın önemini kavramış durumdadırlar. Bu açıdan karşılarına çıkan olayları da bilimsel değerlendirmelerden geçirmekte, daha nesnel sonuçlara ulaşmaktadırlar. Türkiye'de ise, akılcı ve bilimsel yaklaşımdan söz etmek pek mümkün değildir. Türkiye'de olayların yorumlanmasında geleneksel kalıplar daha etkili olmaktadır. Bu durum, üretilmesi muhtemel yeni bilgilerin önünü kesmekte, toplumsal ilerlemeye ket vurmaktadır. Yeni bilgiler yaratma konusunda başarısız olan ülkeler ise küresel arenada varlıklarını

hissettirememekte, rekabet gücü bulamamaktadırlar (Erkan, 1998: 225). Bilgi doğası gereği araştırma ve geliştirme çalışmaları ile çoğalmakta ve teknolojik gelişmelerle de küresel dünya pazarına yayılmaktadır. Bu sayede bilgiyi üretenler gizli iktidar sahibi olmakta, karar alıcı rolü üstlenmektedirler. Günümüzde tüm gelişmiş ülkeler ellerindeki teknoloji üretme bilgisini gizlemektedir.

Bell tarafından yapılan bilgi toplumu saptaması da Türkiye'nin bilgi toplumu olma yolundaki konumu hakkında ipucu vermektedir. Bell'e göre bilgi toplumu sayılabilmek için gözlemlenmesi gereken iki ölçüt vardır. Birincisi toplum içerisinde görülen yeniliklerin kaynağında araştırma – geliştirme çalışmalarının olmasıdır. Bir diğer ölçüt ise, ekonomik yapıda bilginin en önemli unsur olarak ön planda yer almasıdır (Dura, 1990:150). Sanayi toplumu düzeninde, gelişmişlik ölçütü fabrikalarda iş gören çalışanlar ve üretime aktarılan kaynak iken, bilgi toplumunda ölçüt araştırma ve geliştirme çalışmalarına ayrılan kaynağın yüksekliği ve bu amaçla istihdam edilmiş bilim adamı ve uzmanlardır.

Bilgi toplumu olma yolundaki ölçütlerden bir diğeri ise, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılma oranlarıdır. Özellikle bilgisayar sayısı, İnternet kullanıcısı, radyo dinleme ve televizyon izleme oranları bu konuda kıstas teşkil etmektedir. Bu bağlamda, Tablo 10 Türkiye'nin konumu hakkında bilgi vermektedir.

Tablo 12. Bilgi Toplumu Teknolojileri Kullanım Yapısı Açısından Ülkeler

	Her 1000 Kişiyeye Düşen Günlük Gazete	Her 1000 Kişiyeye Düşen Radyo Sayısı	Her 1000 Kişiyeye Düşen TV Sayısı	Her 1000 Kişiyeye Düşen Kablo TV Kullanımı	Her 1000 Kişiyeye Düşen İnternet Kullanıcısı	Her 1000 Kişiyeye Düşen Bilgisayar Sayısı
--	---	--	--	---	--	---

	Oranı					
A.B.D	196 (2000)	2109 (2003)	938 (2003)	255 (2003)	551 (2003)	658,9 (2003)
KANADA	168 (2000)	1047 (2003)	691 (2003)	252,9 (2003)	513 (2003)	487 (2003)
FRANSA	143 (2000)	950 (2003)	632 (2003)	57,5 (2003)	366 (2003)	347,1 (2003)
ALMANYA	291 (2000)	570 (2003)	675 (2003)	250,8 (2003)	473 (2003)	484,7 (2003)
YUNANİSTAN	153 (2000)	466 (2003)	519 (2003)	-	150 (2003)	81,7 (2003)
İSRAİL	290 (2000)	526 (2003)	330 (2003)	1467,7 (2003)	301 (2003)	242,6 (2003)
İTALYA	109 (2000)	878 (2003)	-	1,4 (2003)	337 (2003)	230,7 (2003)
JAPONYA	566 (2000)	956 (2003)	785 (2003)	193,4 (2003)	483 (2003)	382,2 (2003)
RUSYA	105 (2000)	418 (2003)	-	43,6 (2003)	-	88,7 (2003)
TÜRKİYE	111 (2000)	470 (2003)	423 (2003)	14,8 (2003)	85 (2003)	44,6 (2003)

Kaynak : http://devdata.worldbank.org/wdi/pdfs/table5_11.pdf'den 11 Kasım 2005'te erişildi.

Tablo verileri incelendiğinde ortaya çıkan, Türkiye'nin, özellikle bilgi toplumunun vazgeçilmez iki unsuru olan İnternet kullanıcısı ve bilgisayar sayısı konusunda ciddi anlamda geri kalmış durumda olduğudur. Bilgi toplumu olma yolunda, adı sık sık duyulan Batılı ülkelerde İnternet kullanım oranı en az %35'ler seviyesinde, bilgisayar sahipliği oranı ise en az %25'ler seviyesinde seyrederken Türkiye'de İnternet kullanım oranı %8,5, bilgisayar sahipliği oranı ise %4,5 seviyelerinde seyretmektedir.

Bu çerçevede, DİE'nin yayınladığı, Tablo 9'da yer alan *Hanelerdeki Bilişim Teknolojileri Ekipman Durumu* istatistiklerine tekrar göz atmak gerekmektedir. Bu istatistiklere göre, Türkiye vatandaşının sadece %9.98'i bilgisayar sahibi, bu bilgisayarlardan internete bağlı olan olanlarının oranı ise %5.86'dır. Daha açık bir ifadeyle, Türkiye'deki her 100 kişiden sadece 10'u bilgisayar sahibidir ve her 100 kişiden sadece 6'sı internete erişebilmektedir. Bilgi toplumunun başat özellikleri bilginin dağıtılması, üretilmesi ve paylaşılmasıdır. Tüm bunlar için ise, bilgisayar sahibi olmak ve İnternete erişebilmek gerekmektedir. Bilgi toplumu kabul edilebilecek bir ülkede, vatandaşların yarısından daha fazlasının bilgi ve iletişim teknolojilerine sahip ve bu teknolojileri kullanıyor olması gerekmektedir. Fakat, istatistikler gösteriyor ki Türkiye, bilgi toplumu olma

yolundaki en önemli engele takılmış durumdadır. Bu çerçevede, Türkiye'nin sayısal uçurum sorunu ile mücadele etmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Büyükşehirlerde bilgi ve iletişim teknolojilerine kolaylıkla erişebilen, bu teknolojilere sahip olan ve bu teknolojileri kullanabilen sınıf, Türkiye nüfusu açısından azınlık ve ayrıcalıklı konumdadır. Büyükşehirlerde insanları sarmalayan bilgi ve iletişim teknolojilerinin bolluğu, çoğu insanı Türkiye'de herkesin bu teknolojilere erişebildiği yönünde bir yanılgıya düşürmektedir.

Önde gelen bilgi toplumu parametrelerinden birisi de eğitimidir. Günümüz teknolojilerini gerektiği gibi kullanabilmek, bilim adamları ve uzmanlar yetiştirebilmek için eğitim ön şarttır. Özellikle yüksek okullar, branşlaşma fonksiyonlarından ötürü üzerine düşülmesi gereken eğitim kurumlarıdır. Branşlaşıp, meslek sahibi olan bireylerin bilgi üretme fonksiyonlarının olacağı düşünülecek olursa, yüksek okul yapılanmasının bilgi toplumu olabilmek için taşıdığı önem de kendini göstermektedir. 1991 yılında A.B.D.'de yüksek öğretim okullaşma oranı % 74.5; 1993 yılında Kanada'da % 69.8; 1991'de Fransa'da % 40 iken; 1998'de Türkiye'de bu oran % 25.3'tür (Bayhan, 2001:54). Bu tabloya göre Batılı ülkelerin 90'lı yıllardaki eğitim verileri Türkiye'nin 2000'li yıllardaki eğitim verilerinden yüksek gözükmemektedir.

Eğitim, hem bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması hem de bu teknolojilerin üretilmesi ve geliştirilmesi anlamında da önem taşımaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi Türkiye teknoloji üretme konusunda zayıf bir ülkedir. Bunun nedenlerinden birisi de bu teknolojileri geliştirecek Türk iş gücünün yetersizliğidir. Türkiye'nin, sayısı oldukça az olan yetişmiş işgücünü de beyin göçü ile batının gelişmiş ve teknoloji üreten ülkelerine kaptırması, Türkiye'nin teknoloji üretme konusundaki sorunlarından biridir.

Teknolojiyi üretmenin dışında, teknolojiyi kullanabilecek yeterlikte vatandaşların yetiştirilmesi de önemlidir. Eğitim ile teknolojilerin nasıl kullanılacağı halka yeterli derecede gösterilmemekte, teknoloji kullanan

vatandaşların bir kısmı ise bilinçsizce teknolojilerden faydalanmaktadır. Bu konuya en uygun örnek Türkiye'ye ait olan ".tr" uzantılı web adreslerinin tercih edilmemesidir. Türkiye merkezli birçok kurum ve birey uzantısı ".tr" olan web adresleri kullanmaktan kaçınmakta, onun yerine ABD'nin dünyaya sunduğu, ABD'ye ait olan uzantısız web adresleri kullanmaktadırlar (Geray, 2005b:189). Bunun da sebebi eğitim eksikliğidir. Türkiye vatandaşlarından bazıları ülke olma bilincini teknoloji kullanımına uyarlayamamaktadırlar. Oysaki bilgi toplumunda kültür de kimlik de teknolojiyle ifade edilmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hakimiyetinden ve bilginin değerinden sıkça bahsedildiği günümüzde, rekabet yapısı kazanabilmek ve ekonomik anlamda güçlenebilmek için bütün yollar insan kaynağına yatırım yapılmasından geçmektedir. Bu anlamda ön plana çıkan husus ise eğitimidir. Bilgi toplumuna uyum sürecini yaşamakta olduğumuz bu yıllarda halkın bilimsel düşünme, üretim, çalışma, rekabet ve başarı konularında motive edilmesini sağlamak, teknolojik açıdan Türkiye'nin bilgi toplumu olabilmiş ülkeler düzeyinde rekabet edebilmesine olanak sağlayacaktır (Çoban, 1997:19).

4.3. E-İmza Örneği Çerçevesinde Türkiye'deki E-Devlet Çalışmalarının Toplumsal Boyutu

4.3.1. E-İmza Sisteminin İşleyişi ve Kullanımı

Bilgi toplumu olma yolunda hızlı bir değişim sürecine giren ülkeler bütçelerinin el verdiği ölçüde bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısına ağırlık vermiş diğer yandan da e-dönüşüm çalışmaları içerisine girmişlerdir. E-dönüşüm çalışmaları neticesinde yol kat etmeye başlayan ülkeler, yaptıkları

Çalışmaların hukuki boyutunu da düşünerek bir takım düzenlemelere girmişler ve bu yönde de teknolojiler geliştirmeye başlamışlardır. Elektronik ortamda yapılan işlemlere hukuki boyut kazandırmak ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı olanakları gündelik hayat pratikleri ile mukayese edebilmek için işlemi yapan kişinin güvenilirliği, taklit edilemezliği ve onay vermesi bir eksiklik olarak gün yüzüne çıkmıştır. Bu yöndeki eksiklikleri gidermek ve e-sistemlerin verimliliği arttırmak üzere taklit edilemeyen, kişiye özel olan ve farklı algoritmalar ile şifrelenen elektronik imza sistemi geliştirilmiştir.

Bireyin bizzat yapması ve kişisel onayının gerektiği tüm işlemlerin elektronik ortamda yapılabilmesine olanak veren e-imza sistemi hem e-devlet ve e-ticaret türünden yapılanmaların kullanım alanını genişletmekte hem de elektronik işlemlerin hukuki bağlayıcılığa sahip olmasına olanak sağlamaktadır. Bu açıdan e-imza, bilgi toplumu yapılanması açısından da öneme sahip bir uygulamadır.

E-imza, İnternet ortamında güvenli iletişim sağlayan ve kişi ya da kurumları hukuki ve fiili anlamda temsil etmekte olan bir sistemdir. E-imza, bu tür fonksiyonları (kimlik doğrulama, tanımlama, bütünlük sağlama, inkar edilemezlik vs.) yerine getirebilmek için elektronik sertifika ile beraber edinilebilmektedir. Bu açıdan e-imzaya sahip olma sürecinde yapılması gereken şey bir Elektronik Sertifika Hizmet Sağlayıcısı (ESHS) vasıtasıyla nitelikli elektronik sertifika sahibi olunmasıdır. Elektronik sertifika, daha önce de değinildiği gibi, Türkiye’de üç farklı kurum tarafından sağlanabilmektedir. Bu kurumlardan birisi olan TÜBİTAK-UEKAE kamu kurumlarında çalışan memurların, çalıştıkları kamu kurumu adına, e-imza sistemi ile işlem yapabilmeleri için elektronik sertifika hizmet sağlayıcılığı hizmeti vermektedir. Diğer iki ESHS ise, vatandaşların ve özel sektörün e-imza sisteminden faydalanabilmeleri için elektronik sertifika hizmet sağlayıcılığı görevini yürütmektedirler (http://www.tk.gov.tr/eimza/E-Imza_faydali_bilgiler.htm).

ESHS tarafından kurumlara veya kişilere sağlanan e-imzaların, akıllı çubuk ya da kartlardan, e-imza kullanımının yapılacağı bilgisayara tanıtılmaları gerekmektedir. Akıllı çubuklar bilgisayarlar tarafından usb girişine takılarak hemen tanınmakta, akıllı kartlar ise, kart okuyucusu ile bilgisayara tanıtılabilmektedir. Bu aşamada, donanımların yanında verilen yazılımların da kurulması gerekmektedir. Bilgisayara yapılan donanım tanıtma ve yazılım yükleme işlemlerinin ardından elektronik sertifika ve e-imzanın bilgisayara tanıtılması gerekmektedir. Bilgisayara takılı donanıma ait yazılım açık durumdayken, bilgisayara akıllı çubuk ya da kartın takılması ile, yazılım akıllı çubuk ya da kartın içindeki bilgileri algılamakta ve yazılımın izlemekte olduğu aşamaların ardından da donanımın içerisindeki bilgiler bilgisayara yüklenmektedir.

Bu aşamadan sonra gönderilecek belgenin hazırlanması ve herhangi bir elektronik iletişim programı (Outlook Express vs.) vasıtasıyla da gönderilmesi gerekmektedir. Yukarıda bahsedilen yazılımın ardından, bilgisayardaki elektronik iletişim programlarının menülerine otomatik olarak "imzala" butonu eklenmektedir. Gönderilmek istenen belge hazırlandıktan sonra, daha önce bilgisayara tanıtılmış olan akıllı kart ya da çubuk bilgisayar sistemine bağlıyken imzala butonuna basılmakta, bu aşamada program e-imza anahtar kodlarını okumakta ve kullanıcıdan PIN kodu girmesini istemektedir. Akıllı çubuk ya da kartların çalınma riskine karşı geliştirilmiş PIN kodu sorgulamasına doğru kodun girilmesinin ardından gönderinin iletimi başlamakta ve belge e-imzalı olarak gönderilmektedir.

E-imza sistemi, sağladığı birçok kolaylığın yanı sıra bazı işlemlerde de e-imza kullanımı ile ilgili sınırlamalar getirilmiştir. Türkiye'de e-imza sisteminin uygulaması ve altyapısı ile ilgili düzenlemeleri yapmak üzere 2004 yılında yürürlüğe giren Elektronik İmza Kanunu'na göre, e-dönüşüm çalışmaları kapsamında bazı uygulamalarda e-imzanın kullanımının mümkün olmadığı belirtilmektedir. Kanunda yer alan ifade "kanunların resmî şekle veya özel bir

merasime tabi tuttuğu hukukî işlemler ile teminat sözleşmeleri güvenli elektronik imza ile gerçekleştirilemez" şeklinde ifade edilmektedir. Buradan yola çıkarak, kanuna göre, teminat sözleşmeleri, noterler tarafından yapılan işlemlerin, noter huzurunda gerçekleştirilen işlemlerin, resmi bir makamın gözetiminde gerçekleştirilen işlemlerin (evlenme, gayrimenkul alım-satımı vb.) elektronik imza ile gerçekleştirilemeyeceği belirtilmektedir. Fakat kanunda genel bir ifade ile belirtilen bu işlemlerin, hukuki yoruma tabi olduğunu da unutmamak gerekmektedir (TBD, 2005: Elektronik İmza ile Yapılamayacak Hukuki İşlemler bölümü, parag.1).

4.3.2. E-Devlet Uygulamaları Kapsamında E-İmzanın Türkiye'deki Güncel Durumu

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde kaydedilen ilerlemeler, toplumsal yapıda köklü bir değişikliğe neden olmakta ve bilgi toplumu kavramı ile insanları yüzleştirmektedir. Bilgi toplumu ile vatandaş ve devlet yapısında da ciddi değişimler gerçekleşmekte ve bu ikili arasındaki etkileşim ve ilişki yapısı da kabuk değiştirmektedir. Bu değişim çerçevesinde, devlet, bilgi ve iletişim teknolojilerinden azami ölçüde faydalanma yolunda gelişmeler kaydetmekte ve yeni altyapılar oluşturmaktadır. Bilgi toplumu olma sürecindeki her devlet, vatandaşına daha fazla bilgi sunarak, vatandaştan geri beslemeler almakta ve katılımcı demokrasi esaslarına uygun bir yol izlemektedir. Bu sayede de hızlı işleyen, vatandaşların kendi kaderlerini tayin edebildiği daha demokratik bir ortamın da görüntüsü kendini göstermektedir.

Bahsi geçen tüm bu hususlar açısından, bilgi ve iletişim teknolojilerinin en büyük sorunu olan güvenlik hususu ön plana çıkmakta ve e-devlet yapılanması kapsamında da bilgi güvenliği hususu göze çarpmaktadır. Sağıroğlu ve Alkan,

e-devlet uygulamalarında bilgi güvenliğinin sağlanması, iletişim ortamının kurulması ve iletişimin hedeflenen taraflar arasında kurulması açısından e-imza sisteminin ön plana çıktığını belirtmektedir. E-devlet uygulamaları kapsamında e-imza “belge hazırlama, onaylama, kontrol etme, sevk etme, sipariş etme, ödeme gibi birçok işlemi” gerçekleştirmekte ve güvenlik ortamını temin etmektedir.

E-imza sisteminin Türkiye’deki e-devlet yapılanması kapsamında her türlü başvurularda (ÖSS, KPSS, pasaport başvuruları vb.), kurumlar arası işlemlerde (Emniyet/Nüfus ve Vatandaşlık İşleri), sosyal güvenlik uygulamalarında (Emekli Sandığı, SSK, Bağkur), sağlık uygulamalarında (Sağlık personeli - hastaneler - eczaneler), vergi ödemelerinde ve elektronik oy verme işlemlerinde kullanılması planlanmakta ve bu yönde de çalışmalarda bulunmaktadır. E-imza sisteminin, E-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamındaki e-ticaret uygulamalarında, İnternet bankacılığında, sigortacılık işlemlerinde, e-sipariş ve e-sözleşmelerde kullanılması da ayrıca planlanmaktadır (TBD, 2005: Türkiye’deki Gelişmeler ve Uygulamalar bölümü, parag.3).

Türkiye’de e-imza sistemi ile ilgili çalışmalar ilk olarak DTM tarafından başlatılan çalışmalar kapsamında Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu’nun katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. E-Avrupa+ kapsamında hızlanan e-imza çalışmaları, Adalet Bakanlığı’nın 2002 yılında elektronik imza ile ilgili kanun taslağı üzerinde çalışmaya başlamasıyla hukuki boyut kazanma sürecine girmiştir. Bu süreç 24 Ocak 2004 tarihinde yayınlanan 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu ile de resmîyet kazanarak neticelendirilmiştir. Yayınlanmasından altı ay yürürlüğe giren bu kanun düzenleme ve denetleme yetkisini de TK’ya vermiştir.

TBD’nin Kamuyu Bilgilendirme Platformu VII adı altında Antalya’da, 2005 yılında düzenlenen etkinliğinde, 2.Çalışma Grubu tarafından hazırlanan “E-İmza’nın Toplumsal Boyutu” adlı raporda, Elektronik İmza Kanunu’nun

yayınlanması ve TK'nın yetkilendirilmesini takiben dünya ile uyumlu, ulusal güvenlik ilkelerine sahip, farklı ihtiyaçları karşılayabilecek ve yeni elektronik uygulamaların önünü açacak şekilde e-imza altyapı çalışmalarına başlandığı belirtilmektedir. Yapılmakta olan çalışmalar çerçevesinde ilk büyük adım e-imza altyapısının ülke çıkarlarına uygun olarak üretilmesini, elektronik sertifikaların kök anahtarlarının Türkiye'de üretilmesini ve kamu kuruluşlarının tek bir altyapı ve standart dahilinde toplanmasını sağlamak ve tüm kamu kurumlarının kurumsal sertifika ihtiyacını karşılamak üzere TUBİTAK-UEKAE (Ulusal Elektronik ve Kriptoloji Araştırma Enstitüsü) görevlendirilmiş, TSK, Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT), EGM gibi istisnalar dışında kamu kurum ve kuruluşlarının elektronik sertifika ihtiyacının TUBİTAK-UEKAE tarafından karşılanması sağlanmıştır. TUBİTAK-UEKAE bünyesindeki sertifika makamı da "Kamu Sertifikasyon Merkezi" (KSM) olarak adlandırılmıştır. Böyle bir düzenlemeye gidilmesindeki temel maksatlar ise, tek bir e-imza altyapısı kurulması ve kamu kurumlarının sertifika ihtiyaçlarını kendi bünyelerinde karşılamak amacıyla yatırım yapmalarının önüne geçilmesidir. Bu sayede, kamu kurumlarının e-imzaya geçiş anlamında da aynı zamanda girişimlere başlaması ve kamu kurumlarının eş zamanlı olarak e-imza sistemine geçmesine ortam sağlanabilmesidir (2005: Türkiye'deki Gelişmeler ve Uygulamalar bölümü, parag. 1-2).

TUBİTAK-UEKAE tarafından kamu kurumlarına yönelik olarak çalışmalarda bulunan KSM'nin yapılanmasını takiben 2005 yaz aylarında da sivilere hizmet verecek olan iki özel ESHS de faaliyetlerine başlamıştır. Bu iki şirketin de hizmete girmesiyle, Türkiye'deki e-imza çalışmaları daha da ivme kazanmıştır.

E-imzanın, E-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında hayata geçtiği ilk e-ticaret uygulaması da DTM tarafından yürütülen DİR Projesi'nin elektronik ortama aktarılması neticesinde gerçekleşmiştir. İhracat artışı ve ulusal kalkınma açısından öneme sahip olan bu proje kapsamında, e-imza sistemi ile

ciddi miktarda maddi kaybın önüne geçildiği belirtilmektedir. Bir Dahilde İşleme Belgesi'nin düzenlenmesi için 450 sayfa kağıt harcandığı, bu rakamın 2004 yılı verilerine göre 112 kamyon kağıda bedel olduğu ifade edilmiştir. DİR kapsamında e-imza sisteminin kullanılması neticesinde yılda 112 kamyon kağıttan tasarruf sağlanırken, aynı zamanda da belge başına 450 kağıdın işletilmesi için harcanan zamandan da tasarruf sağlandığı vurgulanmaktadır (Sağıroğlu ve Alkan, 2005:59).

KSM'nin sorumluluk alanının dışında kalan TSK, MİT ve EGM de e-imza sistemini özel statüde kullanmak için altyapılarını düzenlemektedirler. Bu konuda oldukça ilerleme kaydeden TSK'nın, e-imza'yı kurumsal olarak kullanmak üzere altyapısını hazırladığı ve kullanmaya başladığı bilinmektedir

4.3.3. Toplumsal Açıdan E-İmza

Tarih boyunca, toplumların ekonomik hayatlarında gözlemlenen köklü değişimler, toplumsal yapı dönüşümünün ana nedeni olarak ele alınmaktadır. Toplumsal yapı dönüşümlerinin, ekonomik alandaki üretim pratiklerinin, süregelen ihtiyaçlar karşısında geliştirilen teknolojiler ile kabuk değiştirmesi ile gerçekleştiği bilinmektedir. Bilgi toplumu ile günlük hayatta gerçekleşen işlemlerin elektronik ortama taşınması düşüncesi, e-ticaret, e-devlet ve e-birey gibi yeni kavramları da gündeme getirmektedir. Özellikle e-ticaret bilgi toplumunun ekonomik düzeninde ön plana çıkmakta ve tüketim, üretim, pazarlama, ödeme gibi ticari işlem biçimleri yeniden geliştirilmektedir. Bu durum, kapasitesi trilyon dolarlarla ifade edilen e-ticaret sisteminin ekonomik kanadında güvenlik, kimlik doğrulama, bütünlük vb. hususları ön plana çıkartmakta, bu anlamda hukuki çalışmalar yapılarak teknolojiler geliştirilmesini de zorunlu kılmaktadır. Aksi takdirde, firmaların ve tüketicilerin e-ticaret

yöntemlerini güvensiz bulmalarının ve e-ticaretin kanuni boyutunun yoksunluğunun, e-ticaretin geliştirilmesinin önünde büyük bir engel olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu nedenle, küresel bilgi ekonomisi pazarında birbirini tanımayan, e-ticaret çözümleri ile ticari ilişkilerde bulunması söz konusu firma ve bireylerin elektronik ortamda güvenli işlem yapmak istemeleri ve doğrulanabilir altyapı arayışları bilgi ekonomisinin önemli bir boyutu olarak ön plana çıkmaktadır.

E-devlet yapılanması açısından da durumun farklı olmadığını belirtmek gerekmektedir. Günlük hayatta, her bireyin ve her firmanın bir sebeple kamusal işlemler yapması gerekmekte ve bu durum sıklıkla da tekrarlanmaktadır. Devlet, vatandaş ve özel sektör arasındaki elektronik ilişkilerde, karşılıklı olarak bilgi güvenliğinin sağlanmasının ve kimlik doğrulamanın stratejik hususlar olduğu belirtilmektedir.

E-devlet, e-ticaret ve hatta toplu olarak e-dönüşüm çalışmaları açısından e-imza, tüm bu sorunların çözümü olarak lanse edilmektedir. Küreselleşen dünya pazarlarında, devletlerin, şirketlerin ve bireylerin rekabet gücü kazanmaları ve beşeri ilişkilerini geliştirmeleri açısından e-imza, bilgi ve iletişim teknolojileri alanında oldukça önemli bir pozisyonda olduğu belirtilmektedir. E-imza, gerekli teknolojik ve hukuki altyapı ile beraber yapılandırıldığında güvenlik, verimlilik ve tasarruf gibi faydaları ile yaygın kullanım alanı bulmaktadır.

Sanayi toplumu düzeninde ilerleyerek, bilgi ve iletişim teknolojilerinden olması gereken ölçüde faydalanamayan devletler, bireyler ve firmalar iş süreçlerinin hemen hemen tamamını kağıt üzerinde yürütmekte ve kağıtları da kullanıma elverişsiz biçimde arşivlemektedirler. Bu durum da arşivden belge aranması için ciddi bir işgücü ve zaman kaybına sebebiyet vermekte, ek olarak da ciddi bir kırtasiye maliyeti ve bürokratik süreci yaratmaktadır. Bu durum, Türkiye gibi bir kamu düzenine sahip devletlerde daha da inanılmaz boyutlarda

kendini göstermektedir. Bu açıdan, e-imza sistemi, özellikle kamu kurumlarında gözlenen işgücü kaybı, zaman kaybı, kırtasiye maliyeti, personel maliyeti gibi konularda tasarruf sağlarken, sağladığı bilgi güvenliği, dokümantasyon sistemi ve doğrulama gibi fonksiyonlarla da iş süreçlerini ciddi ölçüde hızlandırmaktadır.

E-imza sistemi ile imzalanacak olan belgeler elektronik ortamda dolaşıma çıkmakta, izin verilen ölçüde de ilgililerin hizmetine sunulmaktadır. Ayrıca, e-imzanın sağladığı bilgi güvenliği ve gizlilik unsurları da hizmetlerin daha güvenli ve verimli bir ortamda verilmesini sağlamaktadır. E-imza sistemi arşivleme mantığını da büyük arşivlerden, bilgisayarların sabit disklerine taşımakta ve veri muhafazası açısından da fayda sağlamaktadır.

Özetle, e-imza ile ekonomik anlamda düşük maliyet, kurum içi ve kurumlar arası işletilebilirlik, iş süreçlerinin yeniden düzenlenmesi, insan kaynağının akılcı kullanımı, kırtasiye giderlerinin asgariye indirgenmesi, bilgi hırsızlığının önüne geçilmesi, verimlilik sağlanması ve kayıt dışı ekonominin önüne geçilmesi şeklinde etkiler elde edilmekte ve ekonomik iyileşme ortamı sağlanmaktadır (TBD, 2005: E-İmzanın Ekonomik Etkileri bölümü, parag. 7).

E-imza, bilgi ve iletişim teknolojileri ve bilgi toplumu paradigmasından ayrı düşünölemeyecek bir teknolojiye karşılık gelmektedir. E-imzanın bilgi toplumu altyapısı üzerinden işlerlik sağlayan bir sistem olması, e-imzayı bilgi toplumunun sosyal etkileri doğrultusunda irdeleme zorunluluğunu ortaya çıkartmaktadır. Bilgi toplumunu, e-imza çerçevesinde irdelerken, e-imzanın e-dönüşüm yapılanmasında bir dönüm noktası olduğunu ve yeni ufuklar açtığını belirtmek de yerinde olacaktır.

E-imza'nın, sağlamakta olduğu ekonomik faydalar neticesinde, sosyal anlamda da toplumsal hayata önemli katkı sağlayacak nitelikte olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle e-imzanın bilgi toplumundaki ekonomik etkileri, olumlu sosyal etkilerin de önünü açacak bir faktör olarak dikkat çekmektedir.

E-imzanın, dolaylı olarak yeni insan kaynağının istihdamına olanak sağlaması ve işsizlik oranında düşüş eğilimleri yaratması düşünülmektedir. Bilgi toplumunun küresel ekonomisinde rekabet gücü elde eden devletlerin, firmaların ve bireylerin ekonomik güçlerini arttırma çabasına girecekleri ve bunun durumun da üretim kapasitesi açısından genişleme ve dolayısıyla da yeni işgücü ihtiyacı yaratacağı yönünde bir varsayımdan söz edilmektedir. Sosyal anlamda işsizlik rakamlarının düşüşe geçmesi, toplumsal refah seviyesinin de yükselmesi anlamında önemli bir gösterge olmaktadır. Bu açıdan e-imzanın insan kaynağının istihdam edilmesi yönünde dolaylı bir etki yaratacağından söz edilmektedir.

E-imza sisteminin rayına oturması ve zamanla da yoğun kullanım bulması, bilgi ve iletişim teknolojilerine daha fazla yatırım yapılmasının önüne geçecek bir faktör olarak da göze çarpmaktadır. İktisatta yer alan talebin ve satış grafiğinin artış görmesi neticesinde birim maliyetlerin azalması, bilgi ve iletişim teknolojilerini alınabilir bir hale kavuşturacak ve toplumsal anlamda erişilebilir kılacaktır. Bu sayede, bilgi toplumunun en önemli sosyal sorunu olan sayısal uçurumun önlenmesi yolunda da önemli bir yol kat edilmiş olacaktır (TBD, 2005:E-İmzanın Sosyal Etkileri bölümü, parag.1).

Sayısal uçurumun önlenmesinin ötesinde, günümüzde bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla yaşanmakta olan, Paul Virilo'nun "enformasyon bombası" olarak adlandırdığı bir sorundan söz edilmektedir. Bilgi toplumunun bireyleri olumlu yönde olduğu kadar, olumsuz yönde de kullanılan bilgi ve iletişim teknolojilerinin yarattığı bilgi kirlenmesi ile karşı karşıyadırlar. Her türlü görüntü ve bilginin İnternet vasıtasıyla denetimsizce dolaşımda olması, bilgi toplumu bireylerinin tehlikelerle başa çıkacak teknolojik çözümleri etkin olarak kullanmıyor olması, kanuni yaptırımların ise yetersiz kalması sosyal problemler yaşanmasına imkan tanımaktadır. Bilgi toplumu fertleri objektif ve doğru olan "bilgi" yerine, içeriğinin niceliğinden bihaber oldukları enformasyonlar ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu anlamda da e-imza, bilgi güvenliği, kimlik tanımlama

ve inkar edilemezlik yönleri açısından sosyal fayda sağlayacak bir çözüm olarak vurgulanmaktadır.

Bilgi toplumunda, Bell tarafından “stratejik kaynak” olarak adlandırılan sermaye yerini bilgiye bırakmıştır. Bilgi, bir ekonomik mübadele aracı olarak tüketilmeyen ve paylaştıkça çoğalan bir yapıdadır. John Locke, Adam Smith ve Karl Marx gibi düşünürlerin formüle ettikleri “emek-değer” kuramının, bilgi toplumunda “bilgi-değer” kuramına dönüştüğü ifade edilmektedir (Kumar, 1999:25).

Bilgi toplumunun ekonomik düzeni olarak adlandırılan bilgi ekonomisinde maddi sermaye hala önemli ekonomik dinamikler arasında yer almaktadır. Batılı ülkeler, teknolojik, hukuki ve işgücü yapısı yatırıma uygun, gelişmekte olan pazarlara sermayelerini yöneltmekte ve bu pazarlarda kapasitelerini genişletmektedirler. Bu genişlemenin, yayılmanın gözlendiği pazarların toplumsal düzeninde başta ekonomi olmak üzere politik ve özellikle sosyal alanlarda da yapısal ve köklü dönüşümlere yol açtığı belirtilmektedir. Bu anlamda e-imzanın yaygınlaşmasının toplumdaki iş yapış tarzlarını daha verimli ve etkin bir yönde değiştireceği varsayılmaktadır.

E-imzanın, bilgi toplumunun getirdiği sosyal yapıya önemli katkılarından birisi de katılımcı demokrasidir. Masuda’ya göre sanayi toplumunun siyasal sistemi olan “parlamentar demokrasi”, bilişim toplumuna dönüşümle birlikte yerini, “katılımcı demokrasi”ye bırakacaktır. Günümüzde, bilgi toplumu oluşumunda bireylerin ve sivil toplumun, politikaların belirlenmesinde söz sahibi olup, belirlenmekte olan politikalara etki etmeleri ve kendi geleceklerini tayin edebilmeleri, bilgi toplumunun önde gelen faktörleri arasında gösterilmektedir. Bilgi toplumunun demokratik yapısı e-demokrasi, e-seçim ve e-yönetişim gibi yönetime katılım yöntemleriyle zenginleşmekte ve hayata geçmektedir. Bu noktada da e-imza sistemi sıkça kullanılmakta ve bireylerin bu haklarından faydalanmaları aşamasında önem taşımaktadır. Katılımcı

demokrasi, bilgi toplumunun, sosyal yaşama sağladığı önemli girdiler arasında sayılmaktadır. Katılımcı demokrasinin kanuni ve resmi yönünü ise e-imza sistemi hayata geçirmektedir (TBD, 2005: E-İmzanın Sosyal Etkileri bölümü, parag.13).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gün geçtikçe artan ilerleme katsayısı, insanları teknolojileri seçmeye, ihtiyaç ya da ilgi duydukları teknolojileri kullanmaya sevk etmektedir. Her gün yeni bir ilerleme kaydeden teknoloji, bireylerin teknolojik anlamda da öbekleşmesine sebebiyet vermektedir. Bu durum, e-imza gibi önemli gelişmelerin toplumun tamamı tarafından bilinir ve kullanılabilir hale gelmesi yönünde ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Bu amaçla, toplumsal anlamda yapılması gereken ilk çalışma kapsamında, e-imzanın ne olduğunun ve ne tür faydaları olduğunun topluma izah edilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, e-devlet, e-ticaret ve e-imza gibi konularda eğitimler verilmesi ve topluma yeni bireyler yetiştiren ilk ve orta öğretim ders müfredatına da bu konuların dahil edilmesi gerekmektedir. Eğitim ile birlikte, medyanın da e-imzaya yeterli derecede yer vermesi sağlanmalı, bu konu kapsamında bir halkla ilişkiler projesi de yürütülmelidir. E-imzanın toplum içerisinde kullanımını yaygınlaştırma konusunda bir görev de, insan kaynağını uzmanlaştırmakta olan üniversite ve yüksek eğitim kurumlarına düşmektedir. Bu tür kurumlarda e-imzanın sık sık kullanıldığı işlemler yapılmalı ayrıca e-imza konulu akademik çalışmalara yoğun bir biçimde yönelinmesi de bu anlamda bir çözümü teşkil etmektedir. Bilgi toplumunun önde gelen aktörlerinden olan sivil toplum örgütlerinin de e-imzanın yaygınlaştırılması konusunda çalışmalar yapması önem arz etmektedir. Sivil toplum örgütlerinin, kendi bünyelerinde ve çalışma alanlarında yer alan bütün bireylerde e-imza konusunda farkındalık yaratarak, e-sistemler konusunda kamuoyunu bilinçlendirme görevini yerine getirmeleri gerekmektedir. E-imzanın sıkça kullanım alanı bulacağı e-ticaret ve e-devlet konularında da, devletin yönetim kademesinin hukuki düzenlemeler yapması, elektronik ortamda güvenliği sağlaması ve ucuz, kolay ve şeffaf altyapı hizmetleri vermesi ve vatandaş e-imza konusunda teşvik edecek faaliyetlerde

bulunması önem taşımaktadır (TBD, 2005: E-İmzanın Toplumda Yaygınlaştırılması bölümü, parag. 1-9).

4.4. E-Devlet Çalışmalarının Mevcut ve Olası Sorunları ve Bu Sorunların Toplumsal Açısından Değerlendirilmesi

E-devlet yapılanması, topyekün düşünüldüğünde ciddi bir bütçe kalemi, koordinasyon ve konusunda uzman personel gerektiren bir çalışmadır. Türkiye'deki e-devlet çalışmalarında en büyük eksiklik konuya hakim olan uzman personelin yetersiz sayıda olmasıdır. E-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin DPT tarafından yürütülen bir çalışma olduğunu ve konusunda uzman bir birim tarafından yürütülmediğini düşünüldüğünde, uzman personel ihtiyacı en üstü birimde dahi kendini göstermektedir. Uzman personelin eksikliği her bir e-devlet uygulamasının farklı bir taban yazılımı üzerinde geliştirilmesi, birbiri ile uzun uğraşlar sonucu entegre edilebilmesi ve çoğu zaman da yavaş çalışması E-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin üzerine gölge düşürmektedir.

E-devlet yapılanmasında karşılaşılan sorunlardan bir başkası da eğitimidir. Kamuda bilgi ve iletişim teknolojilerinden sorumlu personelin teknik ve pratik altyapılarının yeterli düzeyde olması, e-devlet sistematığının işlemesi açısından yeterli olmamaktadır. Ülke çapında vatandaşların tümünün e-vatandaş haline getirilmesi, sisteme aşinalığının sağlanması, bilgi ve iletişim teknolojilerini asgari düzeyde kullanabilir olması ve teknolojiden haberdar halde yaşaması gerekmektedir. Bu amaçla ilk olarak, hali hazırda eğitim gören neslin İnternet ile tanıştırılması ve her okula İnternetin götürülmesi E-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin geleceğini garanti altına alacaktır. E-devlet'in sağladığı kolaylıklar fark edilmeye başlandıkça, eğitim süreci de hızlanacaktır.

E-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamındaki e-devlet yapılanmasının ikinci sorunu ise teknolojik altyapıdır. Devletin bilgi toplumu olma yolunda bilgi ve iletişim teknolojilerinin Türkiye'ye giriş konusunda ve ülke içinde satış konusunda uygulamaları geliştirilmeli, bilgi ve iletişim teknolojileri vergilendirilirken temel ihtiyaç maddesi ile aynı seviyede değerlendirilmelidir. Bu sayede bireylerin bilgi ve iletişim teknolojilerini edinmesi kolaylaştırılmalı, devlet en azından gerçekleştirmesi gereken bilgi toplumu idealinden gelir elde etmemelidir. Ayrıca, kamu kurumlarının teknolojik anlamda iyileştirilmesi ve bilgi ve iletişim teknolojilerinde gözlemlenen gelişmelere paralel olarak da, teknolojilerin güncel tutulması gerekmektedir. Bu konuda kamu kurumlarını kapsayacak şekilde her yıl bilgi ve iletişim teknolojileri standartları devlet ve sivil inisiyatiflerin ortak çalışması ile belirlenmelidir. Teknoloji konusundaki en önemli husus ise, Türkiye'nin bilgi ve iletişim teknolojilerini üretir konuma getirilmesi, Ar-Ge çalışmalarının da vatandaşlarımıza uygun ölçütler çerçevesinde yürütülmesi gerekmektedir.

E-devlet yapılanması kapsamındaki problemlerden birisi de hukuki yönden yaşanan muğlaklıktır. Yeni iletişim teknolojileri kapsamında, başta İnternet olmak üzere hukuki bir açıklıktan bahsedilmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak işlenen suçlarla ilgili düzenlenmiş özel bir mevzuatın olmayışı, Türkiye'de üzeri kapalı birçok suçun işlenmesine ortam vermektedir. Bu durum da vatandaşların kendilerini emniyetsiz hissetmelerine neden olmaktadır. Bu açıdan, bilgi ve iletişim teknolojilerinden sağlanması umulan faydanın önüne geçmeyecek, vatandaşın haklarının gözetildiği, bürokrasinin azaltıldığı, bilgi güvenliğinin ön planda olduğu ve en üst yürütme makamı olan Başbakanlık tarafından atanacak lider bir inisiyatif kapsamında hukuki düzenlemelerin yapılması öngörülmektedir (<http://www.canaktan.org/politika/e-devlet/sorunlar-cozum.htm>).

E-devlet yapılanmasındaki sorunlardan birisi de, uygulamaların bütünlük arz etmemesidir. E-devlet sistematığının, vatandaşın yüzleştiği kısmı olan

tasarım ve kullanım dinamikleri her bir web sitesinde farklı farklı ortaya çıkmaktadır. Bir e-devlet sitesinde menüler solda yukarıdan aşağıya doğru sıralanırken, başka bir e-devlet sitesinde açılı menü sistemi uygulanmakta ve menü bileşenleri yan yana dizilmektedir. Bazı siteleri menüleri birinci kademeye sadece ana başlıkları yerleştirirken bazıları ise tek bir menü düzeneğinde bütün alt menü başlıklarını da sunmakta ve bir konu dağılımı gözetmemektedirler. Bu açıdan, e-devlet uygulamalarının öncelikle standart bir tasarımının olması gerekmektedir. İnterneti sadece e-devlet uygulamalarından faydalanmak üzere kullanmaya başlayacak vatandaşların da olacağı göz önüne alınırsa, vatandaşların bu sitelerden bir standart dahilinde hizmet almalarının gerekliliği de açıkça ortaya çıkmaktadır. E-devlet uygulamalarının bütünsellik arz etmesi ve kullanım kolaylıkları sunması, E-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında dikkate alınması gereken önemli bir hususa işaret etmektedir.

E-devlet yapılanmasında, dikkati çeken bir diğer aksaklık ise bütçenin yetersiz olmasıdır. Bilgi toplumu olmuş bir Avrupa ideali taşıyan AB'ye üyelik sürecindeki Türkiye, e-dönüşüm çalışmalarına yeterli miktarda kaynak ayırmamakta ve kaynak yaratma çözümüne de gitmemektedir. Bilgi ekonomisinin gitgide hakim olmaya başladığı çağımızda ana mübadele aracının bilgi olması, yarısından fazlası hizmet kalemi olan e-dönüşüm projesinin maddi faturasını da gün geçtikçe arttırmaktadır. Bu açıdan, Türkiye'nin e-dönüşüm projelerine ayırdığı bütçe kalemini arttırması ya da yetişemediği noktalarda yap-işlet-devret modeli ile e-dönüşüm yapılanmalarına ivme kazandırması gerekmektedir. Bu açıdan, özel sektör tarafından dahi uygulanmakta olan uzun vadeli yatırım anlayışının e-dönüşüm projesinde devlet tarafından uygulanması, Türkiye'nin geleceği açısından mantıklı bir yatırım olacaktır.

E-imza sistemi de, e-devlet yapılanması içinde yer alan ve problemlili yönleri olan bir uygulamadır. Bu açıdan, e-imza sistemi de irdelenmesi gereken bir

konudur. E-imza sistemi, e-devlet yapılanma sürecini yaşamakta olan ve yapılanma konusunda da halkın katılımını asgari düzeyde dahi sağlamakta güçlük çeken, Türkiye gibi ülkeler açısından oldukça yeni bir teknolojidir. Yeterli bilgi ve iletişim teknolojileri ağına hala sahip olunmamasından ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin yeterli düzeyde yurt çapında kullanımının sağlanamamasından ötürü e-imza sisteminin yaygınlaşması ağır ilerlemektedir.

E-imza, özellikle Türkiye’de, bu tür bilgi ve iletişim teknolojileri ağı problemlerinin ötesinde sisteme dair birtakım muhtemel sorundan ötürü de yaygınlaşma sorunu yaşamaktadır. Bu sorunları başlıklar altında toplamak gerekirse, ilk başlık yaygınlaştırma sorunu olarak ele alınmaktadır. E-imza uygulaması, birçok ülkede gözlendiği üzere, ulusal sınırlar dahilinde hemen yaygınlaşmamaktadır. Bu konuda başrolde devletin olması gerektiği ve devletin bu yönde stratejiler geliştirmekle yükümlü olduğu belirtilmektedir. Devletin özellikle e-dönüşüm projeleri kapsamında e-imzayı teşvik edici çalışmalarda bulunmasının yerine olacağı yönünde yaygın bir inanış bulunmaktadır. Devletin, e-imza üzerindeki rolünün kanun ve yönetmelikler çıkartmaktan çok daha öte olduğu da eklenmektedir (Orta, 2004: sonuç ve değerlendirme bölümü, parag. 4). Devletin düzenleyici rolünün dışında, e-imza sahibi olma maliyetlerinin yüksek seviyelerde tutuluyor olması ve vatandaşların konuya yeterli derecede hakim olmamaları da, e-imzanın yaygınlaşmasının önündeki problemler olarak ön plana çıkmaktadır (Tüfekçi, 2003:10).

E-imzanın karşılaşması muhtemel sorunları ile ilgili ikinci başlık ise teknik problemler olarak adlandırılmaktadır. Elektronik sertifikalarda kullanılan yazılımın yabancı dilde olması ve Türkçe destek vermiyor olması, kullanımının sağlanması konusunda önemli bir engel olarak göze çarpmaktadır. Vatandaşların hala önemli bir bölümünün bilgi ve iletişim teknolojilerini

kullanmaya yetecek derecede bilgi sahibi olmadıklarını göz önünde bulundurursak, bu konuda ESHS'lere ve TK'ya Türkiye adına önemli görevler düşmektedir. E-imzaların ve sertifikaların barındırıldığı akıllı kart ve çubukların, kullanıcıların bilgisayarındaki donanım ile uyum sağlamaması ihtimali de e-imzanın karşılaşacağı muhtemel teknik sorunları arasında yer almaktadır. Bu konuda da ESHS'lerin donanım alternatifleri yaratması veya uyumlu donanımlarla imza ve sertifikaları teslim etmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, Türkiye'de oldukça etkin olan fısıltı gazetesi ile e-imza sisteminin kötüleneceğini ve imajının zedeleneceğini, bilgi toplumu olma yolunda Türkiye açısından olumsuz sonuçlar doğurabileceğini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Teknik anlamda e-imza sistemini bekleyen sorunlardan birisi de imzanın ve sertifikanın yer aldığı donanım tipinin seçimi konusunda yaşanabilmektedir. Akıllı kartlarda bulunan PIN kodu korumasının, akıllı çubuklarda bulunmaması da güvenlik anlamında problem yaratma potansiyeli taşımaktadır. Teknik anlamda son olarak da, e-imza ve anahtar ile şifreleme yöntemi konusunda yeterli insan kaynağına sahip olunmaması, Türkiye'yi ve bu uygulamaya geçen ülkeleri bekleyen olası problemler arasında sayılmaktadır (Sağıroğlu ve Alkan, 2005:196-197).

E-imza'yı bekleyen muhtemel sorunlardan üçüncüsü de sosyal sorunlar başlığı altında ele alınmaktadır. E-imza, kullanıcıların sisteme yeterli derecede hakim olmamaları ve bilgi ve iletişim teknolojileri konusunda yetersiz bilgiye sahip olmalarından ötürü de bazı olası sorunlarla karşı karşıyadır. Kullanıcıların eksik güvenlik bilgisine sahip olmaları ya da hiç güvenlik bilgisine sahip olmamaları, e-imzanın güvenlik konusundaki pozisyonunu zedeleyecek gelişmelerin yaşanmasını mümkün kılmaktadır. Yetersiz bilgiye sahip kullanıcıların zararlı programlar kullanmaları, niteliksiz sertifikalar kullanmalarında ötürü kanuni haklarından yoksun olacakları konusunda bilgiye sahip olmamaları, akıllı kart ve çubukların güvenliğini sağlayamamaları ve bu donanımları sürekli taşıma konusunda isteksiz olmaları, e-imza konusundaki yasal düzenlemeleri yanlış yorumlamaları ve bilgi güvenliğinin ne olduğu

konusunda bilgiye sahip olmamaları e-imza uygulamalarının toplumsal hayat içerisinde yaygınlaşması ve toplum tarafından kullanılabilir hale gelmesinin önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir.

E-dönüşüm projelerinin koordine edildiği birimler başta olmak üzere, devletin sivil toplum örgütleri ile etkileşimli olarak e-imzayı ve e-sistemleri tanıtıcı çalışmalara girişmesi, bu sistemleri teşvik edici düzenlemelere gitmesi ve vatandaşlarını bu konuda ideal düzeyde eğitmesi, bilgi toplumu olma yolunda bir zorunluluk olarak ön plana çıkmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, dünyayı, küreselleşme olgusundan başlayarak bilgi toplumu olgusu ile sonuçlanması hedeflenen yeni bir düzenle karşı karşıya getirmiştir. Bu çalışma boyunca belirtildiği gibi, İnternetin ortaya çıkması ve kamu kullanımına açılarak dünya üzerinde benzeri görülmemiş bir hızla yayılması, ülkeleri bilgi toplumu olma yolunda harekete geçirmekte ve toplumsal yapıda yaşanacak gelişmelere karşı düzenlemeler yapmaya sevk etmektedir.

İnternetin tanıdığı bağımsızlık, zamanda ve mekanda özgürlük olguları, toplumlar tarafından benimsenmiş, ekonomik ilişkilerde, özellikle de finans piyasalarında sıklıkla kullanım alanı bulmuş ve bilgi toplumu hedefine dönüşüm sürecini hızlandırmıştır. 1990'lı yıllarla beraber, toplumlar, işlerini gerçekleştirme süreçlerinden eğitim anlayışlarına kadar tüm toplumsal olgularını yeniden düzenlemeye başlamışlar ve yeni toplumsal şartlarla hareket etmek üzere düzenlemeler yapmaya başlamışlardır. Özellikle AB gibi uluslarüstü kuruluşlar, üye ve aday ülkelere rekabet gücü kazandırmak için bilgi toplumu ölçütleri belirlemişler ve bu ölçütler çerçevesinde geniş bir coğrafyada hareketlenme başlatmışlardır. E-Avrupa+ Ortak Girişimi başlığı altındaki bu ölçütler, Türkiye'nin de aralarında yer aldığı birçok ülke tarafından kabul edilmiş ve uygulamaya konulmuştur.

Türkiye'nin bu ölçütleri benimseyip, bu belgeye taraf olması Türkiye'deki e-dönüşüm çalışmalarının da seyrini değiştirmiştir. Çalışmanın başındaki sorulardan birinin aynı zamanda da cevabı olan bu durum, Türkiye'deki e-devlet çalışmalarının planlaması hakkında bilgi vermektedir. Daha önce, Kamu-Net Projesi adı altında yürütülen tüm çalışmaların, AB kriterlerine uyarlanması, beraberinde yeni planlamalar yapılması zorunluluğunu getirmiş ve geçmişte yapılmış bir takım çalışmaların da boşa gitmesine sebep

olmuştur. Bu durum, Türkiye'deki e-dönüşüm açısından hem kaynak kaybı hem de emek kaybı olarak sonuçlanmış ve 4-5 yıllık çalışmaların boşa gitmesine yol açmıştır. Şu an itibariyle Türkiye, AB himayesindeki E-Avrupa+ Ortak Girişimi ile bilgi toplumu olma yolunu seçmiş ve bu yönde de stratejiler geliştirmiştir. Tez çalışmasının giriş bölümünde sorulan Türkiye'deki e-devlet çalışmaları hangi altyapı üzerine geliştirildiğine dair sorulan sorunun da cevabını teşkil eden bu ortak girişim belgesi, sadece e-devlet değil, Türkiye'nin bilgi toplumu politikasının ve e-dönüşüm çalışmalarının da altyapısını teşkil etmektedir.

Çalışmada da bahsedildiği üzere, Türkiye'nin taraf olduğu E-Avrupa+ Ortak Girişimi ile Türkiye'ye belirli ölçütler şart koşulmuştur. Bu ölçütlerin bir ülkeyi bilgi toplumuna evriltme adına yol gösterici nitelikte oldukları yadsınamaz bir gerçektir. Fakat bilgi toplumu olma yolunda, ulusal çıkarların sağlanması, toplum içindeki bireylerin sürekli göz önünde bulundurulması ve tam bağımsızlık anlayışının zarar görmemesi açısından, bilgi toplumu olma amaçlı çalışmaların ülke koşulları ve gereksinimlerine uygun olarak geliştirilmesi gerekmektedir. Nüfusunun önemli bir çoğunluğu yoksulluk sınırında yaşayan, parası olanın daha fazla para kazandığı, parası olmayanın iş kurmak bir yana, iş dahi bulamadığı Türkiye'de, bilgi toplumu idealinin bir avantaj haline dönüştürülmesi gerekmektedir. Bilgi toplumunun önemli özelliklerinden birisi, bilginin sermaye olması, dolayısıyla da herkesin daha rahat para kazanabilmesi ve fırsat eşitliği doğurmasıdır. Bu çerçevede, Türkiye'nin ekonomik yapısı itibariyle, sayısal uçurumun önüne geçen, herkesi teknolojilerden faydalandıran ve eğitime önem veren ulusal bir bilgi toplumu stratejisinin oluşturulması gerekmektedir. Ulusal bilgi toplumu stratejisi, yönetimin en üst kademesinden en alt kademesine, askerinden siviline herkesi ilgilendirmektedir. Bu açıdan toplumun tümüyle haberdar olduğu bir bilgi toplumu stratejisi oluşturulmalıdır. Bilgi toplumu kavramının ne olduğu Türkiye'deki büyük bir kesim tarafından bilinmemekte, fakat sık sık duyulması itibariyle yabancı bir kavram olarak da karşılanmamaktadır. Bu açıdan, ülke

apında eğitim sistemleri yeniden düzenlenmeli, bilgisayar okuryazarlığının yaşı gözetilmeden arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Zira bugün yaşı olduğu için teknoloji eğitimi verilmeyen bireylerin dahi, teknolojinin insan hayatına çok hızlı nüfuz etmesinden ötürü kısa bir süre içerisinde teknolojiyle işlerini görme ihtiyaı belirebilecektir.

Tamamen Türkiye'nin hazırladığı bir bilgi toplumu stratejisinin olmaması, Türkiye'ye telafisi zor kayıplar verdirmektedir. Bu konudaki en önemli rnek Türk Telekom'un özelleştirilmesidir. Bilgi toplumu olmanın en önemli dayanağı kusursuz ve kesintisiz iletişim sağlanması ve daha kapsamlı altyapı çalışmalarının kar amacı güdülmeden yapılmasıdır. Fakat Türk Telekom'un özelleştirilmesi ile Türkiye'nin ulusal bilgi ve iletişim altyapısı ulusaşırı sermayenin eline geçmiş, ulusal strateji anlamında da önemli bir faktör olan iletişim ağı, ulusal inisiyatifin elinden çıkmıştır. Bu konuya 1998 yılında bir danışman firma tarafından işaret edilmesine rağmen, Temmuz 2005'te Türk Telekom'un satışı gerçekleşmiştir (Geray, 2005b: 195-197). Bu ihalenin onaylanması ile Türk Telekom'un "Türklüğü" sadece adında kalmıştır. Ulus devletin gereksinimlerinden bundan böyle bahsedilemeyecektir. Bilgi toplumu olma yolunda, Türk Telekom'un da özelleşmesiyle iletişim altyapısına yönelik yatırımların nasıl ve hangi elden yapılacağı merak konusudur. İletişim altyapısının geliştirilmemesi, zaten büyük bir sorun olan sayısal uçurum sorununu daha da bytmektedir.

Ulusal bilgi toplumu stratejisinin kapsamlı bir biçimde yeniden oluşturulmasının yanı sıra, ulusal teknoloji politikalarının da oluşturulması gerekmektedir. Türkiye, teknoloji üretme ve geliştirme konusunda, bilgi toplumu olma yolunda yarıştığı birçok ülkeye göre oldukça geri konumdadır. Türkiye'de en basit bilgisayar parçası dahi üretilmemekte, üretilen teknolojik ürünler ise emsali yabancı ürünlerin karşısında rekabet edememektedir. Bu çerçevede, devletin öncelikle taşın altına elini koyması ve uzun vadeli teknoloji yatırımları yapması gerekmektedir. Nasıl otoyol ve barajlar inşa edilirken

karlılıktan öte, hizmet boyutu düşünülüyorsa, teknoloji geliştirme ve yapma yönünde de ileriye dönük yatırımlar yapılmalıdır. Türkiye’den gelişmiş ülkelere doğru yaşanan beyin göçünün ivedilikle önüne geçilmesi, Ar-Ge çalışmalarına ağırlık verilmesi, ülke içine kalitesiz ürünlerin girmesinin önlenmesi ve özel sektörün katılımı için de teşvik uygulamalarının düzenlenmesi gerekmektedir. Teşvik uygulamaları kapsamında ele alınabilecek teknokent uygulamaları Türkiye açısından oldukça verimli sonuçlar doğurabilecek bir uygulamadır. Fakat teknokent uygulamaları, sundukları avantajlar ve ölçekleri açısından yetersiz kalmaktadırlar. Bu açıdan daha farklı ve çok daha kapsamlı çalışmaların yapılması gerekmektedir. Ayrıca yurt içine ithalatına izin verilen Uzakdoğu kökenli kalitesiz teknolojik ürünler de yurt içinde üretimi gerçekleştirecek teknolojik ürünlerin özellikle de bilgi ve iletişim teknolojisine dayalı ürünlerin üretimini engellemektedir. Türkiye’de son zamanlarda sık sık görülmeye başlanan Çin malları bir yandan yurtiçi üretimini baltalarken, diğer yandan Türk tüketicisini de mağdur etmekte ve tek seferliğine yapılması gereken birçok alışveriş tekrar tekrar yapılmak zorunda kalmaktadır. Özellikle bilgisayar ürünleri konusunda yaşanan bu sorun ciddi bir yaklaşımla çözülmesi gereken bir aksaklıktır. Bu ürünlerin fiyatları ile rekabet edemeyen yerli üretim, gelişmemekte ve pazar bulamamaktadır. Bu açıdan Türkiye’nin, ithal edilen ürünlerde belirli standartlar araması ve vatandaşına sunulacak ürünlerde kalite arayışını vazgeçilmez olarak görmesi gerekmektedir. Bu şekilde geliştirilmiş bir dış ticaret politikası ile yerli üretim dış kaynaklı kaliteli üretimle rekabet edebilecektir.

Devletin yaratacağı teknoloji politikasında yazılım geliştirilmesi konusuna da değinilmesi gerekmektedir. Türkiye’de kullanılan yazılımların birçoğu dış kaynaklıdır. Bu açıdan da, bu yazılımlar ya Türkçe değildir ya da gündelik hayatta rastlanmayan bir Türkçeye çevrilmektedir. Pek çok yabancı kelime, Türkçe karşılıkları bulunamadığı için çevrilememekte ve yabancı dildeki haliyle sanki Türkçe’ymiş gibi kullanılmaktadır. Bu durum da Türkçe’nin yozlaşmasına

sebeptir. Bu açıdan, önemle yazılım geliştirilmesine ağırlık verilmeli, gerekirse bu konuda devlet elinden ihaleler yapılmalıdır.

Devlet, bilgi toplumu olma yolunda politikalar ve stratejiler belirlerken, uygulamaları ile de topluma yol gösterici ve toplumu eğitici nitelikte olmak durumundadır. Bu açıdan e-devlet yapılanması, devletin, bilgi toplumu olma yolundaki öncül rolünü pekiştiren ve aynı zamanda toplum açısından da örnek teşkil eden bir çalışmadır.

Daha önceki bölümlerde değinildiği gibi, Türkiye’de e-devlet çalışmalarının hızlanması E-Avrupa+ girişimine Türkiye’nin de taraf olmasıyla gerçekleşmiştir. Bu çerçevede, Türkiye’nin girişime taraf olduğu günden bu yana, devletin elektronikleşme süreci ivme kazanmıştır. Çalışmanın başında sorulan araştırma sorularından birisi de bu planlamalara uygun bir şekilde gelişmelerin kaydedilip edilmediğidir. Çalışmada da yer verildiği üzere, birçok planlama yapılmış, birçok projenin hayata geçirileceğinden bahsedilmiştir. Kaydedilmiş gelişmeler, planlamalar ışığında gerçekleştirilmiş olan projelerdir. Fakat bu aşamada giriş bölümünde sorulan başka bir soru da gündeme gelmektedir: bu planlamalar göz önüne alındığında Türkiye’deki e-devlet çalışmalarında aksaklıklar yaşanmakta mıdır? Çalışma içerisinde yer verilen, devletin kendisinin hazırladığı raporlarda da görüldüğü üzere hedeflenen çalışmaların %92’si sonuçlandırılmamıştır. Benzer şekilde, E-Avrupa+ Girişimi’nde yer alan kriterlerin de tamamına yakınının 2003 sonu itibarıyla hazır olması ön görülürken, 2006 yılı itibarıyla Türkiye’de hala bir sonuca varılamamıştır. AB’nin kılavuz kabul ettiği 20 temel kamu hizmetinin dahi içerisinde hala eksiklikler yer almaktadır. Bütün bu eksiklikler bir yana, tüm planların üstünden 3-4 yıl geçmesini takiben 2006 yılı itibarıyla bir e-devlet portalı yapılması gerektiği ön görülmüştür. E-Devlet Ana Kapısı isimli uygulamanın en büyük eksikliği, e-devlet projelerinin oluşturulmasının ve çoğunun da hayata geçirilmesinden sonra ihale edilip projelendirilmesidir. Oysaki vatandaşın e-devleti kullanması konusunda ön plana çıkan birincil

sorun, vatandaşların e-devlet uygulamalarına nasıl ve nereden erişilmesi gerektiği konusunda yaşadığı zorluklardır. Her kurumun ve hatta kurum içi alt birimlerin kendisine ait özel web adresi olması ve bu adresler altından hizmet veriyor olması, vatandaşın ayrı ayrı adres bilgisine hakim olması zorunluluğu doğurmaktadır. Bu gerçeğin vaktinde öngörülememiş olması ve yaratılması gereken ortak portalın en sona bırakılması hem maddi açıdan hem de kullanım açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Çünkü her kurumun web sitesi farklı programlama dilleri ile hazırlanmıştır ve hala da hazırlanmaktadır. Bu durum, E-Devlet Ana Kapısı'nın, e-devlet yapılanmasındaki web sitelerine ayrı ayrı entegrasyonunu zorlaştırmakta, dolayısıyla da plan dışı maliyet ortaya çıkartmaktadır. Bunun yanı sıra, bilgi toplumu olma yolunda ilerlerken, toplumun bilgi ve iletişim teknolojilerine adaptasyonu da gecikmekte ve zincirleme bir gecikme yaşanmaktadır.

E-devlet yapılanması kapsamında oluşturulan kurum web siteleri de birbirinden farklılaşmaktadır. Web siteleri vatandaşların çoğunun bilgi ve iletişim teknolojilerine ve internete yabancı oldukları göz ardı edilerek hazırlanmıştır. Her kurumun web sitesinde farklı bir sayfa düzeni kullanmakta, her web sitesinde butonlar farklı yerlerde konumlanmakta ve web sitelerinin oluşturulma mantığı da farklılaşmaktadır. Bu durum karşısında vatandaşlar girdikleri her siteyi ayrı ayrı keşfetmek zorunda kalmakta ve kimi vatandaşlar ise e-devlet yerine klasik yöntemleri kullanmayı tercih etmektedir.

Bu konuda değinilmesi gereken önemli bir konu da, hali hazırda çalışmakta olan web sitelerinin tamamen ya da kısmen çalışmıyor olmasıdır. Örneğin Motorlu Taşıtlar Vergi Dairesi'nde araç vergi sorgulaması yaparken çoğunlukla sonuç alınamamaktadır. Başka bir örnek vermek gerekirse, Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün web sitesinden plaka tahsisi için hazırlanmış sayfada, mevcut plakaların birçoğu gözükmemektedir. Oysaki aynı gün ilgili birime bizzat gidiliğinde çok daha fazla sayıda plakanın boşta olduğu anlaşılmaktadır. Bütün bu problemler, koordinasyon ve planlama eksikliğinden kaynaklanan ve

ilgilenildiği takdirde giderilebilecek problemlerdir. Fakat tam anlamıyla çalışmadan açılan web siteleri ve bu web sitelerine giren vatandaşların aradıklarını bulamamaları, vatandaşların e-devletten uzaklaşmaları ile sonuçlanmaktadır.

E-devlet yapılanması, bilgi toplumu dinamiklerinin de desteğiyle toplum içerisinde yaygınlaştırılması gereken bir olgudur. E-devlete halkın katılımını sağlamak için kapsamlı halkla ilişkiler çalışmalarının da yapılması gerekmektedir. Satıcı-müşteri ilişkisi üzerine kurgulanan bilgi toplumu işletmelerinde, halkla ilişkilere yükselen bir iletişim kolu olarak sıklıkla başvurulmalıdır. Devlet vatandaşını e-devlet konusunda sürekli bilgilendirici ve teşvik edici tanıtımlar yapmalıdır. Bugüne kadar birçok e-devlet sitesinin hayata geçmesine rağmen, yerel yönetimler dışında hiçbir e-devlet sitesinin tanıtımı başta TV olmak üzere medyanın kullanımı yoluyla vatandaşa tanıtılmamıştır. Oysaki Tablo 9'da görüldüğü üzere Türkiye'deki hanelerin %92'si TV sahibidir. TV izlenme oranlarının oldukça yüksek olduğu Türkiye'de, TV güçlü bir tanıtım ve eğitim mecrası olarak kullanılmalıdır.

Vatandaş müşteri olarak konumlandırıran devletin, hizmetlerini elektronik ortamda veriyor olduğunu tanıtıcı ve insanların e-devleti kullanmalarını teşvik edici kampanyalar düzenlenmesi gerekmektedir. Örneğin, klasik yöntemlerle yapılan başvurularda alınan harçların e-devlet üzerinden yapılan başvurularda alınmaması gibi çözümler üretilmelidir. Bu sayede halkın e-devleti kullanması sağlanabilir. Halkın bu tip teşviklerden ötürü teknoloji kullanmaya başlamasına dair geçmiş dönemde örnekler mevcuttur. Bankaya bizzat giderek yapılan havalelerden yüksek komisyonlar alınmasına karşın, İnternet bankacılığında havale ücreti alınmaması insanların internet bankacılığını kullanmasını teşvik etmiştir. Kaldı ki bu yönde hiçbir banka ciddi bir tanıtım yapmamıştır. Bu açıdan devletin e-devleti destekleyici çalışmalar yaparak, müşterisi olarak gördüğü vatandaşı e-birey haline getirmesi de kolaylaşmaktadır.

E-devlet, Türkiye gibi işlerini akrabalık, kardeşlik ve ahabpılık ilişkileri ve rüşvet düzeni üzerinden halleden devlet mekanizmasındaki yanlışın önüne geçerek, daha şeffaf, daha etkin, daha verimli ve daha düşük maliyetli kamu yönetimi anlamına gelmektedir. E-devletin, özellikle katılımcı demokrasi anlayışını destekleyici yönde planlanması, Türkiye'yi, bilgi toplumu idealine bir adım daha yaklaştıracaktır. Yönetişim olgusunun geliştiği, devlet ve vatandaş arasında etkileşimin olduğu, devletin sorumluluklarını toplumla paylaştığı yönetim düzenine hizmet edecek çalışmaların da gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Zira bilgi toplumu, demokrasi yaklaşımı çerçevesinde, geçmiş toplumsal düzenlere göre farklılaşmaktadır. Elbette bu hususta, yönetenlerin de yönetilenler kadar bu düzene hazır olmaları gerekmektedir. E-devlet yapılanmasını gerçekleştirmek sadece elektronik ortamda devlet hizmetlerini yerine getirmek ve otomasyon projeleri üretmekle sınırlı değildir. Bu açıdan, yönetenler de bilgi toplumunun mantığını e-devlete uyarlamalı, kendilerini de bu duruma adapte etmelidirler. Aksi takdirde, yönetenlerin değişmeyen mantıkları da e-devlet için sorun teşkil etmeye devam edecektir.

Yönetenlerin değişmeyen mantığının en büyük ispatı e-devlete yönelik planlama yapıp, projeler üretirken yaşanmıştır. E-devlet ve bilgi toplumu konularında yetersiz deneyime ve bilgiye sahip insan kaynağının kullanılması, e-devlet konusunda koyulmuş hedeflerin %92'sine ulaşılabilmesi ile sonuçlanmıştır. Oysaki insan kaynağı, e-devlet şeklindeki bir dönüşüm çalışmasındaki en önemli altyapı unsurudur. Bunun dışında, eğitimden ekonomiye uzanan geniş bir yelpazede toplum şartlarının araştırılmadan e-devlet yatırımlarına girilmiş olması da önemli bir altyapı eksikliğidir. Başka bir çalışmanın kapsamlı bir konusu olarak araştırılabilecek toplum gereksinimlerine bu tez çalışmasında verilerle yer verilememiştir. Fakat, Türkiye'nin şartlarının eğitimden ekonomiye kadar AB üyesi ya da AB'ye aday ülkelerden farklıdır. Bu açıdan, AB kaynaklı bir altyapı çalışmasına üzerine kurgulanmış e-devlet dönüşümümüz verimli sonuçlar verememiştir. AB'nin sunduğu planlamalarda varılması gereken noktalardan bahsedilirken, bu

noktalara nasıl varılacağına sadece Türkiye Cumhuriyeti'nin bilebileceği bir durum olduğu atlanmıştır. 2003 yılı sonu itibarıyla AB'nin tamamlanmasını öngördüğü hiçbir projenin hedeflenen tarihte hayata geçmediği gibi, 2005 yılında devlet elinden yayınlanan raporlarda da önemli bir kısmının hala faaliyete geçemediği görülmektedir. E-devlet çalışmaları, altyapı eksikliğinden ötürü planlı ve koordineli yürümektedir. Planlı ve koordineli yürüten bir e-devlet sistemi olduğundan bahsedebilseydik, kısa vadeli gecikmelerle de olsa hayata geçmiş birçok e-devlet projesinden de bahsedebilirdik. Oysaki bugün için görüntü oldukça farklıdır. Planlamalar ve koordinasyon gerçek anlamda güçlü bir altyapı ile tekrar gözden geçirilmezse de bu görüntünün çok fazla değişmeyeceği açıktır.

E-devletin seyri konusundaki önemli bir diğer husus da yukarıda değinildiği üzere AB kriterlerinin sunduğu altyapı üzerine kurgulanmış ulusal bilgi toplumu stratejisidir. Türkiye'nin E-Avrupa+ Ortak Girişimi'ne taraf olmasının ardından tanımlanan ulusal bilgi toplumu stratejisi, yaratılacak AB bilgi toplumu idealinin çerçeve belgesi niteliğindedir. Ulaşılması hedeflenen nokta itibarıyla da kapsamlı ve ideal bir niteliğe sahiptir. Türkiye ulusal bilgi toplumu stratejisinin de vizyonu DPT tarafından Türkiye'nin, dünyanın önde gelen ülkelerinin bilgi toplumu olma yolundaki çalışmalarının tümünü takip etmekte olduğu, "bilim ve teknoloji üretiminde odak noktası haline gelmiş, bilgi ve teknolojiyi etkin bir araç olarak kullanan, bilgiye dayalı karar alma süreçleriyle daha fazla değer üreten, küresel rekabette başarılı ve refah düzeyi yüksek bir ülke olma" olarak tanımlanmaktadır (2005a:8). Yukarıda da değinildiği üzere bu hedefler bilgi toplumu stratejisinde ortaya koyulurken, bu konunun gerçek anlamdaki stratejik yönü, yani nasıl yapılacağı ve eldeki bulguların ne olduğu belirtilmemektedir. Türkiye, eğitim seviyesinden ekonomik koşullarına kadar durumu açık ve net bir ülkedir. Türkiye'nin AB'ye aday ülkelere göre, hedefe uzanan yolu daha uzundur. Bu açıdan gerçek anlamda ulusallık taşıyan bir bilgi toplumu stratejisi yoktur. E-Avrupa+ Ortak Girişimi kriterlerine bakılacak olursa, Türkiye ulusal bilgi toplumu stratejisi ile benzerlik

taşımaktadır. Hiçbir raporda ya da hiçbir belgede toplumun şartlarından ve bu şartlara uygun çözümlerden bahsedilmemektedir. Oysa ki, elde çok net bulgular vardır. Tablo 7 incelendiğinde, görülüyor ki, 16-24 yaş aralığındaki üniversite gençliğinde kızların %79'u, erkeklerin ise %56'sı bilgisayar kullanmıyor. Bu rakamlar, interneti kullanma açısından irdelenecek olursa da, kızların %84'ünün, erkeklerin ise %62'sinin internet kullanmadığı görülmektedir. Bu yaş grubundan internet ve bilgisayar kullanan gençlerin ne kadarının bu teknolojileri e-devlet gibi amaçlar için kullandığının araştırılması ise ayrı bir çalışma konusudur. Bilgi toplumu dönüşümünde hedeflenen kitle olarak gençlerin durumu ile ilgili araştırma verilerinin bu şekilde olduğu Türkiye'nin ivedilikle, gerçek anlamda ulusal bir bilgi toplumu stratejisine ihtiyacı vardır.

Türkiye e-devleti, hem yurttaşlarının sahip olduğu imkanlar hem de ulusallık taşımayan, ülke şartlarına uyumsuz ve yetersiz altyapısından ötürü, eldeki bilgilere bakıldığında henüz başarıya ulaşamamıştır. Projelendirilen ve faaliyete geçiş tarihleri belirlenen birçok proje hayata geçirilememiştir. Önemli ölçekteki milli coğrafya sayısal uçurum tehdidiyle karşı karşıyadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri alanında ulusal üretim hacminden bahsetmek olanaksızdır. Bilgi toplumu olacak Türkiye'nin, gerçek anlamda ulusal bilgi toplumu politikası olmamasından ötürü iletişim altyapısı yabancı güçlerin kontrolüne geçmiştir. Faaliyetteki bazı projeler ise randımanlı çalışmamaktadır.

E-devlet yapılanması, daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere, yurt çapındaki e-dönüşüm çalışmalarının da öncüsü niteliğindedir. Bu çerçevede, e-devlet önderliğinde, gündelik hayata ait mümkün olduğunca fazla sayıda iş ve işlemlerin elektronik ortama aktarılması ve bu ortam üzerinden yürütülmesi düşünülmektedir. Bu açıdan kilit konumda olan e-imza olgusu da Türkiye'de uygulamaya geçmiştir. Kişilerin ikinci bir hayat sürdüklerinin düşünebileceği İnternet, insanları tanımlamakta ve kimliklerini doğrulamakta yetersiz kalmakta ve bu anlamda da gerçek hayat ile ikame edilememekteydi. Bu nedenle, e-

imza, İnternetin gerçek anlamda işlemleri, kişilerin ve kurumların internette gerçek hayattaki kimlikleri ile yer almaları açısından önem taşımaktadır.

E-imza, sistem olarak, e-devletten çok daha karmaşık ve maliyetli bir sistemdir. Bu durum, toplumsal anlamda e-imzanın önünde bir engel olarak belirmektedir. Öncelikle e-imza sahibi olmak için asgari ücretin yarısından fazla ödemek gerekmektedir. Bu, internetin gerçek hayatla ikame edilmesi önünde büyük bir engeldir. Gerçek hayatta imzanın maliyeti olan bir olgu olmaması nedeniyle, e-imzanın tercihi zorlaşmaktadır. Bu anlamda, devlet, tıpkı TC Kimlik Numarası uygulaması gibi, her vatandaşına da ücretsiz e-imza sunabilmelidir. Aksi takdirde Türkiye gibi ekonomik sıkıntıların çekildiği bir ülkede, e-imzanın zorunluluklar yaratılmadan yaygınlaştırılması olanaksız gibi gözükmemektedir.

E-imzanın sistem olarak da kullanışlı bir teknoloji olmaması, özellikle Türkiye gibi ülkelerde kullanım alanı bulmasında diğer bir engel olarak göze çarpmaktadır. E-imza, üzerine yüklü olduğu bir kart ya da bir çubuk ile çalışmaktadır. Bu nedenle bu çubuk ya da bu kartın bilgisayara tanıtılması gerekmektedir. Ayrıca bazı programların da kurulması başka bir zorunluluktur. Bu nedenle, e-imzanın her bilgisayar üzerinde pratik olarak kullanılması bugün itibarıyla olanaksızdır. Ayrıca, imzanın yüklü olduğu kartın ya da çubuğun kaybolması durumunda yapılacak olan işlemler, kredi kartlarının kaybolması durumunda uygulanan prosedürle benzerlik göstermektedir. Kaybolan kart ya da çubuğun başkaları tarafından kullanılmaması için ilgili birimlere telefonla bildirim yapılması gerekmektedir. Aksi takdirde, başkaları sizin adınıza imza atabilmektedir. Bu da, e-imzanın kullanım kolaylığına sahip olmasının önünde bir engeldir.

Türkiye’de e-imza sistemini kullanan web uygulamaları yok denecek kadar azdır. E-devlet çalışmaları kapsamında dahi çok az sayıda e-imza uygulamasından bahsedilmektedir. Oysaki e-imza ya da ikamesi bir sistem,

internetin gelişmesi ve insan hayatını kolaylaştırması açısından bir zorunluluktur. Bu açıdan Türkiye, geliştireceği parmak izi okuma gibi farklı bir sistemle internet üzerinde riskten ve maliyetten uzak bir kimlik doğrulama sistemi geliştirebilir. Aynı zamanda, Türkiye, dünyanın bilgi toplumu olmasında öncül bir rol de üstlenebilir.

Türkiye, vatandaşlarını bilgi toplumunun e-birey'i yapma yolunda da - sayısal uçurumun önlenmesi çerçevesinde- bazı mevzuat ve uygulama değişikliklerine gitmek durumundadır. Öncelikle, bilgi toplumu olmak isteyen bir ülkenin, bilgi toplumunda vazgeçilmez olan teknolojileri de temel ihtiyaç maddesi statüsüne sokması gerekmektedir. Bilgi toplumunun ekmeği-suyu pozisyonunda olan bilgi ve iletişim teknolojilerindeki KDV oranları temel ihtiyaç maddesi ya da eğitim materyali olarak değerlendirilmeli ve bu oranlara düşürülmelidir. Bunun yanı sıra, bilgi ve iletişim teknolojilerini özel tüketim vergisine tabi tutarak bilgi toplumu olmaya çalışmak da ciddi bir çelişki yaratmaktadır. Devletin, bu konuda da acil düzenlemeler yaparak, özel tüketim vergisi kapsamında bilgi ve iletişim teknolojilerini çıkartması gerekmektedir. Bu düzenlemeler, vatandaşlarımızın bu teknolojilere sahip olabilmesi ve bu teknolojileri takip edebilmesi açısından zorunluluk arz etmektedir. Aksi takdirde, bilgi ve iletişim teknolojilerine sahip olmak ne kadar zor olursa, insanların bu teknolojilere adapte olmaları ve edinmeleri de o denli zor olacaktır. Bu durum da sayısal uçurumu tetikleyen bir unsur olarak devletin karşısından yer alacaktır.

Türkiye, bilgi toplumu kapsamında internetten e-imzaya kadar geniş bir ölçekte henüz yeterli derecede varlık gösterememektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yarattığı küresel rekabet ortamında Türkiye'nin, öncelikle ulusal sınırlar dahilinde gerekli çalışmaları yaparak kendisini küresel pazara hazırlaması gerekmektedir. Kendi bilgi toplumu stratejisini geliştiremeyen bir ülkenin, başka ülkelerin bilgi toplumunu yaşayacağını unutmamak gerekir. Türkiye'nin batısından doğusuna kavraması gereken bir gerçek vardır; bilgi toplumu olma yolunda Batılı ülkelerin geliştirdikleri teknolojiden, uygulamalara

kadar her türlü çözüm kendi gereksinimlerine ve yaşam pratiklerine hitap etmektedir. Bir toplumun kendi çıkarı için geliştirip, hayata geçirdiği politikalarını ondan daha farklı dinamiklere sahip olan, daha geride yer alan toplumlara adapte etmek, toplumları sadece diğerlerinin sömürgesi haline getirmekten öteye geçmeyecektir. Bu açıdan, her problemin kendi çözümü olduğu bilinci ile hareket etmek, doğru sonuca giden en kestirme yoldur. Bu anlamda öncül rol ise, daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi, devlete düşmektedir. Bilgi toplumu stratejisi oluşturulmasından teknoloji politikaları geliştirilmesine, e-devlet yapılanmasından sayısal uçurumun önlenmesine kadar geniş bir yelpazede devletin etkin ve başat rolünü yerine getirmesi gerekmektedir. Hali hazırda, devlet belirleyici işlevini hayata geçirmeli, eksikliklerini gidermeli ve ulusal stratejiler geliştirmelidir. Zira, ulusal sınırlar dahilinde gücünü tam olarak hissettiremeyen bir devletin, küresel arenada söz sahibi olması olanaksızdır.

KAYNAKÇA

BAUMAN, Zygmunt (2000). **Postmodernlik ve Hoşnutsuzluklar**, İ.Türkmen (Çev.), İstanbul: Ayrıntı.

BAUMAN, Zygmunt (1996). **Yasa Koyucular ile Yorumcular**, K.Atakay (Çev.), İstanbul:Metis, s.214-229.

BAYHAN, Vehbi (2001. 23-24 Mart). **Bilişim Toplumunun Sosyolojik Perspektifi ve Türkiye**, Bilişim Toplumuna Girerken Psikolojide, Sosyolojide ve Hukukta Etkiler Sempozyumu, Ankara:TBD.

BECK, Ulrich (1992). **Risk Society: Towards A New Modernity**, London:Sage

BELL, Daniel (1980). **The Social Framework of the Information Society**, Oxford:Blackwell

BİNARK, Mutlu (2005), “Türkiye’de Yeni İletişim ve Enformasyon Teknolojilerinin Kullanım Kültürleri ve Cinsiyetler Arasındaki Dijital Uçurum”, **Avrupa Birliği ve Türkiye’de İletişim Politikaları: Pazarın Düzenlenmesi, Erişim ve Çeşitlilik**. İçinde Gencel Bek, M. ve Kevin, D. (Der.). Ankara: Ankara Üniversitesi. s.168

BİNARK, M. ve KILIÇBAY, B. (2005). Giriş Yazısı, **İnternet, Toplum, Kültür**. İçinde. BİNARK, M. ve KILIÇBAY, B. (Der.). Ankara:Epos. ss.7-11

BOZKURT, Veysel (1997), **Enformasyon Toplumu ve Türkiye**, İstanbul:Sistem.

BOZKURT, Veysel (1999). Gözetim Toplumu ve İnternet, makalesinden..., <http://inet-tr.org.tr/inetconf5/tammetin/bozkurt-tam.doc>'tan 28 Aralık 2005'de erişildi.

BROWN, Mary M. ve BRUDNEY, Jeffrey L. (2001). Achieving Advanced Electronic Government Services: An Examination of Obstacles and Implications from and International Perspective, <http://www.spea.indiana.edu/NPMRC6/Brown&Brudney.doc> adresinden 11 Kasım 2005 tarihinde erişilmiştir.

ÇOBAN, Hasan (1997). **Bilgi Toplumuna Planlı Geçiş**, İstanbul:İnkılap, ss.5-19.

ÇOBAN, Hasan (1998. Ocak-Şubat). Bilgi Toplumuna Planlı Geçiş, **Yeni Türkiye**, ss.36-252.

Danziger, James N. ve K.V.Andersen (2002). The Impacts of Information Technology on Public Administration: An Analysis of Empirical Research from the Golden Age of Transformation, **International Journal of Public Administration**, ss.591-627.

Devlet İstatistik Enstitüsü Türkiye İstatistik Yıllığı, (2004), http://www.die.gov.tr/yillik/25_Bilim.pdf'den 22 Kasım 2005'te erişildi.

Devlet Planlama Teşkilatı, Bilişim Teknolojileri ve Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (2001), <http://ekutup.dpt.gov.tr/bilisim/oik576.pdf>'ten 23 Kasım 2005'te erişildi.

Devlet Planlama Teşkilatı Bilgi Toplumu Daire Başkanlığı E-Dönüşüm Türkiye Projesi 2003-2004 KDEP Uygulama Sonuçları ve 2005 Eylem Planı, (2005a),

http://www.bilgitoplumu.gov.tr/yayin/KDEPUygulamaSonuclari_2005EylemPlani.pdf'den 23 Kasım 2005'te erişildi.

Devlet Planlama Teşkilatı Bilgi Toplumu Daire Başkanlığı E-Devlet Proje ve Uygulamaları, (2005b), <http://www.bilgitoplumu.gov.tr/yayin/eDevletProjeveUygulamalari.pdf>'den 23 Kasım 2005'te erişildi.

DOLGUN, Uğur (2005). **Enformasyon Toplumundan Gözetim Toplumuna**, Bursa:Ekin.

DRUCKER, Peter F. (1991). **Yeni Gerçekler**, B. Karanakçı (Çev.), Ankara: Türkiye İş Bankası, ss.182-183.

DRUCKER, Peter F. (1993). **Kapitalist Ötesi Toplum**, B.Corakçı (Çev.), İstanbul: İnkılap, ss.157-173.

DRUCKER, Peter F. (1999. Nisan). **Bilgi İşi ve Bilgi Toplumu**, İpek Yolu.

DURA, Cihan (1990). **Bilgi Toplumu**, Ankara: Kültür Bakanlığı.

ERDOĞAN, İrfan (2003). **Pozitivist Metodoloji**, Ankara: Erk.

ERKAN, Hüsnü (1997). **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**, İstanbul: Türkiye İş Bankası.

ERKAN, Hüsnü (1998) **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**. Ankara:İş Bankası. ss.92-96.

ERSÖZ, Selva (2005). İnternet ve Demokrasi İçin Gelecek Senaryoları, makalesinden..., [http:// inet-tr.org.tr/inetconf10/bildiri/14.doc](http://inet-tr.org.tr/inetconf10/bildiri/14.doc)'tan 11 Aralık 2005 tarihinde erişildi.

FLETCHER, Keith (1995). **Marketing Management and Information Technology**, UK:Prentice Hall

FOUNTAIN, Jane (2001). **Building the Virtual State. Information Technology and Institutional Change**, Washington:Brookings Institution.

GERAY, Haluk (2004). **Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş**, Ankara:Siyasal.

_____ (2005a). İktisat ve İletişim İlişkisi Üzerine **İletişim Ağlarının Ekonomisi** içinde. BAŞARAN F. ve GERAY H. (Der.).Ankara: Siyasal, ss.9-33

_____ (2005b). İletişim Ağları ve Masaüstü Sömürgecilik **İletişim Ağlarının Ekonomisi** içinde. BAŞARAN F. ve GERAY H. (Der.).Ankara: Siyasal, ss.179-202.

GIDDENS, Anthony (1994). **Modernliğin Sonuçları**, E.Kuşdil (Çev.), İstanbul:Ayrıntı.

GIDDENS, Anthony (2000). **Üçüncü Yol**, M.Özay (Çev.), İstanbul:Birey.

HARVEY, David (1999). **Postmodernliğin Durumu**, S.Savran (Çev.) , İstanbul:Metis

HOLTON, Robert (2000. July). Globalization's Cultural Consequences, **Annual of The American Academy of Politics&Science**.

İNCE, Murat (2001). **Elektronik Devlet:Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında Yeni İmkanlar**, Ankara:DPT.

JESSOP, Bob (1995). The Regulation Approach Governance and Post Fordism: Alternative Perspectives on Economic and Political Change, **Economy and Society**.

KILIÇBAY, Barış. (2005). Bir Teknoloji Söyleminden Parçalar: Enformasyon ve İletişim Teknolojileri Kuramlarına Tarihsel Bakış **İnternet, Toplum, Kültür**. İçinde. BİNARK, M. ve KILIÇBAY, B. (Der.). Ankara:Epos. ss.15-31

KING, Anthony (1998). Giriş: Kültür Mekanları, Bilgi Mekanları, Ü.Hüsrev (Çev.), **Yolsal, Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi**.

KUMAR, Krishan (1999). **Sanayi Sonrası Toplumdan Postmodern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları**, M.Küçük (Çev.), Ankara:Dost, ss.15-26.

KURAN, Nur Hüseyin (2005). **Türkiye İçin E-Devlet Modeli, Analiz ve Model Önerisi**, İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi, ss.9-41.

MASUDA, Yoneji (1990). **Managing In The Information Society**, Cambridge: Basil Blackwall

McLUHAN, Marshall (1989). **The Global Village: Transformations in World Life and Media in the 20th Century**, New York:Oxford University Press

MEANS, Grady ve SCHNEIDER, David (2000). **Meta-Capitalism: The E-Business Revolution and the Design of 21st Century Companies and Markets**. New York:John Wiley and Sons.

MENTEŞ, Erinç Ali (2003). Devletin Evrim Sürecinde Yeni Bir Aşama: E-Devlet, makalesinden... <http://dergi.emo.org.tr/altindex.php?sayi=417&yazi=49> 'dan 15 Ekim 2005'te erişildi.

NEGROPONTE, Nicholas (1995). **Dijital Dünya**, İstanbul:Türk Henkel Dergisi Yay.

NOHUTÇU, Ahmet (2002). Tekno-Ekonomik Paradigma Dönüşümünden Yeni Demokratik Yönetim Mekanizmalarına: Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Devlet

ve Kamu Yönetimine Etkileri, makalesinden...

<http://www.nvi.gov.tr/attached/NVI/makale/4.pdf>'den 10 Ocak 2006'da erişildi.

Organization for Economic Co-operation and Development (1999. 22-23 June). **The Knowledge-Based Economy: A Set of Facts and Figures**, Meeting of the Committee for Scientific and Technological Policy At Ministerial Level, Paris:OECD, s.21.

Organization for Economic Co-operation and Development (1995). **Governance in Transition**, Paris:OECD.

Organization for Economic Co-operation and Development (1996). **The Knowledge Based Economy**, Paris:OECD.

OSBORNE, David ve T. GEABLER (1993). **Reinventing Government: How the Entrepreneurial Sprit is Transforming the Public Sector**, New York: Penguin

ROSELL, Steven A. (1999). **Renewing Governance: Governing by Learning in the Information Age**, Oxford: University Press.

SAĞIROĞLU, Şeref ve ALKAN, Mustafa (2005). **Her Yönüyle Elektronik İmza**, Ankara:Grafiker.

TEKİN, M., GÜLEŞ, H.K. ve BURGESS T. (2000) **Değişen Dünyada Teknoloji Yönetimi**, Konya:Damla.

TEKİN, Mahmut ve ÇİÇEK, Ercan (2002). Bilgi Çağında Bilgi Toplumu ve Bilgi Ekonomisi, makalesinden... http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=149'dan 20 Ocak 2005 tarihinde erişildi.

Telekomünikasyon Kurumu, Sayısal Uçurumun Önlenmesi: Stratejik Plan (2002), www.tk.gov.tr/Yayin/Raporlar/pdf/Sayisal_Ucurumun_onlenmesi.pdf 'den 20 Nisan 2005'te erişildi.

TİMİSİ, Nilüfer (2003). **Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi**, Ankara:Dost.

TOFFLER, Alvin (1981) **Üçüncü Dalga**. A.Seden (Çev.) İstanbul:Altın..

TÜFEKÇİ, Tolga (2003. Eylül 2). E-İmza Niçin Yaygınlaşamıyor?, makalesinden..., http://www.bilten.metu.edu.tr/Web_2002_v1/common/yayinlar/Elektronik_imza_nicin_yayginlasamiyor-doc.pdf'den 30 Kasım 2005'de erişildi

Türk Telekom Bilişim Ağları Dairesi Başkanlığı E-Devlet Kapısı Projesi, (2005), www.bilgitoplumu.gov.tr/duyuru/IcraKurulu/20050915_eDevlet%20Kapisi%20sunumu_TurkTelekom.pdf'den 22 Aralık 2005'te erişildi.

Türkiye Bilişim Derneği Kamu Bilişim Platformu 2.Çalışma Grubu Raporu, (2005), <http://www.kamubib.tbd.org.tr/dokumanlar/cg2.doc>'tan 10 Ocak 2006 tarihinde erişildi.

Türkiye Bilişim Derneği Türkiye Bilişim Şurası E-Devlet Çalışma Raporu, (2002), <http://bilisimsurasi.org.tr/cg/rapor/rapor.zip>'ten 10 Ocak 2006'da erişildi.

TÜSİAD Avrupa Birliği Yolunda Bilgi toplumu ve E-Türkiye, (2001), <http://www.tusiad.org/raporlar.nsf/0/e562210b3b8da235c2256a68004b2177?OpenDocument>'ten 23 Kasım 2005'te erişildi.

UÇKAN, Özgür (2003). **E-Devlet, E-Demokrasi ve E-Yönetişim Modeli: Bir İlkesel Öncelik Olarak Bilgiye Erişim Özgürlüğü**, makalesinden... http://www.stradigma.com/turkce/haziran2003/makale_09.html'den 23 Kasım 2005'te erişildi.

ULUKANOĞLU, Ceren (2000). Toplam Kalite Yönetimi ve Kaizen Felsefesi, makalesinden..., <http://www.isguc.org/ceren1.htm>'den 11 Ocak 2006' tarihinde erişildi

United Nations Development Program Human Development Report, (2001), <http://hdr.undp.org/reports/global/2001/en/pdf/chapterone.pdf>'den 10 Ocak 2006'da erişildi.

VIRILIO, Paul (2003). Enformasyon Bombası, K.Şahin (Çev.), İstanbul:Metis
YILMAZ, Aytekin (1996). **Modernden Postmoderne Siyasal Arayışlar.**
Ankara:Vadi. ss.93-109.

EK 1. AB'ye Aday Ülkelerin E-Avrupa+ Girişimi Kapsamındaki Yükümlülükleri

Amaç 0: Bilgi toplumunun temel yapı taşlarını oluşturma çalışmalarının hızlandırılması

a) Herkes için uygun fiyatlı iletişim hizmetlerinin sağlanması

Hedef

Bilgi tabanlı küresel ekonominin büyümesi, aday ülkelerin çoğunda telekomünikasyon sektörünün liberalizasyonunun henüz tamamlanmadığı ve müktesebatın sadece telekomünikasyon alanında değil, bilgi toplumu için önemli diğer alanlarda da uyarlanıp uygulanmadığı bir ortamda gerçekleşmektedir. Ancak, bilgi toplumunun yaygınlaşması için erişilebilir iletişim hizmetlerinin varlığı bir önkoşuldur. **Bilgisel dışlanmanın önlenmesi için, bütün vatandaşlara erişilebilir iletişim hizmeti**

olanağının sunulması temel bir gerekliliktir. Bu tür hizmetler; etkin, rekabetçi bir düzenleyici yapıya dayalı olarak faaliyet gösteren, liberalleştirilmiş bir iletişim sektörü temelinde mümkün olabilir. Her ne kadar aday ülkeler özelleştirme yönünde temel bir kararlılık göstermiş olsalar da, düzenleyici bir yapının ilgili bütün yönlerinin etkin bir biçimde oluşturulmasına yönelik hazırlıklar liberalizasyon tarihinin çok öncesinde başlamalıdır; bunların öncesinde bir dizi temel hazırlık da katkı olarak yürürlüğe alınabilir.

eAvrupa+'nın Yanıtı

Bu nedenle aday ülkeler, bilgi toplumunun ilgili alanlarında müktesebatın uyumu ve etkin bir biçimde uygulanmasını hızlandırırken, eAvrupa+'nın hedefleri ve amaçlarına ulaşmanın gerekliliğinin farkındadırlar. Ancak, müktesebat AB'de evrensel erişimin sağlanmasına destek olmak amacıyla tasarlanmamıştır. Aday ülkeler, müktesebatla uyum içerisinde kalarak, bütün vatandaşlarının iyi kalitede ve uygun fiyatlı iletişim hizmetlerine erişebilmesinin yollarını bulmalıdırlar. Bulunacak çözüm büyük olasılıkla, AB ülkelerinde olduğu gibi sadece sabit ağlarla sınırlı kalmayacak; daha çok, değişik teknolojilere dayanacaktır (ör. sabit, telsiz, kablo).

eAvrupa+ Eylem Planı	
Herkes için uygun fiyatlı iletişim hizmetlerinin sağlanması	
Eylem	Aktör(ler)
En kısa sürede telekomünikasyon sektörünün liberalizasyonunu	Aday Ülkeler

hızlandırmak, eksiksiz bir biçimde tamamlamak ve gerekli hizmetlerde yetkilendirmeler yapmak. Özellikle, liberalizasyon tarihi itibarıyla taşıyıcı seçimi olanaklarının ve bu tarihten sonra en kısa sürede de, numara taşınabilirliğinin sunulmasını sağlamak.	
İletişim hizmetleriyle ilgili yeni düzenleyici paket AB tarafından kabul edildikten sonra, en kısa sürede uyarlayarak uygulamak.	Aday Ülkeler
Telekomünikasyon hizmetlerinde evrensel hizmetin hayata geçirilmesine ilişkin uygulama düzenlemelerini başlatmak ve internet erişimine olanak tanıyan, uygun fiyatlı temel telefon hizmetlerinin yaygınlığını sağlamak.	Aday Ülkeler
İlgili Göstergeler:	
0.a.1 Sabit telefon hizmetine sahip hane yüzdesi 0.a.2 internet erişimi sağlayabilecek herhangi bir telekomünikasyon biçimine sahip hane yüzdesi (tanımlanacak) 0.a.3 Bağlantı ücretleri 0.a.4 Numara taşınabilirliği, lisans anlaşması vb. gibi konuların listesi (Nihai listeler ve ayrıntılar 2001'de Karma Yüksek Komite tarafından kararlaştırılacaktır.)	

b) Bilgi toplumu ile ilgili müktesebata uyum ve uygulama

Hedef

Ancak yapısı itibarıyla sınır tanımayan, internet-tabanlı bilgi ve iletişim ortamının yarattığı zorlukları hesaba katan, sorunlara yanıt verebilen bir yasal yapılanma temelinde, **bilgi tabanlı ekonominin potansiyelinin hayata geçirilmesi** mümkün olabilir. Mevcut AB müktesebatı, AB kurumlarında tartışılmakta olan iletişim hizmetleriyle ilgili yeni AB düzenleyici paketi ile birlikte, bu zorluklara yanıt verecektir.

eAvrupa+'nın Yanıtı

Aday Ülkeler, **bütün vatandaşlarının modern telekomünikasyon ağları ve hizmetlerine ulaşmasının** önemini kabul etmekte ve bu alanda ilerleme kaydetmenin en kesin yolunun,

telekomünikasyonda topluluk müktesebatının uygulanmasının hızlandırılması olduğu görüşünü desteklemektedirler.

Ayrıca, aday ülkeler, yeni ekonomiye vatandaşların ve iş dünyasının etkin katılımının sağlanması ve AB müktesebatının bilgi toplumu ile ilgili ve veri korunumu, gizlilik, gençlerin korunması, elektronik imzalar, fikir hakları, telif hakkı gibi burada sadece bazıları sayılan ve mevcut özel haklarla geçici olarak engellenmemiş bütün bölümlerini mümkün olan en kısa sürede uyarlamak ve uygulamak niyetindedirler.

eAvrupa+ Eylem Planı Bilgi toplumu ile ilgili müktesebata uyum ve uygulama	
Eylem	Aktör(ler)
Müktesebatın; bilgi toplumu, özellikle de e-ticaret ile ilgili mevcut özel haklarla geçici olarak engellenmeyen bütün bölümlerini uyarlamak ve uygulamak ¹ .	Aday Ülkeler
İlgili Göstergeler:	
0.b.1 Kontrol listesi bilgi toplumu ile en çok ilgili olan müktesebat kanunlarını belirleyecek ve liste halinde verecektir.	

Amaç 1: Daha ucuz, daha hızlı, daha güvenli internet

a) Daha ucuz ve daha hızlı internet erişimi

Hedef

Vatandaşların, işletmelerin ve devletin modern iletişim ağlarına ve bu ağlar üzerinden sunulan hizmetlere ulaşabilir olması hayati önem taşımaktadır. Yeni teknoloji ve rekabeti artırıcı düzenleyici yapılar, erişim ücretlerini azaltmalı ve yüksek hızlı çoklu ortam internet erişimini artırmalıdır. Tam liberalizasyonun yapılmadığı durumlarda, ücret düzenlemesi ve kıyaslamalar yoluyla internet erişim ücretlerinde indirim sağlanabilir. Yerel erişim hizmetlerinin fiyatlandırılmasında ayırım, 3. nesil gezgin ağlara lisans verilmesi, internet uyumlu sayısal televizyon ağlarının devreye girmesi ve Internet Protokolü'nün 6. sürümüne

(IPv6) geçilmesi, rekabetçi hizmet anlayışının çoklu ortam hizmetlere ulaşılmasını sağladığı görüşü temelinde, teknolojinin yaygınlığını artıran ek önlemlerdir.

Aday ülkelerde, özellikle az gelişmiş bölgelerde bilgi toplumunun omurgasını oluşturmak için, altyapının yaygınlaşmasının hızlandırılması gerekmektedir. Bu yaygınlaşma, aday ülkelerin küresel, bütünleşik bilgi altyapısında kendilerine yer bulmalarına yardımcı olacak ve küresel pazarlara kaliteli erişim sağlamanın yanında, özellikle bu tür bir altyapıya dayalı ekonomik sektörlerde yatırımları kendine çekecektir.

eAvrupa+'nın Yanıtı

Aday Ülkeler, yüksek kaliteli bir altyapının hızlı bir biçimde oluşturulması ve özellikle xDSL, kablo, sayısal televizyon ve radyo gibi yeni teknolojiler sayesinde olanaklı hale gelen, yüksek hızlı çoklu ortam internet teknolojilerinin hızla yaygınlaşmasında düşük fiyatların etkili olmasının sağlanması için gereken tüm çabayı göstereceklerdir. Ancak, aday ülkelerde mevcut altyapının yetersiz kaldığı bölgelerde, herkese temel telefon hizmetlerinin ve çevirmeli internet erişiminin sağlanması da öncelikli hedefler arasındadır.

Piyasa mekanizmalarının yetersiz kaldığı ve özel teşebbüs yatırımlarının tek başına karlı olamadığı durumlarda, az gelişmiş bölgeleri teşvik edici projeler kilit önem taşımaktadır. Bu yatırımlar, rekabete engel olmayan ve teknolojiden bağımsız biçimde yapılmalıdır. Uluslar arası finans kuruluşlarından gelecek yardımlar (ör. EIB, Dünya Bankası, EBRD) bu çerçevede değerlendirilmelidir.

eAvrupa+ Eylem Planı		
Daha ucuz ve daha hızlı internet erişimi		
Eylem	Aktör(ler)	Hedef tarih
Rekabet ortamı yaratarak ve/veya fiyat düzenlemeleri ve Avrupa ve ulusal seviyelere dayanan açık değerlendirmeler yoluyla, internet erişim tarifelerinde önemli indirimler sağlamak.	Aday Ülkeler	2002 sonu
Yerel erişim ağlarında rekabeti artırmaya yönelik çalışmalara başlamak.	Aday Ülkeler	2002 sonu

Gereken durumlarda ve rekabete engel olmaksızın, kamu kaynaklarıyla özellikle az gelişmiş bölgelerde, bilgi altyapısının geliştirilmesine ve ilgili projeleri desteklemeye daha fazla öncelik vermek.	Aday Ülkeler, Avrupa Yatırım Bankası, Özel Sektör	2002 sonu
Avrupa'daki pilot uygulama yoluyla IPv6'ya geçmek. Anahtar konumdaki telekom şirketleri ve üretici firmalar, servis sağlayıcıları ve kullanıcılarla birlikte harekete geçirilecektir.	Özel sektör	2002 sonu
Rekabeti artırarak ve uygun olan durumlarda fiyat düzenlemelerine giderek kiralanmış hatlar için fiyatları düşürmek.	Aday Ülkeler	2002 sonu
İnternet özellikli sayısal televizyon hizmetlerinin devreye girmesi yönünde çalışmak ve gönüllü, sanayi tarafından yönlendirilen standardizasyon yapılanması altında uyumluluğu desteklemek.	Aday Ülkeler, Özel Sektör	2003 sonu
İlgili Göstergeler		
1. Düzenli olarak internet kullananların nüfus içindeki yüzdesi 2. Evde internet erişimine sahip hane halkı yüzdesi 3. İnternet erişim ücretleri		

b) Araştırmacılar ve öğrenciler için daha hızlı internet

Hedef

Yüksek hızlı ağlar, ortaklaşa eğitim ve araştırma için yeni olanaklar yaratacak ve yeni buluşlar için yüksek bir potansiyel sunacaktır. Bu potansiyel, aday ülkelerdeki üniversiteler ve araştırma kurumlarına dünya çapındaki araştırma projelerinde (ör. sağlık ve tıp,

endüstriyel süreçler, meteoroloji araştırmaları, biyo-mühendislik) etkin bir rol oynamaları olanağını yaratacaktır. Ayrıca, dünya çapında katılıma açık, çoklu ortam kullanan eğitimler açmalarına, yeni hizmet biçimlerine yönelik denemeler yapmalarına ve yeni uygulamalar geliştirmelerine izin verecektir.

Bilgisayarların ortak çalışması yeni bir boyuta geçmiş durumdadır ve “World Wide Grid” fikrinde kavramsallaştırılarak bilgisayar altyapısının gerçek zamanlı paylaşımını sağlamaktadır. Aday ülkeler, bu yeni gelişmelere uyacak güçlü bilimsel ve akademik ilerlemeyi tarihsel olarak kaydetmiş durumdadırlar.

eAvrupa+'nın Yanıtı

AB'de ağ oluşturma alanında önemli girişimler gündemdedir. Aday ülkeler, bütün Avrupa'nın çıkarı için bilimsel tabanı genişletmek amacıyla AB üyeleriyle güçlerini birleştirmelidirler. Gerekli ağ teknolojisinin yaygınlaşmasıyla, aday ülkelerin akademik yeterliliklerinden yararlanılabilir. Ulusal, bölgesel, Avrupa çapında ve global çapta yeni eğitim ve ortak çalışma biçimleri aday ülkelere yeni olanaklar sunacaktır.

eAvrupa+ Eylem Planı		
Araştırmacılar ve öğrenciler için daha hızlı internet		
Eylem	Aktör(ler)	Hedef tarih
Avrupa'nın, bant genişliği ve hizmet bakımından artırılmış kapasiteye sahip, tamamen optik bir altyapı kurmaya başlanmasında küresel bir iletişim lideri haline gelmesi amacıyla, ağ kurma araştırmalarına öncelik vermek.	Aday ülkeler	2002 sonu
Aday ülkelerdeki araştırmacılar ve öğrencilerin güçlü ağlardan faydalanmalarını sağlamak üzere, uygun olan durumlarda örneğin PHARE kaynaklarını ve EIB desteğini kullanarak, ulusal araştırma ağlarını geliştirmek.	Aday ülkeler, Avrupa Yatırım Bankası	2002 sonu
Üniversitelerde yüksek hızlı internet erişimini ve iç ağları, uygun olan durumlarda örneğin PHARE kaynaklarını ve EIB desteğini kullanarak, kurmak.	Aday ülkeler, Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa	2002 sonu

	Komisyonu	
World Wide Grid (WWG) teknolojisini, bu teknolojinin entegrasyonunu, kabul görmesini ve kullanımını amaçlayan ve büyük bir bilimsel topluluğun istekleri doğrultusunda geliştirilen ara yazılımlar ve yaygınlaşan test ortamları aracılığıyla desteklemek. Komisyon, araştırma programları yoluyla, bilimsel çalışmalar ve bütün alanlarda ortak çalışmanın sağlanması amacıyla Grid teknolojilerinin kullanımını destekleyecektir.	Avrupa Komisyonu, Aday Ülkeler, Özel Sektör	2003 sonu
Okullarda, müzelerde ve kütüphanelerde kullanım için, uygun olan durumlarda araştırma ağlarını yaygın hale getirmek.	Aday ülkeler	2003 sonu
İlgili Göstergeler:		
4. Ulusal araştırma ve eğitim ağları (UAEA'lar) içinde ve arasında, AB ve dünyanın geri kalanı ile bağlantıların ve kullanılan hizmetlerin hızı		

c) Güvenli ağlar ve akıllı kartlar

Hedef

Kullanıcılar arasında elektronik ticarete ilişkin güven ve inanç oluşturmak, özel sektörün ve devletlerin en önemli hedeflerinden biridir. Elektronik ticaret kullanımında ilerledikçe, bilgi içeriklerinin hassaslığı ve ekonomik değeri hızla artmakta ve elektronik işlem yapan kullanıcıların gizliliğini korumak temel bir gereklilik haline gelmektedir. Ağların, bu ağlar üzerinden yapılan işlemlerin ve son kullanıcı cihazlarının güvenliğini korumak, ulaşılması gereken temel politik hedeflerden biridir. Ekonominin, bütün değilse de, pek çok sektöründeki faaliyetlerin altyapı olarak bu sisteme giderek daha çok dayandığı bir dönemde, internet işleyişinde yaşanan aksaklıkların verdiği ekonomik zarar giderek büyümektedir.

Avrupa’da, pazarın hala parçalanmış kalmasına ve uyumluluğun ele alınması gereken önemli bir sorun olmayı sürdürmesine rağmen, akıllı kartların yaygınlaşması hızlanmaktadır. Avrupa çapında kullanımın artırılması, bütünleştirilmesi ve uyumlu hale getirilmesi için daha fazla çabaya gerek duyulmaktadır.

eAvrupa+’nın Yanıtı

Aday ülkeler, ağların korunması, kullanıcıların inanç ve güveninin daha çok kazanılması ile akıllı kartların yaygınlaşması ve Avrupa’da geliştirilmesine yönelik daha çok ilerleme kaydedilmesi gibi konuların, altyapının yaygınlaştırılmasına ilişkin alınan önlemlere paralel olarak ele alınması gerektiğinin son derece farkındadırlar. İnternet güvenliğiyle ilgili konuların ele alınışı henüz emekleme döneminde ve yeni gelişmelerin özellikle Avrupa çapında işbirliği ile kaydedilmesi gerekmektedir. Aday ülkelerde akıllı kart kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır ve bunun Avrupa çapında uyumlu kullanımı, kullanıcıların güvenliğini artıracaktır. Akıllı kartlar, gerek kamu, gerekse özel sektörde etkili uygulamalar için bir zemin hazırlayacak olan ulusal kimlik kartı olarak da kullanılabilirler.

eAvrupa+ Eylem Planı		
Güvenli ağlar ve akıllı kartlar		
Eylem	Aktör(ler)	Hedef tarih
Aşağıdakiler yoluyla çevrimiçi işlemlerin genel güvenliğini artırmak: Çalışmalarda işbirliği ve karşılıklı tanıma yoluyla, bilgi güvenliği uzmanı belgelendirmesini de içeren, sanayinin yönlendirdiği güvenlik belgelendirmelerini desteklemek. Bilgi altyapılarının güvenilirliği konusunda kamu/özel sektör arasındaki işbirliğini teşvik etmek (erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi de dahil olmak üzere).	Özel Sektör, Avrupa Komisyonu, Aday Ülkeler	2002 sonu
Etkin “tak ve çalıştır” için “açık kaynak kodlu” yazılım güvenliği platformlarının geliştirilmesi ve yaygınlaşmasını desteklemek.	Özel Sektör, Aday Ülkeler, Avrupa	2003 sonu

	Komisyonu	
Yüksek teknoloji suçları ve güvenlik konularında (ör. bilgisayara özel suçlarla mücadele, bilgisayarla ilgili davalar vb.) kolluk kuvvetlerini, adli yetkilileri ve sanayide konuyla ilgili kişileri eğitmek.	Aday Ülkeler, Özel Sektör	2003 sonu
Hazır oldukları andan itibaren akıllı kartların uyumluluğu ve güvenliği ile ilgili temel ortak şartnameleri uygulamaya koymak.	Özel Sektör, Standardizasyon Örgütleri, Aday Ülkeler	2003 ortası
Avrupa'da geliştirilen standartlar temelinde, özel ihtiyaçları olan kişilere kullanım kolaylığı ve birden fazla dili destekleme gibi özellikler de dahil olmak üzere, güvenli kart cihazlarının ara yüzlerini geliştirmek.	Özel Sektör, Standardizasyon Örgütleri	2002 ortası
Güvenli elektronik işlemlerin olanaklı hale gelmesi için uygun fiyatlı akıllı kart çözümlerinin bulunabilirliği.	Özel Sektör	2002 ortası
Akıllı kartların yaygınlaşması için ortak bir strateji geliştirmek ve uygulamak.	Aday Ülkeler, Özel Sektör	2002 sonu
İlgili Göstergeler:		
5. Bir milyon kişi başına düşen güvenli sunucu sayısı		
6. İnternet kullanan nüfus içinde güvenlik problemleri yaşamış olanların yüzdesi		

Amaç 2: İnsan kaynağına yatırım

a) Avrupa gençliğinin sayısal çağa hazırlanması

Hedef

Aday ülkelerin çoğu da dahil olmak üzere, 28 ülkenin eğitim Bakanları tarafından 19 Haziran 1999'da imzalanan Bolonya Deklarasyonu , yüksek öğrenim ve eğitim sistemleri ile ilgili yapılacak temel değişiklikleri ortaya koymuştur. Bakanlar, diğer noktalar ile birlikte "... bir Bilgi Avrupası'nın, günümüzde toplumsal ve insani ilerleme açısından yeri doldurulamaz bir öge ve

vatandaşlarını yeni binyılda karşılaşacakları zorluklarla başa çıkmaları için gereken özelliklerle donatan ve bununla birlikte, paylaşılan değerler ve ortak bir toplumsal ve kültürel ortama ait olma bilincini veren Avrupa vatandaşlığının sağlamlaştırılması ve zenginleştirilmesinde vazgeçilmez bir bileşen olduğu herkesçe kabul görmektedir." beyanında bulunmuşlardır. AB tarafından kabul edilen e-öğrenim Girişimi , öncelikli 4 eylem alanı kabul etmiştir: altyapının ve araçların iyileştirilmesi (bütün sınıflara internet erişimi, her çoklu ortam bilgisayar başına 5-15 öğrenci), her seviyede eğitim hamlesi (her mezuna sayısal okur yazarlık,

öğretmenlerin eğitimde sayısal teknolojiler i kullanmaya teşvik edilmesi, çevrimiçi eğitim platformlarının yaratılması, okul müfredat programlarının uyumlu hale getirilmesi, bütün işgücünün sayısal okur yazarlığa erişimi), kaliteli içerik ve hizmetlerin geliştirilmesi, Avrupa'da okulların birbirine ağla bağlanması.

eAvrupa+'nın Yanıtı

Her ne kadar eğitim ulusal bir sorumluluk olsa da, deneyimlerin ve başarılı uygulamaların değişimi ve sayısal teknolojilerin benimsenmesi Avrupa bilgi toplumuna doğru gidişi hızlandırabilir.

Aday ülkeler, bir yandan Avrupa eğitim sisteminin güçlü yönlerini ve geleneklerini kullanmalarına, bir yandan da sayısal teknolojiye geçişteki engellerin aşılmasına olanak tanıyan e-Öğrenim girişimini kendi ilgi alanları kapsamında bulmaktadırlar. Bütün okulların internete bağlanması, ulaşılması gereken en önemli hedeflerden biridir. Böylece, öğretmenler ve öğrenciler bilgi toplumuna uygun düzeyde bir erişime sahip olacaklardır. İdeal durumda, bütün sınıflara internet erişimi sağlanması ve yeterli sayıda yüksek hızlı çoklu ortam bilgisayarın yüksek hızlı bağlantılar ve uygun yazılımlar ve içerikle birlikte olabildiğince kısa bir süre içinde kullanıma açılması gerektiği kabul edilmektedir. Ancak, bu hedefin kapsamı çok kısa bir sürede amaca ulaşılamayacağını ortaya koymaktadır. Bu nedenle esas amaç, mümkün olan en kısa sürede bu önemli hedefe ulaşmak üzere elden

gelen bütün çabanın harcanmasıdır. Uygun erişim, bir ölçüde her ülkedeki internet bağlantılarının mevcut düzeyine bağlı olacaktır. Kamu ile özel sektörün ortak çabaları bu hedefe ulaşılmasında bir araraya getirilecektir. Bu bağlamda, ilerleme belirtilen göstergelere göre ölçülecektir.

eAvrupa+ Eylem Planı Avrupa gençliğinin sayısal çağa hazırlanması		
Eylem	Aktör(ler)	Hedef tarih
Bütün okullarda öğretmenler ve öğrencilerin internete ve çoklu ortam kaynaklara uygun düzeyde erişimini sağlamak	Aday Ülkeler, Özel Sektör	2003 ortası
öğretmenler, öğrenciler ve ebeveynler için internet üzerinden destek hizmetleri, eğitimle ilgili kaynaklar ve e-öğrenim platformları (ör. özürli çocuklar için erişim, sayısal ortama aktarılmış kültürel mirasa erişim, çok dilli çoklu ortam eğitim materyalleri, Avrupa “açık kaynak” yazılım girişimi, olumlu deneyimlerin derlenmesi) sağlamak. Bu girişimleri AB’nin öğrenim, eğitim, kültür ve IST programlarıyla desteklemek.	Aday Ülkeler, Avrupa Komisyonu, Özel Sektör	2003 sonu
Bütün öğretmenleri yetiştirmek, özellikle de öğretmenlerin müfredatlarını uyarlamak ve öğretmenleri yenilikçi, pratik öğretim yöntemleri geliştirmek üzere yeni teknolojileri kullanmaya teşvik etmek. AB’nin öğrenim, eğitim ve IST programları aracılığıyla başarılı uygulama alışverişinde bulunmak ve araştırma girişimlerini koordine etmek.	Aday Ülkeler, Avrupa Komisyonu, Özel Sektör	2003 ortası
Bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı yeni eğitim yöntemlerini dahil ederek, okul müfredatlarını yenilemek.	Aday Ülkeler, Özel Sektör	2003 ortası
Öğrencilere okuldan ayrıldıklarında sayısal okur yazar olma şansını sağlamak. AB’nin IST ve eğitim programları	Aday Ülkeler,	2003 sonu

aracılığıyla pilot projeleri, başarılı uygulama alışverişini desteklemek ve araştırma çabalarını koordine etmek.	Avrupa Komisyonu, Özel Sektör	
İlgili Göstergeler:		
7. İlk ve orta öğrenimde her 100 öğrenciye düşen bilgisayar sayısı 8. İlk ve orta öğrenimde her 100 öğrenciye düşen internete bağlı bilgisayar sayısı 9. İlk ve orta öğrenimde her 100 öğrenciye düşen yüksek hızda internete bağ lı bilgisayar sayısı 10. Bilgisayar harici öğretimde düzenli olarak internet kullanan öğretmen yüzdesi		

b) Bilgi tabanlı ekonomide iş gücü

Hedef

Aday ülkeler bilgi tabanlı ekonomilere doğru giderek artan bir hızla ilerledikçe, BIT (Bilgi ve İletişim Teknolojileri) becerileri ve uygun, esnek çalışma örgütlenmeleri; istihdam artışı ve bütün sektörlerdeki çalışanların istihdamı ve adaptasyonu açısından anahtar bir konuma gelmektedir.

Öncelikle, BIT ile e-ticaret uzmanlıklarının eksikliği istihdam potansiyelinin tamamen değerlendirilmesinde engel yaratmaktadır ve bunun, birtakım önlemler alınmadığı takdirde, aday ülkeler için de giderek büyüyen bir sorun haline geleceği düşünülmektedir. Kadınları, son derece az temsil edildikleri BIT mesleklerine çekmek için özel bir çaba harcanmalıdır. Bütün çalışanların, değişmekte olan uzmanlık gereksinimlerine uyum sağlamaları için, yaşam boyu eğitim aracılığıyla sayısal okur yazarlığa gereksinimleri vardır. İş organizasyonunun modernizasyonunun önünde ek bir zorluk daha durmaktadır. Üretkenlik artışı, büyük ölçüde iş organizasyonu süreçlerinin, üst düzey çalışma uzmanlıklarına ve yeni teknolojiler sayesinde mümkün olan daha büyük esnekliklere göre ayarlanmasına dayanmaktadır. AB içerisinde, bilgi toplumunun zorluklarına adapte olmak, Avrupa İstihdam Stratejisi'nin 6 temel öğelerinden biri haline gelmiştir.

eAvrupa+'nın Yanıtı

Aday ülkeler, sosyal taraflara ve özel sektöre, bilgi tabanlı ekonominin istihdam potansiyelinden yararlanmak ve bilgi toplumuna ilişkin konuları toplumsal diyalogun geliştirilmesinde itici güç olarak kullanmak üzere hükümetleriyle birlikte çalışmaları çağrısında bulunmaktadır.

Aday ülkelerde eğitilmiş BIT ve e-ticaret uzmanı sayısının artırılması, bu ülkelerin ekonomilerinin rekabet gücünü çoğaltmada önemli bir unsurdur. Çalışanlara sayısal yetenekler açısından yaşam boyu eğitim sağlanması ve işsizlere yeniden istihdam için BIT eğitimi alabilme olanağının sunulması için geniş önlemlerin alınması gerekmektedir. Temel sayısal yetenekler için bir Avrupa diplomasının yaygınlaşması, sertifikalı eğitimin kabulünü ve geçerliliğini artırmalıdır. Eğitimdeki girişimler, iş organizasyonlarının modernizasyonu için özellikle “uzaktan çalışma”nın teşvik edilmesi amacıyla, altyapı koşullarıyla birleştirilmelidir.

6 COM(2000)48 ve SEC(2001)222, belgeler http://europa.eu.int/comm/employment_social/socdial/info_soc/esdis/documents.htm adresinde bulunabilir. 7 eAvrupa Eylem Planı, 15 AB ülkesi ve Avrupa Komisyonu’na 2001 sonuna kadar merkezi olmayan belgelendirme süreçleriyle temel ET teknolojileri için bir Avrupa Diploması oluşturmaları amacıyla çağrıda bulunmaktadır. Bu hedefe ulaşmak için, bazı AB üye ülkeleri Avrupa Bilgisayar Kullanım Lisansı’nı (ABKL) desteklemektedirler.

eAvrupa+ Eylem Planı Bilgi tabanlı ekonomide iş gücü		
Eylem	Aktör(ler)	Hedef tarih
İşgücüne yaşam boyu eğitim aracılığıyla sayısal okur yazarlık şansı vermek.	Sosyal Taraflar, Aday Ülkeler, Özel Sektör	2003 sonu
Uygun olan durumlarda PHARE kaynaklarını kullanarak, bilgi teknolojisi eğitim mekanlarını ve kurslarını önemli ölçüde artırmak ve bu kurslarda (hem çalışma hayatı hem de eğitim kurumlarında) cinsiyet eşitliğini desteklemek.	Aday Ülkeler, Sosyal Taraflar, Özel	2003 sonu

	Sektör, Avrupa Komisyonu	
Bilgi teknolojisi temel yetenekleri için bir Avrupa diplomasının yaygınlaşmasını teşvik etmek.	Aday Ülkeler, Sosyal Taraflar, Özel Sektör	2002 sonu
Sosyal taraflarla yapılan ve aday ülkeler tarafından desteklenen anlaşmalar yoluyla, mümkün olduğu durumlarda iş ortamında esneklikleri, ör. uzaktan çalışma ve yarı zamanlı çalışma, desteklemek.	Sosyal Taraflar, Aday Ülkeler, Özel Sektör	2002 ortası
Talep-yönlendirirli bilgi ve iletişim teknolojisi eğitimi ve üniversite mezunlarının yeniden yetiştirilmesi için, eğitim ve yetiştirme merkezleri ağını desteklemek.	Sosyal Taraflar, Aday Ülkeler, Avrupa Komisyonu	2002 sonu
Uygun olan durumlarda PHARE kaynaklarını kullanarak, kamuya açık mekanlarda kamu internet erişim noktaları oluşturmak ve/veya topluluklarda eğitim ile e-çalışma olanaklarına erişim sağlayan çoklu ortam, çok amaçlı tele merkezler kurmak.	Aday Ülkeler, Özel Sektör	2002 sonu
Uygun olan durumlarda PHARE kaynaklarını kullanarak, uzun süredir işsiz olanlara yeniden iş hayatına katılmalarına olanak sağlamak üzere, yeterli bilgi teknolojisi eğitimi sunmak.	Aday Ülkeler, Özel Sektör, Sosyal Taraflar	2003 sonu
İlgili Göstergeler:		

11. İşgücünün (en az ndan) temel BT (Bilgi Teknolojisi) eğitimi görmüş olan yüzdesi ı
12. BT ile ilgili üçüncü düzey eğitim kurumlarının ve mezunlarının sayısı
13. Uzaktan çalışan işgücü yüzdesi |
|--|

c) Bilgi tabanlı ekonomiye herkesin katılımı

Hedef

BT'den dışlanma, bilgi tabanlı ekonomi yaygınlaştıkça ekonomik, istihdamla ilgili ve toplumsal fırsatlar açısından ve kamu hizmetlerinin kullanımı yönünden giderek daha fazla engel haline gelmektedir. Dezavantajlı bölgeler ve gruplar; düşük gelir seviyesi ve yoksulluk, BIT altyapısı, bilinci ve eğitimi eksikliği veya engeller yüzünden erişim güçlükleri gibi bir dizi nedenden dolayı, geri kalma riskiyle çok daha fazla karşı karşıyadırlar.

Öte yandan BIT, özel gereksinimleri olan vatandaşlara geleneksel yardım biçimlerine göre daha çok odaklanan, esnek ve ön-yönelimli yollarla, uzaklıktan doğan engelleri aşabilir, bilgi kaynaklarını daha eşit dağıtabilir ve yeni hizmetler yaratabilir. Bu nedenle, sayısal uçurumdan kaynaklanan risklerin, dezavantajlı gruplar ve alanlara odaklanmış eylemler yoluyla sayısal fırsatlara çevrilmesi gerekmektedir.

BT'ye ve çevrimiçi bilgi ve hizmetlere erişebilirlik, özellikle çeşitli yetersizliklerle karşı karşıya olan kişilerin gereksinimleri düşünüldüğünde, herkese açık bir bilgi toplumu oluşturulmasının önkoşuludur. Bu anlamda, hükümetler erişimde fırsat eşitliği sağlanması için başı çekmelidirler.

Ayrıca, aday ülkelerde bilgisel dışlanma konusunda, demografik eğilimler, sosyo-ekonomik durum ve bunlarla birlikte engelli vatandaşların hakları ve yardımcı teknolojilere erişim alanlarında toplanan verilere dayanarak, bilgi birikimini artırmak gerekmektedir.

eAvrupa+'nın Yanıtı

Aday ülkeler, dezavantajlı grupların ve bölgelerin aktif rol almalarını ve katılımlarını desteklemektedirler. Bu bağlamda engelli vatandaşlara özel önem verilecektir. Bilgi teknolojilerinde kaydedilecek yeni gelişmeler, dezavantajlı grupların bilgiye erişimlerine olanak verebilir, engelli çocukların eğitiminde önemli bir rol üstlenebilir ve engelli

yetişkinlere istihdam sağlayabilir. Bu nedenle, konuyla ilgili ulusal eylem planları hazırlarken, fırsat eşitliğinin sağlanması, reformlarda ve ekonomi ve toplumların modernizasyonunda ayrımcılıktan kaçınılması için, hangi yaşta olurlarsa olsunlar herkesin gereksinmelerinin hesaba katılması gereklidir.

eAvrupa+ Eylem Planı Bilgi tabanlı ekonomiye herkesin katılımı		
Eylem	Aktör(ler)	Hedef tarih
Performans değerlendirmesi ve aday ülkeler ile 15 AB üyesi arasındaki başarılı uygulama alışverişi yoluyla, bilgisel-dışlanmanın önlenmesine yönelik politikalar Avrupa seviyesinde daha etkin bir biçimde koordine edilecektir.	Aday Ülkeler, Avrupa Komisyonu	2002 sonu
Özellikle engellilerin istihdamı ve sosyal katılımını artırmak üzere, bilgi teknolojisi ürünlerinin erişilebilirliği amacıyla “herkes için tasarım” standartlarının kabulüne yönelik çalışmalar yapmak.	Özel sektör, Aday Ülkeler, Avrupa Standardizasyon Kurumları, Avrupa Komisyonu	2003 sonu
Erişilebilirlik ilkesiyle uyumluluğun sağlanması için konuyla ilgili yasaları ve standartları gözden geçirmek.	Aday Ülkeler	2003 sonu
Kamu web sayfaları için Web Erişilebilirlik Girişimi8 (WAI) kılavuzunu kabul etmek.	Aday Ülkeler, Avrupa Komisyonu	2002 ortası
Herkes için tasarım konusunda örnek ulusal merkezler kurulmasını ve ağlarla bağlanmalarını sağlamak.	Aday Ülkeler	2002 sonu
İlgili Göstergeler:		

14. Her 1000 kişi başına düşen kamu internet noktası sayısı
15. WAI erişilebilirlik kılavuzlarına A seviyesinde uyan kamu web sayfası yüzdesi

Amaç 3: İnternet kullanımının canlandırılması

a) e-ticaretin hızlandırılması

Hedef

Elektronik ticaret, aday ülkelerde özellikle işletmeler arası ticaret anlamında hızla gelişmektedir. Bu durum, aday ülkelerin çoğunun büyük ölçüde yatırım yaptığı sanayide yeniden yapılanma yaklaşımıyla doğrudan bağlantılıdır. Bunun gibi, ekonominin dönüşümü, artan yabancı yatırımlar, hızla gelişen Avrupa merkezli bir pazar ve AB merkezli şirketlerle sağlam karşılıklı bağımlılık, özellikle şirketler arası ticaret alanında modernizasyon ve büyük bir atılım fırsatı sunmaktadır. Sanayi ve hizmetlerin organizasyon biçimleri ve çalışma modelleri üzerinde güçlü etkiler oluşması beklenmekte ve desteklenmektedir. Otomotiv ve bankacılık örneklerinde olduğu gibi, kimi sektörler halihazırda başarılı örnekler sergilemektedirler. Diğer sektörlerin de bu gelişmeleri hızla takip edecekleri umulmaktadır. İşletmelerden tüketicilere ticaret alanında, AB'de olduğu gibi, aday ülkelerde özellikle hane başına düşen ortalama gelirle bağlantılı çeşitli nedenlerden dolayı, daha yavaş bir ilerleme kaydedilmiştir. Yine de, gelişmiş iletişim altyapıları ve erişimi, makul kullanım ücretleri ve yeni ortaya çıkan KOBİ'lerin güçlü girişimcilik anlayışı, hızlı gelişmeler ve büyüyen taleplere yol açabilir. Güvenli ödeme sistemleri, sağlam dağıtım kanalları, elektronik imza ve uyumsuzluk çözümleri bu gelişmelerin sürekliliğinin garanti edilmesi açısından yerine getirilmesi gereken çeşitli koşullar arasındadır.

eAvrupa+'nın Yanıtı

Elektronik ticaretin yasal temelini dayanağı olarak, ilgili müktesebatın kabulü, pazarın gelişimi için anahtar konumdadır. Uluslararası organizasyonlarda ve iş forumlarındaki tartışmalara etkin katılım, sınır ötesi işlemlerin hızlandırılması için gereken yeni süreçlerin (özellikle kendi kendine düzenleme ve ortaklaşa düzenleme) küresel boyutta kavranması ve uygulanmasının gelişimine katkı sağlayacaktır. Bunlara paralel olarak, yeni fırsatların benimsenmesi ve küresel pazarlarda boy gösterilebilmesinde KOBİ'lere yardımcı olmak üzere özel önlemler alınmalıdır.

eAvrupa+ Eylem Planı e-ticaretin hızlandırılması		
Eylem	Aktör(ler)	Hedef tarih
Tüketici grupları ve sanayi ile ortak çalışma yoluyla tüketicinin e-ticarete güvenini artırmak. Genel ilkeler geliştirmek ve uygun teşvikler oluşturmak üzere, ilgili aktörlerle birlikte çalışarak alternatif uyuşmazlık çözümleri, güvenli markalar ve etkili meslek ahlakı yaklaşımlarını desteklemek.	Özel Sektör, Avrupa Komisyonu, Aday Ülkeler	2002 ortası
Ortaklaşa ve kendi kendine düzenlemelere ağırlık verme ve Küresel İş Diyalogu ⁹ gibi ilgili şirket gruplarıyla ortak çalışmalar yoluyla, e-ticaret düzenlemelerinde esnekliğin artırılmasını teşvik etmek.	Aday ülkeler, Özel Sektör, Avrupa Komisyonu	2002 ortası
Başarılı uygulamalar, e-ticarete hazırlık ve göstergeler hakkında bilgi değişimi için, ortaklaşa ağ oluşturma faaliyetleri yoluyla KOBİ'leri "Go Digital" programı için teşvik etmek. "Referans merkezleri", KOBİ'lerin e-ticareti kendi iş stratejilerine dahil etmelerine katkı sağlayabilir.	Özel sektör, Avrupa Komisyonu, Aday Ülkeler	2002 sonu
E-ticarete yönelik bir altyapının kurulmasını ve elektronik imzanın kullanımı ile karşılıklı tanınmasını teşvik etmek.	Aday Ülkeler, Özel sektör	2002 sonu
İlgili Göstergeler:		
16. internet üzerinden alım satım yapan şirketlerin yüzdesi I		

b) Elektronik devlet: Kamu hizmetlerine elektronik erişim

Hedef

e-devlet, internet kullanımı aracılığıyla resmi kurumların vatandaşlara ve iş dünyasına yaklaşmasını sağlamaktadır. Elektronik kamu yönetimi, temel çevrimiçi kamu hizmetlerine erişim ve kullanımı teşvik ederek, aday ülkelerde bilgi tabanlı ekonomiye geçişin hızlandırılmasına önemli bir katkı sağlayabilir. Dahası, e-devlet, kamu sektörü organizasyonunun dönüşümüne katkıda bulunma yoluyla, kamu hizmetlerini iyileştirebilir, hızlandırabilir, bunları daha kolay erişilebilir ve isteklere yanıt verebilir hale getirebilir. Aday ülkelerdeki işletmeler, verimlilik ve ekonomik büyümenin artırılmasına katkıda bulunan bürokratik işlemlerin azalmasının faydasını görebilir. Daha da önemlisi, daha şeffaf ve etkileşime açık bir devlet, vatandaşların demokratik süreçlere katılımını teşvik edebilir.

Elektronik etkileşime doğru geçiş, kurumların iç işleyişlerinde idaresi çok zor olabilen büyük değişiklikler içermektedir. Bu nedenle, yönetimlerin burada karşılaşılabilecek zorluk, kendilerini uyarılama ve özel sektörle uygun ve sağlam bir ortaklık da dahil olmak üzere, yenilikçi çalışma biçimleri geliştirmektir.

eAvrupa+'nın Yanıtı

Aday ülkeler, kamu sektörü bilgilerine erişimin, bunların yayılmasının ve kullanımının geliştirilmesinin ve bütün vatandaşların temel kamu verilerine kolaylıkla erişiminin ve vatandaşlar ile devlet arasında çevrimiçi etkileşim sağlanmasının önemini farkındadırlar. Aday ülkeler, bu alanda AB üyesi ülkelerle başarılı uygulama alışverişine büyük önem vermektedirler. Temel kamu hizmetlerinin çevrimiçi hale getirilmesinde kaydedilen gelişimi izlemek üzere, Avrupa konferansları ve çalışma toplantılarına katılım ve mevcut çalışma gruplarına üyelik, işbirliğini ve deneyim alışverişini daha da artıracaktır.

eAvrupa+ Eylem Planı		
Elektronik devlet: Kamu hizmetlerine elektronik erişim		
Eylem	Aktör(ler)	Hedef tarih
Yasal, idari, kültürel, çevresel ve trafik bilgileri dahil olmak üzere çevrimiçi temel kamu verileri	Aday Ülkeler, Özel Sektör	2002 sonu

Aday ülkelerin temel kamu hizmetlerine10 genel elektronik erişim sağlaması.	Aday Ülkeler	2003 ortası
İşletmeler için basit çevrimiçi idari prosedürler, ör. şirket kurmak için hızlı bürokratik işlemler.	Aday Ülkeler, Avrupa Komisyonu	2002 sonu
Kamu sektöründe açık kaynak kodlu yazılım kullanımının desteklenmesi ve Avrupa çapında deneyim paylaşımı yoluyla e-devlette başarılı uygulamalar kullanmak.	Aday Ülkeler	2002 sonu
Kamu sektöründe elektronik imza kullanımını desteklemek.	Aday Ülkeler	2002 sonu
Kamuda e-alımlar için bir e-pazar kurmak. Aday Ülkeler 2003 sonu Müzeler, kütüphaneler, topluluk merkezleri gibi kamu mekanlarında internet erişim terminallerinin bulunması.	Aday Ülkeler, Özel Sektör	2002 sonu
İlgili Göstergeler:		
17. Çevrimiçi kullanılabilen temel kamu hizmetleri yüzdesi 18. Bilgi / form doldurmak için devletin çevrimiçi hizmetlerinin kamuoyu tarafından kullanımı 19. Çevirimizi gerçekleştirebilen kamu alımlarının yüzdesi		

c) Çevrimiçi sağlık

Hedef

Aday ülkelerdeki sağlık hizmetleri; tıp teknolojilerindeki gelişmeler, tedavi gören kişilerin artan beklentileri, bilgi teknolojisinin yaygınlaşması, değişen hastalık özellikleri ve yaşlanan nüfus gibi, hepsi genel değişikliklere neden olan bir dizi etkenin baskısı altındadır. Bu baskılar, sağlık sistemlerinin finansmanı üzerinde çok büyük bir etkiye sahip olacaklardır.

Sağlıkla ilgili riskler, hastalıklar ve tedaviler hakkında özellikle internet sayesinde daha çok bilginin bulunmasıyla, durum daha da karmaşıklaşmaktadır.

Vatandaşlar arasında nitelikli sağlık bilgileri kullanımının artması için çevrimiçi teknolojilerin uygun bir biçimde kullanılması, uzun vadede, teşhis ve tedavide toplumsal ve idari maliyetlerin ciddi ölçüde düşmesini sağlayabilecek koruyucu hekimliğe doğru bir paradigma değişikliğine yol açabilir.

eAvrupa+'nın Yanıtı

Aday ülkeler etkili ve kapsamlı bir sağlık bilgi sisteminin devreye sokulmasının önemini kabul etmektedirler. Bölgesel ağlar da dahil olmak üzere ulusal bir telepatik altyapısının kurulmasına bağlı olacak olan bu sistem, sonuç olarak insanlara evlerinde uzaktan tedavi ve bilgi sağlayacak ve birincil ve ikincil sağlık hizmeti sağlayıcıları arasında uzaktan konsültasyon ve bilgi alışverişine olanak tanıyacaktır. Dahası, koruyucu hekimlik anlayışına doğru bir yönelim, halkın ve sağlık alanında çalışanların

internet aracılığıyla kolaylıkla ulaşılabilen nitelikli tıbbi verilere ve bilgilere erişimini gerektirmektedir. Bu nedenle, sağlıkla ilgili yeni web sayfaları uygulamaları için ulusal ve bölgesel web sayfalarının geliştirilmesinde temel nitelik kriterleri kabul edilmelidir.

sağlık politikaları ve stratejilerinde, sağlık göstergelerinde, kurumsal ve profesyonel hizmet sunumunda AB üyesi ülkelerle işbirliği ve bilgi alışverişi, bütün Avrupa vatandaşları için etkin ve verimli bir sağlık sistemi geliştirilmesine katkıda bulunacağından, aday ülkelere özellikle memnuniyetle karşılanmaktadır.

eAvrupa+ Eylem Planı		
Çevrimiçi sağlık		
Eylem	Aktör(ler)	Hedef tarih
Birincil ve ikincil sağlık hizmeti sağlayıcıları için, yerel ağlar da dahil olmak üzere bir sağlık telepatik altyapısı kurmak.	Aday Ülkeler, Özel Sektör	2003 sonu
AB üyesi ülkelere tıbbi web sayfaları için söz konusu olan temel nitelik kriterlerini ulusal veya bölgesel düzeyde uygulamak.	Aday Ülkeler, Özel Sektör	2003 sonu

AB kamu sağlığı ağları ve veritabanlarıyla bağlantı kurmak.	Özel sektör, Avrupa Komisyonu, Aday Ülkeler	2003 sonu
İlgili Göstergeler:		
20. İnternet erişimine sahip sağlık uzmanı yüzdesi 21. sağlık uzmanlarınca farklı kategorilerde web içeriği kullanımı		

d) Küresel ağlar için Avrupa sayısal içeriği

Hedef

Genişleme süreci Avrupa'nın kültürel çeşitliliğini, mirasını ve dilsel zenginliğini çok ciddi biçimde artırmaktadır. Avrupa, üzerine dinamik bir sayısal içerik endüstrisi kurabileceği sağlam bir temele –yararlanılabilecek tarihi bir basın-yayın sektörü, geniş bir kültürel miras ve dilsel çeşitlilik ile önemli, büyümekte olan bir görsel-işitsel sektör- sahiptir. Aday ülkeler için, yeni içeriğin yaratılması, malzemelerin sayısallaştırılması, uzun süreli erişilebilirliğin sağlanması ve yeni hizmetlerin geliştirilmesi amacıyla yeni teknolojilerin kullanılması, ekonomik bir bakış açısından birincil önemdedir. Öte yandan, resmi ve özel işleticiler tarafından sunulan yüksek kalitede bilgi hizmetlerinin varlığı, aday ülkelerdeki vatandaşların pazar fırsatları, yerel, ulusal ve Avrupa düzeyinde yönetimlerdeki gelişmeler ve/veya kültürel olaylar hakkında geniş bir biçimde bilgilenmelerine izin verecektir. İçerik endüstrisi, genişlemiş bir Avrupa'daki bütün vatandaşlar için eğitici ve birleştirici yararlar sağlarken doğrudan bu zenginlikten faydalanabilir ve bunu ekonomik değere dönüştürebilir. Aday ülkeler, Avrupa sayısal içeriğini desteklemek üzere AB programlarına ve girişimlerine katılmayı arzu etmektedirler.

eAvrupa+'nın Yanıtı

Aday ülkeler bu hedefe, kamu sektörü bilgilerine erişimi geliştirerek ve kullanımı yaygınlaştırarak, çok dilli ve çok kültürlü bir ortamda içerik üretimini büyütür ve sayısal içerik pazarında dinamizmi artırarak ulaşacaklardır. Aday ülkelerin bu alandaki

çalışmalarının, küresel ağlarda yasadışı ve zararlı içerikle savaşıarak internetin daha güvenli kullanımını sağlamak üzere, AB'nin Daha Güvenli Internet Eylem Planı çerçevesindeki deneyimlerine dayandırılması amaçlanmaktadır.

eAvrupa+ Eylem Planı Küresel ağlar için Avrupa sayısal içeriği		
Eylem	Aktör(ler)	Hedef tarih
Kamu sektörü bilgilerinin kullanılmasının ve kilit veritabanlarının Avrupa sayısal koleksiyonlarının oluşturulmasının desteklenmesi de dahil olmak üzere, küresel ağlarda Avrupa sayısal içeriğinin geliştirilmesi ve yayılmasını özendirmek ve bilgi toplumunun dilsel çeşitliliğini desteklemek.	Aday Ülkeler, Özel Sektör, Avrupa Komisyonu	2002 ortası
Ebeveyn kontrol sistemleri de dahil olmak üzere, görsel-işitsel sektörde internet ve interaktif teknolojilerin daha güvenilir kullanımıyla ilgili farkındalık yaratmak.	Özel Sektör, Aday Ülkeler	2002 sonu
İlgili Göstergeler:		
22. Ulusal düzeyde en çok ziyaret edilen ilk 50 sitede AB web sayfalarının yüzdesi (2001 yılında KYK içinde daha fazla gösterge ve kriter oluşturulacaktır.)		

e) Akıllı ulaşım sistemleri

Hedef

Aday ülkelerdeki son ekonomik ilerleme, özellikle kara, hava ve deniz taşımacılığına yönelik büyüyen talebe yol açan trafik artışını beraberinde getirmiştir. Trafik artışı, bu ülkelerin merkezi konumu nedeniyle sadece yerel olmayıp, aynı zamanda bölgeler arasındadır.

Trafikteki bu artış, akıllı ulaşım sistemlerinin yaygınlaşmasında önemli bir etki yaratacaktır. Akıllı ulaşım sistemleri, ulaşım ağlarının işletimi ve yönetimi açısından yeni bir seçenek olarak görülmektedirler. Bu sistemler; ekonomik sistemin derinden dönüşümü ve trafik talebiyle başa çıkmak için sadece yeni altyapı inşa etmeye bir alternatif olarak, iki güçlü değişim akımının kesişim noktasında bulunmaktadır.

Her türlü ulaşım biçimi için akıllı ulaşım sistemlerinin ve hizmetlerinin yaygınlaşmasının; trafik veriminin, güvenliğinin ve çevre korumasının iyileştirilmesine önemli katkılar sağlaması beklenmektedir. Aday ülkelerin topraklarında AB'dekine benzer trafik yönetim hizmetlerine de olanak tanıyan çok-biçimli bir ulaşım ağının kurulması, bütün Avrupa'yı kapsayan bir ulaşım ağının tamamlanmasının önkoşullarından biridir.

Bu bağlamda karşılaşılabilecek zorluklardan bazıları şunlardır:

- Bütünleşik Avrupa Gökyüzü'nün genişletilerek tek bir Ortak Uçuş Alanı'nın kurulması, özellikle de ülkelerin Hava Trafiği Kontrol sistemleri arasında birlikte-işlerliğin sağlanması ve geliştirilmesi.
- Nehir bilgi hizmetleri uygulaması için, diğer ulaşım biçimlerine bağlantılar da dahil olmak üzere, kara içi denizcilikte trafik ve ulaşım yönetimine destek amacıyla uyumlu bilgi hizmetleri sağlayan Tuna nehri çapında bir platformun oluşturulması.

eAvrupa+'nın Yanıtı

Aday ülkeler, akıllı ulaşım sistemleri altyapısının ayrı bir aşama olarak değil, mevcut altyapının iyileştirilmesi veya yeni altyapıların kurulması ile birlikte düşünülmesi gerektiğinin farkındadırlar. Aday ülke hükümetlerince, akıllı ulaşım hizmetlerinin uygulanmasına yönelik, akılcı, uzun vadeli ulusal plan ve stratejilerin geliştirilmesinin üzerinde önemle durulacaktır. diğer bir önemli nokta da, yüksek kalitede veri sağlanması ve Avrupa çapında trafik kontrol hizmetlerinin verilmesidir. Güvenliğin artırılmasına yönelik bazı çözümler, örneğin, 112 çağrısı aracılığıyla gezgin iletişim kullanıcılarının yerlerinin belirlenmesi, ilk aşamada yapılabilirlik çalışmalarının bir parçası olarak kabul edilebilir.

eAvrupa+ Eylem Planı		
Akıllı ulaşım sistemleri		
Eylem	Aktör(ler)	Hedef tarih
Akıllı ulaşım hizmetlerinin uygulanması için gelişim planları	Aday	2002 sonu

hazırlamak.	Ülkeler	
İlgili Göstergeler:		
23. Trafik yoğunluğu bilgi ve idare sistemleriyle donatılmış (toplam ağ içindeki) otoyol ağı yüzdesi		

f) Çevrimiçi çevre

Hedef

Aday ülkeleri bekleyen en büyük zorluklardan biri, çevreyle ilgili AB yasalarının yürürlüğe sokulması ve bunlara uyulmasıdır. Çevreyle ilgili eski yükümlülüklerin kısıtlı çerçevesi ve çevre korumasının düzeyinde AB ile aday ülkeler arasındaki fark, hedefleri belli uzun vadeli stratejiler gerektirecektir. Öte yandan, aday ülkeler Avrupa'nın biyolojik çeşitliliğine büyük katkıda bulunacak el değmemiş doğası bulunan geniş alanlara sahiptirler. Bu değerleri korumak, aynı zamanda da ekonomik ve çevresel açıdan sürdürülebilir bir çerçeve geliştirmek ve idare etmek için, aday ülkeler belli konularda AB ile etkin bir işbirliğine gereksinim duyacaklardır. Aday ülkeler ile AB şu sıralar, aday ülkelerin Avrupa Çevre Ajansı (EEA) ve Avrupa Çevre Bilgi ve Gözlem Ağı'na (EIONET) katılımlarını sağlayan anlaşmaları onaylamaktadırlar. EEA' ya üyelik, hem aday ülkeler, hem de AB için yarar sağlayacaktır.

eAvrupa+'nın Yanıtı

Aday ülkeler, güvenilir çevrimiçi verilere erişime olanak sağlayacak gözlem ve veri toplama çalışmaları için, EIONET ağının daha da gelişmesini sağlayacaklardır. Bu, EEA' ya etkin katılım ve ülkeler arasında karşılaştırmalı analize olanak sağlamak için gereklidir.

eAvrupa+ Eylem Planı		
Çevrimiçi çevre		
Eylem	Aktör(ler)	Hedef tarih
Çevreyle ilgili Avrupa'daki mevcut ağlarla, özellikle de EEA'yla uyumlu verilerin toplanması, izlenmesi ve rapor edilmesi amacıyla Avrupa	Aday Ülkeler	2002 sonu

Çevre Bilgi ve Gözlem Ağı'nın (EIONET) daha da geliştirilmesini desteklemek.		
İlgili Göstergeler:		
24. Ülkede EEA çalışma programının gerçekleştirilme derecesi 25. Ülke tarafından EEA' nın gereksinimlerine uygun olarak çevreyle ilgili toplanan verinin tamam derecesi 26. Ülkede EIONET'e bağlı kurum sayısı		

EK 2. E-Devlet Proje ve Uygulamaları Özeti

Kurum Adı / İnternet Adresi	Proje ve Uygulamanın Adı	Açıklama
Başbakanlık http://www.basbakanlik.gov.tr	Resmi Gazete Bilgi Sistemi Mevzuat Bilgi Sistemi	Resmi Gazetede yayımlanan mevzuat ve ilanlar günlük olarak internet üzerinden sunulmaktadır. Ayrıca fihristten kelime taraması yapılabilmektedir. Resmi Gazetede yayımlanan Kanun, Kanun Hükümde Karamame, Tüzük ve Yönetmelikler ile 2004 yılı ve sonrası tebliğler Mevzuat Bilgi Sistemi içinde değişiklikleri ile birlikte güncel olarak görülebilmektedir.
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü http://www.devletarsivleri.gov.tr	Devlet Arşivleri Katalog Tarama	Arşiv belgelerinin internet üzerinden sunulması amaçlanmıştır. Katalog taraması yapılabilmektedir.
Devlet Planlama Teşkilatı Müşteşarlığı http://www.dpt.gov.tr http://www.bilgitoplumu.gov.tr	e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kamu Yatırımları Bilgi Sistemi	e-Dönüşüm Türkiye Projesinin koordinasyonu yürütülmektedir. Bu çerçevede; KDEP (2003-2004), 2005 Eylem Planı, Bilgi Toplumu Stratejisi çalışmaları yürütülmekte; ayrıca, bilgi toplumu faaliyetlerinin uluslararası koordinasyonu sağlanmaktadır. Kamu Yatırımları hazırlama, bütçeleme, izleme ve değerlendirme çalışmalarının bir otomasyon dahilinde yürütülmesi amaçlanmaktadır.

Kurum Adı / İnternet Adresi	Proje ve Uygulamanın Adı	Açıklama
Gümrük Müsteşarlığı http://www.gumruk.gov.tr	Gümrük İdaresinin Modernizasyonu Projesi (GİMOP)	GİMOP ile gümrük idarelerinin modernize edilmesi ve tüm gümrük işlemlerinin otomatik hale getirilmesi suretiyle gümrük işlemlerinde karşılaşılan sorunların giderilmesi amaçlanmıştır.
	Bilgisayarlı Gümrük Etkinlikleri (BİLGE)	Gümrük işlemlerinin gerçek zamanlı olarak bilgisayar ortamında yürütülmesini sağlayan bir yazılımdır. Uygulama ile 69 gümrük idaresinde, diğer kurumlar tarafından talep edilen belgeler dışında dış ticaret işlemlerinin %99,5'i elektronik olarak gerçekleştirilmektedir.
	BİLGE-EDI	Yükümlülerin hem internet hem de Elektronik Veri Değişimi yöntemiyle kendi bürolarından beyanname tescil etmeleri sağlanmıştır.
	Gümrük Veri Ambarı Sistemi (GÜVAS)	Türkiye genelinde tüm gümrük idarelerinde operasyonel olarak girilen ithalat, ihracat, transit ve kaçakçılık olaylarına ilişkin bilgilerin Müsteşarlık bünyesinde merkezde oluşturulan bir veri tabanında toplanarak, karar vericilere bilginin hızlı ve sağlıklı bir şekilde iletilmesi sağlanmıştır.
	Gümrük Kapıları Güvenlik Sistemleri Projesi (GÜMSİS)	Yasadışı esya, insan ve araç trafiğinin izlenebilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede, gerekli donanım ve yazılımlar temin edilerek sistem işletmeye alınmıştır.
Hazine Müsteşarlığı http://www.hazine.gov.tr	Dış Ticarete e-Belge Projesi	Dış ticarete kullanılan bilgi ve belgelerin elektronik ortamda paylaşılması hedeflenmiştir. Pilot uygulama Gemlik Serbest Bölgesinde başlatılacaktır.
	Kamu Finansmanı Bilgi Sistemleri	Proje ile Kamu Finansmanı alanında ihtiyaç duyulan işlevlerin tek bir sistemde birleştirilmesi ve ekonomide daha etkin bir yönetim sağlanması planlanmıştır.

Kurum Adı / İnternet Adresi	Proje ve Uygulamanın Adı	Açıklama
Dış Ticaret Müsteşarlığı http://www.dtm.gov.tr	Dış Ticaret Bilgi Sistemi	Müsteşarlık birimlerine, ilgili kurum ve kuruluşlar ile vatandaşlara dış ticaret alanında ihtiyaç duyulan istatistik bilgilerin sağlanması hedeflenmiştir.
	Dahilde İşleme İzin Belgeleri (DİİB)	Dahilde İşleme Rejimi doğrultusunda firmalara verilen DİİB ile ilgili tüm işlemlerin bilgisayar ortamında yapılabilmesi hedeflenmektedir.
	Pazara Giriş	İhracatçıların dış pazarlar konusunda daha kapsamlı bilgilendirilmeleri, karşılaşılan pazara giriş engellerinin tespit edilmesi ve ortadan kaldırılmasına yönelik bir sistemin oluşturulması hedeflenmiştir.
	Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri	Sektörle ilgilenen kişilere yurt dışındaki ihaleler ve projeler, ülke bilgileri, mevzuat ve son gelişmeler hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır.
	Dış Talepler Bülteni ve Duyurular	Yurt dışı firmalardan gelen ihale talepleri, ihraç ve işbirliği tekliflerine ilgili kişilerin ilk elden ve en hızlı şekilde ulaşabilmesi hedeflenmiştir.
	Türk İhracatçılar Rehberi	İhracatçılara kapsamlı ve güncel şekilde firma, ürün ve ülke bilgilerinin sunulması hedeflenmiştir.
	e-Ticaret Bilgi Havuzu, e-Ticaret Bilgi ve İşbirliği Portalı	e-Ticarette ilgili istatistikler, standartlar, mevzuat, makaleler, araştırma raporları, e-Ticarete başlamak isteyenler için pratik bilgiler gibi ortak bilgilerin tek bir portalde birleştirilerek bilgilendirme hizmeti sunulması, e-Ticarete hazırlık değerlendirmesi gibi internet hizmetlerinin sunulması hedeflenmiştir.
Denizcilik Müsteşarlığı http://www.denizcilik.gov.tr	Ürün Güvenliği Sistemi	Gümrük Birliği uyarınca dış ticarete ürünlerin kalite ve güvenlik denetimlerini yapan denetleyici kamu kuruluşlarının veri girişlerini yapabileceği ve bu verileri kullanarak ilgili AB mevzuatının uygulanması için gerekli risk analizini gerçekleştirebileceği internet uygulamalı bir sistem oluşturulmuştur.
	Türk Boğazları Gemi Trafik Yönetim ve Bilgi Sistemi (GTYS)	Projenin amacı Boğazların giriş çıkışlarında seyir emniyetini korumak üzere GTYS'ni tesis etmek ve işletmektir. Boğazlardaki her türlü gemi hareketi Trafik Kontrol Merkezlerinden izlenmektedir.
Devlet İstatistik Enstitüsü http://www.die.gov.tr	DİE Bilgi ve İletişim altyapısının iyileştirilmesi	Proje ile veri üretim ve dağıtımının elektronik ortama taşınması, kurum içi ve dışı iş akışının hızlanması ve teknik altyapının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Proje çalışmaları AB fonları desteğiyle sürdürülmektedir.
	Sermaye Piyasası Bilgi Sistemleri Projesi (SP-NET)	Sermaye Piyasası Bilgi Sistemleri ile sermaye piyasalarındaki her türlü hareketin anında izlenebileceği, denetime yardımcı olacak genel ve özel amaçlı yönetim bilgi sistemlerinin kurulması amaçlanmıştır.

Kurum Adı / İnternet Adresi	Proje ve Uygulamanın Adı	Açıklama
Türk Standardları Enstitüsü http://www.tse.gov.tr	Türk Standardlarının Elektronik Ortamda Hazırlanması Projesi (StandardFlow)	Standardların tamamen elektronik ortamda geliştirilerek kabul edilmesini ve yürürlüğe girmesini sağlayabilen bir sistem oluşturulmuştur.
	Türk Standardlarının Elektronik Ortamda Temini Projesi (StandardNet)	Kullanıcıların TSE metinlerine internet üzerinden erişimi ve 18.000'i aşkın standardın arşivlenmesi sağlanmış, standartlar tek bir formata taşınmıştır.
	TSE Laboratuvarlar Enformasyon Projesi (TSELabNet)	Laboratuvarlara teslim edilen numunelerin işlemlerinin hangi aşamasında oldukları internet üzerinden sorgulanabilmektedir.
	TSE Belgelendirme Enformasyon Projesi (TSEBelgeNet)	Proje hazırlık aşamasında olup firmaların ürünlerine TSE belgesi almaları için gerekli işlemlerin internete taşınmasını amaçlamaktadır.
TÜBİTAK http://www.tubitak.gov.tr	TSE Kalite Enformasyon Projesi (TSEKaliteNet)	Kurum içinde; TSE'den Kalite sistem belgesi almış firmaların; firma, sözleşme, teklif, teklifçi bilgileri ile TSE tarafından verilen tüm kalite eğitimleri gibi bilgilerin başvuru, belge basımı aşamasına kadar her türlü bilgiye, bölge müdürlükleri de dahil olmak üzere çevrimiçi olarak erişimlerinin sağlandığı internet tabanlı bir projedir.
	Araştırmacı Bilgi Sistemi (ARBİS)	ARBİS ile yurt içi ve yurt dışındaki araştırmacıların bilimsel faaliyet alanları, Ar-Ge çalışmalarının uygulanabileceği iş kolları ve geliştirilen ürün ve teknolojiler hakkında kodlanmış bilgi derlenmesi, Ulusal Bilim İnsanları Katalogu hazırlanması ve Bibliyometrik analiz yapılması hedeflenmiştir.
	Ulusal Araştırma Altyapısı Bilgi Sistemi (TARABİS)	TARABİS, ülkemizde araştırma, deneysel geliştirme, test/analiz ve tanı çalışmalarına yönelik kullanılan makine/sistem/cihaz stoku ile AR-GE proje birikiminin veritabanını oluşturmak ve sürekli olarak güncellemek amacıyla, TÜBİTAK tarafından tasarlanan ve geliştirilen internet tabanlı bir uygulamadır.
Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası http://www.tcmb.gov.tr	Elektronik Fon Transfer Sistemi (EFT)	EFT Sistemi ile Türk Lirası aktarım ve mutabakatı elektronik ortamda ve gerçek zamanlı olarak yapılmaktadır.
	Elektronik Menkul Kıymet Transfer Sistemi (EMKT)	EMKT Sistemi ile menkul kıymet aktarım ve mutabakatı elektronik ortamda, kaydı olarak yapılmaktadır.
	Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS)	Merkez Bankası bünyesinde toplanan ve/veya üretilen istatistikler internet ortamından rapor, grafik ve e-posta formatında sunulmaktadır.
	Elektronik Veri Aktarım Sistemi (EVAS)	Merkez Bankası ile Bankacılık ve Finans Sektörü içerisindeki aktörler arasında etkin, hızlı ve güvenilir veri alış verişini yapılmasını sağlamaktadır.

Kurum Adı / İnternet Adresi	Proje ve Uygulamanın Adı	Açıklama
Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi http://www.tika.gov.tr	Ticari Enformasyon Hizmeti	Doğu Avrupa ve Orta Asya ülkelerinden 326.000 civarında firma hakkında temel bilgiler (ad, iletişim, vb.) 50.000 değişik ürün veya hizmet esasına göre taranıp dokümlü alınabilmektedir.
TODAİE http://www.todaie.gov.tr	Yerel Net - Yerel Yönetimler Portalı	Yerel yönetimlere ilişkin bilgilerin sunulabileceği bir internet paylaşım ağı kurulması amacıyla oluşturulan site, 1.1.2001 tarihinde hizmete girmiştir.
Özürtlüler İdaresi Başkanlığı http://www.ozida.gov.tr	Ulusal Özürtlüler Veritabanı	Çalışmanın temel amacı, çeşitli kurumların elde ettiği özürtlülere ilişkin bilgileri tek bir yerde toplayacak "Ulusal Özürtlüler Veritabanı"nın oluşturulması, özurlu bilgilerin etkin bir şekilde kullanılmasıdır.
Adalet Bakanlığı http://www.adalet.gov.tr	Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP)	Projenin 1. aşaması 2001 yılında tamamlanarak işleme alınmıştır. 2. aşamada 31 pilot ve test birim seçilerek gerekli çalışmalar bu pilot ve test birimler üzerinden yapılmıştır. UYAP uygulama yazılımları 2004 yılı Şubat ayından itibaren pilot ve test birimlerde kullanılmaya başlanmıştır.
Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü http://www.adli-sicil.gov.tr	Adli Sicil Bilişim Sistemi Uygulama Yazılımı	Geliştirilen uygulama yazılımları ile adli sicil kayıtlarının güncellenmesi ve sorgulanması kolaylıkla ve hızla yapılabilmektedir. Sistem şu anda 6 merkezde kullanılmakta olup yaygınlaştırma çalışmaları devam etmektedir.
Savunma Sanayii Müsteşarlığı http://www.ssm.gov.tr	Türk Savunma Sanayii Stratejik Bilgi Tabanı Projesi (STRAB)	Proje, savunma sanayiinin geliştirilmesi ve Türk Silahlı Kuvvetleri ihtiyaçlarının mümkün olabilecek en yüksek oranda yerli kaynaklarla karşılanması amacıyla, Türkiye'de faaliyet gösteren özel firmalar ve kamu/askeri kuruluşların kabiliyetlerinin belirlenmesi ve savunma sanayiine ilişkin güncel bilgilere hızlı erişim sağlanmasını hedeflemektedir.
İçişleri Bakanlığı http://www.icisleri.gov.tr	İl Envanterlerinin ve Kırsal Altyapı Hizmetlerinin Uygulama ve İzlenmesinde Modernizasyon Projesi (ILEMOD)	İl ve ilçe düzeyinde toplanan 15 yıla ait yaklaşık 100 milyon verinin merkezi bilgi sistemine aktarılması çalışmaları 2001 yılı sonu itibarıyla tamamlanmış olup güncel verilerin sisteme aktarılması program dahilinde yürütülmektedir.
Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü http://www.nvi.gov.tr	Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi (MERNİS) Kimlik Paylaşım Sistemi (KPS)	MERNİS ile nüfus kayıtlarının bilgisayar ortamında tutulması sağlanmıştır. Veritabanında 120 milyon üzerinde kayıt bulunan MERNİS Projesi Ocak 2003 itibarıyla tamamlanmıştır. Kamu kurum ve kuruluşlarının vatandaşların elektronik ortamdaki kimlik bilgilerine ihtiyaç duyulduğunda, gerektiği kadar, doğrudan ve hızlı bir biçimde erişimlerinin sağlanması için tasarlanan proje 23 Şubat 2005 tarihinde hizmete açılmıştır.

Kurum Adı / İnternet Adresi	Proje ve Uygulamanın Adı	Açıklama
Mahallî İdareler Genel Müdürlüğü http://www.mahalli-idareler.gov.tr	Yerel Yönetimler Bilgi Tabanı Projesi (Yerel Bilgi)	Yerel yönetimlerle ilgili olan verilerin elektronik ortamda toplanarak, bu verilerin politika geliştirme ve karar alma sürecine yardımcı olacak şekilde derlenmesi ve bunların analitik sorgulamaya tabi tutulması hedeflenmektedir. TODAİE tarafından başlatılan proje 2003 yılında İçişleri Bakanlığına devredilmiştir.
Emniyet Genel Müdürlüğü http://www.egm.gov.tr	POLNET Mobil Elektronik Sistem Entegrasyon (MOBESE) Projesi Trafik Bilgi Sistemi	2002 yılı başından itibaren Emniyet Teşkilatının kullanımına açılan ve polis, görevin gerekli kıldığı her türden bilgiye en hızlı, kolay ve güvenilir şekilde ulaşmasını sağlayan amaçlayan POLNET kapsamında 39 ana uygulama, 51 sorgu programı, 20 lokal uygulama ve çok sayıda istatistik programı hizmet vermektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü araçları için tasarlanmış iletişim altyapısı olarak GPRS teknolojisini kullanan, coğrafi bilgi sistemleri mimarisi üzerine kurulmuş bir mobil araç ünitesidir. GPRS ve GPS teknolojisinin kullanılması ile gerçekleştirilen ve trafik ekiplerinin mobil PC'ler vasıtasıyla araç ve şahıs sorgulamaları yapabilmelerine imkan tanıyan Proje Türkiye'deki trafik ve trafik güvenliği ile ilgili tüm arşiv bilgilerini kapsamaktadır. Kurum tarafından 2002 yılında uygulamaya sunulan ve bugüne kadar 41 dış temsilcilikte kullanılmaya başlanan program ile vatandaşlara daha hızlı ve daha az maliyetli hizmet verilmesi amaçlanmaktadır.
Dışişleri Bakanlığı http://www.disisleri.gov.tr	Konsolosluk Otomasyonu Projesi	Projeyle yürürlükteki Anayasa, Kanun, KHK, Tüzük, Yönetmelik, Genelge, Tebliğ, Yüksek Mahkeme Kararları ve doktrin bilgileri ile bu bilgiler üzerinde her türlü sorgulama mekanizmaları hizmete sunulmuştur.
Maliye Bakanlığı Baş Hukuk Müşavirliği ve Muhakemat Genel Müdürlüğü http://www.bahum.gov.tr	Hukuk Bilişim Sistemi Projesi (HBS) Merkez Erişimli Taşra Otomasyon Projesi	Genel Müdürlük ile Muhakemat Müdürlüklerinin evrak, dosya ve dava süreçlerinin elektronik ortamda takibi sağlanmıştır.
Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü http://www.bumko.gov.tr	Bütçe Yönetim Enformasyon Sistemi (BYES)	BYES, bütçe dairesi başkanlıkları ve genel müdürlük merkezini entegre eden bir bilgi sistemidir. Söz konusu sistem merkezde, bütçe dairesi başkanlıklarında ve bütçe hazırlık sürecine doğrudan katkı sağlayan tüm kamu birimlerinde aktif olarak kullanılmaktadır.

Kurum Adı / İnternet Adresi	Proje ve Uygulamanın Adı	Açıklama
Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü http://www.muhasebat.gov.tr	say2000i Projesi	Ülke çapında 1.536 birimde günlük çalışmaların bilgisayar yardımıyla yapılması ve tüm verilerin merkezi bir veritabanında tutularak devlet hesaplarının günlük olarak izlenebilmesini amaçlayan proje 2001 yılında hizmete girmiştir.
Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı http://www.gelirler.gov.tr	VEDOP I VEDOP II	Proje ile bütün vergi dairesi işlemlerinin bilgisayar ortamında izlenmesi gerçekleştirilmiştir. VEDOP I, 1998 yılında başlatılmış ve 22 il merkezinde ve 155 vergi dairesinde uygulamaya geçirilmiştir. Proje ile vatandaşların vergi ile ilgili işlemlerini elektronik ortamda yapabilmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede 81 ilde en az bir tane olmak üzere toplam 300 Vergi Dairesinin otomasyonu tamamlanmıştır. Proje kapsamındaki beyannamelerin internet üzerinden alınması (e-Beyanname) uygulamasına 2004 yılı Ekim ayı içerisinde başlanmıştır.
Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü http://www.milliemlak.gov.tr	Milli Emlak Otomasyon Projesi (MEOP)	Proje çalışmalarına 1996 yılında başlanmış ve 2001 yılında tamamlanmıştır. Merkez ve taşra teşkilatının tam otomasyonu, taşınmaz mal bilgi bankasının oluşturulması, ofis otomasyonunun kurulması ve Milli Emlak Bilgi Sistemlerinin oluşturulması sağlanmıştır.
Maliye Bakanlığı TASIŞ Genel Müdürlüğü http://www.tasis.gov.tr	Taşış Bilgi Sistemi (TBS)	2004 yılında tüm birimlerde uygulamaya geçilmiştir. Merkez ve taşra teşkilatının tam otomasyonu, ambarlama stok bilgileri, tasfiye otomasyonunun kurulması ve TASIŞ Bilgi Sisteminin oluşturulması amaçlanmıştır.
Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü http://www.emekli.gov.tr	Sağlık Harcamaları Denetim Projesi	Mevcut dosyalar taranarak bilgiler bilgisayara aktarılmış, hak sahiplerinin sağlık ve kişisel bilgileri kayda alınmak suretiyle işlemlerin dosyasız olarak yürütülmesi imkanı getirilmiştir. Ayrıca, evrakın girişinden ödeme alınmasına kadar geçen bütün aşamalar bilgisayar ortamında yapılmaya başlanmıştır. Sisteme 17.400 eczane ve 2.000 optikçi elektronik olarak bağlanabilmektedir.
Devlet Malzeme Ofisi Genel Müdürlüğü http://www.dmo.gov.tr	Elektronik Satış Projesi	Ürünlerin güncel fiyatları ve teknik özellikleri incelenerek sipariş imkanı verilmektedir. Kataloglu satış hizmetleri internetten gerçekleştirilmektedir.

Kurum Adı / İnternet Adresi	Proje ve Uygulamanın Adı	Açıklama
Milli Eğitim Bakanlığı http://www.meb.gov.tr	Milli Eğitim Bakanlığı Bütünleşik Yönetim Bilişim Sistemi (MEBSİS) Eğitim Karar Destek Sistemi Eğitim Portalı İnternete Erişim Projesi	Proje ile Bakanlığın atama, sicil, terfi, bütçe, tahakkuk, yüksek öğrenim gibi konularla ilgili birçok işlemlerinde bilgi teknolojilerinden faydalanması, işlemlerde hız sağlanması amaçlanmıştır. Bakanlık bünyesinde mevcut olan operasyonel verilerin bilgiye dönüştürülmesi, ilgili bilgilerle karar vericiler tarafından stratejik iş kararlarının verilmesi, ileriye dönük projeksiyonların yapılması ve verinin çok boyutlu olarak analiz edilmesini amaçlanmaktadır. Proje ile kurumlarda öğretmenler ve öğrencilerin internete ve çoklu ortam kaynaklarına uygun düzeyde erişiminin sağlanması, internet üzerinden destek hizmetleri, eğitimle ilgili kaynaklar ve e-öğrenim platformları sağlamak amacıyla Eğitim Portalı kurulması amaçlanmaktadır. Tüm ülke çapındaki 42.000 dolayında ilk ve orta dereceli okulun 512 kbps hızında ADSL bağlantısının 2005 yılı sonunda tamamlanması hedeflenmektedir. Bu çerçevede 2005 yılı Haziran ayı itibarıyla 20.000 civarında okulun ADSL bağlantıları gerçekleştirilmiştir. Proje, yürütülen hizmetleri ve tutulan verileri elektronik ortama taşımayı ve kurum birimleri arasındaki bilgi alışverişinin daha sağlıklı ve hızlı olarak yürütülmesini amaçlamaktadır.
Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu http://www.kyk.gov.tr	KYK Bilgi Yönetim Sistemleri	Proje ile güvenilir arazi bilgilerinin temini, tapu kayıtlarının ve kadastro haritalarının sayısal ortama aktarılması, oluşturulan veritabanının kurum birimleri ve diğer kamu kurumlarının hizmetine sunulması amaçlanmaktadır. Sistem Ankara Çankaya 1, 2, 3, 4 ve 5. Tapu Sicil Müdürlükleri, Gölbaşı Tapu Sicil Müdürlüğü ile Çankaya Kadastro Müdürlüğü'nde işletmektedir. TAKBİS-II projesi ile bütün İl merkezlerini kapsayan 232 müdürlükte yaygınlaştırma çalışmaları başlamış olup proje süresi 3 yıldır.
Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü http://www.tkgm.gov.tr	TAPUNET Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP)	Bu proje ile vatandaşların tapu sicil ve kadastro işlemleri, bunların mali yönleri ve ilgili mevzuat gibi konularda bilgi almalarının sağlanması amaçlanmıştır. Proje kapsamında, Tarım ve Köyişleri Bakanlığının öncelikleri doğrultusunda seçilmiş illerde, özel sektör güç ve imkanlarından da yararlanarak tesis kadastrosu çalışmaları yapılacaktır. Bununla birlikte, kadastrosu yapılan alanların sayısallaştırılması ve veri girişleri sağlanarak TAKBİS'e uyumlu hale gelmesi de sağlanacaktır.

Kurum Adı / İnternet Adresi	Proje ve Uygulamanın Adı	Açıklama
Sağlık Bakanlığı http://www.saglik.gov.tr	Türkiye Sağlık Bilgi Sistemi / e-Sağlık	Projeyle bütün vatandaşların sağlıklı ilgili tüm bilgilerini kapsayan bir veritabanı oluşturularak paylaşımı amaçlanmaktadır. Proje ülke genelinde sağlık hizmeti sunumu, finansmanı ve tedarikinde yer alan tüm kamu kurumları ile özel sektör kuruluşlarını kapsamaktadır.
	Temel Sağlık İstatistikleri Modülü (TSİM)	Sağlık Bakanlığı ve 81 il sağlık müdürlüğünü kapsayan ve Sağlık istatistiklerinin Bakanlık merkezine elektronik yolla aktarılmasına yönelik bir sistem geliştirilmiş ve 1997 yılında kullanılmaya başlanmıştır.
	Çekirdek Kaynak Yönetimi Sistemi (ÇKYS)	Bakanlık bünyesindeki insan gücü, malzeme, ilaç/eczacılık ve mali kaynakların izlenmesi ve yönlendirilmesinde doğru ve güncel bilgi desteğinin karar vericiye sunulmasını hedeflemektedir.
	Hasta Takip Sistemi	Sağlık Bakanlığı Merkez Teşkilatında görevli personel ve personelin bakmakla yükümlü olduğu kişilere Daire Tabipliğinde verilen sağlık hizmeti kayıtlarının tutulması ile hasta merkezli, kaliteli ve hızlı hizmet sağlamak için Hasta Takip Sistemi yazılımı geliştirilmiş ve Ocak 2004 itibarıyla kullanıma alınmıştır.
	Aile Hekimliği Bilgi Sistemi	Aile Hekimliği Uygulaması ile ulusal düzeyde her bir vatandaşın doğumundan ölümüne kadar olan sağlık bilgisinin takibinin yapılabilmesi amaçlanmaktadır.
Ulaştırma Bakanlığı Kara Ulaştırması Genel Müdürlüğü http://www.ubak.gov.tr	Yeşil Kart Bilgi Sistemi	Yeşil Kart Uygulaması kapsamında Emekli Sandığı Genel Müdürlüğünün Sağlık Harcamaları Denetim Projesinden faydalanılması planlanmış, bu nedenle de halen otokopili yeşil kart sahibi olan kişiler ile bundan sonra alacak kişilerin kayıtlarının tek bir merkezde tutulması için Yeşil Kart Bilgi Sistemi uygulaması başlatılmıştır.
	ULAŞNET	Proje ile sınırlardan giriş-çıkış yapan tüm araçların ve sürücülerin bilgileri elektronik ortamda kayıt altına alınacak, ilgili istatistikler kolaylıkla elde edilebilecektir.
Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü http://www.tcdd.gov.tr	TCDD Bilgisayarlı Bilet Satışı ve Yer Rezervasyonu	İnternet ve intranet üzerinden hizmet veren uygulamada vatandaşların hızlı ve kolay bir şekilde bilet satışı, bilet değişikliği ve iadesi, yer rezervasyonu, danışma vb. işlemleri yapılabilmesine olanak sağlanmıştır.

Kurum Adı / İnternet Adresi	Proje ve Uygulamanın Adı	Açıklama
Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı http://www.tarim.gov.tr	e-Tarım	Tarım politikalarının belirlenmesine esas olacak verilerin toplanarak sınıflandırılması ve analizi için bilgi teknolojilerinin kullanılması amaçlanmıştır. "Çiftçi Kayıt Sistemi" kapsamında 2,3 milyondan fazla çiftçi ve yaklaşık 17 milyon tarımsal parsel kayıt altına alınmıştır.
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı http://www.csgeb.gov.tr	Çalışma Hayatı Yönetim Bilgi Sistemi	Proje ile, çalışma barışının korunması, sosyal güvenliğin sağlanması ve istihdamın geliştirilmesi konularındaki hizmetlerin elektronik ortamda sunulması amaçlanmaktadır.
Sosyal Sigortalar Kurumu http://www.ssk.gov.tr	e-Sigorta e-Bildirge	Sigorta müdürlükleri tarafından tutulan her türlü bilginin merkezde toplanması ve anında Türkiye genelinden ulaştırılmasını sağlayan, işverenler, kamu ihale makamları vb. için gerekli yönetim bilgilerini içeren bir otomasyon projesidir. Proje kapsamında 95 sigorta müdürlüğünün alt yapıları yenilenmiş ve işletilmeye başlanmıştır. Kurumun 1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren uygulamaya koyduğu e-Bildirge projesi ile, bildirgelerin internet üzerinden verilebilmesi sağlanmıştır.
BAĞ-KUR http://www.bagkur.gov.tr	BAĞ-KUR Eczane Otomasyon Sistemi (BEOS) Kardiyovasküler Cerrahi (KVC) ve Hemodiyaliz Otomasyon Sistemi (KODS)	BEOS özellikle reçete girişi ve takibi işlemlerini kolaylaştırmak amacıyla geliştirilmiş bir yazılımdır. Yazılım ile gerek internet üzerinden gerekse Bağ-Kur uzaktan erişim hatları üzerinden işlemlerin otomatik olarak yapılabilmesi sağlanmaktadır. Hasta girişi ve takibi işlemlerini kolaylaştırmak amacıyla geliştirilmiş bir yazılımdır. Sistem ile hastane ve hemodiyaliz merkezlerinden gelen tedavi bilgilerinin Kurumun internet sitesinden çevrimiçi bağlantı ile transferi gerçekleştirilmektedir.
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı http://www.sanayi.gov.tr	SanayiNet	SanayiNet kapsamında Bakanlığın internet sitesinden garanti belgesi işlemleri yapılabilen, evrak takibi yapılabilen, şirket işlemleri gerçekleştirilebilen, şirketler ve kooperatifler için genel kurul müracaatları yapılabilen, reklam ve tüketici şikayetleri iletilebilen, esnaf işlemleri gerçekleştirilebilen ve yeterlilik belgesi başvurusu yapılabilen bir sistemdir.

Kurum Adı / İnternet Adresi	Proje ve Uygulamanın Adı	Açıklama
Türk Akreditasyon Kurumu http://www.turkak.org.tr	TÜRKAK Bilgi Sistemi	Kurum içi akreditasyon faaliyetlerinin elektronik ortamda yürütülmesi ve ilgili taraflarla süreç içerisindeki etkileşimin elektronik ortamda gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Akreditasyon hizmetlerinde gerekebilecek tüm dokümantasyonun paylaşımı ve yönetimine imkan sağlamaktadır.
KOSGEB http://www.kosggeb.gov.tr http://www.kobinet.org.tr	Kamu Laboratuvar Bilgi Platformu	Kamuya ait laboratuvarların envanterinin çıkarılması için hazırlanmış bir sistemdir. Laboratuvarların güncel bilgilerini aktarmalarına ve yetkili kurumların bu bilgileri incelemesine imkan sağlamaktadır.
KOSGEB http://www.kosggeb.gov.tr http://www.kobinet.org.tr	KOBINET	Dünyanın her tarafından 22.000 şirkete ilişkin veri bankalarına ulaşılabilme, yabancı kurumların Türkiye'den tedarik etmek istedikleri ürünler ve şirket erişim bilgileri görülebilmektedir. KOBİ'lerin e-ticaret altyapılarını geliştirmek amacıyla üyelere ücretsiz e-mail adresi verilmekte ve 6 dilde standart internet sayfaları hazırlanmaktadır. Ayrıca, KOSGEB tarafından KOBİ'lere Bilgisayar Yazılım Desteği ile Bilgi Ağları ve e-iş desteği verilmektedir.
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı http://www.enerji.gov.tr	Enerji Bakanlığı Bilgisayar Ağı Desteği Projesi (ENEBA)	Kurum bünyesinde yürütülen iş ve işlemlerin çağdaş bir şekilde yürütülmesini sağlamak, bilgi sistemleri teknolojilerinin hızla gelişen imkanlarından mümkün olan en iyi düzeyde faydalanmak, iş hızını ve kapasitesini artırmak ve iş yükünü azaltmak amacıyla iş akışı ve evrak yönetimi sistemi otomasyonunu da içine alan bir projedir.
Kültür ve Turizm Bakanlığı http://www.kulturturizm.gov.tr	Turizm Portalı	Bakanlık portalı üzerinden Kültür-Turizm Türkiye, Destinasyonlar, İnternet Portalı üzerinde Sanal Mağaza, İnternet Portalı üzerinden e-müzik ve Televizyon Yayını, Kültür ve Tabiat Varlıkları Bilgi Sistemi, Ortak Arayüzle Kültür Envanteri Sorgulama, İnternet Portalı Üzerinde Etkinlikler ve Evrak Bilgi Sistemi Projelerini hayata geçirmiştir.
Kamu İhale Kurumu http://www.kik.gov.tr	İhale Kontrol Sistemi	İhale Kontrol Sistemi; kamu kurumlarının 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu kapsamındaki ihaleler ile ilgili tüm işlemlerini yapabilmesi için hazırlanan "Alım Yapan İdareler Modülü", isteklilerin kayıtlarını yaptırmaları ve abonelik ücretlerini ödemesi koşulu ile üye oldukları "Firma/İstekli Modülü" ve vatandaşların, idarelerin yapmış olduğu tüm ihalelere ait bilgileri sorgulayarak durum bilgilerini izleyebildiği ve sonuçlanan ilanlara erişebildiği "Vatandaş Modülünden" oluşmaktadır.
İstanbul Menkul Kıymetler Borsası http://www.imkb.gov.tr	IMKB'ye Uzaktan Erişim Projesi	IMKB üyeleri, kendi bilgisayar sistemlerinin IMKB sistemine bağlanması yoluyla emirlerini doğrudan Borsa'ya gönderebilmektedir.

Kurum Adı / İnternet Adresi	Proje ve Uygulamanın Adı	Açıklama
Türk Telekom http://turktelekom.gov.tr	e-Devlet Ana Kapsısı	Elektronik ortamda sunulacak kamu hizmetlerini kapsayacak nitelikte ve yapıda tek ve entegre e-Devlet Kapısı kurulması amaçlanmaktadır.
İller Bankası Genel Müdürlüğü http://www.ilbank.gov.tr	İller Bankası Bilgi Sistemi (İL-BİS)	İL-BİS Projesi ile; Merkez ve Bölge Müdürlüklerine İnternet üzerinden, Belediyelere ise İnternet üzerinden Bilgi ve Veri Bankası hizmetleri sağlanacaktır. Karar Destek Sistemi ile Bankanın politikalarını daha sağlam temellere oturtmak, Kurumun karar mekanizmalarında; bilgiye dayalı karar verme süreçlerini geliştirmek, hızlandırmak ve elektronik hizmet uygulamalarının gerçekleştirilmesini sağlamak amaçlanmıştır.
Ankara Büyükşehir Belediyesi (ASKİ) http://www.aski.gov.tr	Altyapı Bilgi Sistemi (AYBİS)	Ankara'nın 1:1.000 ölçekli hava fotoğrafları üretilmiş ve bu haritalarda Ankara'nın tüm binaları, yolları, yol isimleri ve sosyal donatıları (cami, okul vb.) CBS (Coğrafi Bilgi Sistemi) ortamına aktarılmıştır.
İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İETT) http://www.iett.gov.tr	Yolcu Bilgilendirme ve Ulaşım Yönetim Sistemi (Yol-Bil)	Yol-Bil sayesinde otobüs hatlarının bilgileri ve otobüsün duracağı varış zamanı çevrimiçi olarak öğrenilebilecektir. Uydu tabanlı araç izleme özelliği sayesinde kent içi trafikte bulunan bütün belediye otobüslerinin konumları gerçek zamanlı olarak izlenebilecektir.
İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İSKİ) http://www.iski.gov.tr	İstanbul Su ve Kanalizasyon Altyapı Bilgi Sistemi	İSKİ Altyapı Bilgi Sistemi (İSKABİS), veri girişlerinin daha hızlı ve şebeke bütünlüğü içerisinde yapılmasını hedefleyen, ayrıca her türlü CBS Analizi, modelleme ve senaryo yönetimi, tematik (konulu) harita üretimi vb. işlevleri yerine getirebilecek şekilde tasarlanan bir CBS projesidir.

EK.3 E-Devletin Yaygınlaştırılmasında Kurum ve Kuruluşlara Düşen Görev ve Sorumluluklar

SORUMLU KURULUŞ	İLGİLİ KURULUŞLAR	GÖREV	AÇIKLAMA
Türk Telekom A.Ş.	- DPT - Kamu Kurumları	e-Devlet Ana Kapısı	Kamu hizmetlerinin ortak platformda tek kapıdan sunumunu ve vatandaşın e-Devlet hizmetlerine güvenli ve hızlı bir şekilde erişimini sağlamak amacıyla e-Devlet Ana Kapısı oluşturulacaktır.
Emniyet Genel Müdürlüğü	- Maliye Bakanlığı - DİE - Karayolları Gn.Md.	Araç Trafik ve Tescil Belgeleri	Uygulama Araç trafik ve tescil belgeleri ile vergi ve trafik cezaları gibi ruhsata bağlı işlemlerde kullanılan veritabanları uyumlu hale getirilecek ve entegre hizmet sunulması sağlanacaktır.
Türkiye İş Kurumu	- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı - Sendikalar - Özel Sektör	İş ve işçi bulma platformu	İş ve işçi arayanların elektronik ortamda buluşturulması için gerekli olan aracılık işlevinin yerine getirilmesi amacıyla platform oluşturulacaktır.
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	- SSK - BAĞ-KUR - Türkiye İş Kurumu - Emekli Sandığı - İlgili Kamu Kuruluşları - SHÇEK - Sendikalar - Özel Sektör	Sosyal Güvenlik Bilgi Sistemleri	SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığı sigortalılarının internet üzerinden prim tahsilatlarının yapılması ve emeklilik işlemlerine ilişkin hizmetlere erişimi, sigortalılara ve hak sahiplerine yönelik hak ve yükümlülüklerine, alacakları sağlık ve diğer gerekli bilgilere ilişkin iş ve işlemlerini hızlandırmak,

			etkili uygulama sağlamak, kaynak, zaman kaybını ve istismarı önlemek amacıyla çalışma yapılacaktır.
Nüfus Ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü	• Yüksek Seçim Kurulu • DİE • PTT • Yerel Yönetimler • İlgili Kamu Kuruluşları	Adres Kayıt Sisteminin oluşturulması	Vatandaşlara ait adres bilgilerinin standardının belirlenerek, tek merkezde tutulması ve paylaşımı yönünde çalışmalar yapılacaktır.
TOBB	• Maliye Bakanlığı • Sanayi ve Ticaret Bakanlığı • DİE	Ticaret Sicil Gazetesi Otomasyonu ve Arşiv Sistemi	Ticaret Sicil Müdürlüklerine başvuruların elektronik ortamda yapılması, kontrolü ve onaylanması, arşivlenmesi ve şirket hareketlerinin gerçek zamanlı izlenmesi için otomasyon ve arşiv sistemi oluşturulacaktır.
Yüksek Öğretim Kurulu	• -	Akademik tez veritabanı	Akademik tez veri tabanındaki 120 bin tezin yaklaşık olarak yüzde 10'u 2005 yılı içinde tam metin olarak elektronik ortama aktarılacaktır.
Milli Savunma Bakanlığı	• YÖK • İlgili Kamu Kurumları • Üniversiteler	e-Askerlik işlemleri	Askerlikle ilgili işlemlerin internet üzerinden vatandaşlara açılması yönünde uygulamalar geliştirilecektir
Tarım Ve Köy İşleri Bakanlığı	• DPT • DİE • İlgili Kamu Kuruluşları	Tarım sisteminin oluşturulması	Dağınık yapıda bulunan tarımla ilgili her türlü bilginin ve bilgi sistemlerinin bütünlüklü bir yapı içerisinde yönetilmesi, kullanılması ve çiftçiye kadar olan geniş ağda paylaşımı sağlanacaktır. 2005 yılında

			3 ilde uygulama başlatılacaktır.
Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü	• DPT • Harita Genel Komutanlığı • DİE • TÜBİTAK • İller Bankası • İlgili Kamu Kuruluşları • Sivil Toplum Örgütleri	Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemi (TUCBS) oluşturmaya yönelik altyapı hazırlık çalışmaları	İşlem ve veri kapsamı ile standartların (sınıflandırma, meta veri, veri toplama-depolama kalite- paylaşım esasları) belirlenmesi, iletişim alt yapısı, kurumsal yapılanma görev ve sorumlulukların tanımlarını içeren TUCBS politika/strateji dokümanı hazırlanacak ve yasal düzenleme ihtiyaçları tespit edilecektir.
Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü	• DPT • DİE • İlgili Kamu Kuruluşları	Kamuda Elektronik Kayıt Yönetimi	Elektronik ortamlarda üretilen, kayıt altına alınacak, başka birimlere ya da kurumlara iletilecek, saklanacak ya da gerektiğinde imha edilecek elektronik bilgi ve belgelerin kayıt, iletim, paylaşım, imha ve güvenlik açılarından tabi olacağı usul ve esaslar ile kurumlarda oluşturulacak elektronik kayıt sistemlerinin birbiriyle uyumlu işlemesi ve etkin şekilde yönetilmesine ilişkin asgari standartların belirlenmesi hususlarında çalışmalar yapılacaktır.
Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü	• DPT • Türkiye Belediyeler Birliği • Büyükşehir Belediyeleri • Vilayetler Hizmet Birliği • Türkiye Muhtarlar Federasyonu	Yerel yönetimlerde verilecek elektronik hizmet standartlarının belirlenmesi	Yerel yönetimlerin, iş dünyası ve vatandaşlara sunacağı elektronik kamu hizmetlerinde, kendi aralarında ve merkezi hükümetle elektronik veri iletişiminin sağlanmasında birlikte çalışılabilirlik için gerekli usul ve esasların

	• Sivil Toplum Örgütleri		belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Sağlık Bakanlığı	• Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı • SSK • BAĞ-KUR • SSK • İlgili Kamu Kurumları • Özel Sektör	Sağlık hizmeti veren ve ödeme yapan kurumlar arasında klinik ve idari verilerin değişimi	Elektronik provizyon, elektronik ödeme talebi ve elektronik fatura uygulamaları için gerekli normlar belirlenecek ve pilot uygulama yapılacaktır.
	• Üniversiteler • Sivil Toplum Örgütleri	Aile Hekimliği Bilgi Sistemi	Aile Hekimliği Sisteminin oluşturulması sürecinde Elektronik Hasta Kayıt Sisteminde kullanılacak kontrollü tıbbi terminolojiler belirlenecektir. Geliştirilecek bilgi sistemi pilot olarak seçilen ilde uygulamaya konacaktır. İhtiyaç duyulan insan kaynağının yetiştirilmesine yönelik uzaktan eğitim modeli etüdü yapılacaktır.
	• Milli Savunma Bakanlığı • Üniversiteler • Sivil Toplum Örgütleri • Özel Sektör	Hastane (İkinci Basamak) Yönetim Bilgi Sistemi	Hastanelerde kullanılacak yönetim bilgi sistemlerine esas olacak asgari modül gereksinimleri belirlenerek pilot uygulama geliştirilecektir.
	• TSE • DİE • Tıp Temalı Akademik Kurumlar • Sivil Toplum Örgütleri	Elektronik Hasta Kayıtları (EHK)	Rapor EHK Sistemlerinin geliştirilmesi için gerekli model, içerik ve yapı standartlarını içeren karşılaştırmalı bir rapor hazırlanacaktır.
	• Genel Kurmay Bşk. • Milli Savunma	Sağlık Kayıtları Mahremiyetinin	Rapor Sağlık kuruluşlarında tutulacak elektronik hasta ve

	Bakanlığı • Üniversiteler • TÜBİTAK-UEKAE • Sivil Toplum Örgütleri	korunması	sağlık kayıtlarının güvenliği ve mahremiyetinin sağlanmasına yönelik teknik gereksinimlerin belirtildiği bir rapor hazırlanacaktır.
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	• Başbakanlık • Maliye Bakanlığı • İçişleri Bakanlığı • DTM • Gümrük Müsteşarlığı • DİE • TOBB • Kamu Kurumları	Merkezi Tüzel Kişilik Bilgi Sisteminin oluşturulması	e-Devlet uygulamalarında kurumların ihtiyacı olan bilginin tek noktadan sunulması, sisteme dahil kişiliklere (şirket, dernek, vakıf, kooperatif, ticaret siciline kayıtlı gerçek kişiler ve esnaf vb.) ait bilgilerin vergi numarası ile bir sistemde birleştirilmesi sağlanacaktır.
Gümrük Müsteşarlığı	• Maliye Bakanlığı • Sanayi ve Ticaret Bakanlığı • DİE • DTM • TOBB • TİM • Uluslar arası Nakliyeciler Derneği • Bankalar Birliği • İlgili Kamu Kurumları • Özel Sektör • Sivil Toplum Örgütleri	Dış ticarete kullanılan bilgi ve belgelerin elektronik ortamda paylaşılması	Bursa Serbest Bölgesi e-Belge örnek uygulama projesinin sonuçları doğrultusunda e-Belge'nin yaygınlaştırılması amacıyla çalışmalar yapılacaktır
DTM	• KOSGEB • İGEME • TTGV • TOSYÖV • Sivil Toplum Örgütleri • Özel Sektör	Ortak e-Ticaret bilgi havuzunun oluşturulması	e-Ticaretin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için e-Ticarete başlamak isteyenlere yönelik olarak pratik bilgiler, istatistikler, kılavuzlar, mevzuat ve araştırma raporlarının yer alacağı bir portal

			hazırlanması amacıyla proje geliştirilecek ve uygulamaya konacaktır.
Maliye Bakanlığı	• Adalet Bakanlığı • TSE • İlgili Kamu Kurumları • Üniversiteler • TÜRMOB • Sivil Toplum Örgütleri	Elektronik faturanın kullanım usul ve esaslarının belirlenmesine yönelik hazırlık çalışmalarının yapılması	Elektronik faturanın ilgili taraflar bakımından kullanım imkanı sağlayacak düzenlemeler, standartlar ve alınacak diğer tedbirlerin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
	• Adalet Bakanlığı • DİE • TÜRMOB • Türkiye Noterler Birliği • Üniversiteler	Ticari defterlerin elektronik ortamda tutulması	Ticari defterlerin elektronik ortamda tutulması, tasdiki, saklanması ve denetimine yönelik hazırlık çalışmaları yapılacak, gerekli düzenleme ve tedbirler belirlenecektir.
Devlet Personel Başkanlığı	• Maliye Bakanlığı • İçişleri Bakanlığı • Emekli Sandığı • DİE • İlgili Kamu Kurumları • TÜBİTAK-EUKAE • SSK	Kamu Personeli Bilgi Sistemi	Kamu kesiminde istihdam edilen personele ait anahtar bilgilerin, MERNİS-KPS ve Kamu Kurum Kayıt Sistemi ile irtibatlı olarak tek merkezde saklanması ve paylaşılması sağlanacaktır
Kültür ve Turizm Bakanlığı	• Adalet Bakanlığı • Üniversiteler • Sivil Toplum Örgütleri	Sayısal Haklar Yönetimi	Sayısal Haklar Yönetimi'nin (SHY) yasal çerçevesi, teknolojik altyapısı ve iş modellerinin oluşturulmasına yönelik çalışmalar ile kullanıcılar, hak sahipleri, teknoloji firmaları, kamu kurum ve kuruluşları, üretici ve yayıncılar ile meslek birliklerine SHY konusunda farkındalık yaratma ve bilinçlendirme çalışmaları yapılacaktır.

Telekomünikasyon Kurumu	• Ulaştırma Bakanlığı • UMTS Ulusal Koordinasyon Kurulu	Yeni nesil mobil telekomünikasyon hizmetleri	Yeni nesil mobil telekomünikasyon hizmetlerinin sunulabilmesi için yapılması gereken idari, ekonomik ve teknik çalışmalara dayanak teşkil edecek strateji çalışması yapılacaktır
TÜBİTAK – UEKAE Ortaklığı	• DPT • Telekomünikasyon Kurumu • Kamu Kurumları • Sivil Toplum Örgütleri	Kamu kurumları bilgi güvenliği risk analizi	Başta kritik bilgileri kullanan merkezi kurumlar olmak üzere, kamu kurumlarının sahip olduğu mevcut sistemler analiz edilerek bilgi güvenliği konusunda izlenecek politikalar ve alınacak önlemlere ilişkin öneriler geliştirilecektir.
	• DPT • Kamu Kurumları • Sivil Toplum Örgütleri	Kamu kurum ve kuruluşlarında açık kaynak kodlu yazılımların uygulanabilirliği	Kamu kurum ve kuruluşlarında açık kaynak kodlu yazılımların uygulanabilirliği hukuki, idari ve mali boyutlarını da içerecek şekilde araştırılacaktır. Bu çalışmalar sonucunda bir kamu kuruluşunda açık kaynak kodlu yazılım uygulamalarına geçiş için pilot uygulama gerçekleştirilecektir.
	• DPT • İlgili Kamu Kurumları	Kamu bilgi sistemleri acil durum yönetimi	Kamu bilgi sistemlerinin acil durum yönetimi ihtiyaçları tespit edilerek çözüm önerileri geliştirilecektir.
Kamu İhale Kurumu	• İlgili Kamu Kurumları • Sivil Toplum Örgütleri	Kamu e-Satın alma platformu	Elektronik İhale Sisteminin ilk aşaması olarak; kamu kaynağı kullanarak ihale yapan kamu idareleri ile bunlara satış yapan firma

			veya tüzel kişilere ait veritabanı oluşturulması, alıcı ile satıcı arasında elektronik ortamda güvenli doküman alışverişinin sağlanmasına yönelik platform oluşturulacak ve gerekli mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.
Hazine Müsteşarlığı	• Maliye Bakanlığı • Sanayi ve Ticaret Bakanlığı • DTM • DPT • Gümrük Müsteşarlığı • İMKB • SPK • TOBB • TİM • Eximbank • İlgili Kamu Kurumları • Sivil Toplum Örgütleri	Türkiye Yatırım Portalı	Yerli ve yabancı yatırımcıların yatırım ortamına ilişkin bilgilendirilmesi amacıyla genel ekonomik durum, işbirliği imkanları, doğrudan ve dolaylı yatırım fırsatları, vergi ve diğer mevzuat, sağlanan teşvikler vb. ilişkin bilgileri içeren portal hazırlanacaktır.
Adalet Bakanlığı	• Başbakanlık • İçişleri Bakanlığı • Ulaştırma Bakanlığı • Kültür ve Turizm Bakanlığı • TÜBİTAK-UEKAE • Telekomünikasyon Kurumu • Üniversiteler • Sivil Toplum Örgütleri	Bilişim Suçları Kanunu	Adalet Bakanlığı bünyesinde oluşturulan komisyonun çalışmaları tamamlanarak bilişim suçlarına ilişkin Kanun Tasarısı hazırlanacaktır.
	• Telekomünikasyon Kurumu • İlgili Kamu Kurumları	İstenmeyen elektronik iletişimle mücadele	İstenmeyen elektronik iletişimin (e-posta, SMS, vb.) neden olduğu zaman, iş

	• Üniversiteler • Sivil Toplum Örgütleri		gücü vb. kayıpların önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlerin belirlenmesine yönelik bir rapor hazırlanacak; hazırlanan rapor doğrultusunda gerekli çalışmalar gerçekleştirilecektir.
TÜBİTAK	• Adalet Bakanlığı • İçişleri Bakanlığı • Maliye Bakanlığı • Sağlık Bakanlığı • Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı • Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Gn.Md. • DPT • Türk Telekom • EGM • İlgili Kamu Kurumları • Sivil Toplum Örgütleri	Akıllı Kartların kamuda kullanımı konusunda ön çalışma yapılması	Elektronik ortamda sunulacak hizmetler için akıllı kartların kullanımına ilişkin dünya örnekleri incelenecektir. Akıllı kartların, ülkemizde hangi hizmetlerde ve nasıl uygulanabileceğine ilişkin model ve uygulama planı geliştirilecektir.
	• Başbakanlık • DPT • Özürlüler İdaresi Bşk. • TSE • Kamu Kurumları • E-Devlet Çalışma Grubu • Sivil Toplum Örgütleri	Kamu kurumları internet sitesi hazırlanması	WAI (Kamu İnternet Siteleri için Web Erişilebilirlik Girişimi) de dikkate alınarak hazırlanacak kılavuz ile kamu internet sitelerinde, asgari içerik ve tasarım uyumuna yönelik usul ve esaslar belirlenecektir.

ÖZET

Bu tez çalışmasında, özellikle son on yıllık dönemde dünyada hızla yaygınlaşan internet teknolojisinin getirdiği olgular arasında önemli bir yere sahip olan e-devlet konusu irdelenmektedir. Türkiye özelinde ele alınan e-devlet konusu, e-devlet çalışmalarının Türkiye’de kat ettiği yol ve geldiği nokta itibarıyla ele alınırken, gerçekleştirilen çalışmalara ait toplumsal boyut da incelenmekte ve durum saptaması yapılmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde bilgi toplumu olgusu ile beraber değişime uğrayan ve gelişme gösteren devlet erkinin yönetim anlayışları ve bu anlayışlara yönelik eleştirilere değinilmektedir.

İkinci bölümde, bilgi toplumu ile gündeme gelen e-devlet olgusu incelenmekte, bu doğrultuda e-devletin ne olduğu, amaçları, kamusal boyutu ve klasik devlet anlayışından farklılıkları irdelenmektedir.

Tez çalışmasının üçüncü bölümü ise, Türkiye’deki e-devlet çalışmalarının geçmişi ve mevcut durumu ile bu çalışmaları yönlendiren E-Avrupa+ Eylem Planının ele alınmasından meydana gelmektedir. Uygulamalara kapsamlı şekilde yer verilen bu bölümde, hem E-Avrupa+ ile AB’nin uygulanmasını öngördüğü kriterlere hem de bu kriterler doğrultusunda Türkiye’deki hayata geçirilen ya da projelendirilen e-devlet uygulamalarına yer verilmektedir.

Çalışmanın son bölümü olan dördüncü bölümde ise, e-devlet çalışmalarının da altyapısını oluşturan bilgi toplumu olgusu ve olguya dayalı Türkiye bilgi toplumu politikası, Türk Halkı bağlamında ele alınmaktadır. Örnek e-devlet uygulaması olarak e-imza teknolojisinin incelendiği bölüm, e-devlet

alışmalarının mevcut ve olası sorunlarının tartışılması ve bu sorunların toplumsal açıdan değerlendirilmesi ile son bulmaktadır.

Tez alışması, çalışmanın başında belirtilen amaç doğrultusunda gerçekleştirilmiş, e-devlet uygulamalarına ilişkin durum saptamaları hem toplumsal hem de idari açıdan gerçekleştirilmiştir. Çalışma, bu doğrultuda, e-devlet uygulamalarının durumunu saptama açısından önemli bilgiler sunmakta ve bu bilgiler ışığında öneriler geliştirmektedir.

Bu tez çalışması, e-devlet uygulamalarına ait durum saptaması yapması ve bu uygulamaları toplumsal açıdan değerlendiren ilk tez alışması olması yönüyle de önem arz etmektedir.

ABSTRACT

In this study of thesis, the e-government subject which has an important place among the notions that internet technology has brought is explicated. While the e-government subject is handled by taking Turkey into consideration; the progress e- government studies have made and the point it reached are analysed, the social dimentions belonging to the actualized studies were examined and a situation determination is made.

In the first part of the study, the sense of administration of the improving government authority that changed and developed with the information society notion is analyzed; and the critics related with these senses are mentioned.

In the second part, the e-government notion popularized with the information society fact is analysed; the attributions, aims, social dimentions of the e-government and the differences of the e-government from the classical government are examined.

The third part of the thesis study constitutes the history of the e-government studies, its present situation and the examination of the e-Europe+ Action which guides these studies. This section includes the applications in a wide range and analyses both the criteria that the EU predicted to be applied and the e-govenment applications that have been actualized or projected through these criteria.

In the fourth part, which is the last section of the study; the information society notion which constitutes the basis of the e-government studies and the notion deriven information society policies of Turkey is analysed considering the Turkish community. The section examines the e-signature technology as a

sample e-government application and end with a discussion of the present and potential problems and the evaluation of these difficulties under its social aspect.

The thesis study is made in the direction of the aim explained in the previous paragraphs and the situation determinations are made according to both social and administrative aspects. At this point, the study presents important data related with the determination of the progress of e-government applications and develops suggestions with the help of this information.

This thesis study has a vital importance also with its situation determining structure related with the e-government applications and being the first thesis study which evaluates these applications from the social aspect.

